

Lokalsamhällets beslutsfattande om kärnavfallet

Tre kommuner i norr

Evert Vedung
Patrik Olofsson

Oktober 1997

SKI Rapport 97:38

Lokalsamhällets beslutsfattande om kärnavfallet Tre kommuner i norr

Evert Vedung ¹
Patrik Olofsson ²

¹ Institutet för bostadsforskning, Box 785, 801 29 Gävle

² Statsvetenskapliga institutionen, Uppsala universitet,
Box 514, 751 20 Uppsala

Oktober 1997

SKI Projektnummer 97128

Denna rapport har gjorts på uppdrag av Statens kärnkraftinspektion, SKI och Nationelle samordnaren på kärnavfallsområdet (M1996:c). Slutsatser och åsikter som framförs i rapporten är författarnas egna och behöver inte nödvändigtvis sammanfalla med uppdragsgivarnas.

NORSTEDTS TRYCKERI AB
Stockholm 1997

Innehåll

Figurförteckning	v
Förord	vii
SAMMANFATTNING	1
SUMMARY	14
1 Problemen	28
1.1 Upptakten.....	28
1.2 Svenska strategin för hantering av högaktivt kärnbränsleavfall.....	29
1.3 Huvudsyfte, bisyften och källmaterial.....	32
2 Utbränt kärnbränsle, kollektiva varor och NIMBY-syndromet	35
3 Demokrati och geologi	39
3.1 Vilket demos skall bestämma?	39
3.2 Direkt eller representativ demokrati?	42
3.3 Den vetenskapliga dimensionen	44
3.4 Implementeringsproblemet.....	46
4. Tre märkliga kommunala beslutsprocesser	47
4.1 Beslutsprocessen i Storuman.....	50
4.2 Beslutsprocessen i Storuman: sammanfattning	64
4.3 Beslutsprocessen i Malå	66
4.4 Beslutsprocessen i Malå: sammanfattning	80
4.5 Beslutsprocessen i Överkalix.....	82
4.6 Beslutsprocessen i Överkalix: sammanfattning.....	98
5. Varför förstudie om kärnbränsle i Storuman och Malå men inte i Överkalix?.....	103
5.1 Den första hypotesen: Lokala partipolitiska läget	105
5.2 Den andra hypotesen: Lokala opinionsrörelser	113
5.3 Den tredje hypotesen: Massmedias inställning	120
5.4. Den fjärde hypotesen: Arbetsmarknad	133
5.5 Den femte hypotesen: Näringsliv och näringslivstraditioner	137
5.6 Sammanfattning av fem hypoteser	139
6. Beror beslutsprocessernas utfall på beslutsprocessernas karaktär?.....	141

6.1 Om beslutsprocessernas längd.....	141
6.2 Om motopinionsrörelsers raskhet och förmåga att få tillträde	144
6.3 Om kommunala beslutsprocessers öppenhet.....	145
6.4 Den sjunde hypotesen: Samspel och motspel mellan beslutsfattare och opinionsrörelser	146
6.5 Sammanfattning.....	155
Bilaga 1 Slutförvarsfrågans politiska geografi för Storumans, Malå och Överkalix kommuner 1992-1993.....	159
Bilaga 2 Tidsaxel, beslutsprocesserna i Malå, Överkalix och Storuman 1992-1994..	160
Bilaga 3 Kärnkraftsomröstningen 1980 i Storuman, Norsjö (Malå) och Överkalix..	161
Referenser.....	163
Register	177

Figurförteckning

Figur 1 <i>Remissomgången i Storuman på vårvintern 1993</i>	54
Figur 2 <i>Faktorer som kan förklara varför det blev förstudie i Storuman och Malå men inte i Överkalix</i>	104
Figur 3 <i>Kärnkrafts- och antikärnkraftspartier i Malå, Storuman och Överkalix</i>	106
Figur 4 <i>Malå, mandatfördelning på partier i fullmäktige</i>	107
Figur 5 <i>Partiernas ställningstagande till förstudie i Malå kommunfullmäktige</i>	108
Figur 6 <i>Storuman, mandatfördelning på partier i fullmäktige</i>	109
Figur 7 <i>Partiernas ställningstagande till förstudie i Storumans kommunfullmäktige</i>	109
Figur 8 <i>Överkalix, mandatfördelning på partier i fullmäktige</i>	111
Figur 9 <i>Partiernas ställningstagande till förstudie i Överkalix kommunfullmäktige</i>	112
Figur 10 <i>Antalet nyhetsartiklar om förstudie och djupförvar av utbränt kärnbränsle</i>	123
Figur 11 <i>Granskade tidningar, spridningskommuner, täckningsgrad samt antal "ledare"</i>	124
Figur 12 <i>Öppen arbetslöshet relativt befolkning 16-64 år i Malå, Storuman, Överkalix och riket under åren 1984-1994</i>	135
Figur 13 <i>Öppen arbetslöshet i Malå, Storuman, Överkalix och riket åren 1984-1994</i>	135
Figur 14 <i>Samspel och motspel mellan förstudieivrare och förstudiemotståndare</i>	147

Förord

Denna rapport har författats med ekonomiskt stöd av Nationelle samordnaren på kärnavfallsområdet (M1996:C, Miljödepartementet) och Statens kärnkraftinspektion. Den har emellertid en förhistoria. I samband med planeringen av disciplinprogrammet Demokrati i förändring, som leds av professor Gunnel Gustafsson, Umeå, var Evert Vedung inne på lokala protester mot och lokalt beslutsfattande om kärnkraftens radioaktiva avfall som ett möjligt forskningsområde. Ämnet lät lämpligt för en kommunforskningsgrupp, eftersom det handlade om ett relativt nytt område, miljö, och eftersom det ställde frågan om stat, kommun och kommunmedborgare på sin spets. Vedung kom emellertid i stället att koncentrera sig på ozonuttningsproblematiken och hur den hanterats i Sveriges kommuner. Men det utbrända kärnbränslet fortsatte att locka. Under hösten 1993 lät Vedung en lista med tänkbara C-uppsatsämnen cirkulera bland studenterna vid dåvarande förvaltningslinjen, Uppsala universitet. En student, Patrik Olofsson, anmälde sitt intresse för det utbrända kärnbränslet eftersom det handlade om Överkalix, en ort med vilken han har släktband. Olofsson skrev sin C- respektive D-uppsats och ville fortsätta. I det läget fick vi kontakt med Rolf Lidskog från Högskolan i Örebro och hans forskning om lokala proteströrelser mot olika avfallsanläggningar. Vi fick därvid idén att söka forskningsanslag hos Statens kärnkraftinspektion och Nationelle samordnaren. Och där är vi nu.

Den forskning och det författande som ligger bakom uppsatsen är ett resultat av ett lagarbete. Patrik Olofsson har emellertid gjort det allra mesta av materialinsamlingen via arkiv och genom intervjuer. Han har också ritat figurerna och författat första versionen av de olika bitarna av slutrapporten. Evert Vedung har bidragit med råd och kritik samt ett ganska intensivt författande, redigerande och teoretiserande under flera perioder. Slutredovisningen har vuxit fram i långa konstruktiva diskussioner och genom växelvist skrivande. Vi tar båda gemensamt ansvar för slutrapporten.

Nationelle samordnaren Olof Söderberg med medarbetare Gunilla Wünsche och Håkan Lundberg samt Sören Norrby, Susanne Torén och Hélène Asp, Statens kärnkraftinspektion, har hjälpt oss antingen vid ansökningen eller genom att lämna synpunkter på tidigare versioner av slutrapporten. Till dessa personer och de organisationer de representerar framför vi ett hjärtligt tack. Vi önskar också varmt tacka våra intervjupersoner, som generöst ställt sin tid och sin kunskap till vårt förfogande; vilka de är framgår av Referenser.

Uppsala den 14 oktober 1997

Evert Vedung

Patrik Olofsson

SAMMANFATTNING

Sverige har ett av världens största kärnkraftsprogram. Kärnkraftsutvecklingen i landet inleddes i total partipolitisk enighet. Längre var frågan starkt forskningsdriven och hanterades av en mycket fåtalig grupp av forskare, administratörer och politiker. Det torde vara helt korrekt att karakterisera denna grupp som ett litet, väl sammansvetsat, slutet segment. När den första kärnkraftsreaktorn startades 1972 var enigheten om kärnkraftens välsignelser fortfarande nästan total. Men på våren 1972 ställde Birgitta Hambraeus sin berömda interpellation i riksdagen om kärnkraftens risker. Ett år senare utbröt den första stora offentliga kärnkraftsdebatten varvid kretsen av engagerade successivt kom att vidgas. Från 1975 och framåt stod kärnkraften för den största politiska konflikten i svensk politik. Två regeringar föll på fissionskraften. Detta skede i utvecklingen slutade med att det politiska systemet för att åtminstone temporärt och nödortfigt kunna hantera frågan fick tillgripa en extraordinär beslutsordning, folkomröstning. Härigenom hade hanteringen förflyttats från ett litet slutet segment till den allra bredaste och mest öppna beslutsprocedur vårt system äger. Genom folkomröstning 1980 godkände svenska folket att tolv reaktorer skulle användas under sin livstid för att producera elektricitet för det svenska folkhushållet.

Vid framställning av kärnkraft erhålls utbränt kärnbränsle, som innehåller plutonium och därför måste hållas åtskilt från allt liv under cirka 100 000 år. I början av 1990-talet hade forskare och tekniker kommit så pass långt i sin forskning och sitt utvecklingsarbete att de ansvariga på allvar kunde sätta igång med att leta efter en lämplig plats för ett slutförvar för detta använda kärnbränsle. Var detta slutförvar skall ligga visade sig bli oerhört omstritt, liksom hur själva slutförvaringen skall gå till. Vi kom att få beslutsprocesser på lokal nivå i landet, som i fråga om bredd, folkligt engagemang och täckning i media överträffar det mesta i svensk politik. Den tid tycktes oerhört långt avlägsen då ett litet anonymt segment i centrum kunde driva utvecklingen framåt.

Den 21 oktober 1992 skickade Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) till landets kommuner ett brev med en förfrågan, om de var intresserade av att få mer information om en så kallad förstudie för att utreda förutsättningarna för att längre fram eventuellt kunna placera ett djupförvar av utbränt kärnbränsle på orten. Redan innan brevet sändes iväg, hade grupper i ett par kommuner i Norrbotten visat sitt intresse för en sådan förstudie. En näringslivsgrupp i Arjeplog hade redan i maj samma år blivit informerad av SKB. Någon vecka därefter, i början av juni, hade arbetarkommunen i Överkalix haft en liknande informationsträff med kärnbränslebolaget. Men det blev Storuman i södra Lappland, som den 29 juni 1993 först av alla kom in med en begäran till bolaget om att få en förstudie genomförd. En annan lappländsk kommun, Malå, blev den andra kommunen i landet att hos SKB begära en förstudie den 22 november 1993. I Överkalix i Norrbotten väckte i kommunfullmäktige den 26 april 1993 socialdemokraterna en motion, som efter många politiska turer drogs tillbaka 27 december 1993. Något beslut i frågan kom aldrig till stånd.

Huvudsyfte och bisyften

Uppsatsen har ett huvudsyfte och två bisyften. *Huvudsyftet* är att undersöka hur man i de tre svenska glesbygdskommunerna Storuman, Malå och Överkalix politiskt reagerade på idén att Svensk Kärnbränslehantering AB skall få utföra en förstudie i kommunen i syfte att få fram ett säkrare beslutsunderlag för att längre fram kunna avgöra om bolaget skall gå vidare med undersökningar samt eventuellt bygga ett slutförvar för kärnkraftens radioaktiva avfall inom dessa kommuners gränser. Mer specifikt har vi undersökt varför kommunfullmäktige i Storuman och Malå, den 29 juni respektive den 22 november 1993, som landets första respektive andra kommun fattade beslut om att låta SKB genomföra en förstudie, medan en motion i kommunfullmäktige i Överkalix om förstudie tillstyrktes av kommunstyrelsens arbetsutskott den 1 juni och kommunstyrelsen den 14 juni men drogs tillbaka den 27 december 1993, så att något beslut om förstudie aldrig kom att fattas i fullmäktige. Vad förklarar denna skillnad?

Det andra och tredje syftet med uppsatsen är bisyften och mer renodlat teoretiska. Som *andra* syfte vill vi principiellt utreda den politiska problematiken i kärnavfallsfrågan. Framför allt sker detta genom att vi tillämpar teorin om kollektiva nyttigheter på slutförvaret. I samband därmed skall vi resonera om inte motståndet mot ett kärnavfallsförvar är ett fall av NIMBY-syndromet (Not In My BackYard). Enligt vår tolkning av NIMBY-syndromet är det rationellt av en kommun att säga nej till lagret, eftersom eventuella skadeverkningar ensidigt kommer att drabba kommunen, samtidigt som nyttorna av lagret tillfaller hela landet. Lagret är alltså en kollektiv vara med alla den kollektiva varans speciella egenskaper. Kollektiva varor reser speciella politiska problem. Varför skall just Malå av alla ställen uppoffra sig för hela riket? En lösning av problemet utifrån denna teori skulle vara att Malå i så fall kompenseras på något sätt.

Det *tredje* syftet med uppsatsen är att utveckla kärnbränsleproblemets demokratiska och naturvetenskapliga dimensioner. Vilket folk, vilket demos, skall avgöra frågan om var det utbrända kärnbränslet skall slutförvaras? Skall den avgöras av riksdemos, regiondemos eller lokaldemos? Skall frågan med andra ord bestämmas på riksnivå, länsnivå eller kommunnivå? Om den skall avgöras på kommunnivå, skall det i så fall ske genom ett beslut av fullmäktige eller skall det ske genom en kommunal folkomröstning? Vi önskar också till sist kasta ljus över frågan hur långt spörsmålet om en geografisk och geologisk plats för ett slutförvar skall avgöras av forskning samt hur avvägning mellan forskning och demokrati skall gå till.

Källor

Rapporten grundar sig på omfattande fältstudier i de tre berörda kommunerna Malå, Storuman och Överkalix. Enligt den historiska källkritikens principer bygger uppsatsen i huvudsak på samtida *kvarlevor* i form av skriftligt källmaterial. Protokoll, inkomna

skrivelser och andra lämningar från de kommunala beslutsprocesserna spelar huvudrollen vid vår rekonstruktion av händelseförlopp och tankegångar liksom samtida material från Svensk Kärnbränslehantering AB. Ledare och annat redaktionellt opinionsbildande material har använts för att påvisa de lokala tidningarnas inställning till förstudien. Insändare samt reportage och intervjuer gjorda av journalister i den lokala pressen har använts för att rekonstruera särskilt opinionsrörelsernas aktiviteter. I vissa fall har vi använt statistik.

Vi har också intervjuat viktiga aktörer i de tre kommunerna inom såväl de kommunala organen som de spontana medborgarrörelserna. Dessa *intervjuer* har utförts några år efter det att händelserna ägde rum. Detta aktualiserar ett för forskningen välkänt källkritiskt problem. Människor glömmer bort vad de varit med om. Med tiden tenderar de att försköna och lägga till rätta. Av denna anledning har vi brukat intervjuer som huvudkälla endast i sådana avsnitt, där kvarlevor inte föreligger. Stilistiskt har vi vidare noggrant markerat vad som bygger på kvarlevor och vad som bygger på senare intervjuer och andra berättande källor. Vi har också använt oss av intervjuer för att få uppslag, som sedan kan beläggas med samtida material.

Narrationer och variabler

För att kunna besvara huvudsyftet har problemet angripits på två diametralt olika sätt. Först har kronologier eller narrationer för de tre kommunernas beslutsprocesser upprättats. Detta innebär att händelseförloppen i de tre kommunerna Malå, Storuman och Överkalix har rekonstruerats. Presentationen sker i kapitel 4. Narrationerna eller rekonstruktionerna av händelseförloppen i de tre kommunerna är tänkta att fungera på två sätt. De skall ge en övergripande förståelse för hur förstudieivrarna och förstudiemotståndarna strategiskt agerade och argumenterade. Men de skall också ge en bakgrund till de avsnitt som kommer sen om olika förklaringsfaktorer. I kapitlen 5 och 6 har vi nämligen ställt upp och prövat ett antal hypoteser om förklaringar. Totalt är det sju större förklaringsfaktorer med underfaktorer som därvid granskas. Faktorerna är uppställda som hypoteser. Genom att jämföra resultaten i de tre kommunerna vid varje hypotes har vissa förklaringsfaktorer kunnat uteslutas. Andra förklaringsfaktorer har visat sig vara relevanta för de olika utfallen i de tre kommunerna. De förklaringsfaktorer som behandlas i kapitel 5 och 6 är följande:

1. De lokala politiska partiernas allmänna inställning i sakfrågan

- a. Absolut majoritet för ena eller andra sidan avgör
- b. Relativ styrka avgör

2. Lokala opinionsrörelser

- a. Styrka (numerär plus intensitet)

3. Massmedias inställning

- a. Negativ eller positiv inställning på ledarplats och i övrigt redaktionellt material
- b. Intensitet i inställning på ledarplats och i övrigt redaktionellt material
- c. Uppmärksamhet som ägnas åt sakfrågan i nyhetsförmedlingen

4. Arbetsmarknad

- a. Arbetslöshetens storlek
- b. Arbetslöshetens ökningstakt

5. Näringsliv och näringslivstraditioner

- a. Aktuellt näringsliv eller näringslivstradition

6. Beslutsprocessernas specifika egenskaper

- a. Beslutsprocessens längd
- b. Om motopinionsrörelser kommer in tidigt eller sent i den kommunala beslutsprocessen
- c. Kommunala beslutsprocessernas öppenhet

7. Samspel och motspel mellan beslutsfattare och opinionsrörelser

Vad förklarar utgången?

Hypotesen 1 är att det är de politiska partiernas styrka i kommunfullmäktige och kommunstyrelse, som i realiteten avgör om en kommun säger ja eller nej till en förstudie. Denna hypotes har vi kunnat avvisa. Det är inte så, att de kommuner där kärnkraftspartierna har absolut majoritet (underhypotes 1a) säger ja, och de där de är i minoritet säger nej. Kärnkraftspartierna har förkrossande absoluta majoriteter i samtliga tre kommuner, men det är bara två som accepterar och i den ena av dessa, Malå, godtas en förstudie med minsta möjliga marginal. Inte heller underhypotesen 1b om kärnkraftspartiernas relativa styrka håller. Det är inte så att ju starkare kärnkraftspartierna är i fullmäktige, desto större blir sannolikheten för ett ja (underhypotes 1b). Kommunen med den starkaste kärnkraftsmajoriteten (Överkalix) sa nämligen nej till en förstudie, medan den med den svagaste (Malå) sa ja, när enligt hypotesen förhållandet borde ha varit det omvända. Som kärnkraftspartier har vi klassat socialdemokrater, folkpartister och moderater, vilka ställde sig bakom Linje 1 eller 2 i folkomröstningen 1980, medan centern, vänsterpartiet och kristdemokraterna, som förordade Linje 3 i folkomröstningen, samt miljöpartiet, som grundades på kärnkraftsmotstånd, har betecknats som antikärnkraftspartier.

Hypotesen 4 innebär att en hög arbetslöshet gör kommunen mer positivt inställd till förstudien. Båda varianterna av denna hypotes kan avvisas. Arbetslösheten var högst i Överkalix som sa nej och lägst i Malå som förefaller ha varit minst negativ av kommunerna, när den enligt hypotesen 4a borde ha varit högst i Malå och lägst i Överkalix. Hypotesen 4b om arbetslöshetens ökningstakt håller inte heller. Trots att Överkalix hade den procentuellt sett snabbast ökande arbetslösheten sa kommunen nej medan de två andra kommunerna som hade mindre snabbt växande arbetslöshet sa ja.

Inställningen hos massmedia, eller mer bestämt den lokala tidningspressen, ligger till grund för hypotes 3. Samtliga hypoteser om att skillnader i lokalpressens agerande förklarar skillnader i kommunernas (hypotes 3a, 3b, 3c) måste avvisas. Underhypotesen 3a om att negativa tidningar leder till negativa beslut håller inte. I Malå skriver Västerbottens Folkblad absolut ingenting, vilket innebär att den inte kan ha inverkat på beslutet, medan

Norra Västerbotten är klart för ett nej. Eftersom kommunen svarade ja stämmer inte hypotesen. I Överkalix säger Norrbottens-Kuriren absolut ingenting under hela striden. Norrländska-Socialdemokraten uttalar sig i frågan först i juni 1993, när den negativa opinionen var väl etablerad, och tycks då luta mot ett svagt nej beroende på att folkopinionen vill detta. I Storumanfallet vill Västerbottens-Kuriren ha en förstudie med villkor, medan Västerbottens Folkblad inte yttrar sig innan beslutet är fattat. Underhypotesen 3b stämmer inte heller. Det finns ingen lokaltidning med starkt åsiktsengagemang, vare sig för eller mot. Underhypotesen 3c om att ju större uppmärksamhet som ägnas kärnbränslefrågan i den lokala pressens nyhetsförmedling desto större är sannolikheten för ett nej stämmer inte heller. Västerbottens-Kuriren hade klart mest nyhetsmaterial men Storuman röstade ja.

Hypotesen 2 innebär att styrkan hos lokala utomparlamentariska motståndsrörelser har betydelse. Denna hypotes verkar stämma på våra tre fall. De minsta folkstormarna relativt sett, både till numerär och intensitet, fanns i de två kommuner där förstudier genomfördes och den starkaste fanns i Överkalix där förstudiefrågan avfördes från dagordningen. Anmärkningsvärt är att det verkar finnas en kraftig majoritet på medborgarnivå i alla tre kommunerna mot förstudier men ändå beslutas om en sådan i två av kommunerna. Slutsatsen blir att hypotesen om motopinionsrörelsens styrka verkar stämma. I den kommun där motopinionsrörelsen hade det starkaste folkliga stödet, Överkalix, blev det inget beslut om förstudie. I de kommuner där motopinionsrörelsen hade ett relativt sett mindre stöd bland befolkningen blev det beslut om förstudie.

Hypotesen 5 om att skillnader i aktuellt näringsliv och näringslivstraditioner förklarar olikheterna i förstudiefrågan kan heller inte avfärdas. Traditionen av bergshantering och ingrepp i naturen kan ha bidragit till att kommunbefolkningen i Malå sannolikt var minst negativ medan fjällturismen och älvtänkandet kan ha inverkat på den kritiska inställningen bland kommunbefolkningarna i Storuman och Överkalix. Vi kan i denna uppsats inte säga hur stor roll de har spelat men vi misstänker att de inte varit helt utan betydelse. I Storuman var exempelvis moderaterna i turistnäringens Tärnaby motståndare samtidigt som partikamraterna i kommunens andra delar var för.

Slutligen har vi undersökt två grundhypoteser om samspel och motspel mellan det kommunala representativa systemets agerande och motopinionsrörelsernas. Hypotes 6 tar sikte på specifika egenskaper hos de processer, som leder fram till besluten. Delhypotesen 6a om den kommunala beslutsprocessens längd verkar ha ett visst förklaringsvärde. Enligt en av de tre bestämmingar vi gjort av längd - och den enligt vår mening rimligaste - finns ett samband mellan längd och beslutsutfall. Beslutsprocessen var 18 månader i Överkalix mot ungefär åtta i Storuman och Malå. Delhypotesen att korta beslutsprocesser leder till ja och långa till nej får därmed ett visst stöd.

Även delhypotesen 6b verkar stämma: ju tidigare en motopinionsrörelse lyckas etablera sig och få tillträde till den kommunala apparatens beslutsprocess, desto större är chanserna till framgång. I Storuman och ännu mer i Malå kommer motopinionsrörelsen igång betydligt senare i förhållande till när kommunen får upp förstudiefrågan på dagordningen än i Över-

kalix. I Överkalix kommer en motopinionsrörelse faktiskt igång så tidigt, att den kan påverka varje steg i den kommunala beslutsprocessen.

Delhypotesen 6c om beslutsprocessernas öppenhet verkar också stämma. I Överkalix, där beslutsprocessen länge är utomordentligt sluten, fattas aldrig något beslut om förstudie medan det i Malå och Storuman där beslutsprocesserna är betydligt öppnare blir beslut om förstudie. Otvivelaktigt är det så att beslutsprocessen i Överkalix är sluten från början. Organisationer utanför den socialdemokratiska partiapparaten har inget tillträde när förstudiefrågan initieras genom att SKB informerar arbetarkommunen. Beredningen sköts sedan internt inom den socialdemokratiska apparaten och inte i kommunala organ. I Storuman och Malå däremot startar processerna via kommunala initiativ, vilket borgar för att eventuella partipolitiska åsiktsskillnader i frågan omedelbart kan framföras.

Den sjunde och sista hypotesen, som vi tar upp i vår studie, säger att både förstudieförespråkarnas och förstudieopponenternas agerande kan inverka på beslutsprocessen beroende på hur samspelet och motspelet gestaltar sig. Vi vill hävda att denna hypotes döljer den starkaste förklaringen. Avgörande för att det blev ett negativt beslut i Överkalix och ett positivt i Storuman och Malå är de skillnader som finns vad gäller detta samspel och motspel. Processen i Överkalix karakteriseras av ett antal enskildheter, vilka tillsammans bildar ett mer övergripande mönster av hårdförhållanden, som stöter bort och förstärker motopinionen. Processerna i Storuman och Malå karakteriseras på motsvarande sätt av några enskildheter, som bildar ett annat mönster av öppenhet, vilka väl också i och för sig kritiserats och upplevs som otillräckliga av motståndslägren men som ändå är mer samförståndsriktade och öppna än i Överkalix. Det är i dessa skillnader i fråga om samspel och motspel som den viktigaste förklaringen till de olika utfallen skall sökas.

I Överkalix kommer oppositionen igång mycket tidigt sannolikt beroende på att den första informationsträffen med SKB i juni 1992 är sluten genom att den äger rum i socialdemokratiska partiet samtidigt som nyheten om detta slutna möte läcker ut i lokalpressen och väcker misstänksamhet. Under alla omständigheter lyckas två egenföretagare mobilisera ett motstånd genom att lägga ut namnlistor. Redan den 3 november kan motståndarna skicka in den första protestskrivelsen med en lista med 4 000 namn. Namnlistan och protesten delges i och för sig fullmäktige, men det blir ingen debatt och ingen åtgärd vidtas. I stället är de kommunbärande socialdemokraterna helt inställda på att få en förstudie till stånd. De ledande inom partiet förbereder en motion i frågan och tänker sig att den skall gå igenom samma dag som den väcks och utan beredning i officiella kommunala organ. En centerpartist och en vänsterpartist lyckas stoppa detta genom att hänvisa till kommunallagens krav på beredning av en fråga av denna typ. Genom detta uppskov får den utomparlamentariska medborgaroppositionen tid på sig att formuleras. En aktionsgrupp bildas och ett informationsmöte ordnas i juni till vilket politikerna bjuds in. Skrivelsen, undertecknad av två kvinnor, och annonserandet av ett protestmöte gör inget starkare intryck på kommunstyrelsens arbetsutskott, som den 1 juni 1993 tillstyrker s-motionen och föreslår att kommunstyrelsen skall begära en förstudie i kommunen. De två kvinnornas skrivelse tycks inte ha behandlats i samband med s-motionen, som man skulle kunna vänta sig. I stället tillförs den ärendet i ett senare beslut samma dag. Kommunens

politiska ledning tycks vara helt inriktad på att nonchalera det lokala folkliga motståndet och trumfa igenom ett beslut om en förstudie.

När Aktionsgruppens möte avslutas med en demonstration till kommunalhuset finns ingen politiker där för att ta emot medborgartåget. De två ledande politikerna, kommunstyrelsens ordförande Roland Lång och moderaten Leif Stoltz har valt att i stället åka flotte på Kalixälven. Denna nonchalans väcker förbittring. Ungefär vid denna tid uppstår också bland ortens ungdomar en motopinionsrörelse, vilket resulterar i en lång namnlista med protester den 24 juni. Allvarigare för den socialdemokratiska kommunledningen är emellertid att det inom det egna partiet uppstår en oppositionsrörelse, som genomför en egen enkät för att verkligen pejla opinionen. Vetskapen om denna opposition får kommunledningen att omkring den 24 juni svänga och begära återremiss för att hinna med mer information till medborgarna. Men kommunledningen går inte den utomparlamentariska oppositionen till mötes vad gäller val av talare och talartider. Detta skapar ytterligare förbittring hos motståndet. När den socialdemokratiska oppositionsgruppen i slutet av augusti meddelar partikamraterna i kommunens ledning att det finns ett förkrossande motstånd mot en förstudie fattas beslutet att motionen skall dras tillbaka på första ordinarie sammanträde i arbetarkommunen. Fram till dess skall frågan köras som vanligt genom kommunala organ. Det informationsmöte som hålls i november blir ytterst hätskt. Kommunledningen ger upp kampen och drar tillbaka motionen. Drömmen om en högteknologisk anläggning som skall skapa en stabil ekonomisk grundval för Överkalix under överskådlig framtid slås därmed i spillror.

Beslutsprocessen i de andra två kommunerna kännetecknas inte alls av samma slutenhet och nonchalans mot oliktankande. Beredningen av frågan sker redan från början i kommunala organ som kommunstyrelsens arbetsutskott och kommunstyrelse. SKB kommer in och informerar samtliga partier samt allmänheten. I Storuman ordnas en remissomgång, vilket är unikt för de tre kommunerna. Processerna i Storuman och Malå kännetecknas av ett helt annat hänsynstagande till opponenter än i Överkalix.

Det är denna skillnad i samspel mellan beslutsfattare och motopinionsrörelser mellan å ena sidan Överkalix och å andra sidan Malå och Storuman som till syvende och sist förklarar varför det blev nej i Överkalix och ja i Malå och Storuman.

Vilka andra slutsatser kan dras av rapporten?

Hittills har sammanfattningen fokuserat skillnader mellan de tre kommunerna inbördes: skillnader i fråga om egenskaper som kan förklara skillnaden i inställning till förstudien. Det finns emellertid också anledning att lyfta fram skillnaden mellan våra samtliga tre fall å ena sidan och vad vi kan kalla rutinpolitik i allmänhet å den andra. Typiskt för avgörandeprocesserna i de tre kommunerna är nämligen att de i vissa stycken markant avviker från kommunalt rutinpolitiskt beslutsfattande eller från vad vi allmänt förväntar oss i svensk politik.

En tillväxtallians (s+m+fp) mot en ekologiallians (v+c+mp)

Partimönstret vad gäller det utbrända kärnbränslet är annorlunda än det vanliga vänsterhögermönstret i det svenska partisystemet. Socialdemokraterna, som är kommunbärande parti i Malå och Överkalix och klart största parti även i Storuman, är överlag tydligt för en förstudie. Moderaterna är också i huvudsak för. Särskilt tydligt är detta i Malå men även i Överkalix, även om det i den senare kommunen finns sprickor. I Storuman uppstår ett svalg mellan moderaterna från centralorten som är för och tärnabymoderaterna som är mot. Folkpartiet är splittrat i både Malå och Storuman och i Överkalix är den enda folkpartistiska ledamoten i fullmäktige negativt inställd. Mot denna s+m+i någon mån fp-allians på förstudiesidan står en motståndarallians: v+mp+c. Detta partimönster kontrasterar mot de konstellationer som brukar gälla i höger-vänsterfrågor. Å andra sidan så uppträder mönstret numera i miljöfrågor i riksdagen inte så sällan. Mot en förstudie i alla tre kommuner är nämligen vänsterpartiet, miljöpartiet och centerpartiet. Det nu sagda är huvudtendenser. Nästan alla kommunala partier är splittrade i frågan. Vidare är t.ex. kristdemokraterna entydigt för i Storuman men lika entydigt mot i Malå.

Det viktiga är emellertid att både det socialistiska och det borgerliga blocket i svensk politik är sönderbrutet i kärnavfallsfrågan i de tre kommunerna. Detta gör partimönstret i kommunerna ovanligt.

Folkligt utomparlamentariskt motstånd

En annan avvikelse från det kommunalt rutinpolitiska är att frågan engagerar inte bara små grupper av politiker och föredragande tjänstemän utan även vanliga medborgare på ett sätt, som har få motsvarigheter.

I alla tre kommuner uppstår ett osedvanligt kraftigt och brett folkligt utomparlamentariskt motstånd. Genom att delta i aktionsgrupper, möten, demonstrationer och namninsamlingar eller sända protestvykort och skrivelser förefaller en betydande del av befolkningen i de tre kommunerna vara massivt mot. Motståndet, för att inte säga vreden, riktar sig mot politikerna i fullmäktige och kommunstyrelse. Den riktar sig naturligen också mot representanter för kärnavfallsbolaget SKB. Mindre självklart är att den också i någon mån vänder sig mot de statliga organ, som i olika avseenden skall kontrollera SKB – Statens strålskyddsinstitut, Statens kärnkraftinspektion och Statens råd för kärnavfallsfrågor, KASAM. Striden vittnar om att kommunmedborgarna i denna fråga hyser en grundläggande brist på förtroende för eller rentav misstro mot ej blott sina egna valda representanter och kärnavfallsbolaget Svensk kärnbränslehantering AB utan även för de statliga säkerhetsmyndigheterna. Just bristen på förtroende eller misstro torde vara en nyckel till förståelsen av konflikterna.

Denna brist på förtroende för särskilt det socialdemokratiska partiets ledning bland detta partis egna väljare kanaliseras inte genom vare sig de sedvanliga kanalerna i det egna partiet eller via antikärnkraftspartier som centern, vänsterpartiet och miljöpartiet. I stor utsträckning får misstron sitt utlopp genom organ vid sidan av och utanför de vanliga partikanalerna, organ som upprättas under den tid som konflikten pågår speciellt för ändamålet i form av lokala, temporära, spontana aktions- och opinionsrörelser. Människor som sannolikt aldrig tidigare engagerat sig i kommunalpolitik på annat sätt än genom att rösta på valdagen går på möten, undertecknar petitioner och demonstrerar. Inslaget av kvinnor och ungdomar bland protestanterna är markant, särskilt i Överkalixfallet.

Engagemang från grannkommuner

Ett annat slående inslag i de tre konflikterna är engagemanget från grannkommunerna. I de berörda regionerna utanför kommungränserna protesterar befintliga aktionsgrupper mot utvecklingen. Nya aktionsgrupper bildas och skickar skrivelser. Kommunpolitiker i grannkommuner inkommer också med ampra skrivelser.

Procedurinriktad argumentering mot en förstudie för ett slutförvar

Intressant nog gäller striden i hög grad beslutsordningen. Särskilt motståndarna har synpunkter på dels hur förstudiefrågan och kanske platsvalsfrågan skall avgöras i kommunen, dels hur platsvalsfrågan skall avgöras i riket. Dessa synpunkter på etablerade beslutsordningar vittnar om misstro mot eller brist på förtroende för etablerade politiska representanter, partier och myndigheter.

Vid vår genomgång av argumenteringen i Storuman, Malå och Överkalix har vi stött på åtminstone fjorton procedurinriktade argument mot förstudie (t.ex. prot S93:3).

Fyra av dessa procedurargument rör beslutsordningen med fullmäktigebeslut. Det förs fram krav på

- (i) att ett fullmäktigebeslut skall beredas enligt kommunallagens regler (se vidare nedan);
- (ii) att ett fullmäktigebeslut skall beredas genom att även oberoende experter ges tillfälle att föra fram sina motiveringar;
- (iii) att ett fullmäktigebeslut skall fattas efter samråd med kolleger i andra kommuner, samt
- (iv) att ett fullmäktigebeslut inte skall fattas med ordförandens utslagsröst.

Åtminstone sju procedurargument avser förstudiens genomförande, givet ett beslut av fullmäktige:

- (v) att förstudien bedrivs under total öppenhet;
- (vi) att lokala representanter skall ingå i den referensgrupp som skall knytas till förstudien för att identifiera och kartlägga de frågor som skall utredas; vissa organisationer som t.ex. Svenska Naturskyddsföreningen skall få en representant i denna grupp;

- (vii) att länsstyrelsen skall ingå i den referensgrupp som skall tillsättas för förstudien;
- (viii) att om möjligt lokal arbetskraft nyttjas i förstudien;
- (ix) att förstudien skall omfatta undersökning av psykosociala effekter;
- (x) att förstudien skall omfatta konsekvenser och möjligheter för näringslivet och turismen; samt
- (xi) att förstudien skall utnyttja lämplig kompetens från närliggande högskolor.

Det förs också fram argument om att frågan skall avgöras genom folkomröstning, inte genom fullmäktigebeslut. Man kräver med andra ord en helt annan beslutsordning:

- (xii) krav på en helt annan beslutsordning i kommunen, nämligen folkomröstning, om fortsatta undersökningar efter genomförd förstudie samt om slutförvar.

Slutligen framförs ett par argument rörande riksproceduren för platsval:

- (xiii) att liknande förstudier måste göras i ett flertal andra kommuner.
- (xiv) att hela riksproceduren måste bli annorlunda genom att regeringen först pekar ut ett antal platser med lämplig berggrund och andra förutsättningar där förstudier skall ske.

Kommunallagen åberopas av motståndarna

I sina procedurinriktade argumenteringar åberopar förstudiemotståndarna flera gånger kommunallagen. Det sker tre gånger i form av besvär över redan fattade beslut och ett par gånger med motivering att åstadkomma en lagenligt korrekt beslutsprocess, innan beslut ännu fattats. Besvärsvägen leder till misslyckanden, medan vägen över korrekt beslutsprocess innan beslut ännu fattats lyckas.

Låt oss först summera besvären. I Storuman lämnar Kerstin Rönnholm och Gunnar Reisek in var sitt besvär mot fullmäktigebeslutet till kammarrätten. Rönnholms överklagande tas aldrig upp till prövning eftersom det kom in två månader för sent (Kammarrätten Sundsvall, 1993-11-08). Reiseks yrkande tas däremot upp och avslås av kammarrätten. Kommunens beslut har fattats i laga ordning (Kammarrätten, Sundsvall, 1993-12-20). Även fullmäktige i Malå ådrar sig ett överklagande av novemberbeslutet om förstudie. Det är Hans Forsgren, en drivande kraft i Opinionsgruppen mot atomsopor, som menar att folkets vilja har inte respekterats av de folkvalda och att de fattat beslut på bristfälligt underlag. Även hans besvär underkänns.

Åberopanden av kommunallagen med motivering att åstadkomma en lagenlig beslutsprocess innan beslut fattas återfinns endast i Överkalix. När Roland Lång och Göte Nylund väcker sin motion den 26 april 1993 med förslag att samma dag begära förstudie i Överkalix, invänder centerpartisten Göran Jakobsson och vänsterpartisten Sven Nordmark att enligt kommunallagen måste frågan först beredas. Kommunallagen medger i och för sig för kommunfullmäktige att uppta en motion och samma dag fatta beslut i frågan, det vill säga en fråga kan avgöras utan beredning. Men kommunfullmäktige måste då vara enigt och ärendet skall vara av sådan art att det fordrar skyndsam handläggning (SFS 1991:900, 5 kap.

§32). Dessa förutsättningar var inte uppfyllda i det aktuella fallet, menade opponenter. Inför denna legalistiska invändning ändrade motionärerna själva sitt yrkande från beslut om förstudie till beslut om att utreda frågan om en förstudie (prot Ö93:1, NK 930427).

Det andra fallet har sin upprinnelse i Långs och Nylunds yrkande den 28 juni 1993 att fullmäktige skall besluta om återremiss till kommunstyrelsen för ytterligare utredning (prot Ö93:3). Den 27 juli inbjuder sagde Lång till en informationskväll den 12 augusti i Folkets Hus i Överkalix (skriv Ö93:1). När kommunstyrelsens arbetsutskott sammanträder den 2 augusti yrkar en centerpartist avslag på inbjudan med motiveringen att kommunfullmäktige uppdragit åt kommunstyrelsen att arrangera informationsträffen, inte åt arbetsutskottet. Kommunalrättsligt sett måste frågan därför tas upp i kommunstyrelsen. Efter detta ändrar sig Lång och föreslår att kommunstyrelsen skall besluta att arrangera informationsmötet så snart möjligt, vilket arbetsutskottet godtar (prot Ö93:7).

Denna förändring får oanade konsekvenser genom att frågan skjuts upp ordentligt. Dagen därpå meddelar Roland Lång att informationsmötet skall ställas in "på grund av centerpartiets agerande om tolkning av en kommunalrättslig fråga." Han syftar på kravet att ärendet måste tas upp i kommunstyrelsen (skriv Ö93:2). Eftersom kommunstyrelsen inte skall samlas förrän i mitten av augusti, blir det först då som ett nytt datum för informationsmötet kan fastslås (NSD 930804). Allt detta leder till att informationsmötet inte kan hållas förrän den 8 november.

Riksnivån sparsamt företrädd och rikspolitikerna helt frånvarande

Att få till stånd ett slutförvar för använt kärnbränsle är ett nationellt intresse. Riksnivån är emellertid sparsamt företrädd i våra lokala konflikter. Svensk Kärnbränslehantering AB är naturligtvis aktiv liksom i mindre utsträckning säkerhetsmyndigheterna Statens strålskydds-institut och Statens kärnkraftinspektion. Greenpeace Sverige intervenerar med skrivelser i samtliga tre kommuner. Same Ätnam, Sáminuorra, Avfallskedjan och Folkkampanjen mot kärnkraft-kärnvapen skyttar hastigt förbi.

Med tanke på frågans allmänpolitiska, miljöpolitiska och energipolitiska vikt skulle man kunna vänta sig att rikspolitiker lägger synpunkter på problemet. Så är emellertid inte fallet. Ingen rikspolitiker uttalar sig om läget i Storuman eller Överkalix under hela den tid, som striden pågår. Även i fallet Malå tiger rikspolitikerna. Tydligt bjuter Malå kommun två gånger in miljöminister Olof Johansson (c) till orten för att få regeringens syn, men ministern tackar nej.

Lokala tidningar tiger

En annan egenhet är att det förekommer så lite opinionsbildning från lokalpressens sida under det år som konflikterna pågår. De fem lokala tidningarna i vår studie skrev totalt 24

ledare (inklusive krönikor och underledare) i förstudiefrågan under hela perioden. I en särklass står Norrbottens-Kuriren i Luleå med moderat ledarsida, som inte skrev en enda ledare om läget i Överkalix under hela den aktuella perioden. Tio av de totalt 24 ledarna skrevs efter det att beslut fattats, mot 14 före. Västerbottens Folkblad skrev ingen ledare om vare sig Malå eller Storuman innan dessa kommuner fattade sina förstudiebeslut. Även Norrländska Socialdemokraten i Luleå börjar i huvudsak skriva när Överkalix kommuns beslut tycks stå klart. Den aktar sig då väldigt noga för att säga något i sak om en förstudie, om slutförvarsfrågan, om platsvalsmetoden eller om kärnkraften i allmänhet; den nöjer sig med synpunkter på karakteristika hos beslutsprocessen.

Antydning till motsättning mellan befolkning och etablerad miljörelse

Det finns ett inslag i kärnavfallsfrågan av åsiktsskillnad mellan folkliga miljöaktivister och den främsta etablerade miljöorganisationen, Svenska Naturskyddsföreningen. Att tala om en frontställning dem emellan eller att den breda miljöaktivismen hyser misstro mot den etablerade naturskyddsorganisationen vore emellertid att gå för långt. Men det finns nyansskillnader i uppträdande. Malå Naturskyddsförening fordrar till att börja med mycket hovsamt att politiker och allmänhet skall få information även av andra än SKB före beslutet i fullmäktige. Om folkomröstning sägs däremot intet. Skrivelsen tar heller inte upp sakfrågan. Den kräver exempelvis inte nej till förstudie eller nej till avfallslager. Samma förnöjsamhet har vi också kunnat iaktta i Storuman där systerföreningen inte brydde sig om att svara på kommunens remiss och ordföranden t.o.m. uttalade sig för en förstudie.

Fattade beslut skall rivas upp!

Ett markant inslag i Malå och Storuman är att protesterna och motståndet fortsätter även efter det att ett positivt beslut fattats om en förstudie. Motståndarna vill riva upp beslutet eller i varje fall stoppa ett avfallslager. I båda dessa kommuner genomförs emellertid en förstudie, men i Storuman avförs frågan helt från dagordningen genom en folkomröstning i samband med EU-valet hösten 1995 och i Malå genom en folkomröstning i september 1997.

Das also war des Pudels Kern?

Naturligt nog eskaleras striden till att gälla inte bara förstudien utan den fortsatta processen efter förstudien fram till själva slutförvaret. Men frågan får betydligt större dimensioner än så. För motståndarna handlar den i hög grad också om kärnkraftens framtid. Om slutförvarsfrågan löses, så ökar risken för att kärnkraften inte bara blir kvar och utan också byggs ut ytterligare och växer i betydelse som energikälla. Detta är för motståndarna det verkliga skräckscenariot. Kraften och energin i motståndet kan nog knappast begripas om inte denna koppling till kärnkraftens framtid blir klarlagd. För motståndarna handlar striden inte bara om slutförvaring av använt kärnbränsle från de befintliga svenska kärnkraftverken;

det handlar om att stoppa en lösning för att politiskt förhindra att i framtiden kärnkraften ytterligare byggs ut.

Striden vidgas också på en annan punkt. Den kommer att omfatta argument rörande europeisk slutförvaring genom den eventuellt förestående anslutningen till EU.

Motståndarna hävdar att det finns risk för att den kommun som accepterar en förstudie i slutändan kommer att stå där som hela Europas avfallstipp. Detta argument upprepas ofta, och vederläggs lika ofta av förstudieivrarna.

Förespråkarna å sin sida argumenterar helt annorlunda. De försöker begränsa frågan till att gälla just en förstudie. Saken handlar om en förstudie, inte senare provborrningar, inte ett senare slutförvar. Fortsättningen får diskuteras när resultatet av en förstudie föreligger. Förespråkarna poängterar också starkt att det blir positiva effekter på sysselsättningen och den framtida näringslivsstrukturen.

Motståndarna sätter in saken i ett stort *politiskt* sammanhang, kärnkraftens framtid som energikälla i Sverige. Förespråkarna är ytterst angelägna om att begränsa debatten till den *konkreta sakfrågan*: om det skall göras en förstudie eller inte. Kan detta vara pudelns kärna?

SUMMARY

Sweden has one of the largest nuclear programmes in the world. The first nuclear reactor was started in 1972. By a referendum in 1980, the Swedish people approved that twelve reactors would be used during their life-time to produce electricity to the benefit of the Swedish national economy. At production of nuclear power, burnt out nuclear fuel is obtained which contains plutonium and, therefore, must be kept separated from all living beings for about 100 000 years. How this terminal storage will be realised and where it will be located are controversial issues in the country. However, in this respect, Sweden is by no way exceptional. The final repository issue raises sharp public protests and causes solid opposition actions almost all over the world.

On the 21 October 1992, The Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Company (SKB) sent a letter to the Swedish local authorities asking if they were interested in receiving more information about what is called a pre-study to investigate the conditions for possibly locating a deep storage for burnt out nuclear fuel in the district later on. Already before the letter was dispatched, groups in a couple of municipalities in Norrbotten had shown interest in such a pre-study. An industry group in Arjeplog had already in May that year received information from SKB. Some weeks after this, in the beginning of June, the local body of the Swedish Social-Democratic Party (s) of Överkalix had had a similar information meeting with the nuclear fuel company. But it was Storuman, in the south of Lapland, which on the 29 June 1993 first of all handed in a request to the company about having a pre-study carried out. Another Lapland municipality, Malå, was the second municipality in the country to request a pre-study at SKB on the 22 November 1993. In Överkalix in Norrbotten, the Social Democratic party raised a motion in the municipal council on the 26 April 1993, which after many political rounds was withdrawn on the 27 December 1993. A decision on the issue was never taken.

Main Objective and Subordinate Objectives

The report has one main objective and two subordinate ones. *The main objective* is to examine how citizens, politicians, and other actors in the three Swedish municipalities of Storuman, Malå, and Överkalix reacted politically on the idea that the Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Company was to perform a pre-study in the municipality with the purpose of producing a safer basis for decision so as to later on be able to decide if the company should proceed with examinations and possibly build a terminal storage for highly radioactive spent nuclear fuel within the boundaries of these thinly populated municipalities. More specifically, we have examined why the municipal councils in Storuman and Malå, on June 29th and November 22nd, respectively, as the first and second Swedish local authority, respectively, made a decision to let the SKB conduct a pre-study, while a motion in the municipal council in Överkalix about a pre-study was approved by the working committee of the local gov-

ernment on June 1st and the local government on June 14th, but was withdrawn on December 27 1993, so that a decision about a pre-study was never arrived at in the municipal council. What explains this difference?

The second and the third objective of this report are subordinate one and more downright theoretical. As a *second* objective, we would like to principally examine the spent nuclear fuel issue as a public policy problem. Above all, this is done by applying the theory of collective goods on the terminal storage issue. In connection with this, we will reason if not the opposition to a nuclear waste storage is a case of the NIMBY-syndrome (Not In My BackYard). According to our interpretation of the NIMBY-syndrome, it is rational of a local authority to say No to the storage, since harmful effects will affect the local authority unilaterally, at the same time as the benefits of the storage will fall upon the entire country. Thus, the storage is a collective good with all the characteristics of the collective good. Collective goods rise specific political problems. Why should Malå of all places sacrifice itself for the whole country? A solution of the problem based on this theory would be that Malå in that case is compensated in some way.

The *third* objective of the report is to develop the democratic and scientific dimensions of the nuclear waste problem. What people, what demos, are to determine the issue of where the burnt out nuclear fuel is to be terminally stored? Should it be determined by national demos, county demos or local demos? In other words, should the issue be determined at the national level, county level or local level? If it is to be determined at the local level, should it, in that case, be effected by a decision of the council or should it be effected by a local referendum? Finally, we would also like to shed a light over the issue to what extent the question about a geographic and geologic place for a terminal storage should be determined by research and how the balance between research and democracy should be effected.

Sources

The report is based on extensive field studies in the three thinly populated municipalities of Malå, Storuman and Överkalix. According to the principles of historic source criticism, the report is mainly based on contemporary *remnants* in the form of written source material. Minutes of meetings, received letters and other remains from the municipal decision-making processes are of primary importance at our reconstruction of the course of events and mode of reasoning as well as contemporary material from Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Company. Leading articles and other editorial material that create public opinion have also been used in order to establish the local papers' attitude to the pre-study. Letters to the press as well as reports and interviews made by journalists of the local press have been used to reconstruct the activities of the popular social movements in particular. We have used statistics in certain cases.

We have also interviewed key persons in the three municipalities in the local government bodies as well as the spontaneous civic movements. These *interviews* have been carried out some years after the events taking place. This brings a well-known

source critical problem for research to the fore. People forget what they have experienced. As time goes on, they tend to beautify and lay in order. For this reason, we have used interviews as a main source only in such parts where there are no remnants. Furthermore, as regards style, we have carefully marked what is based on remnants and what is based on later interviews and other narrative sources. We have also used interviews in order to get ideas which then can be supported with contemporary material.

Narrations and Variables

In order to be able to answer the main objective, the problem has been attacked in two diametrically opposite ways. Chronologies or narrations for the decision-making processes in the three municipalities have been established. This means that the courses of events in the three municipalities Malå, Storuman and Överkalix have been reconstructed. The presentation takes place in chapter 4. The narrations or reconstructions of the courses of events in the three municipalities are meant to work in two ways. They are to give an overall understanding of how the pre-study advocates and the pre-study opponents acted and argued strategically. But they should also give a background to the parts which come later about different explanatory factors. In chapters 5 and 6, we have put forward and tested a number of hypotheses about explanations. In total, seven major explanatory factors with subordinate factors are examined in that occasion. The factors are arranged as hypotheses. By comparing the results of the three municipalities at each hypothesis, certain explanatory factors have been possible to exclude. Other explanatory factors have proved to be relevant for the different outcomes in the three municipalities. The explanatory factors which will be treated in chapter 5 and 6 are the following:

- 1. The local political parties' general stance on the substantive issue**
 - a. Absolute majority for one side or the other determines
 - b. Relative strength determines
- 2. Local opinion movements**
 - a. Strength (number of adherents plus their intensity)
- 3. Mass media attitude**
 - a. Negative or positive attitude in editorials and in other editorial material
 - b. Intensity of attitude in editorials and in other editorial material
 - c. Attention paid to the substantive issue in news-service
- 4. Labour market**
 - a. Size of unemployment
 - b. Increase rate of unemployment
- 5. Business and business traditions**
 - a. Current business or business tradition
- 6. Specific characteristics of decision-making processes**
 - a. Duration of decision-making process
 - b. If counter-opinion movements arrive early or late in the municipal decision-making process

c. Openness of the municipal decision-making processes

7. Interplay between decision-makers and opinions movements

What Explains the Outcome?

Hypothesis 1 suggests that the strength of the political parties in the municipal council and the municipal government in reality determines whether a local authority says Yes or No to a pre-study. We have been able to reject this hypothesis. It is not the case that the municipalities where the pro-nuclear parties are in an absolute majority (sub-hypothesis 1a) say Yes, and those where they are in minority say No. The pro-nuclear parties have overwhelming absolute majorities in all of the three municipalities, but it is only two which accept and in one of these, Malå, a pre-study is accepted with the least possible majority. Neither is the sub-hypothesis 1b about the relative strength of the pro-nuclear parties valid. It is not the case that the stronger the pro-nuclear parties are in the municipal council, the larger the probability for a Yes (sub-hypothesis 1b). The municipality with the strongest pro-nuclear majority (Överkalix) said No to a pre-study, while the one having the weakest (Malå) said Yes, when, according to the hypothesis, the relationship should have been the opposite. As pro-nuclear parties we have classified the Social Democrats, the People's party (fp) and the Moderate Unity party (m), which were all behind Line 1 or 2 in the referendum in 1980, while the Center Party (c), the Left Party (v) and the Christian Democrats, which advocated Line 3 in the referendum, together with the Green Party, which was founded on nuclear power opposition, have been classified as anti-nuclear parties (see Jasper 1990:231ff).

Hypothesis 4 implies that high unemployment makes the local authority more positive towards the pre-study. Both variants of this hypothesis can be rejected. Unemployment was highest in Överkalix, who said No, and lowest in Malå, which seems to have been least negative of the municipalities, when it, according to hypothesis 4a, should have been highest in Malå and lowest in Överkalix. Neither is hypothesis 4b about the increase rate of unemployment valid. In spite of Överkalix having the fastest increasing unemployment calculated as a percentage, the municipality said No while the two other municipalities which had less increasing unemployment said Yes.

Mass media attitude, or more precisely the attitude of local newspapers, is the basis for hypothesis 3. All hypotheses about differences in the actions of the local newspapers explaining differences in the municipalities (hypothesis 3a, 3b, 3c) have to be rejected. The sub-hypothesis 3a about negative newspapers leading to negative decisions is not valid. In Malå, the "Västerbottens Folkblad" writes absolutely nothing, which means that it cannot have influenced the decision, while the "Norra Västerbotten" is clearly for a No. Since the local government answered Yes, the hypothesis is not valid. In Överkalix, the "Norrbottens-Kuriren" says absolutely nothing during the entire fight. The "Norrländska-Socialdemokraten" does not comment on the issue until June 1993, when the negative opinion was well-established, and then seems to lean towards a weak No due to the fact that this is what the general populace wants. In the case of Storuman, the "Västerbottens-Kuriren" wants a conditioned pre-study, while the "Västerbottens Folkblad" does not express an opinion until the decision is made. Neither is sub-

hypothesis 3b valid. There is no local newspaper with a strong opinion share either for or against. Sub-hypothesis 3c suggesting that the greater the attention paid to the nuclear fuel issue in the local press news service the higher the probability of a No, is not valid either. The “Västerbottens-Kuriren” clearly had the most news material, but Storuman voted Yes.

Hypothesis 2 implies that the strength of local extra-parliamentary opposition movements is of importance. This hypothesis seems to correspond with our three cases. The least public outcries relatively seen, both numerically and intensely, were found in the two municipalities where pre-studies were carried out and the strongest was in Överkalix, where the pre-study issue was removed from the agenda. It is remarkable that there seems to be a strong majority at the citizen level in all three municipalities against pre-studies, but nonetheless a decision is made in two of the municipalities about such a pre-study. The conclusion is that the hypothesis about the strength of the counter-opinion movement seems to be valid. In the rural district where the counter-opinion movement had the strongest public support, Överkalix, there was no decision about a pre-study. In the municipalities where the counter-opinion movement had relatively less support among the inhabitants, there were decisions about a pre-study.

Neither can hypothesis 5 – that differences in current business and business traditions explain the discrepancies in the pre-study issue – be rejected. The tradition of mining and encroachment on the nature may have contributed to the fact that the inhabitants of the municipality of Malå probably were least negative while alpine tourism and wild river concerns may have affected the critical attitude of the inhabitants of the municipality of Storuman and Överkalix. In this report we cannot say how important a role they have played but we suspect that they have not been without significance. In Storuman, for instance, the Moderates in tourist trade Tärnaby were opponents at the same time as their fellow party activists in other parts of the municipality were for it.

Finally, we have examined two basic hypotheses about interplay between the actions of the local representative system and those of the counter-opinion movements. Hypothesis 6 aims at specific characteristics of the processes which lead to the decisions. Sub-hypothesis 6a about the duration of the municipal decision-making process seems to have a certain explanatory value. According to one of the three operationalizations we have made of duration – and, in our opinion, the most reasonable one – there is a connection between duration and decision outcome. The decision-making process was 18 months in Överkalix while it was about eight months in Storuman and Malå. Thus, the sub-hypothesis that short decision-making processes lead to Yes and long No receives a certain support.

Also sub-hypothesis 6b seems to carry some weight: the earlier a counter-opinion movement succeeds to establish itself and gain access to the municipal decision-making process, the greater the chances for success. In Storuman, and even more so in Malå, the counter-opinion movement gets started much later in relation to when the municipality first puts the pre-study issue on the agenda than in Överkalix. In Överkalix, a counter-opinion movement actually gets started so early that it may affect every step in the local decision-making process.

Sub-hypothesis 6c about the openness of the decision-making processes also seems to be valid. In Överkalix, where the decision-making process for long is extraordinary closed, a decision about a pre-study is never made, while in Malå and Storuman, where the decision-making processes are considerably more open, there are decisions about a pre-study. Undoubtedly, the fact is that the decision-making process in Överkalix is closed from the beginning. Organisations outside the Social Democratic party machine have no access when the pre-study issue is initiated by the SKB informing the local branch of the Social-Democratic Party. The preparation is then handled internally within the Social-Democratic organisation and not in local government bodies. On the contrary, in Storuman and Malå, the processes start via municipal initiatives, which vouches for the fact that possible partisan differences on the issue may be expressed immediately.

The seventh and last hypothesis which we discuss in our study, says that the actions of both the pre-study advocates and the pre-study opponents may affect the decision-making process depending on how the interplay between them turns out. We would like to claim that this hypothesis withholds the strongest explanation. Decisive for the fact that a negative decision was taken in Överkalix and a positive one in Storuman and Malå are the differences which exist concerning this interplay. The process in Överkalix is characterised by a number of details, which together form a more overall pattern of toughness which expels and strengthens the counter-opinion. The processes in Storuman and Malå are characterised in the corresponding way by some details which form another pattern of openness, which for that matter also are criticised and perceived as inadequate by the opponents' camps, but which still are more consensus-oriented and open than in Överkalix. It is in these differences concerning interplay and opposition where the most important explanation to the different outcomes should be sought.

In Överkalix the opposition gets started very early, probably due to the fact that the first information meeting with SKB in June 1992 is closed since it takes place in the Social-Democratic party at the same time as the news about this closed meeting leaks out to the local newspapers and excites suspicion. At all events, two self-employed persons succeed in mobilising an opposition by laying out lists of signatures. Already on November 3, the opponents can send in the first protest letter supplemented with a list of 4000 signatures. The list of signatures and the protest are actually formally communicated to the municipal council, but there is no debate and no measure is taken. Instead, the municipality-carrying Social-Democratic party is entirely intended to bring about a pre-study. The party leadership prepares a motion on the issue and hopes it shall pass the same day as it is raised and without preparation in official local government bodies. One member of the Center Party and one member of the Left Party succeed in stopping this by referring to the Local Government Act's demand for preparation of issues of this kind. By this postponement, the extra-parliamentary civic opposition gets time to be formed. An action group is formed and an information meeting is arranged in June to which the politicians are invited. The letter, signed by two women, and the announcement of a protest meeting do not make any significant impression on the working committee of the local government, which on June 1 1993 approves the Social-Democratic motion and proposes that the municipal government should request a pre-study in the municipality. The two women's letter does not seem to have been treated at

the same time as the Social-Democratic motion, which one would have expected. Instead it is added to the issue in a later decision of the same day. The political leadership of the municipality seems entirely aiming at taking no notice of the local public opposition and at forcing through a decision about a pre-study.

When the meeting of the Action group is concluded by a demonstration to the Municipal Hall, no politician is there to receive the procession of citizens. The two leading politicians, the chairman of the local government Mr. Roland Lång and the Moderate Unity party member Mr. Leif Stolt, have instead chosen to go rafting on the Kalix River. This nonchalant attitude arouses bitterness. Approximately at this time, a counter-opinion movement also arises among the young people of the municipality, which results in a long list of signatures with protests on June 24. However, more serious for the Social-Democratic municipal leadership is that an opposition movement arises within their own party, which carries out their own poll in order to really probe public opinion. The knowledge of this opposition group makes the local leadership to turn on the 24 June and to move for reconsideration in order to have time for more information to the citizens. But the municipal leadership does not go to meet the extra-parliamentary opposition as for selection of speakers and speaker times. This creates further bitterness with the opposition. When the Social-Democratic opposition group by the end of August informs their fellow party workers in the leadership of the municipal government that there is an overwhelming popular opposition to a pre-study, the decision is made that the motion shall be withdrawn at the first ordinary meeting with the local branch of the Social-Democratic Party. Until then the issue will be run through local government bodies as usual. The information meeting which is held in November becomes utterly bitter. The municipal leadership gives up the fight and withdraws the motion. With that, the dream of a high tech plant which will create a stable financial base for Överkalix during an foreseeable future is shattered.

The decision-making process in the other two municipalities is not at all characterised by the same closeness and nonchalance towards dissidents. Already from the beginning, preparation of the issue takes place in local government bodies like the working committee of the municipal government and the municipal government. The SKB comes in and informs all parties including the general public. In Storuman, a so-called *remiss procedure* – solicitation of written comments by various organisations – is arranged, which is unique for the three municipalities. The processes in Storuman and Malå are characterised by a completely different consideration of the opponents than in Överkalix.

It is this difference in interplay between decision-makers and counter-opinion movements between on one hand Överkalix and on the other hand Malå and Storuman which at the end of the day explains why there was a No in Överkalix and Yes in Malå and Storuman.

What Other Conclusions May Be Drawn from the Report?

So far, the summary has focused differences between the three municipalities: differences concerning characteristics which may explain the difference in attitude to the

pre-study. However, there is also reason to emphasize the difference between all of our three cases on one hand and what we may call routine politics in general on the other hand. Typical for the decision-making processes in the three municipalities is thus that they to a certain extent markedly deviate from local government political routine decision-making or from what we generally expect in Swedish politics.

A Growth Alliance (s+m+fp) versus an Ecological Alliance (v+c+mp)

The party pattern concerning the highly radioactive spent nuclear fuel differs from the usual left-right pattern in the Swedish party system. The Social-Democratic party (s), which is the absolute dominant political force in Malå and Överkalix, and clearly the largest party also in Storuman, is in general explicitly for a pre-study. The Moderate Unity party (m) is also mainly for. This is particularly evident in Malå but also in Överkalix, even if there are splits in the latter municipality. In Storuman, a gulf arises between Moderates from the chief town who are for and the Moderates from Tärnaby who are against. The People's party (fp) is divided in both Malå and Storuman, and in Överkalix the only member from the People's party in the municipal council has a negative attitude. Against this s+m+fp(to some extent)-alliance on the pre-study-side, which is unusual in Swedish politics, an opponent's alliance stands which is equally mixed and unusual: v+mp+c. The Left Party (v), the Environment Party (mp) and the Center Party (c) are against a pre-study in all three municipalities. What has been said are main tendencies. Almost all local parties are divided in the issue. Furthermore, the Christian Democratic party for instance, is unequivocally for in Storuman, but as unequivocally against in Malå.

However, what is important is that both the Socialist and the non-Socialist bloc in Swedish politics are split on the nuclear waste issue in the three municipalities. This makes the party pattern in the municipalities unusual.

Popular Extra-parliamentary Opposition

Another deviation from local government political routine is the fact that the issue does not only engage small groups of politicians and civil servants, but also ordinary citizens in a way which has few counterparts.

In all three municipalities, an unusually powerful and wide popular extra-parliamentary opposition arises. By participating in action groups, meetings, demonstrations and collection of signatures or sending protest post cards and letters, an important part of the citizenry in all three municipalities seems to be massively against. The resistance, not to say the anger, is directed against the politicians in the municipal council and the municipal government. Naturally, it is also directed against representatives for the nuclear waste company, SKB. Less obvious is that it to some extent also turns against the national authorities which in various respects control the SKB – the Swedish Radiation Protection Institute (SSI), and the Swedish Nuclear Power Inspectorate (SKI).

The fight gives evidence of the local inhabitants holding a basic lack of confidence in, or even mistrust of, not only their own elected representatives and the Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Company, but also the national safety authorities. The very lack of confidence or the mistrust is probably a key to understanding the conflicts.

This lack of confidence in the Social-Democratic party's leaders, in particular among its own voters, is neither channelled through the ordinary channels in the party nor via anti-nuclear parties like the Center party, the Left party and the Environment party (mp). To a large extent, the mistrust gets its outlet through bodies beside and outside the usual party channels, bodies which are set up during the period which the conflict lasts especially for the purpose in the form of local, temporary, spontaneous action and opinion movements. People who probably never before have cared about local politics except for voting in municipal elections now attend meetings, sign petitions and demonstrate. The contribution of women and young people among the protesting people is marked.

Concerns of Neighbouring Municipalities

Another striking feature of the three conflicts is the concerns of neighbouring municipalities. In the affected regions outside the municipality boundaries, existing action groups protest against the development. New action groups are formed and send letters. Local politicians in the neighbouring municipalities also hand in sharp letters.

Procedure-oriented Argumentation against a Pre-study for a Terminal Storage

Interestingly enough, the controversy to a great extent concerns the decision procedure. Particularly the opponents have opinions about, on the one hand, how the pre-study issue, and perhaps also the place selection issue, should be determined in the municipality, and, on the other hand, how the place selection issue should be determined in the country. These opinions on established decision procedures give evidence of mistrust of, or lack of confidence in, established political representatives, parties and public authorities.

At our survey of the argumentation in Storuman, Malå and Överkalix, we have run into at least fourteen procedure-oriented arguments against a pre-study (e.g. prot S93:3).

Four of these procedure arguments concern the decision procedure of municipal council decisions. Demands are raised that

- (i) a council decision shall be prepared according to the rules of the Local Government Act (see further below);
- (ii) a council decision shall be prepared by also giving independent experts the opportunity of presenting their points of view;
- (iii) a council decision shall be made only after consulting colleagues in other municipalities, and

(iv) a council decision shall not be made with the chairman having the casting vote.

At least seven procedure arguments concern the implementation of the pre-study, given a positive decision by the council:

- (v) that the pre-study will be carried out with total openness;
- (vi) that local representatives will be included in the reference group which will be tied to the pre-study to identify and map out the issues to be investigated; certain organisations, for instance the Swedish Society for Protection of Nature, shall be represented in this group;
- (vii) that the County Administration should be included in the reference group which will be appointed for the pre-study;
- (viii) that, if possible, local man power should be used in the pre-study;
- (ix) that the pre-study will comprise examination of psycho-social effects;
- (x) that the pre-study will comprise consequences and opportunities for industry and tourism; and
- (xi) that the pre-study shall exploit appropriate competence from universities near by.

Arguments are also advanced that the issue should be determined by a referendum, not by a council decision. In other words, a completely different decision procedure is demanded:

(xii) demands on a completely different decision procedure, *viz.* referendum, about continued examinations after completed pre-study and about terminal storage.

Finally, a couple of arguments concerning the national procedure for the proper site selection is also expressed:

- (xiii) that similar pre-studies have to be carried out in a number of other districts.
- (xiv) that the whole national procedure must be changed: the national government must first single out a number of appropriate sites with a suitable bed-rock and other appropriate conditions where pre-studies then could be made.

The Local Government Act is Invoked by the Opposition

In their procedure-oriented reasonings, the pre-study opposition several times invokes the Local Government Act. It happens three times in the form of appeals of decisions already made and a couple of times with the justification to achieve a lawfully correct decision-preparation process, before a decision is actually made. The appeal strategy leads to failures, while the strategy of achieving a correct decision-preparation process before a decision has been made is successful.

Let us first summarise the appeals. In Storuman, both Ms Kerstin Rönholm and Mr Gunnar Reisek file appeals with the Administrative Court of Appeal against the municipal council decision to say Yes. The appeal of Ms Rönholm is never tried since it arrived two months too late (The Administrative Court, Kammarrätten, Sundsvall, 1993-11-08). The claim of Mr Reisek is, however, tried and rejected by the administrative court. The decision of the local government has been made according to the regulations prescribed by law (The Administrative Court, Kammarrätten, Sundsvall,

1993-12-20). Also the council in Malå incurs an appeal of the decision of November 1993 about a pre-study. It is Mr Hans Forsgren, a driving force in the Opinion's Group Against Nuclear Waste, who argues that the will of the people has not been respected by the popularly elected representatives and that they have made their decision on an insufficient basis. Also his appeal is rejected.

Invoking of the Local Government Act with the justification to achieve a decision-making process according to the regulations prescribed by law before a decision is made, is only found in Överkalix. When Mr Roland Lång and Mr Göte Nylund raise their motion on the 26 April 1993 proposing that the same day a decision to request a pre-study in Överkalix should be taken, the Center Party member Mr Göran Jacobsson and the Left Party member Mr Sven Nordmark object that according to the Local Government Act, the issue first has to be properly prepared. The Local Government Act admits *per se* the municipal council to bring up a motion and make a decision on the issue the same day, *i.e.* an issue may be settled without preparation in municipal institutions. But then the municipal council has to be unanimous and the issue should be of such a nature that it requires a speedy handling (SFS 1991:900, 5 ch. §32). These conditions were not fulfilled in the actual case, the opponents claimed. Faced with this legal objection, the proposers of the motion themselves changed their claim from a decision about a pre-study to a decision about investigating the issue about a pre-study (prot Ö93:1, NK 930427).

The second case has its origin in Mr Lång's and Mr Nylund's claim on the 28 June 1993 that the council should decide about a return for reconsideration to the local government for further investigation (prot Ö93:3). On the 27 June, said Lång invites to an information evening on the 12 August in People's Hall ("Folkets Hus") in Överkalix (skriv Ö93:1). When the working committee of the local government meets on the 2 August, a member of the Center Party claims a refusal on the invitation with the justification that the municipal council has commissioned the local government to arrange the information meeting, not the working committee. Relating to local governmental law, the issue first has to be brought up in the local government. After this, Mr Lång changes his mind and proposes that the local government should decide to arrange the information meeting as soon as possible, which the working committee accepts (prot Ö93:7).

This alteration produces unanticipated consequences by the fact that the issue is substantially postponed. The next day, Mr Roland Lång informs that the information meeting shall be cancelled "due to the action of the Center Party about the interpretation of an issue relating to local governmental law". He has the claim that the issue has to be brought up in the local government in view (skriv Ö93:2). Since the local government will not be gathered until the middle of August, it is only then a new date for the information meeting can be settled (NSD 930804). All this leads to the fact that the information meeting cannot be held until the November 8.

The National Level Sparsely Represented and National Politicians Completely Absent

To establish a terminal storage for spent nuclear fuel is of national interest. However, the national level is sparsely represented in our local conflicts. The Swedish Nuclear Fuel and Waste Management Company is of course active together with, to a lesser extent, the safety authorities the Swedish Radiation Protection Institute and the Swedish Nuclear Power Inspectorate. Greenpeace Sweden intervenes with letters in all three municipalities. Same Ätnam and Sáminuorra (Lapp organisations), as well as Avfallskedjan ("Disposal Chain") and Folkkampanjen mot kärnkraft-kärnvapen ("People's Campaign Against Nuclear Power-Nuclear Weapons") are seen quickly flashing past.

Considering the issue's general policy, environmental policy and energy policy importance, one would expect national politicians having opinions on the issue. However, this is not the case. No national politician comments on the situation in Storuman or Överkalix during the entire period which the fight lasts. Also in the case of Malå, the national politicians remain silent. Obviously, the municipality of Malå twice invites the Minister of Environment Mr Olof Johansson (c) to the district to get the government's view, but the minister declines.

Local Newspapers Remain Silent

Another peculiarity is that there are so few attempts by the local newspapers to influence public opinion during the year which the conflicts last. The five local papers in our study wrote 24 leading articles in total (including columns and sub-leading articles) on the pre-study issue during the whole period. "Norrbottens-Kuriren" in Luleå, having a Moderate leading page, is outstanding in that it did not write one single leading article about the situation in Överkalix during the whole period in question. Ten out of a total of 24 leading articles were written after a decision had been made, compared to 14 before. "Västerbottens Folkblad" did not write any leading article either about Malå or about Storuman, before these municipalities made their pre-study decisions. Also the Social-Democratic "Norrländska Socialdemokraten" in Luleå mainly starts to write when the decision of the municipality of Överkalix seems to be clear. It is then very careful not to say anything substantial about a pre-study, about the terminal storage issue, about the site selection method or about nuclear power in general; it is content with views about characteristics of the decision-making process.

Indication of Opposition between Ad Hoc Local Counter-Movement and Established Environment Movement

There is an element of opinion difference between the popular counter-movements and the foremost established environment organisation, the Swedish Society for Protection of Nature (Svenska Naturskyddsföreningen) on the nuclear waste issue. To talk about a

frontal position between them would, however, be to go too far. But there are slight differences in the appearance. The Society for Protection of Nature in Malå demands to begin with very moderately that politicians and the public should receive information also from others than the SKB before the decision in the council. About a referendum, nothing is, however, said. The letter neither addresses the substantive issue. For example, it neither claims a No to a pre-study, nor a No to a waste storage. We have been able to note the same contentedness in Storuman where the sister society did not bother to answer the municipality's circulation for consideration and the chairman even declared himself in favour of a pre-study.

Decisions Made Shall be Cancelled!

A marked element in Malå and Storuman is that the protests and the opposition continue even after a positive decision about a pre-study has been made. The opposition wants to annulate the decision or at least stop the siting of a waste repository. However, in both of these municipalities, pre-studies are carried out, but in Storuman the issue is completely removed from the agenda by a referendum in connection with the EU election in the autumn of 1995 and in Malå by a referendum in September 1997.

Das also war des Pudels Kern?

Naturally enough, the political combat is escalated to concern not only the pre-study but also the process after the pre-study up till the construction of the terminal storage. But the controversy gets considerably larger dimensions than that. For the local opponents, the issue at stake, to some extent, is nothing less than the future of nuclear power in the country. If the spent fuel repository issue is solved, the risk of nuclear power remaining and growing in importance as an energy source will increase, which, to the opponents, is the real horror scenario. The power and energy of the local opposition may hardly be understood unless this connection to the future of nuclear power is made clear.

For the opponents, the combat is not only about a repository for spent radwaste from the existing Swedish nuclear power plants; it is about how to stop a solution in order to prevent the further use and expansion of nuclear energy.

But the fight in the three local territories is enlarged in yet another aspect. It will comprise arguments concerning risk that a local Swedish repository will be a dumping site for European radioactive nuclear waste if or when Sweden will join the European Union. The opponents claim that there is a risk for the municipality accepting a pre-study to eventually end up as the dump of the entire Europe. This argument is often repeated, and is as often by the pre-study advocates.

The supporters of a pre-study argue in a completely different fashion. They try to limit the issue to only concerning a pre-study. What is at stake is a pre-study, not later test-drillings, not a later final repository. The continuation will be discussed when the results

from a pre-study are available. The advocates also emphasize that there will be positive effects on the employment and the future business structure.

The opponents place the issue into a larger *political* context, the future of nuclear power as a source of energy in Sweden. The supporters of a pre-study are extremely anxious to limit the debate to the concrete issue: whether a pre-study should be conducted or not. Could this be the essence of the issue, "des Pudels Kern"?

1 Problemen

Sverige har ett av världens största kärnkraftsprogram. Kärnkraftsutvecklingen i landet inleddes i total partipolitisk enighet. Längre var frågan starkt forskningsdriven och hanterades av en mycket fåtalig grupp av forskare, administratörer och politiker. Det torde vara helt korrekt att karakterisera denna grupp som ett litet, väl sammansvetsat, slutet segment. När den första kärnkraftsreaktorn startades 1972 var enigheten om kärnkraftens välsignelser fortfarande nästan total. Men på våren 1972 ställde Birgitta Hambræus sin bekanta interpellation i riksdagen om kärnkraftens risker. Ett år senare utbröt den första stora offentliga kärnkraftsdebatten varvid kretsen av engagerade successivt kom att vidgas. Från 1975 och framåt stod kärnkraften för den största politiska konflikten i svensk politik. Två regeringar föll på fissionskraften. Detta skede i utvecklingen slutade med att det politiska systemet för att åtminstone temporärt och nödortfört kunna hantera frågan fick tillgripa en extraordinär beslutsordning, folkomröstning. Härigenom hade hanteringen förflyttats från ett litet slutet segment till den allra bredaste och mest öppna beslutsprocedur vårt system äger. Genom folkomröstning 1980 godkände svenska folket att tolv reaktorer skulle användas under sin livstid för att producera elektricitet för det svenska folkhushållet.

Vid framställning av kärnkraft erhålls utbränt kärnbränsle, som innehåller plutonium och därför måste hållas åtskilt från allt liv under cirka 100 000 år. I början av 1990-talet hade forskare och tekniker kommit så pass långt i sin forskning och sitt utvecklingsarbete att de ansvariga på allvar kunde sätta igång med att leta efter en lämplig plats för ett slutförvar för detta använda kärnbränsle. Var detta slutförvar skall ligga visade sig bli oerhört omstritt, liksom hur själva slutförvaringen skall gå till. Vi kom att få beslutsprocesser på lokal nivå i landet, som i fråga om bredd, folkligt engagemang och täckning i media överträffar det mesta i svensk politik. Den tid tycktes oerhört långt avlägsen då ett litet anonymt segment i centrum kunde driva utvecklingen framåt.

1.1 Upptakten

I oktober 1992 sände Svensk Kärnbränslehantering AB (SKB) till landets alla kommuner en förfrågan om det förelåg något intresse av en lokalisering av ett djupförvar för Sveriges långlivade kärnavfall. Redan dessförinnan hade emellertid Arbetsgruppen för industrietablering i Arjeplog fått nys om att något var på gång och bjöd in Svensk Kärnbränslehantering att informera om hur det utbrända bränslet från kärnkraftverken skulle förvaras i framtiden. Arbetsgruppen hade bildats med anledning av att Bolidens gruva i Laisvall skulle komma att läggas ned. Arjeplogs kommun skulle då förlora flera hundra arbetstillfällen. Att sysselsätta folk med kärnavfallshantering skulle kanske vara ett alternativ till att sysselsätta dem med att bryta och förädla malm.

Informationsmötet i Laisvall i maj 1992 kan sägas vara startskottet för politiska strider av ovanlig intensitet i några bygder i Lappland och Norrbotten. Under tiden som följde började en handfull kommuner visa sitt intresse för att få utrett huruvida det vore möjligt att ta emot en anläggning för att djupförvara det svenska utbrända högaktiva kärnbränslet. Det skulle kunna skapa uthålliga arbetstillfällen och högteknologisk utveckling i trakter med svagt näringsliv och hög arbetslöshet. Ett positivt svar på Svensk Kärnbränslehanterings förfrågan i juni 1993 från Storuman. Något senare kom ett positivt svar från Storumans grannkommun Malå. I Överkalix var utvecklingen på väg i samma riktning, men till sist fick förstudieivrarna där slå till reträtt och avföra frågan från dagordningen. I alla dessa tre kommuner uppstod konflikter av sällan skådat slag mellan å ena sidan valda kommunpolitiker och å andra sidan en stor del av en upprörd befolkning. Kommunmedborgarna organiserade sig spontant i grupper för att försöka påverka sina kommunpolitiker, namninsamlingar med tusentals namn genomfördes, skrivelser skickades in, uppvaktningar gjordes, demonstrationer och informationsmöten hölls, lokaltidningarna bevakade utvecklingen i nyhetsartiklar och tog upp frågan i ledare.

De skarpa konflikterna i de tre nämnda kommunerna i Övre Norrland är ingalunda unika. Överallt i världen från Gorleben i Tyskland till Yucca Mountain i Nevada blir det massiva lokala protester när en plats skall väljas för en eventuell slutdeponering av utbränt kärnbränsle. Det är i detta internationella ljus som den följande studien av Storuman, Malå och Överkalix skall ses. Vidare bör läsare hålla i minnet att skildringen i huvudsak avser åren 1992-1993.

1.2 Svenska strategin för hantering av högaktivt kärnbränsleavfall

Svenska folkets politiska representanter har aktivt sett till att det byggts kärnkraftverk i landet och att en avsevärd del av elektriciteten framställs i dessa verk. I folkomröstningen 1980 har svenska folket sagt ja till att högst tolv kärnkraftsreaktorer används men också att "kärnkraften avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för upprätthållande av sysselsättning och välfärd" (Holmberg & Asp 1984:94ff). Vid driften producerar kärnkraftverken radioaktivt avfall, som bland annat innehåller plutonium, ett av de giftigaste ämnen som är kända för människan. Lagen om kärnteknisk verksamhet (SFS 1984:3, SFS 1992:1536) stadgar att: "[d]en som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet skall svara för att de åtgärder vidtas som behövs för ... att på ett säkert sätt hantera och slutförvara i verksamheten uppkommet kärnavfall eller däri uppkommet kärnämne som inte används på nytt." Vidare sägs att den som har tillstånd att inneha eller driva en kärnkraftsreaktor skall i samråd med övriga reaktorinnehavare upprätta eller låta upprätta ett program för forsknings- och utvecklingsverksamhet för hantering och slutförvar. För detta ändamål har kärnkraftsföretagen bildat Svensk Kärnbränslehantering AB, som utvecklat ett tillvägagångssätt för slutförvar kallat KBS 3-metoden.

Det utbrända bränslet måste dels kylas ner, dels avskärmas från yttrevärlden så att den radioaktiva strålningen hindras från att komma ut. Enligt vad som gällde 1992-1993

förvaras det utbrända kärnbränslet vid kärnkraftverket i minst nio månader, innan det heta materialet transporteras till Centralt mellanlager för använt bränsle, CLAB, i Oskarshamn för en avkylning som tar 30 till 40 år. Eftersom alla kärnkraftverk har egna hamnar, kan frakten ske till sjöss med specialfartyget Sigyn. Men framför allt gäller det att skydda omgivningen mot strålning under mycket lång tid och det är här som KBS 3-metoden för slutdeponering kommer in i bilden.

Huvudtanken är att bränslet skall överföras till fast form och inneslutas i kraftigt byggda, vattenavstötande, korrosionsbeständiga och stötsäkra kapslar med inre stålbehållare, som deponeras i urberg på ca 500 meters djup. De fem meter långa kapslarna med avfallet kommer att omges av starkt vattenavstötande bentonitlera för att minska risken för läckor samt skydda mot mindre rörelser i berget. Avfallet måste ligga i berggrunden i hundratusen år, innan radioaktiviteten reducerats till en nivå som motsvarar omgivningens naturliga strålning och därmed inte längre utgör en fara för miljön. Vad gäller planeringsperiodens längd har ingen hittillsvarande sakfråga någonsin ställt så stora krav på den politiska planeringens robusthet som frågan om kärnkraftens högaktiva avfall. Som planeringsförutsättning gäller att det utbrända bränslet skall förvaras i Sverige.

För att hitta en lämplig plats i landet där slutförvaret skall lokaliseras enligt KBS 3-metoden har Svensk Kärnbränslehantering utvecklat en strategi i flera steg. Dessa steg består av olika delstudier, som syftar till att avgränsa den plats där placeringen slutligen skall ske. Den redogörelse för avfallskonceptet som här följer avser den för rapporten väsentliga perioden 1992-1993. Avfallsstrategin har förändrats över tid så att planen i skrivande stund i september 1997 framstår som tydligare än den gjorde år 1993. Den redogörelse som följer är därför inte i alla delar aktuell idag.

Först skall SKB ansvara för att *översiktsstudier* görs i hela landet. Dessa översiktliga studier som alltså täcker hela riket och större regioner, syftar till att ge en allmän bakgrund och beskriva generella förutsättningar (SKB, Verksamheten 1993, 26f).

Därefter skall SKB se till att det görs *förstudier* i fem till tio kommuner i landet. En förstudie innebär att kärnbränslebolaget på grundval av befintligt material försöker få en bild av bland annat geologiska, markmässiga och samhällsliga krav på ett slutförvar. En förstudie tar cirka ett år, innebär inte några borrhinar i berggrunden och behöver formellt sett inget speciellt tillstånd av offentliga myndigheter, t.ex. enligt naturresurslagen, plan- och bygglagen eller kärntekniklagen (SKB, Verksamheten 1993, sid 26f). Föreliggande uppsats handlar om detta andra steg i Svensk Kärnbränslehanterings avfallsstrategi.

När förstudier är genomförda och resultaten jämförda med varandra tänkes "specifika platser i två kommuner" bli utvalda för *platsundersökningar* (SKB, Verksamheten 1993, sid 26f). Enligt SKB:s rapport "Översiktsstudie 95 Lokalisering av djupförvar för använt kärnbränsle" skall dessa platsundersökningar ske på minst två ställen i landet i områden, som utifrån förstudier och översiktsstudier bedöms som särskilt intressanta. En platsundersökning är betydligt mer genomgripande än en förstudie och beräknas ta ca tre år enligt Verksamheten 1993. Den skall också bli mer djuplodande bland annat i den

meningen att bergundersökningar i borrhål nu skall genomföras. Till exempel skall "de säkerhetsmässiga och tekniska lokaliseringsfaktorerna klarläggs så långt som möjligt". Dessutom skall de tidigare gjorda översiktsstudierna och förstudierna kompletteras med studier "beträffande lokala mark- och miljöfaktorer" (SKB, Översiktsstudie 95, sid 15). Något formellt tillstånd av myndigheter för att göra platsundersökningar behövs inte. Därmed blir heller inte frågan om kommunalt veto aktuell. Däremot krävs för borrhållningar att markägaren ger sitt godkännande.

Först när två kompletta platsundersökningar gjorts tänkes en första *myndighetsprövning* ske för att tillstånd skall ges för *detaljundersökning*. Allt material från lokaliseringsarbetet skall då sammanställas till en lokaliseringsansökan enligt naturresurslagen och en ansökan enligt kärntekniklagen om att få utföra en detaljundersökning i syfte att senare kunna uppföra djupförvaret. Här kommer även andra tillstånd att krävas enligt bland annat plan- och bygglagen (SKB, Översiktsstudie 95 – Lokalisering av djupförvar för använt kärnbränsle, sid 15). Enligt informationshäftet "Verksamheten 1993" från SKB skall myndighetsprövningen vara klar i en första omgång till år 2000. Avgörande för ett platsval är att säkerhetskraven uppfylls (SKB, Översiktsstudie 95, sid 15). Säkerhetskraven grundar sig bland annat på lagen om kärnteknisk verksamhet (SFS 1984:3) och strålskyddslagen (SFS 1988:220). Det är också först nu som det kommunala vetot i naturresurslagen skulle kunna komma till användning.

Det kommunala vetot infördes 1972 i den svenska lagstiftningen i samband med att de första nationella politiska riktlinjerna för hushållning med mark och vatten infördes. Vetot skrevs in i 136a § byggnadslagen (SFS 1972:781) och fördes senare in i naturresurslagen (SFS 1987:12). Vetot i naturresurslagen innebar att en kommun måste ge sitt tillstånd både för tillkomst och val av plats av bland annat anläggningar av väsentlig betydelse för hushållningen med energi. Hit räknades anläggningar för lagring eller slutlig förvaring av utbränt kärnbränsle. En kommun skulle alltså kunna säga nej till ett slutförvar med innebörden att slutförvaret därmed inte skulle få anläggas inom kommunens gränser.

Det kommunala vetot inskränktes dock från den första juli 1990 (SFS 1990:442). Fortfarande sägs det i naturresurslagen 4 kap. §3 att tillstånd till anläggningar för kärnteknisk verksamhet som prövas av regeringen enligt kärntekniklagen får lämnas om "hinder inte möter ... och om kommunfullmäktige har tillstyrkt att tillstånd lämnas". Men från 1990 finns tillägget att när det är fråga om en anläggning som avser mellanlagring eller slutförvaring av kärnämne eller kärnavfall får, "om det från nationell synpunkt är synnerligen angeläget att anläggningen kommer till stånd, regeringen lämna tillstånd även om kommunfullmäktige inte har tillstyrkt detta." Detta gäller dock inte "om en lämplig plats för anläggningen anvisats inom annan kommun som kan antas godta en placering där, eller, i annat fall, om en annan plats bedöms vara lämpligare." Detta undantag benämnes allmänt vetoventilen. Regeringen får alltså inte bryta vetot om befolkningen i en annan kommun accepterar att få anläggningen, vilket visar att frågan om val av plats för ett slutförvar inte bara är ett spørsmål om geologi och tekniska barriärer mot strålning och korrosion utan även om demokrati och folkvilja. Framhållas bör emellertid den stränga restriktivitet, som måste råda om en anläggning skall undantas från kommunens vetorätt. På

grund av denna stränga restriktivitet får regeringen inte använda vetoventilen när en detaljundersökningen skall prövas enligt naturresurslagen. Kommunens veto gäller i detta fall oinskränkt. Vetoventilen har för övrigt hittills aldrig någonsin kommit till användning (Utlåtande ang. det kommunala vetot etc 1997-04-25). Att kommunen kan lägga in veto mot en detaljundersökning bekräftas av Claes Thegerström (SKB) i ett debattinlägg: "För att få påbörja detaljundersökningar måste SKB beviljas tillstånd av såväl den aktuella kommunen som av regeringen. Kommunen har alltså vetorätt" (NSD 930906).

De planer som gäller 1993 säger att detaljundersökningen skall genomföras omkring år 2000 på en specifik plats. Detaljundersökningen innebär bland annat att en tunnel eller ett schakt ner till planerat förvaringsdjup kommer att byggas. Då skall bergets egenskaper i detalj kartläggas (SKB, Översiktsstudie 95, sid 15).

Efter detaljundersökningen sker ytterligare en *myndighetsprövning* enligt naturresurslagen och kärntekniklagen. Denna prövning avser *bygge och provdrift*. Även vid denna myndighetsprövning gäller självfallet det kommunala vetot, men denna gång får regeringen tillämpa vetoventilen för att eventuellt bryta igenom vetot (Utlåtande ang. det kommunala vetot etc 1997-04-25). Detaljundersökningen och denna andra myndighetsprövning skall vara färdiga till år 2005 då bygge och provdrift planeras ske på en plats. När detta skede är klart krävs en tredje ansökan, denna gång om *drift av slutförvaret*. Driftsansökan prövas enligt kärntekniklagen. Drift av djupförvaret i ett första steg tänktes omkring 1993 bli påbörjat år 2010 och efter utvärdering kunde förvaret sedan byggas ut till full skala (SKB, Verksamheten 1993, sid 27).

En stor del av de kommuner som snabbt kom att figurera som eventuella kandidater till förstudier hörde hemma i glesbygden i Norrlands inland (Lundgren 1994:4). Sommaren 1992 aktualiserades, som vi redan sett, frågan i Arjeplog. Men i centrum för debatten och intresset stod Storuman och Malå i Västerbottens län och Överkalix i Norrbottens län. Utgången av debatten i dessa kommuner kom att skifta. Storuman och Malå blev landets första respektive andra kommun som fattade beslut om att begära en förstudie. I Överkalix var utvecklingen också långt på väg i samma riktning men till sist fick förstudieivrarna backa och något beslut om förstudie kom aldrig till stånd.

1.3 Huvudsyfte, bisyften och källmaterial

Föreliggande uppsats har ett huvudsyfte och två bisyften. *Huvudsyftet* är att undersöka hur man i de tre svenska glesbygdkommunerna Storuman, Malå och Överkalix politiskt hanterade frågan om implementeringen av den svenska nationella kärnavfallsstrategin. Mer specifikt skall vi studera hur de tre kommunerna reagerade på idén att Svensk Kärnbränslehantering AB skall få utföra en förstudie i kommunen i syfte att få fram ett säkrare beslutsunderlag för att längre fram kunna avgöra om bolaget skall gå vidare till en platsundersökning, en detaljundersökning samt eventuellt bygga ett slutförvar för kärnkraftens radioaktiva avfall inom dessa kommuners gränser. Bland de folkvalda

politikerna i respektive kommunfullmäktige fanns ett stort intresse av att låta kärnbränslebolaget få inleda förstudier i syfte att avgöra om det fanns lämplig berggrund för kunna gå vidare med platsundersökningar, detaljundersökningar och kanske så småningom ett slutförvar. Detta skulle kunna leda till att en stor högteknologisk anläggning längre fram placerades i kommunen, vilket skulle betyda att en rad nya, kvalificerade arbetstillfällen skulle tillföras kommunens arbetsmarknad. Bland kommunmedborgarna restes emellertid invändningar och organiserades motståndsrörelser. Dessa människor befarade att en avfallsanläggning skulle skapa en negativ bild av kommunen och dessutom utgöra ett dödligt hot mot befolkning, djur och natur.

Trots kraftigt politiskt och folkligt motstånd beslöt kommunfullmäktige i Storuman och Malå att en förstudie skulle få genomföras, medan den motion som väcktes om saken i Överkalix efter massiva folkliga protester drogs tillbaka så att något beslut om att tillåta en förstudie aldrig kom att fattas. Vad är det som förklarar denna skillnad? Mer specifikt är huvudsyftet med uppsatsen är att förklara varför kommunfullmäktige i Storuman och Malå, den 29 juni respektive den 22 november 1993, som landets första respektive andra kommun fattade beslut om att låta SKB genomföra en förstudie medan den motion i kommunfullmäktige i Överkalix om förstudie, som tillstyrktes av kommunstyrelsens arbetsutskott den 1 juni och kommunstyrelsen den 14 juni, drogs tillbaka den 27 december 1993, så att något beslut om förstudie aldrig kom att fattas i fullmäktige.

Det andra och tredje syftet med uppsatsen är bisyften och mer renodlat teoretiska. Som *andra* syfte vill vi principiellt utreda den politiska problematiken i kärnavfallsfrågan. Framför allt sker detta genom att vi tillämpar teorin om kollektiva nyttigheter på slutförvaret. I samband därmed skall vi resonera om inte motståndet mot ett kärnavfallsförvar är ett fall av NIMBY-syndromet (Not In My BackYard). Enligt vår tolkning av NIMBY-syndromet är det rationellt av en kommun att säga nej till förvaret eftersom eventuella skadeverkningar ensidigt kommer att drabba kommunen samtidigt som nyttorna av förvaret tillfaller hela landet. Förvaret är alltså en kollektiv vara med alla den kollektiva varans speciella egenskaper. Kollektiva varor reser speciella politiska problem. Varför skall just Malå av alla ställen uppoffra sig för hela riket? En lösning av problemet utifrån denna teori skulle vara att Malå i så fall kompenseras på något sätt.

Det *tredje* syftet med uppsatsen är att utveckla avfallsproblemets demokratiska och naturvetenskapliga dimensioner. Vilket folk, vilket demos, skall avgöra frågan? Skall den avgöras av riksdemos, regiondemos eller lokaldemos. Skall frågan med andra ord bestämmas på riksnivå, länsnivå eller kommunnivå? Om den skall avgöras på kommunnivå, skall det i så fall ske genom ett beslut av fullmäktige eller skall det ske genom en kommunal folkomröstning? Vi önskar också till sist kasta ljus över frågan hur långt spörsmålet om en geografisk och geologisk plats för ett slutförvar skall avgöras av forskning samt hur avvägning mellan forskning och demokrati skall gå till.

Vi inleder vår redovisning med att i kapitel 2 belysa det andra syftet om kärnavfallsfrågans politiska problematik. Sedan går vi i kapitel 3 igenom det tredje syftet om avfallsfrågans demokratiska och naturvetenskapliga dimensioner. I de tre stora kapitlen 4, 5 och 6 belyses

sedan undersökningens första och viktigaste syfte, nämligen vad som förklarar skillnaderna mellan tre kommunerna.

För att kunna uppfylla det första syftet, huvudsyftet med studien, har vi gjort omfattande fältstudier i de tre berörda kommunerna Malå, Storuman och Överkalix. Enligt den historiska källkritikens principer¹ bygger uppsatsen i huvudsak på *kvarlevor* i form av skriftligt källmaterial. Protokoll, inkomna skrivelser och andra kvarlevor från de kommunala beslutsprocesserna spelar huvudrollen vid vår rekonstruktion av händelseförlopp och tankegångar liksom samtida material från Svensk Kärnbränslehantering AB. Ledare har använts för att påvisa tidningarnas inställning till förstudien. Insändare samt reportage och intervjuer gjorda av journalister i lokala media har använts för att rekonstruera särskilt opinionsrörelsernas aktiviteter. I vissa fall har vi använt statistik.

Vi har också intervjuat viktiga aktörer i de tre kommunerna inom såväl de kommunala organen som de spontana medborgarrörelserna (jfr Dahlgren & Florén 1996:205ff). Dessa *intervjuer* har utförts några år efter det att händelserna ägde rum. Detta aktualiserar ett för forskningen välkänt källkritiskt problem. Människor glömmer bort vad de varit med om. Med tiden tenderar de att försköna och lägga till rätta. Av denna anledning har vi brukat intervjumaterial endast i sådana avsnitt, där kvarlevor inte föreligger. Stilistiskt har vi vidare noggrant markerat vad som bygger på kvarlevor och vad som bygger på senare intervjuer och andra berättande källor. Vi har också använt oss av intervjuer för att få uppslag, som sedan kan beläggas med samtida material.

¹ Om historisk källkritik, se Dahlgren & Florén 1996, särskilt s. 190ff och 205ff.

2 Utbränt kärnbränsle, kollektiva varor och NIMBY-syndromet

Tre är de egenskaper, som ger ett permanent förvar för kärnkraftens högaktiva utbrända kärnbränsle dess speciella karaktär som politiskt problem. Det ena är den långa planeringshorisonten, det andra den extrema farligheten och det tredje avfallsförvarets karaktär av kollektiv nytthet. Det finns naturligtvis flera andra aspekter på ett avfallsförvar av denna typ: det kan förväntas skapa sysselsättning under uppbyggnadsperioden samt under den tid det är i drift, det kan skapa ökat skatteunderlag för den kommun som får det o.s.v. Men för renodlingens skulle bortser vi från dessa faktorer i detta sammanhang.

Den *långa planeringshorisonten* är väl känd och utforskad. Det utbrända kärnbränslet måste hållas avskilt från allt liv under ca 100 000 år, innan den radioaktiva strålningen har avklingat. Inget annat av homo sapiens skapat problem ställer detta krav på långsiktig mänsklig planering. Den *extrema farligheten* är också väl dokumenterad. Avfallet innehåller plutonium, vilket torde vara det giftigaste ämne som mänskligheten känner till. Mindre utrett är förhållandet att ett säkert djupförvar för det svenska kärnkraftsavfallet kan betraktas som en *kollektiv nytthet*. Det är i detta speciella teoretiska sammanhang som kärnavfallsfrågan skall placeras i detta avsnitt. Kollektiva nyttigheter skapar nämligen särskilda politiska problem.²

En *kollektiv nytthet* är en idealtyp, som definieras av två viktiga egenskaper (Beukel 1994:21ff). *Icke-exkluderbarhet* är ett av dess kännetecken. Om en kollektiv nytthet ställs till rådighet för någon måste den ställas till rådighet för alla. Det är med andra ord omöjligt att helt utesluta någon individ från att nyttja den givet att någon får använda den. *Odelbarhet* är det andra kännetecknet. En enskilds konsumtion av en kollektiv nytthet förminskar inte den mängd av nyttigheten som andra kan konsumera, d.v.s. många förbrukare kan använda nyttigheten utan att det uppstår något konkurrensförhållande om den.

En kollektiv vara är som sagt en idealtyp vars stränga krav få företeelser i den verkliga världen uppfyller. Ett nationellt förvar för utbränt kärnbränsle tycks emellertid vara en kollektiv nytthet för nationalstatens invånare. En grupp svenska medborgare, som åtnjuter förvarets skyddande egenskaper, kan inte utestänga andra svenskar från att använda förvaret för samma ändamål. Så länge någon svensk kan nyttja detta skydd ligger det öppet för samtliga Sveriges inbyggare att nyttja det. Förvaret kännetecknas av icke-exkluderbarhet.

² Följande avsnitt om kollektiva nyttigheter bygger på ett kapitel ur Evert Vedungs och Erik Klefboms kommande bok om den globala ozonskyddspolitikens nationella och lokala implementering i Sverige (Vedung & Klefbom 1998).

På samma sätt förhåller det sig med odelbarheten. Att en medborgare i nationalstaten kommer i åtnjutande av förvarets skyddande effekt betyder inte att mängden förvar förminskas för andra medborgare. Annorlunda uttryckt betyder detta att nyttigheten slutförvar för högaktivt radioaktivt utbränt kärnbränsle inte kan styckas upp och säljas över disk som varan kaffe eller tjänsten städning och därmed reducera den mängd skyddande förvar, som återstår för de andra. Ett förvar som syftar till att strålningsavskärma det utbrända starkt radioaktiva kärnbränslet är odelbart.

Privata nyttigheter är kollektiva nyttigheters motsats. Bostäder, mat, cyklar och andra privata nyttigheter karakteriseras av såväl exkluderbarhet som delbarhet. Det är lätt att utestänga vissa personer från bruk av brödet, om det ställs till rådighet för några. Vidare förminskar en persons bruk av en mängd bröd den mängd av brödet som står till rådighet för andra; brödmängden är delbar. I dessa båda avseenden skiljer sig de privata varorna från klassiska kollektiva varor som gatubelysning, radiolyssnande, tevetittande och frisk luft.

Den centrala innebörden av denna begreppsmässiga avgränsning är att nyttan av kollektiva nyttigheter i olika avseenden per definition är skild från finansieringen, medan så inte är fallet vad gäller privata nyttigheter. Vid privata nyttigheter kan förbrukningen göras beroende av betalning och denna kan ses som en kompensation för den begränsning av andras förbrukningsmöjligheter, som en bestämd förbrukning representerar. En konsument måste betala för brödkakan för att få äta upp den.

De nu nämnda egenskaperna hos kollektiva nyttigheter gör det svårt att åstadkomma dem. Även om alla gruppindivider har ett gemensamt intresse av att få fram den kollektiva nyttigheten, så har de inte ett motsvarande gemensamt intresse i att betala för nyttjandet av nyttigheten eller på annat sätt ge sitt bidrag till det önskade tillståndets förverkligande. En enskild individ kommer att få det bättre, om alla bidrar till att nyttigheten bevaras, men den enskilde kommer att få det ännu bättre, om hon själv kan överutnyttja nyttigheten samtidigt som andra underutnyttjar den.

Det sista resonemanget bygger på antagandet om *individuell rationalitet*. Rationalitet används här i bemärkelsen maximering av egenintresset. Det förutsätter att individerna eller aktörerna försöker maximera sin nytta, att de i samspelet med andra agerar i syfte att åstadkomma en för egen del så gynnsam situation som möjligt med beaktande av att de andra leds av samma strävan för sin egen del. Antagandet om rationalitet innebär att aktörerna försöker maximera den egna nyttan och att denna nytta är egenintresset (jfr Hermansson 1990:14f).

Vad angår storleken på den grupp som åtnjuter icke-privata nyttigheter framhåller Beukel (1994:24) att ju större gruppen är desto mer marginell kommer den enskildes bidrag till framställningen av nyttigheten att vara. Om nyttigheten verkligen kommer till stånd kommer det egna åtnjutandet inte att förminskas av en bristande egeninsats eller betalning och om nyttigheten eller ändamålet inte förverkligas har den enskildes bidrag i alla fall varken gjort till eller ifrån. Just i en större grupp kan den enskilde alltid hoppas på att andra

skall se till att nyttigheten kommer till stånd. Speciellt vid kollektiva nyttigheter och gemensamma resursnyttigheter, där ingen kan utestängas från användning, kommer den enskilde därmed att ha incitament att undandra sig betalning, d.v.s. bli en *gratispassagerare*. En gratispassagerare är en aktör som drar nytta av den kollektiva nyttigheten utan att bidra med någon uppoffring för att den skall komma till stånd eller upprätthållas. Värderat från denna utgångspunkt är följden att icke minst i större grupper kan icke-privata varor ha en tendens att bli producerade i otillräckligt omfattning.

Ett annat sätt att uttrycka samma sak är att det är rationellt för den enskilde nyttjaren att överutnyttja icke-privata nyttigheter eftersom nyttan av detta tillfaller honom personligen medan kostnader och skador drabbar alla. Det är rationellt för den enskilde att agera fripassagerare och låta andra bära kostnaderna för hans eget nyttjande. I fallet med slutförvaret 1993 var det mest rationellt för den enskilde att säga nej till att marken i hennes närhet skall användas som slutförvarsplats för högaktivt avfall, ty skadan av avfallet kommer att tillfalla henne själv medan nyttan kommer att tillfalla hela den svenska befolkningen. Det är alltså rationellt för en kommun att säga nej till en förstudie, om den uppfattas som ett steg på vägen mot en lokalisering av utbrända kärnbränslet på kommunens territorium. Skadan av ett avfallsförvar skulle ensidigt drabba kommunen medan nyttan är mer diffus och tillfaller den svenska helheten. Varför skall Storuman, Överkalix eller Malå uppoffra sig för Sverige? Det mest rationella för den enskilda kommunen är att åka snålskjuts på någon annan kommun, som accepterar en lokalisering av förvaret. Det mest rationella är således att bli gratispassagerare. Läsaren må här notera att vi inte räknar in sysselsättnings- och skatteeffekter i denna analys utan begränsar oss strikt till själva förvaret för högaktivt kärnbränsle. Vår analys är alltså medvetet mycket renodlad för att vi tydligt skall se problemet.

Komna så här långt i vårt resonemang kan vi knyta an till NIMBY-syndromet (Not In My BackYard). Det har uppstått en livskraftig, mycket omfattande forskning kring lokala proteströrelser mot lokalisering av motorvägar, industrier och avfallsanläggningar. Ofta har forskarna anknutit till NIMBY men avfärdat det som teoretiskt begrepp. Även om detta uttryck inte brukar ges den tolkning som impliceras av teorin om kollektiva nyttigheter, så bör syndromet enligt vår mening tolkas på detta sätt. Den kommun som agerar enligt NIMBY hävdar att avfallsförvaret inte bör ligga på dess bakgård, samtidigt som den medger att det skall tas om hand inom landet men bör placeras på någon annan plats. NIMBY-kommunen vill alltså dra nytta av förvaret utan att behöva ha det i sin närmiljö. Enligt denna tolkning av NIMBY är det rationellt av kommunen att säga nej till förvaret, eftersom den därmed kommer att ensidigt bära allas bördor samtidigt som nyttorna av skydd mot strålning och av elström från kärnkraftverk tillfaller alla. Det är rationellt för den enskilda kommunen att agera gratispassagerare och hoppas att någon annan kommun skall bära bördan av ett avfallsförvar.

Läsaren bör ånyo erinra sig att vår diskussion är medvetet snäv. Den kommun som tar emot avfallet kan kompenseras på olika sätt, t.ex. genom att den får sysselsättning som ger stora positiva skatteeffekter. Genom denna kompensation så kan kommunens kalkyl förändras så att det blir rationellt för den att ta emot förvaret. Denna kompensationstankegång har vi

medvetet uteslutet ur vår analys i förhoppning om att kunna utveckla den i något annat sammanhang.

3 Demokrati och geologi

En planeringsförutsättning är alltså att en anläggning för deponering av det högaktiva avfallet nere i berggrunden skall byggas någonstans i landet. Frågan är enligt vilka kriterier valet av plats skall ske.

Här skall två kriteriemängder penetreras: vetenskapliga och demokratiska. Demokrati grundar sig på medborgarnas åsikter och värderingar. Vetenskap å andra sidan handlar om kunskap och fakta. Frågan är, tillspetsat, om folkvilja eller sanning skall avgöra frågan om slutförvar för det högaktiva avfallet.

Om platsvalet skall ske på naturvetenskaplig grund bör geologin avgöra. Förvaret bör placeras där den lämpligaste berggrunden finns. En politisk svårighet med denna geologiska strategi är att lokalbefolkningen på den ort där den bästa berggrunden finns kan motsätta sig att förvaret förläggs dit. Om valet däremot skall ske på demokratisk grund, bör förvaret förläggas på ett ställe där folket vill ha det. Problemet med denna strategi är att en dylik acceptans kanske endast finns på platser där berget är mindre lämpat. Geologi och demokrati kan komma i konflikt med varandra.

För renodlingens skulle begränsar vi diskussionen om den vetenskapliga kriteriemängden till platsvalets geologiska egenskaper. Vi bortser från platsens transportmässiga läge samt byggandets eventuella effekter på fält som sysselsättning, näringsstruktur och turism. Vidare bortser vi i denna analys helt från de tekniska problemen med avfallets inkapsling. Läsaren bör hålla denna kraftiga förenkling i minnet. Vår diskussion om den demokratiska kriteriet handlar däremot i princip om slutförvarsfrågan i alla dess dimensioner. Låt oss först utveckla vad demokrati innebär som beslutsprincip för att sedan komma in på geologi eller naturvetenskap.

3.1 Vilket demos skall bestämma?

Den första principen är att demokratin skall avgöra. Ordet "demokrati" kommer av grekiskans "demos" som betyder folk och "kratein" som betyder härska. I en demokrati skall folket härska. Men vad skall förstås med folket och vad innebär det att härska? Detta är mycket omdiskuterat i demokratisk teori. Här skall vi ta upp frågan hur demos skall avgränsas.

Även om vi bestämt oss för att slutförvarsfrågan skall avgöras demokratiskt uppstår problem med att avgöra vilket demos som skall besluta. Demos kan nämligen avgränsas på flera olika sätt. Vi kan lätt urskilja tre olika demos i demokratin Sverige: riksdemos, regiondemos och lokaldemos.

Riksdemos innefattar medborgarna i landet, *regiondemos* medborgarna i regionen och *lokaldemos* medborgarna i kommunen. För att lokaldemos skall besluta talar att avfallsplatsen måste lokaliseras till någon kommun och att lokalbefolkningen där kommer att bli närmast berörd av eventuella skador och nyttor. För regiondemos talar att grannkommuner kan komma att bli berörda av eventuella utsläpp samt att transporter av avfall fram till slutförvaret troligen måste gå över grannkommuners territorium. För riksdemos talar dels att staten har starka ägarintressen i svenska kärnkraftverk samt att den måste skydda samtliga svenska medborgares väl och ve vid eventuella utsläpp.

Alla perspektiven innebär för- och nackdelar. Att låta medborgarna i riket bestämma var lokaliseringen skall ske kan komma att uppfattas som orättvist av medborgare och närboende i den kommun, som får förvaret inom sina gränser. Detta är den största nackdelen med att låta riksdemos besluta. Eftersom Sverige har en så ojämn demografisk fördelning med glest befolkade områden i norr och tätbefolkade områden i söder skulle ett nationellt beslut om lokalisering av kärnkraftens avfall i praktiken komma att avgöras av befolkningen i södra och mellersta Sverige.

Att låta lokaldemos avgöra var avfallet skall placeras har också sina olämpor. Den största nackdelen ligger i att detta demos är för snävt. Det är inte bara en kommun, som drar nytta eller åsamkas kostnader av lokaliseringen. Troligen kommer grannkommunerna att drabbas hårdare än avfallskommunen. Skattevinster och sysselsättningsvinster hamnar i avfallskommunen, medan strålningen från en läcka också skulle kunna drabba grannarna. En fördel med att låta lokaldemos bestämma är att det finns klara regler för kommunala folkomröstningar och vilka som får delta i en sådana. Regiondemos har några uppenbara fördelar gentemot både lokal- och riksdemos. Fler kan delta i beslutet om var lokaliseringen skall ske än vad gäller lokaldemos men färre än riksdemos. De kringliggande kommunerna runt lokaliseringskommunen får genom detta perspektiv göra sig hörda och behöver inte känna sig orättvist behandlade eller överkörda. Samtidigt utesluts "irrelevanta demos" ur beslutsprocessen. "Irrelevanta demos" är till exempel medborgare i sydligaste Sverige, om det skulle visa sig att lokaliseringen skulle komma att ske i Norrbotten. De berörda i detta fall är invånarna på Nordkalotten, vilket gör det rimligt att medborgarna i Norrbottens län skall fatta beslut om avfallets lokalisering i länet.

Ett problem med kärnkraftens avfall är att graden av berördhet inte följer administrativa eller nationella gränser. Kommunen är för liten, ty även regionen utsätts för olycksrisker i samband med transporter och eventuella utsläpp från slutförvaret. Även regionen kan vara för liten eftersom radioaktiv strålning kan sprida sig över större ytor. Det är landet som drar nytta av kärnkraften men radioaktiva moln eller smygande strålning kan spridas även till andra länder, vilket gör riksdemos för begränsat som beslutsfattare. Om vi håller oss till riket kan vi tänka oss att ett fjärde demos skulle tillåtas fälla avgörandet, ett demos som vi kan kalla *intressentdemos*. Utmärkande för principen om intressentdemos är att de som känner sig eller som kan tänkas komma att känna sig berörda av lokaliseringen av kärnavfallet inte nödvändigtvis är de som befinner sig i den aktuella kommunen, ty det finns angränsande kommuner som kan beröras av strålning och kommuner och regioner som berörs av de transportvägar där avfallet skall transporteras. Intressentprincipen säger

att slutförvarsfrågan bör avgöras av de människor, som är berörda av sakfrågan, oavsett kommunala, regionala eller andra administrativa gränser.

Utgångspunkten för principen om intressentdemos är en kritik av de tre andra administrativa indelningarna av demos. Demosindelningen på kommunal och regional nivå är alltför trubbig, skulle anhängarna av intressentdemos kunna hävda. Särskilt tydligt blir detta om avfallsanläggningen förläggs nere i ett berg, som ligger alldeles intill en kommun-, läns- eller riksgräns. Under alla omständigheter kommer avfallstransporterna till anläggningen att gå över grannkommunernas territorier. Grannkommunerna utsätts därmed för olycksrisker. Grannkommunerna kan också komma att beröras av eventuella läckage på längre sikt. Frågan måste därför avgöras av ett demos som är större än det lokala demos och som kanske också skär över flera regionala demos. Avgörande måste vara vilka som är berörda av sakfrågan.

Karakteristiskt för principen om intressentdemos är att det saknas formella regler för icke blott vad som skall anses konstituera ett intressentdemos utan även hur ett sådant intressentdemos skall fatta beslut. Det finns inga lagar och förordningar som talar om vilka som skall ingå i ett visst intressentdemos eller som säger hur ett sådant demos skall kunna ta beslut i frågan om avfallsförvarets placering på en speciell plats i landet. Dessa spörsmål måste avgöras från fall till fall, fråga till fråga.

Hur skall ett intressentdemos avgränsas? Grundprincipen är att det beror av sakfrågan, framför allt av det geografiska avståndet till anläggningen. Låt oss betänka två idealtyper: minimal respektive maximal spridning. Vid minimal spridning ligger företagets huvudkontor, själva produktionsanläggningen samt avfallsförvaret på en och samma geografiska plats i landet, vilket gör gruppen berörda maximalt koncentrerad. Den andra idealtypen maximal spridning vore om huvudkontoret ligger på en ort, produktionsanläggningen på en helt annan och avfallsförvaret på en tredje så att det måste bli långa transportvägar fram till denna, vilket gör gruppen berörda minimalt koncentrerad.

Problemet kan ses också från kompenationssynpunkt. Den kommun som blir utsatt för lokaliseringen av slutförvarsanläggningen kommer att kompenseras antingen direkt eller indirekt genom investeringar, arbetstillfällen och ökad skattekraft. Däremot kan den eller de kommuner som gränsar till lokaliseringsplatsen knappast räkna med någon kompenation för vad de kan tänkas förlora på grund av miljöföroreningar, minskad turism eller reducerad attraktionskraft på nya företag. Frågan om slutförvaring av högaktivt kärnavfall är några storlekar för stor för lokalsamhället och den enskilda regionen men samtidigt så pass lokal och regional att det inte utan vidare låter sig hävdas att riksdemos helt och hållet skall bestämma var lokaliseringen skall ske.

Intressentperspektivet i avfallsfrågan skär över i vart fall kommunala och regionala gränser, stundom även nationella. Om en kommun i nedre Norrlands inland ställer sig positiv till en etablering av en slutförvarsanläggning är det inte enbart denna kommun och dess innevånare som borde höras utan också kommuner och medborgare i avfallskommunens

omedelbara grannskap samt de kommuner som kommer att beröras av avfallstransporterna till förvaret. Om kommuner i ett grannland berörs så borde även dessa höras.

Det har också visat sig i svensk debatt kring hanteringen av det utbrända kärnbränslet att olika demos kommit att ställas emot varandra. Den kommunala självstyrelsens princip har ställts mot den nationella representativa demokratins princip. Mest påtagligt har detta skett i debatten om det kommunala vetot i naturresurslagen, tidigare byggnadslagen, och om regeringen under ytterst exceptionella omständigheter skall ha möjlighet att bryta igenom detta veto.

3.2 Direkt eller representativ demokrati?

Det demokratiska problemet är inte uttömt i och med att det bestämts vilket demos som skall avgöra frågan. Sedan det relevanta demos avgränsats uppstår logiskt sett problemet i vilka former detta demos skall konsulteras. Skall frågan avgöras genom direkt demokrati av exempelvis medborgarna i en folkomröstning eller genom indirekt demokrati av exempelvis medborgarnas representanter i fullmäktige? Detta problem kan i princip gälla alla fyra demos. För enkelhetens skull begränsar vi vår diskussion till ett av dem, nämligen lokaldemos. Vilket lokaldemos skall bestämma över var avfallsförvaret skall ligga?

De svenska kommunerna styrs i princip genom representativ demokrati. Medborgarna utser i allmänna val de företrädare, som under den närmaste mandatperioden skall sitta i fullmäktige och å deras vägnar fatta politiska beslut. De representanter folket väljer till fullmäktige skall representera folket och se till medborgarnas intressen.

Det finns alltså en stark presumtion i svenska lokala territorier till förmån för den representativa demokratin. Representativ demokrati är det normala styrelseskicket i kommunerna.

Nu hävdar emellertid motståndare till de förstudier som Svensk Kärnbränslehantering AB vill genomföra att kommunmedborgarna absolut inte gett sina representanter i fullmäktige något mandat att besluta om en förstudie som kan leda till en kärnavfallsanläggning. De kräver att kommundemos skall få säga sitt i en folkomröstning.

Enligt kommunallagen var läget 1992-1993 att referenda kunde arrangeras i kommunerna. Det var i 1977 års kommunallag som möjligheten skrevs in för fullmäktige att anordna rådgivande kommunala folkomröstningar:

Fullmäktige får besluta att som ett led i beredningen av ett ärende som tillhör fullmäktiges handläggning skall inhämtas synpunkter från medlemmar i kommunen eller landstingskommunen. Detta kan ske genom omröstning, opinionsundersökning eller liknande förfarande. Därvid får valnämnden i kommunen anlitas, om ej nämndens verksamhet i övrigt hindras därigenom.

Landstingskommun får dock anlita valnämnd endast om kommunfullmäktige beslutar det. Kommun har rätt att få ersättning för de kostnader som föranledes av att landstingskommun anlitar valnämnden (Kommunallag SFS 1977:179 2kap, 18§).

Kommunallagen gav således fullmäktige möjlighet att ordna en "omröstning", vilken i så fall måste vara rådgivande, eftersom fullmäktige skulle fatta det slutliga beslutet i sakfrågan. Ungefär samma formuleringar används i 1991 års kommunallag, vars 5 kap, 34§ lyder (SFS 1991:900):

Fullmäktige får besluta att det som ett led i beredningen av ett ärende som fullmäktige skall handlägga skall inhämtas synpunkter från medlemmar i kommunen eller landstinget. Detta kan ske genom folkomröstning, opinionsundersökning eller något liknande förfarande. Därvid får valnämnden i kommunen anlitas, om nämndens verksamhet i övrigt inte hindras av det.

Det var denna formulering i kommunallagen, som gällde under perioden 1992-1993 som vår studie omfattar. Från år 1994 försvagades fullmäktiges ställning i folkomröstningsfrågan genom att även medborgarna gavs rätt att föra upp frågan om en folkomröstning på fullmäktiges bord. I kommunallagens 5 kapitel 23 § (SFS 1994:690) skrevs följande in med anledning av lagen om kommunala folkomröstningar (SFS 1994:692):

Ärende om att hålla folkomröstning i en viss fråga får i fullmäktige också väckas av minst fem procent av de röstberättigade kommun- eller landstingsmedlemmarna enligt lagen (1994:692) om kommunala folkomröstningar. Initiativet skall vara skriftligt, ange den aktuella frågan samt innehålla initiativtagarnas egenhändiga namnteckningar, namnförtydliganden och uppgift om deras adresser.

Det utbrända kärnbränslet ger därmed upphov till ytterligare ett demokratiskt problem. Frågan reses om lokaliseringsproblemet skall lösas genom lokal representativ demokrati eller lokal direkt demokrati. Formellt kan problemet egentligen inte uppstå, ty lokala folkomröstningar är enligt svensk lag endast rådgivande och det är fullmäktige som skall fatta beslut. Men eftersom fullmäktige innan omröstningen kan besluta att följa folkomröstningens utslag kan ett referendum reellt bli beslutande. Konkret får vi då en konflikt mellan å ena sidan de medborgare och representanter i kommunfullmäktige som är positivt inställda till en förstudie och hävdar att de enbart ser till sina kommunmedborgares bästa när de i fullmäktige skall fatta ett positivt beslut och å andra sidan de kommunmedborgare och kommunpolitiker som menar att fullmäktigeledamöterna inte har fått något mandat av folket att ta ett beslut om en förstudie och att beslutet därför skall fattas genom folkomröstning och direkt demokrati.

3.3 Den vetenskapliga dimensionen

Låt oss som ett tankeexperiment undersöka vad det skulle innebära om frågan att placera ett slutförvar för högaktivt kärnbränsleavfall enbart skulle avgöras på vetenskapliga grunder. Upprepas bör att vi av pedagogiska skäl medvetet väljer att göra en extrem renodling: vi bortser från alla andra aspekter på problemet än geologiska om berggrundens beskaffenhet. Vi tar alltså exempelvis inte upp slutförvarets transportmässiga läge i landet eller effekter på sysselsättning, turism och näringsstruktur. Vi berör heller inte tekniska problem med inkapsling av det radioaktiva materialet.

Med denna kraftiga begränsning i minnet kan slutförvaringsproblemet enligt KBS 3-metoden formuleras på följande sätt:

Var finns den lämpligaste berggrunden som svarar upp mot de krav på strålningsavskärmning, som måste ställas för att avfallskapslarna inte skall läcka ut radioaktivitet som kan skada människor, växter och djur?

Idealtypiskt bör frågan kunna ges ett optimalt svar med hjälp av naturvetenskapliga studier. I Sverige borde de ansvariga idealt sett undersöka den svenska berggrunden i sin helhet och sedan bestämma sig för en plats där vidare och fördjupade undersökningar skulle kunna göras. Sedan borde sådana fördjupade undersökningar genomföras tills dess den bästa platsen hittats, den plats som med avseende på geologiska förhållanden är lämpligast med tanke på ett slutförvars säkerhet. Geologin som besluts Kriterium säger vidare att denna plats skall väljas som slutförvarsplats.

Den stora fördelen med det geologiska kriteriet är att säkerheten verkligen ställs i centrum och tillåts styra platsvalet. Men denna stora fördel innebär samtidigt nackdelar. Att det naturvetenskapliga perspektivet bortser från andra fenomen än geologiska är i och för sig en brist men den är ju i vårt exempel inbyggd i förutsättningarna. Vi skulle naturligtvis kunna vidga förutsättningarna till att omfatta frågan om kapslarnas tekniska livslängd och motståndskraft mot strålning. Men fortfarande skulle det sociala, samhällsliga perspektivet falla utanför. Här ligger det geologiska kriteriets achilleshäla. Säkerhet är ju som bekant inte bara en fråga om god berggrund, gynnsamma hydrologiska förhållanden och tekniskt säker inkapsling. Även samhällsliga aktörers inställningar och handlande spelar in. Om exempelvis en överväldigande majoritet av människorna på en viss plats är förbittrade motståndare till att ett slutförvar placeras på deras bakgård, så kan förvaringen bli osäker. Det kan föreligga risk för attentat. Men enligt det geologiska perspektivet drivet till dess yttersta spets måste den geologiskt bästa platsen väljas, oberoende av hur starkt det medborgerliga och politiska motståndet är.

Det finns också en kostnadsaspekt på den geologiskt bästa platsen. Om befolkningen på denna plats är starka motståndare till att ett slutförvar förläggs dit finns det risk för demonstrationer i syfte att försinka eller förhindra transporter av avfall dit. Detta kan leda till förseningar och ökade kostnader.

Anta att det har kunnat säkert fastställas att det finns endast en plats i Sverige, som har de absolut bästa naturliga förutsättningarna med berggrund och att det inte existerar några likvärdiga naturliga konkurrenter. Om denna plats är belägen i en kommun, där politiker och befolkning är utomordentligt positivt inställda till att få ett förvar för utbränt kärnbränsle, verkar saken enkel. Svårigheterna uppstår om platsen är belägen i en kommun, där motståndet mot ett förvar är intensivt och utbrett. De ansvariga för det utbrända kärnbränslet står då inför ett dilemma. Lagen om kärnteknisk verksamhet (SFS 1984:3, §10) ger ingen vägledning ty den säger enbart att "den som har tillstånd till kärnteknisk verksamhet skall svara för att de åtgärder vidtas som behövs för att på ett säkert sätt hantera och slutförvara i verksamheten uppkommet kärnavfall eller däri uppkommet kärnämne som inte används på nytt." Huruvida säkerhet beror på geologi eller befolkningens motstånd sägs inte i kärntekniklagen. Uppenbarligen står myndigheterna här inför ett fall då geologin kommer på kollisionskurs med den lokala demokratin. Frågan är hur detta problem skall lösas.

Om de kärnbränsleansvariga ignorerar det starka lokala motståndet och går på geologi är det risk att kostnaderna stiger. Dessutom finns det en uppenbar risk för att uppretade motståndare till kärnavfallet genomför aktioner, till exempel i samband med transporter, som medför både ökade kostnader och risker och därigenom en minskad säkerhet.

Å andra sidan kan vi tänka oss att de kärnbränsleansvariga inte prioriterar geologi utan sätter demokrati främst. De väljer då att placera kärnavfallet i en kommun där motståndet är minimalt men berggrunden är sämre, vilket kanske leder till ökade risker för läckage. Hur de än gör kan säkerheten påverkas.

Ett rimligare antagande än ovanstående är att det finns flera geologiskt likvärdiga platser, som bättre lämpar sig för slutförvaret än andra. Detta ger de kärnbränsleansvariga möjlighet att bland flera kommuner med tillräckligt goda geologiska förutsättningar välja en avfallskommun med litet motstånd. Även på detta sätt skulle motsättningen mellan geologi och demokrati kunna få en relativt acceptabel lösning.

Problemet geologi och demokrati är i hög grad aktuellt under perioden 1992-1993 som vi undersökt. Svensk Kärnbränslehantering AB verkar ha haft demokrati som första princip. Bolaget har först skickat en förfrågan till landets alla kommuner om vem som skulle kunna tänka sig att bli värd för en förstudie i syfte att kunna avgöra om man sedan skall gå vidare med undersökningar för att avgöra att det finns lämpliga förutsättningar för ett slutförvar. Om kommunen säger nej, gör bolaget ingen förstudie i denna kommun. På detta sätt kan i princip en rad kommuner med lämplig geologi komma att sällas bort på grund av demokrati.

3.4 Implementeringsproblemet

Formellt sett handlar vår studie inte om tillkomsten av en offentlig politik utan om hur en sådan implementeras. Det är en implementeringsstudie i två avseenden. Dels skall vi undersöka hur den nationella kärnavfallspolitiken genomförs i ett visst avseende, nämligen vad gäller frågan om en förstudie för att kunna avgöra om och var det föreligger lämpliga geologiska och andra förutsättningar. Dels skall vi inte titta på utfall i den meningen att vi skall gå ända fram till dess att förvaret föreligger – därtill är vi självfallet för tidigt ute – utan nöjer oss med att stanna i implementeringsprocessen. I dessa två meningar är vår studie en implementeringsstudie.

Implementeringskonflikter kan sägas vara det statsvetenskapliga perspektivet i rapporten. Svenska staten har fastlagt en politik som innebär att vi skall nyttja kärnkraft. Svenska staten har också bestämt att det avfall som uppstår till följd av kärnkraftsproduktionen skall tas tillvara och förvaras inom landet. Problem uppstår när denna politik skall konkretiseras och förverkligas. Som läget är i Sverige illustrerar kärnavfallsfrågan på ett ypperligt sätt iakttagelsen att implementering av en beslutad politik inte alltid är rutinmässig tillämpning av generella tydliga regler på enskilda fall utan kan vara konfliktfylld och rymma skarpa politiska motsättningar. Det nationella demos kommer i konflikt med regionala och lokala demos, som vägrar finna sig i vad det nationella demos förordar.

4. Tre märkliga kommunala beslutsprocesser

Detta kapitel avhandlar de tre kommunernas beslutsprocesser var för sig som helheter. Vi följer utvecklingen steg för steg i *kronologisk* ordning i Storuman, sedan i Malå och därefter i Överkalix. Tanken är att ge en bild av beslutsberedning och beslutsfattande i det naturliga sammanhanget utan att processerna delas upp på delasppekter och jämförs med varandra styckevis. Vi vill måla en *holistisk, konfigurativ* tavla över händelseutvecklingen i varje kommun. Vi försöker emellertid redan i dessa helhetsavsnitt i någon mån jämföra processerna eller delasppekter av processerna med varandra för att få fram övergripande likheter och olikheter. Tillvägagångssättet är därvid *jämförelser bakåt*. Det första fallet Storuman presenteras utan jämförelser med de andra men det andra fallet Malå jämförs med det tidigare presenterade Storuman och det tredje fallet Överkalix kompareras med de tidigare genomgångna Malå och Storuman. Vi uppmärksammar självfallet inte bara ärendegångarna i de kommunala organen utan även demonstrationer, namninsamlingar och överklaganden samt skriftväxlingar och ordskiften mellan å ena sidan aktionsgrupper, föreningar och enskilda individer och kommunerna å den andra.

Tillvägagångssättet kan också karakteriseras som narrativt. Innan vi gör en systematisk orsaksanalys vill vi ge läsaren tre kronologiskt utformade berättelser, *narrationer*. Varje narration kan förstås som en rekonstruktion av sekvenser av mänskliga handlingar och argumenteringar inom vilken en viss handling eller dess avsedda eller oavsedda konsekvenser blir premisser för följande handlingar. Handlingarna beskrivs därvid såsom de agerande själva uppfattade dem eller kan ha förmodats uppfatta dem. Vårt syfte har varit att utforma varje narration på ett rikt sätt. Vi har velat åstadkomma vad socialantropologer kallar en tjock beskrivning ("thick description").

Läsaren bör kanske återerinnas om att folkomröstningarna 1995 och 1997 i Storuman och Malå om avfallsförvaret inte behandlas i denna studie. Vi följer frågan om en förstudie inför ett eventuellt slutförvar för högaktivt kärnkraftsavfall fram till de positiva besluten den 29 juni och 22 november 1993 i Storuman respektive Malå samt till den 27 december 1993, då frågan avfördes från dagordningen i Överkalix. Vår studie handlar om åren 1992 och 1993.

Nästa större avsnitt "Varför förstudie i Malå och Storuman men inte i Överkalix?" har en helt annan, betydligt stramare arkitektonisk uppbyggnad. Dispositionen är här inte kronologisk kommun för kommun utan *systematisk delasppekt efter delasppekt* över alla tre kommunerna. Vi presenterar och prövar förklaringsfaktor efter förklaringsfaktor. Den första förklaringsfaktorns bärighet undersöks för alla tre kommunerna, sedan den andra för alla tre kommunerna, sedan den tredje etc. Tanken är att ingående ge svar på frågan varför det blev ja i Storuman och Malå och nej i Överkalix. Det är för att genomföra denna orsaksanalys som vi brutit ner kommunerna på delasppekter, som hålls ihop över de tre kommunerna och kompareras.

Typiskt för avgörandeprocesserna i de tre kommunerna är att de markant avviker från kommunalt rutinpolitiskt beslutsfattande. Frågan engagerar inte bara små grupper av politiker och föredragande tjänstemän utan även vanliga medborgare på ett sätt som har få motsvarigheter.

I alla tre kommuner uppstår ett osedvanligt kraftigt och brett folkligt utomparlamentariskt motstånd. Genom att delta i aktionsgrupper, möten, demonstrationer och namnsamlingar eller sända protestvykort och skrivelser förefaller en betydande del av befolkningen i tre kommunerna vara massivt mot. Men det finns gradskillnader i detta motstånd: kampviljan är mest utbredd och intensiv i Överkalix, därefter i Storuman och minst i Malå. De aktiva kommunmedborgarnas stridslystnad riktar sig naturligen också mot representanter för kärnavfallsbolaget SKB men även i någon mån de statliga organ, som i olika avseenden skall kontrollera SKB – Statens strålskyddsinstitut och Statens kärnkraftinspektion. Striden vittnar om att kommunmedborgarna i denna fråga hyser en grundläggande brist på förtroende för eller rentav misstro mot ej blott sina egna valda representanter och kärnavfallsbolaget Svensk kärnbränslehantering AB utan även för de statliga säkerhetsmyndigheterna. Just bristen på förtroende eller misstro torde vara en nyckel till förståelsen av konflikterna.

Denna brist på förtroende för särskilt det socialdemokratiska partiets ledning bland detta partis egna väljare kanaliseras inte genom vare sig de sedvanliga kanalerna i det egna partiet eller via antikärnkraftspartier som centern, vänsterpartiet och miljöpartiet. I stor utsträckning får misstron sitt utlopp genom organ vid sidan av och utanför de vanliga partikanalerna, organ som upprättas under den tid som konflikten pågår speciellt för ändamålet i form av lokala, temporära aktions- och opinionsrörelser. Människor som sannolikt aldrig tidigare engagerat sig i kommunalpolitik på annat sätt än genom att rösta på valdagen går på möten, undertecknar petitioner och demonstrerar. Inslaget av kvinnor bland protestanterna är markant.

Att teckna situationen som en konflikt mellan valda politiker och befolkning är emellertid inte korrekt. Alla valda politiker säger inte ja till en förstudie. Socialdemokraterna, som är kommunbärande parti i Malå och Överkalix, och är klart största parti även i Storuman är överlag tydligt för en förstudie. I Malå är också moderaterna för liksom i Överkalix, även om det i denna kommun finns antydningar till sprickor. I Storuman uppstår en klar spricka mellan tärnabymoderaterna som är mot och storumanmoderaterna som är för. Folkpartiet är splittrat i både Malå och Storuman och i Överkalix är den enda folkpartistiska ledamoten i fullmäktige negativt inställd. Mot denna s+m-allians på förstudiesidan, vilken måste betecknas som ovanlig i svensk politik, står en motståndarallians som är lika ovanlig: v+mp+c. Mot en förstudie i alla tre kommuner är nämligen vänsterpartiet, miljöpartiet och centerpartiet. Det nu sagda är huvudtendenser. Nästan alla kommunala partier är splittrade i frågan. Vidare är t.ex. kristdemokraterna entydigt för i Storuman men lika entydigt mot i Malå.

Ett annat slående inslag i de tre konflikterna är engagemanget från grannkommunerna. I de berörda regionerna utanför kommungränserna protesterar befintliga aktionsgrupper mot

utvecklingen. Nya aktionsgrupper bildas och skickar skrivelser. Kommunpolitiker i grannkommuner inkommer också med ampra skrivelser.

Företrädare för riksnivån förekommer mer sparsamt. Svensk Kärnbränslehantering AB är naturligtvis aktiv liksom i mindre utsträckning säkerhetsmyndigheterna Statens strålskyddsinstitut och Statens kärnkraftinspektion. Greenpeace Sverige intervenerar med skrivelser i samtliga tre kommuner. Same Ätnam, Sáminuorra och Avfallskedjan skymtar hastigt förbi. En viktig grupp lyser emellertid helt med sin frånvaro: rikspolitikerna. Svenska folkets företrädare i riksdag och regering intervenerar inte i de lokala konflikterna.

Striden eskaleras till att gälla inte bara förstudien utan den fortsatta processen efter förstudien, ja själva slutförvaret. Det anförs sakinriktade argument för och mot. Intressant nog gäller striden emellertid inte bara sakfrågan om förstudien och slutförvaret utan även beslutsordningen. Särskilt motståndarna har synpunkter på hur förstudiefrågan skall avgöras i kommunen: inför ett fullmäktigebeslut vill de ha information från andra experter än SKB:s och säkerhetsmyndigheternas; en del kräver samråd med politiker i grannkommuner; man önskar att i vart fall beslutet om slutförvar skall tas av kommunmedborgarna i en folkomröstning, inte av de politiska representanterna i kommunfullmäktige. Även dessa synpunkter på den normala beslutsordningen bottnar sannolikt i misstro mot eller brist på förtroende för etablerade politiska representanter, partier och myndigheter. För att skarpt åtskilja argument som handlar om sakfrågan (positiva effekter på sysselsättningen och den framtida näringslivsstrukturen, negativa på turismen, brister i förvaringsmetoden, dålig berggrund, etc.) och argument som handlar om beslutsordningen (vad vi också kallar formfrågan eller procedurfrågan) kommer vi att tala om *sakinriktade* och *procedurinriktade argument*. Bland de procedurinriktade argumenten skiljer vi på argument som rör beslutsordningen för rikets sökande efter en plats för det använda kärnbränslet och beslutsordningen för en förstudie i den enskilda kommunen. Vi talar om *riksprocedurargument* och *kommunprocedurargument*.

En annan egenhet är att några lokala tidningar inte försöker väcka opinion genom åsiktsinlägg på ledarsidan. Norrbottens-Kuriren i Luleå med moderat ledarsida skriver inte en enda ledare om läget i Överkalix under hela den aktuella perioden. Norrländska Socialdemokraten, likaledes Luleå, börjar i huvudsak skriva när kommunens beslut tycks stå klart. Den aktar sig noga för att själv ta ställning och driva någon linje.

En beslutsprocessuell skillnad är att processen i Överkalix länge sker inom det socialdemokratiska partiet, främst bland de ledande kommunalpolitikerna samt i någon mån i arbetarkommunen. Det är först när den resulterar i en motion till fullmäktige med krav på omedelbart beslut utan föregående kommunal beredning, som andra kommunpartier kommer in i bilden. I Storuman och Malå är beslutsprocessen betydligt mindre sluten redan från början; den försiggår där hela tiden i de kommunala organen och frågan blir i Storuman också föremål för en remissomgång.

Ett markant inslag i Malå och Storuman är att protesterna och motståndet fortsätter även efter det att ett positivt beslut fattats om en förstudie. Motståndarna vill riva upp beslutet

eller i varje fall stoppa ett avfallslager. I båda dessa kommuner genomförs emellertid en förstudie, men i Storuman avförs frågan helt från dagordningen genom en folkomröstning i samband med EU-valet hösten 1995 och i Malå genom en folkomröstning i september 1997.

4.1 Beslutsprocessen i Storuman

Första gången frågan om en förstudie dyker upp i Storuman är någon gång i slutet av oktober 1992. I intervjuboken *Om* har Joar Tiberg antytt hur initieringen gick till. Kanslichefen Stig Lindh reagerar på ett initiativ av en riksbaserad aktör, den förfrågan som Svensk kärnbränslehantering AB den 21 oktober skickar ut till landets kommuner om de vill samarbeta om en förstudie (SKB 921021). Lindh tänker på arbetstillfällena, han vill hejda kommunens rutschande nerför utförsbacken, en utförsbacke som bara blivit brantare och brantare. Han kontakter miljöchefen Christer Olin som tycker: "För helvete! Det här är ju chansen". När Lindh ringer Svensk kärnbränslehantering AB får han höra att visst har andra kommuner hört av sig (Tiberg 1995:49f). Sen tas frågan upp för beredning i en kommunal instans, kommunstyrelsens arbetsutskott (int S5). Vid beredningen deltar arbetsutskottets och kommunstyrelsens ordförande kommunalrådet Erik-Abel Ejderud (kds) samt vice ordföranden och några tjänstemän. Med kristdemokraten Ejderud i spetsen beslutar man driva ärendet vidare genom att inbjuda Svensk kärnbränslehantering AB att komma till kommunen och informera. Den 23 november 1992 informerar personal från SKB vid ett av kommunstyrelsens arbetsutskotts sammanträden om det nationella programmet för att omhänderta och slutförvara radioaktivt avfall i Sverige (prot S92:1).

Redan på detta tidiga stadium börjar ett motstånd formera sig, som spiller över till det utomparlamentariska fältet. Motsträvigheten initieras av en kvinnlig ledamot av kommunfullmäktige, Märta Backlund (mp). För Joar Tiberg har Backlund berättat att en tjänsteman från kommunen ringde på hösten 1992. "Du vi har SKB här för information, vi har glömt att informera dig tidigare, vi glömde Miljöpartiet." Hon sätter sig i bilen och åker ner på sammankomsten. Därefter organiserar hon i folkhögskolan ett offentligt opinionsmöte mot en förstudie (Tiberg 1995:85). Exakt datum har inte kunnat fastställas, bl.a. därför att lokal-tidningarna inte uppmärksammar händelsen; men den måste ha ägt rum strax efter den 23 november. Det välbesökta mötet med ungefär 50 närvarande beslutar att man skall skicka in "protestvykort" till kommunen (int S2). Trots efterforskningar har vi inte lyckats finna några vykort i kommunens arkiv. En orsak till detta kan vara att vykortet skickats till kommunpolitikernas hemadresser.

Hos den politiska kommunledningen väcker informationen positivt intresse, ty den 15 december beslutar kommunstyrelsen genomföra en studieresa till befintliga anläggningar för omhändertagande och lagring av radioaktivt avfall. Den 27–29 januari 1993 besöks Oskarshamn och Forsmark, där Svensk kärnbränslehantering AB informerar (prot S93:1). Informationen gör intryck. På en centerträff berättar fullmäktigeledamoten Berth-Ove Lönnback(c) att han var negativ i bussen ner, men positiv när han for hem. "Jag tror på experterna... Det här är idiotsäkert." Kritisk mot Lönnbacks inställning är däremot

partikamraten Tomas Mörtsell, ordförande för centerns avdelning i Storuman-Stensele och Ann-Marie Mörtsell, en annan centerpolitiker. Uppbackning kommer emellertid från Håkan Rune, ordförande för Naturskyddsföreningen i Storuman. Är den etablerade miljörelsen för en förstudie, som kan leda till ett djupförvar? Frågan kan inte besvaras, men Runes ställningstagande väcker forskarens undran (VK 930205). Det ser alltså ganska ljust ut för förstudieivrarna (jfr Tiberg 1995:50). Men det finns ett litet aber: miljöpartisterna med Märta Backlund i spetsen deltar inte i informationsresan (Tiberg 1995:50).

Strax före studieresan får kommunen ta emot den första protestskrivelsen. Avsändaren befinner sig i en annan kommun, vilket kommer att bli ett viktigt kännemärke på den opinionsstorm som skall komma. Skrivelsen kommer den 12 januari 1993 från en privatperson, en kvinna, ända borta i Robertsfors samhälle i kommunen med samma namn. I brevet frågar Maj Ek retoriskt om löften om framtida arbetstillfällen någonsin kan vara ett fullgott skäl att ta risker när det gäller miljön. Det finns inga garantier, skriver hon vidare, att urberget i Västerbotten är totalsäkert som förvaringsplats, vilket visas av de senaste jordskalven. Hon frågar sig vad som ger "oss rätten att ta beslut som påverkar kommande generationer med oanade konsekvenser?" Till sist för hon in en internationell aspekt genom att undra om inte Storuman kommer att bli hela Europas sopstation för atomavfall om eller när vi går med i EG (skr S93:1).

Vid ett sammanträde den 2 februari 1993 vidtar kommunstyrelsens arbetsutskott en ovanlig åtgärd genom att besluta att frågan skall bli föremål för remiss till partier och organisationer inom kommunen med målsättning att ärendet skall behandlas av kommunfullmäktige den 27 april 1993. Två centerpartister, Thomas Mörtsell och Harry Persson, vill inte höra talas om någon remiss utan reserverar sig mot beslutet och yrkar att ärendet helt avförs från dagordningen (prot S93:1). Kärnavfallsfrågan hade därmed för första gången lett till partipolitiska motsättningar i kommunens representativa organ. Att det blev remiss måste rimligen tyda på att förespråkarna bedömde det som politiskt olämpligt att driva igenom en förstudie på det rutinpolitiska sättet utan att höra en bredare krets.

Den 19 februari 1993 inledde Svensk kärnbränslehantering AB en lokal informations-satsning om hur kärnavfallet tänktes bli omhändertaget. Informationen riktades framför allt till allmänheten. "Det var en jämn ström av människor som besökte SKB:s utställningsvagn," skrev Västerbottens-Kuriren (930920). "Vi har haft mellan 300 och 400 besökare här i dag," berättade den informationsansvarige för tidningen. Men det hade inte gått många minuter förrän tre kvinnor från Storumans folkhögskola ställde sig utanför utställningsvagnen i Storumans samhälle och demonstrerade mot planerna att göra bygden till förvaringsort för kärnavfall. "Vi hade inte ordnat något tillstånd för att demonstrera, därför kan vi bara stå här i mindre grupper," avslöjar en av demonstranterna, Märta Backlund, för Kuriren. "Jag har en gång för alla röstat nej till kärnkraft och då säger jag naturligtvis nej till att vi skall förvara avfallet här i Storumans berggrund." Vi känner igen Backlund som ledamot(mp) av kommunfullmäktige och initiativtagare till protestvykortsmötet i november. Nu står hon i spetsen för ett nytt initiativ.

Den utomordentligt väl tidsplanerade men vilda minidemonstrationen var en följd av en motståndsträff, som kvällen innan hållits på folkhögskolan. Uppenbarligen kände sig motståndare och skeptiker provocerade av att Svensk kärnbränslehantering AB skulle börja informera och upplevde att de måste bjuda motstånd. På mötet beslöt man att vidta åtgärder som demonstrationer och namninsamlingar. I frågan om hur ärendet skulle beredas beslöt mötet att information från andra experter än SKB: skulle skaffas fram (VK 930220). I en senare intervju (961024) har Backlund uppgett att motståndsträffen samlade fler deltagare än det första mötet i november, sannolikt ett eller några hundra. Hon har därvid också bekräftat att mötet beslöt starta en namninsamling, leta material om SKB samt samla in "motviktsinformation".

Genom beslutet om remissomgång förlängdes beredningsperioden med tre månader, vilket skulle visa sig betydelsefullt för protestsidan. Under tiden fram till det planerade fullmäktigemötet den 27 april inkommer spontana skrivelser från ett par existerande lokala föreningar, från en enskild kommunmedlem samt från en befintlig aktionsgrupp mot EG i en annan kommun. I skrivelserna från de lokala associationerna Storumans Civilförsvars-förening (skr S93:5) och Tärnaby Hem och Skolaförening (skr S93:6) anförs miljö-förstörelseargument och riskargument i sakfrågan. Hem och Skolaföreningen tar dessutom upp formfrågan och framför därvid ett beslutsprocessargument, som vi snart skall se kommer att återfinnas i debatterna även i Malå och Överkalix: SKB är part i målet, kommunmedlemmarna måste få möjlighet att höra en oberoende geolog, information måste kunna fås från någon kompetent och kunnig person, som inte är anställd av SKB (skr S93:6).

I en skrivelse, som kommer in till kommunen den 16 mars, berör Bert-Owe Andersson frågan om beslutsordningen och för därvid som den förste i vårt material fram tanken på folkomröstning: (i). Vid 1980 års referendum sade en majoritet av kommunens befolkning nej till kärnkraft.³ Varför får inte kommunens befolkning nu säga sitt i frågan? Andersson menar tydligen underförstått att förstudiefrågan eller i vart fall slutförvarsfrågan bör avgöras genom direkt och inte representativ demokrati. Denna föreställning om det direktdemo-kratiska beslutsfattandet återkommer i en mängd varianter i samtliga tre kommuner. Men Andersson uppehåller sig inte bara vid beslutsordningen utan anför också ett sakinriktad skäl, ett turismargument mot slutförvar: (ii). Storumans kommun har lagt ner stora pengar på att få turister till orten med hänvisning till orörd natur, frisk luft, rent vatten och jakt. Vilken dragningskraft kommer en anläggning för kärnkraftssopor att få och hur många kommer att bli avskräckta från att besöka en kommun med en dylik anläggning? undrar han retoriskt (skr S93:2)

Den 25 mars 1993 inkommer för första gången en appell från en aktionsgrupp i en annan kommun nämligen Nej till EG i Glommersträsk. Även denna protestskrivelse koncentrerar sig helt på avfallslagret. Jordskalvsrisken är ett skäl för att avvisa planerna på en kärnavfallsanläggning. Ungefär vid årsskiftet 1992/93 inträffade i Vilhelmina, ett fåtal mil från det

³ Johansson, Leif, 1980, Appendix, Storuman är den enda av våra tre kommuner där Linje 3 fick en större röstandel än linje 1 och 2 tillsammans. Se även bilaga 3.

tilltänkta deponeringsområdet, en jordbävning som registrerade 4,6 på richterskalan. Skalvet kändes ända bort till Glommersträsk, som ligger 200 km från Vilhelmina. Sådana skalv i närheten av ett avfallslager skulle kunna få livsfarliga konsekvenser för människor och djur i närområdet, hävdar aktionsgruppen (skr S93:4).

Under samma period strömmade också remissvar in på kommunstyrelsens förfrågan om en eventuell förstudie. Ställningstagandena framgår av figur 1.

Remissutfallet är anmärkningsvärt och bör noteras. Remissen utfaller nämligen klart till förmån för en förstudie. Av de 19 svar som kommer in är 10 för, 6 mot medan tre ej tar ställning (10–6–3). Några detaljer är värda att observera. Socialdemokraterna med 16 mandat, kristdemokraterna med sex och folkpartiet med fem mandat är helt för, centern med fem och miljöpartiet med två är helt mot. Som enda parti uppvisar moderaterna splittring genom att komma in med två remissvar: partiet i centralorten Storuman säger ja medan partiet i turistorten Tärnaby säger nej. Ny demokrati tar inte ställning. Den främsta lokala miljöorganisationen, Svenska Naturskyddsföreningen SNF (Naturskyddsföreningen Storuman-Tärna), skriver ett villkorat ja som remissvar. Naturskyddarna ställer procedurinriktade krav beträffande dels beslutsordningen för riket, dels beslutsordningen för förstudien i Storuman. Vad gäller beslutsordningen för riket krävs att liknande förstudier görs i flera kommuner. Vad gäller förstudien i Storuman krävs att den skall bedrivas under total öppenhet och att SNF blir representerat i den referensgrupp som skall identifiera och kartlägga de frågor som skall utredas (rem S93:1). Svaret ligger i linje med vad ordföranden Håkan Rune tidigare sagt till pressen (VK 930205). I den remissammanställning som kommunen gör lyser samerna med sin frånvaro. Av totalt 28 remissinstanser har alltså 19 svar inkommit. Vi har tidigare noterat att miljöpartiet inte blev kallat förrän i sista stund till informationen med SKB den 23 november. Till detta kan nu fogas att miljöpartiet inte blev tillfrågat som remissinstans fastän alla andra partier i fullmäktige blev det. Beror dessa två händelser på ren glömska eller låg någon avsikt bakom? Nu kom miljöpartiet in med ett remissvar i alla fall och blev därigenom också upptaget i kommunstyrelsens remissvarssammanställning. Umanflugans flugfiskeförening som inte finns med över instanser som ombetts svara, kommer ändå in med ett remissvar, men finns inte upptagen i sammanställningen (rem S93:1).

Merparten av de partier och intresseorganisationer som svarade på remissen var således beredda att ge förstudien en chans. Återspeglade detta ställningstagande folkopinionen i kommunen? Den 2 april händer något som ställer denna fråga i blyxtbelysning. Då överlämnas nämligen till kommunen en protestlista med inte mindre än 3 883 namnunderskrifter (n-lista S 93:1). Folkmängden i januari var ca 7700 personer (Årsbok för Sveriges kommuner 1993:89). I protestlistan krävs följande:

“Vi säger Nej till SKBs (Svenska kärnbränslehantering AB) förstudie av Storumans kommun som lämplig ort för kärnbränsleavfall. – Vi kräver en folkomröstning angående kärnbränsleavfallet för att alla kommuninvånare skall kunna vara delaktiga i beslut gällande huruvida vi ska ta emot avfallet eller inte“ (n-lista S 93:1).

REMISSINSTANSER	Ståndpunkt	Tillfrågad, ej svarat	Ej tillfrågad, svarat
Socialdemokraterna	Ja		
Folkpartiet	Ja		
Moderaterna, Storuman	Ja		
Kds	Ja		
Köpmannaföreningen, Storuman	Ja		
Storumanföretagarna	Ja		
Tärna PR-förening	Ja		
Naturskyddsföreningen	Ja		
Stensele församling	Ja		
Jägarna, Storumans jvk	Ja		
Centerpartiet	Nej		
Moderaterna, Tärnaby	Nej		
Miljöpartiet	Nej		x
Slussfors Adventistförsamling	Nej		
Sportfiskarna (Börtingklubben)	Nej		
Ny demokrati	Vet ej		
LO (kommunorg)	Vet ej		
TCO (kommunorg)	Vet ej		
LRF:s kommunkrets		x	
SACO (kommunorg)		x	
Vapsten sameby		x	
Umbyns sameby		x	
Svenska kyrkan		x	
Sion församlingen, Långsjöby		x	
Sion församlingen, Tärnaby		x	
Storumans missionsförbund		x	
Filadelfia församlingen, Gunnarn		x	
Filadelfiaförsamlingen, Storuman		x	
PRO		x	
SPF		x	
Jägarna Tärnakretsen		x	
Umanflugans flugfiskeförening	Nej		x

Källa: Rem S93:1, kommunstyrelsen Storuman, remiss angående en eventuell förstudie om lokalisering av djupförvar för utbränt kärnbränsle till Storumans kommun, sammanställning av remissvar. – Totalt tillfrågades 28 remissinstanser och av dessa svarade 16. Kommunstyrelsens sammanställning 1993-04-05 innehåller emellertid 18 remissvar, vilket förklaras av att moderaterna på grund av oenighet inkommit med två svar samt att miljöpartiets svar tagits upp i sammanställningen trots att miljöpartiet, märkligt nog, inte finns med på listan över remissinstanser. Utan att vara officiell remissinstans kom Umanflugans Flugfiskeförening in med ett remissvar, som emellertid inte finns upptaget i kommunstyrelsens sammanställning. Noteras bör också att enskilda personer spontant skickat in ett antal skrivelser till kommunen, vilka nämns i kommunstyrelsens remissammanställning men vars argument inte har tagits upp.

Figur 1 Remissomgången i Storuman på vårvintern 1993

Bakom listan ligger Märta Backlund och andra protestanter från aktiviteterna den 18 och 19

februari. Listan hade enligt Backlund 4 257 namn (int S2a) men den lägre siffran förklaras av att kommunen tog bort alla som inte var skrivna i kommunen (DN 930913). Backlund hoppas "att kommunen tar de här namnlistorna som ett remissvar" och tar fasta på vad folket tycker. "Det är den stora mängden som borde få avgöra den här frågan och inte 41 fullmäktigeledamöter" (VK 930403).

Protestlistan och remissomgången pekade därmed i olika riktningar. Den stora medborgarprotesten ville ha nej och folkomröstning angående kärnbränsleavfallet, remissinstanserna ja och beslut av fullmäktige. Kommunstyrelsen följde emellertid remissinstanserna. På sammanträdet den 13 april 1993 redovisas resultatet 10–6–3 av remissomgången varefter styrelsen på förslag av Erik-Abel Ejderud(kds) beslutar anbefalla fullmäktige att ta beslut om att SKB skall få genomföra en förstudie i kommunen. Styrelsen visar dock viss lyhördhet för de protesterande genom att stipulera en del av deras procedurkrav som villkor för en förstudie. Villkoret att Storuman inte skall bli den enda kommun där en förstudie genomförs avser beslutsordningen för riket. Bland villkoren för förstudien i Storuman bör folkomröstning i ett skede efter förstudien särskilt noteras. Rekommendationen går ut på att kommunstyrelsen skall få uppta förhandlingar med SKB angående förstudiens genomförande och därvid beakta följande procedurkrav:

att Storuman inte får bli den enda kommun i landet där en förstudie genomförs;
att lokala representanter skall ingå och om möjligt lokal arbetskraft nyttjas i förstudien;
att förstudien omfattar undersökning av psykosociala effekter;
att förstudien skall omfatta konsekvenser och möjligheter för näringslivet och turismen;
att förstudien skall utnyttja lämplig kompetens från våra högskolor;
att länsstyrelsen skall ingå i den referensgrupp som skall tillsättas för förstudien; samt
att förstudien skall utformas så att den i ett senare skede kan nyttjas som underlag för en rådgivande folkomröstning.

Sammanträdet slutar med att kommunstyrelsen utan votering bifaller Ejderuds yrkande. En enda representant, den ovan nämnde Harry Persson(c), reserverar sig mot beslutet (prot S93:3).

I kommunstyrelsens beslut den 2 februari om remiss förutskickades att fullmäktige skulle avgöra frågan den 27 april. Sammanträdet hålls också mycket riktigt den 27 april 1993, men utgången blir annorlunda än politikerna hade tänkt sig tre månader tidigare. Omständigheterna är dramatiska; utanför fullmäktigelokalen ordnar motståndsgruppen en demonstration. Demonstranterna har klistrat ihop alla namnlistor, som gruppen samlat ihop, till en lång banderoll för att visa folkets representanter vilket motstånd som finns bland kommuninvånarna. Den förste talaren, kommunalrådet Ejderud, konstaterar att förstudiefrågan hade engagerat många människor, både inom och utom kommunen. Han kan dock inte förstå avsikten med alla namninsamlingar mot en eventuell förstudie utan menar att "protesterna hindrade kommunen att skaffa sig information och ta ställning." Han försvarar studieresan i januari och hävdar att den gett "fin insikt i hur bra kärnkraftsfrågan hanteras i vårt land". Med adress till miljöpartisterna beklagar han att alla inbjudna inte hade följt med för att skaffa sig klarhet i vad en förstudie innebär. Tomas Mörtzell(c), den

ivrigaste motståndaren till förstudie, påstår att kds och socialdemokraterna enbart lyssnat på SKB och inte på kommunbefolkningen. Han kopplar ihop förstudiefrågan med slutförvaret: "Skulle vi säga ja till en förstudie, blir det ja till atomsopor i framtiden." Debatten pågår i flera timmar. Enligt Västerbottens-Kuriren är det många år sedan fullmäktige haft en så lång debatt i en fråga (VK 930428).

Trots den klara majoriteten i kommunstyrelsen beslutar fullmäktige i votering med röstsiffrorna 28–12 att frågan om förstudie skall skjutas upp till ett sammanträde den 29 juni.⁴ Man uppdrar åt kommunstyrelsens presidium att tillsammans med SKB under mellantiden genomföra informationsmöten i kommunens större orter. Tydligt skall den genomförda remissrundan kompletteras med information till allmänheten. Möjligen tänker man informera bort motståndet. Majoriteten utgörs av 16 (av totalt 16 representanter med mandat) s, 1 (av totalt 5) c, 4(5) fp, 3(6) kds och 4(6) m. Av de tolv som menar att frågan skall avgöras omedelbart är 4(5) c, 1(6) kds, 2(6)m, 2(5) fp, 2(2) mp och 1(1) nyd. Anledningen till att totalt 6 folkpartister röstar trots att partiet har bara fem platser, beror troligtvis på att en folkpartist gått in som ersättare för en av de två kds-are, som inte är närvarande vid omröstningen. Av partierna är endast socialdemokraterna entydigt för uppskov och miljöpartiet och ny demokrati entydigt mot; alla andra är splittrade (prot S93:4).

Hittills hade beslutsprocessen i Storuman varit utpräglat lokal med undantag naturligtvis för engagemanget från kärnavfallsbolaget SKB. Under uppskovsperioden 27 april till 29 juni vidgas engagemanget till att också omfatta regionala, rikstäckande samt utländska aktörer. Konflikten trappas upp geografiskt.

Med tanke på frågans allmänpolitiska, miljöpolitiska och energipolitiska vikt skulle man kunna vänta sig att rikspolitiker lägger synpunkter på problemet. Så är emellertid inte fallet. Ingen rikspolitiker uttalar sig om läget i Storuman under hela den tid som striden pågår. Konstitutionellt sett är detta också korrekt, ty i formellt avseende var det fråga om tillämpning på ett enskilt fall av en riksomfattande generell politik. Politiskt sett är den rikspolitiska tystnaden ändå värd en undran.

Det rikstäckande kommer i stället från två organisationer, Same Ätnam och Greenpeace Sverige. Den samiska riksorganisationen Same Ätnam skickar en skrivelse den 7 maj 1993 i vilken man uttrycker sin oro över att Storumans kommun är positiv till slutförvaring av radioaktivt avfall inom kommunen. Organisationen påpekar att flera incidenter skett inom kärnkraftsindustrin och att den gångna vinterns jordskalv i Västerbottens inland gör lagring av radioaktivt avfall i området än mer skrämmande. Same Ätnam uppmanar Storumans kommun att definitivt säga nej till lagring av radioaktivt avfall inom kommunen (skr S93:8). Parentetiskt må framhållas att Same Ätnams klara ställningstagande kontrasterar mot de

⁴ Totalt är antalet ledamöter i Storumans kommunfullmäktige 41. Vid sammanträdet den 27 april var 13 ordinarie ledamöter frånvarande. Av dessa representerades 12 av ersättare. Kds som totalt har sex mandat företräddes av endast fyra ledamöter. Detta uppvägdes delvis genom att folkpartiet hade sex ledamöter närvarande trots att partiet endast har fem representanter i fullmäktige.

lokala samiska organisationernas i den nyss analyserade remissomgången: Umbyns sameby tog då inte ställning och Vapstens sameby kom aldrig in med något svar.

Den 28 maj inkommer en utförligt argumenterande skrivelse från Greenpeace Sverige till kommunfullmäktige vari ledamöterna uppmanas säga nej till en förstudie. I sakfrågan hävdar Greenpeace följande. "Fortfarande finns ingenstans i världen en av tillsynsmyndigheter accepterad metod att slutgiltigt ta hand om det högaktiva atomavfallet – det farligaste avfall som människan hittills skapat... Ingen kan idag garantera att ett säkert sätt att slutförvara existerar över huvud taget." SKB:s tillvägagångssätt, KBS 3-metoden, "kan i allt väsentligt kallas dumpning. I stället för att dumpa radioaktivt avfall i havet – som gjorts av många länder, inklusive Sverige – ska avfallet begravas i berggrunden. Principen är densamma. Avfallet begravs så att det inte går att övervaka eller hämtas tillbaka. Skulle en bättre metod att ta hand om avfallet dyka upp i framtiden, är tärningen redan kastad." Enligt Greenpeace accepterar Statens kärnkraftinspektion i och för sig KBS-metoden men redovisar trots detta ängslan inför dumpning som tillvägagångssätt samt hävdar att SKB tar för lätt på frågorna om berggrund och kapselns konstruktion. Greenpeace resonerar också i formfrågan: "Det är uppenbart att SKB vill skaffa sig ett fotfäste på en plats där de inte redan är starka. ... Varken SKB eller staten vill hamna i en situation där man måste tvinga en kommun att ta emot avfallet. Kan man få någon att frivilligt bjuda in SKB till en förstudie, är det naturligtvis ett stort framsteg. Har man lyckats så långt lär man försöka hålla sig kvar i den kommunen till varje pris." Skrivelsen från Greenpeace Sverige avslutas med en rekommendation att inte bjuda in SKB att göra en förstudie (skr S93:11).

Den 16 juni inkommer en skrivelse (skr S93:10) från från Nordland Fylkeskommune i grannlandet Norge. Detta är första och enda gången i vår undersökning som vi stöter på en skrivelse från en icke-svensk avsändare. Striderna i de tre kommunerna är i huvudsak lokala och definitivt inte internationella. Länsmyndigheten i Nordland fruktar att både transporten av det radioaktiva avfallet och själva lagringen på sikt kan få negativa följder för hälsa och miljö samt för näringarna och då i synnerhet turismen. Den anhåller därför om att löpande få bli informerad om utvecklingen i ärendet samt att de närliggande kommunerna skall få komma till tals innan lagringsfrågan avgörs.

Det kommer också in en regionalt baserad protestlista (från Umeå). Protestlistan som har 374 underskrifter säger nej till att Umeå skall bli genomfartskommun för kärnbränsleavfall (n-lista S93:2).

Fullmäktige sammanträder så igen den 29 juni 1993, den här gången inte i centralorten utan i det avlägsna Tärnaby. Vill man undvika en ny folklig demonstration utanför beslutslokalen? Kommunsekreterare Lennart Nilsson föredrar en rapport upprättad av kommunstyrelsens presidium, som visar att informationsträffar har hållits på fem platser i kommunen med totalt 84 besökande. Kommunens representanter samt SKB och Statens strålskyddsinstitut har varit företrädare vid samtliga informationsmöten, Statens kärnkraftinspektion vid två (prot S93:5). Informatörer från organ utanför kärnbränslebolaget och sfären av säkerhetsmyndigheter har tydligen inte framträtt vid träffarna.

Efter votering beslutar kommunfullmäktige att bifalla kommunstyrelsens förslag om en förstudie med 24 röster mot 12 och fem nedlagda. Det är en partipolitiskt sett udda koalition som röstar fram beslutet om en förstudie. Bakom förstudien står s+kds+fp+m+c eller mer precist s(delvis)+kds+fp(delvis)+m(delvis)+c(delvis). De 24 ja-rösterna fördelar sig på s 11 (av totalt 16 s), kds 6(6), fp 3(5), m 3(6) och c 1 (av totalt 5). Det torde inte vara särskilt ofta i svensk politik som socialdemokrater och kristdemokrater står skuldra vid skuldra på barrikaderna. Oppositionen består av c+m+fp+mp+nyd eller mer precist c(delvis)+ m(delvis)+fp(delvis)+mp+nyd. Den fördelar sig på 4(5) c, 3(6) m, 2(5) fp, 2(2) mp och 1(1) nyd. De fem(16) som avstår är samtliga socialdemokrater. Samtliga 41 ledamöter deltar i omröstningen (prot S93:5).

Majoriteten för en förstudie är mycket klar men beslutet klyver som vi ser fyra av de sju partierna. Mot förstudien är två av de fem folkpartisterna, fyra av de fem centerpartisterna samt tre av de sex moderaterna. En närmare undersökning visar att de förstudienegativa moderaterna samtliga kommer från föreningen i turistorten Tärnaby medan de förstudiepositiva kommer från föreningen i Storumans centralort. Detta stämmer med vad vi fått fram vid analysen av remissomgången. Även socialdemokraterna är splittrade genom att 11 röstar för medan fem lägger ner sina röster. Ny demokrati, miljöpartiet och kds står däremot eniga, de två första mot och de senare för. Kristdemokraternas roll bör särskilt uppmärksammas. Partiet är inte bara förstudiens initiativtagare utan det enda parti, som ända fram till juni-beslutet är entydigt för förstudien.

Om vi jämför de lokala partiernas ställningstagande i Storumans kommunfullmäktige med hur rikspartierna ställde sig vid den nationella folkomröstningen 1980 om kärnkraft framträder en relativt klar överensstämmelse, ett par antydningar till avvikelser samt en mycket tydlig avvikelse från ett förväntat mönster. Av de lokala moderaterna i Storumans kommun röstade hälften mot en förstudie, vilket man inte riktigt förväntar sig med tanke på att riksmoderaterna i folkomröstningen förespråkade linje ett, det mest kärnkraftsvänliga alternativet. På riksnivå stod socialdemokrater och folkpartister bakom det något ljummare alternativet linje två; i Storuman röstade elva socialdemokrater visserligen för men fem lade också ned sina röster; motsvarande siffror för folkpartisterna var 3 för och 2 mot. Av förespråkarna för linje 3, avvecklingsalternativet, i folkomröstningen nämligen vpk, c och kds, saknade vpk representanter i Storuman och 4 centerpartister var mot och 1 faktiskt för. Den stora skillnaden riket–Storuman gäller kristdemokraterna. Det lokala partiet är inte bara förstudiens initiativtagare utan det enda parti som ända fram till junibeslutet är entydigt för förstudien, vilket står i gräll kontrast mot rikspartiets ställningstagande i folkomröstningen 1980 för avveckling inom tio år.

Det man beslutat om är identiskt med kommunstyrelsens rekommendation av den 13 april. Informationsmötena och de skrivelser som kommit in har således inte förändrat någonting. Fullmäktigebeslutet av den 29 juni 1993 lyder ordagrant som följer:

att SKB får tillstånd att genomföra en förstudie i Storumans kommun;
att kommunfullmäktige uppdrar till kommunstyrelsen att uppta förhandlingar med SKB angående förstudiens genomförande och därvid beakta följande:

- att Storumans kommun ej blir den enda kommunen i landet där en förstudie genomförs;
- att lokala representanter skall ingå och om möjligt lokal arbetskraft nyttjas i förstudien;
- att förstudien omfattar undersökning av psykosociala effekter;
- att förstudien skall omfatta konsekvenser och möjligheter för näringslivet och turismen;
- att i förstudien nyttjas lämplig kompetens från våra högskolor;
- att länsstyrelsen ingår i referensgruppen för förstudien;
- att förstudien utformas så att den i ett senare skede kan nyttjas som underlag för en rådgivande folkomröstning i frågan (prot S93:5).

Kommunalpolitiker som är positiva till förstudien argumentar egentligen inte i förstudiefrågan utan i slutförvarsfrågan och anför då sakinriktade argument av framför allt ekonomisk karaktär. Ett slutförvar kommer att ge nya jobb samt "spin-off" i hela kommunen i form av ett aktivare näringsliv (VK 930701). Erik-Abel Ejderud(kds), kommunstyrelsens ordförande och den man som var med och förde upp frågan på agendan säger i en intervju i DN (930913): "Det är klart att sysselsättningen har väldigt stor betydelse... Det är också intressant för den högteknologiska utvecklingen. Kan det här tillföra bygden något i utvecklingshänseende så är det naturligtvis bra. – Under entreprenadtiden kan det bli 500 arbeten, sedan 200-250 arbetstillfällen i minst 50 år. Jag tror ingen annan kan garantera en sådan sysselsättning." Chefen för huvudenhet djupförvar vid SKB, Claes Thegerström, anför i en artikel i Västerbottens-Kuriren (930714) följande om sysselsättningen: "Anläggningen uppskattas ge ca 150 heltidsarbeten i första steget och 200-250 heltidsarbeten när den är i full drift. Detta är varaktiga jobb över en tid av minst 40 år... Härtill kommer anläggningsarbeten på 400-600 helårsarbeten per år under den tid som anläggningen byggs." Det är alltså inga småsaker det är fråga om för en liten glesbygdskommun.

Ett positivt beslut om en förstudie var nu taget. Den nationella kärnavfallspolitiken såg ut att kunna bli implementerad i Storuman åtminstone i sin första etapp. Men när en kollektiv lokal aktör skall implementera ett statligt beslut uppstår ytterligare en implementeringsproblematik, en implementeringsproblematik av andra ordningen. Det räcker inte med att den kollektiva lokala aktörens styrelse fattar ett beslut, som ligger i linje med statsmakternas intentioner; även detta beslut måste implementeras så att förstudien verkligen genomförs.

Förstudieivrarna hade kanske hoppats att opinionen nu skulle lugna ner sig och att förstudien skulle kunna genomföras utan störningar. Men i stället för att ebba ut tycks motståndet växa. De lokala protesterna fortsätter alltså. Fullmäktige ådrar sig ett överklagande från en kommunmedlem. Motståndarna bildar formellt Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman. Även regionala protester och i ett fall en nationell förekommer.

Ett uttalande för tidningen Alternativet (930709) av Märta Backlund strax efter beslutet har intresse genom att det speglar motståndarnas syn. "Idag får man skämmas att man bor i Storuman... Det känns som rena kolonialpolitiken... Fullmäktiges sammanträde den 29 juni

hölls i det mycket glest befolkade Tärnaby. Märta Backlund anar viss taktik i att fullmäktige inte tog något beslut om avfallsagret vid förra mötet som hölls i tätorten Storuman. Då var det demonstration, TV var där och en lista med 4000 namn tejpades fast på läktaren i fullmäktigesalen. Då kunde det ha blivit majoritet för ett nej till lagret. – Den här gången var det svårt att mobilisera igen; vi hade bränt vårt krut, säger Märta Backlund.“

“Stig Strand om kärnavfall i Storuman: Dråpslag mot turismen“. Så löd Västerbottens-Kurirens löpsedel den 6 juli 1993. Den tidigare slalomstjärnan hävdar att “Tärna bör bryta sig ut ur Storumans kommun om Storuman blir slutförvaringsort för radioaktivt avfall.“ Radioaktivt avfall i berggrunden skulle ge Storuman en negativ klang, som skulle verka tärnande på turistnäringen på orten och i Lappland som helhet:

Lappland är ju internationellt känt för sin rena natur och väl fungerande ekologiska system. Den bilden skulle definitivt slås sönder om atomsoporna kommer hit.

Lapplänningarna måste agera mot ett slutförvar inom landskapet. I och för sig skulle ett slutförvar skapa arbetstillfällen men “det ena kommer ju att ta ut det andra.“ Strand tror att tanken bakom beslutet är att kompensera de förluster, som uppstått då skogsnäringen går dåligt i den östra delen av kommunen, men att ett förvar skulle inverka negativt i den västra delen, där mer än 50 procent av befolkningen direkt eller indirekt försörjer sig på turismen. Om det blir ett slutförvar måste Tärna fjärma sig från namnet Storuman genom att bilda en egen kommun menar Strand (VK 930706).

Stig Strands sakinriktade attack mot förstudiebeslutet sätter tydligen nerver i dallring, ty redan samma dag samlar sig storumanpolitikerna till motangrepp genom att kalla till presskonferens. Storumans kärnavfallsplaner kommer inte att inverka negativt på turismen. En av de medverkande, Marianne Löfstedt(m), har i Joar Tibergs intervjubok *Om* bekänt hur skakad hon blev av kraften i det folkliga motståndet mot förstudien (Tiberg 1995:37f). Nu på presskonferensen framför hon procedurargumentet att man skall vänta med att dra fram de ofördelaktiga konsekvenserna tills man fått ärendet belyst och just turistnäringen är en sådan fråga som kommer att belysas i förstudien. Hon tvekar däremot inte att påstå att Strands uttalande kommer att ställa till skada för turismen. “När en så tung medial person som Stig Strand uttalar sig så här kan det få en negativ effekt för turismen“ (VK 930706).

Kommunfullmäktiges ordförande, Karl-Fredrik Sahlman(fp), försäkrar att ingen är emot turismen och att förstudien genomförs för att få fram ett bättre beslutsunderlag. Sahlman medger i VK att han personligen i första hand tänkte på de sysselsättningstillfällen, som en kärnavfallsförvaring kan ge när han sade ja till en förstudie. Kommunalrådet Erik-Abel Ejderud(kds) betonar att kommunen har vetorätt ända fram till beslut om detaljundersökning. Även Ejderud framhåller att de styrande politikerna inte nonchalerar turistnäringen men säger samtidigt att en kommun inte enbart kan leva av turism (VK 930706).

Marianne Löfstedt(m) riktar också kritik mot förstudiemotståndarnas protestlista med 4000 namn. Åtskilliga utsocknes har skrivit under. I många familjer har barn i icke-valbar ålder satt dit sina signaturer. Namnsamlingen är inte seriös, konkluderar Löfstedt sin procedurinriktade argumentering (VK 930706).

På presskonferensen betonar politikerna att en folkomröstning skall ordnas om slutförvaret, om det skulle bli aktuellt att gå vidare efter förstudien (VK 930706). Folkomröstning fanns ju med som utväg i förstudiebeslutet den 29 juni. Tanken hade först lanserats i Bert-Owe Anderssons skrivelse den 16 mars (S93:2), fanns med i protestlistan med 3 883 (4 257) namn den 2 april (n-lista S93:1) och togs sedan upp av kommunstyrelsen den 13 april och som sagt i beslutet den 29 juni.

Av presskonferensen drar Västerbottens-Kuriren (930707) slutsatsen att kommunpolitikerna tror att opinionen mot beslutet om en förstudie inte "är så där hemskt stark".

Redan samma dag får Stig Strand kommentera politikernas angrepp på hans uttalande dagen innan. Han menar att han som privatperson har rätt att ha åsikter och tycka vad han vill i frågan. Kommunpolitikerna anser tydligen att han som "tung medial person" inte har rätt att svara på en journalists fråga och föra fram sina argument. Strand står fast vid att Storumans bör säga nej till förstudien. Även nu uppmanar han turistnäringens folk i Lappland att motarbeta förstudier av det här slaget: "Lappland som har ett sådant renommé ute i Europa och övriga världen skall tvärtom ta avstånd från allt sånt här som i en framtid kan leda till eventuella beslut" (VK 930707 b).

Förstudiebeslutet väcker kritik i en grannkommun. I ett uttalande för lokaltidningen deklarerar kommunalrådet i Sorsele, Henrik Samuelsson(c), att kommunstyrelsen kommer att vidta proteståtgärder. Under onsdagen blev kommunalrådet "nerringd" av ordsbor, som krävde att Sorsele kommun måste protestera. "Här riktar vi in oss på ekoturism och sen ska vi bredvid oss ha en totalexploaterad kommun, en atomsotipp! – Europas största vildmark – Vindelfjällens naturreservat – och en av de få oreglerade älvar som finns i Europa, Vindelälven. Det är vad Sorsele kommun lockar turister med. Kommunen har en ekologisk profil. Allt vad man gör ska vara miljövänligt inriktat... Vi ska agera, men hur bestäms först i augusti när kommunstyrelsen har nästa sammanträde... Storumans beslut slår undan fötterna för vårt sätt att arbeta här i Sorsele" (VK 930701b).

Kommunledningen viker emellertid inte av från den inslagna vägen utan inleder den 11 augusti 1993 förhandlingar med representanter för SKB om hur fullmäktiges beslut skall implementeras (prot S93:6).

Den 16 augusti sammanträder kommunstyrelsens arbetsutskott och föreslår bl.a. att: (i) SKB svarar för den direkta projektledningen; (ii) kommunen representeras i projektledningen av en kommunal samordnare; (iii) ett särskilt avtal upprättas mellan Storumans kommun och SKB som reglerar ekonomiska och övriga förhållanden under förstudien; (iv) förstudien leds av en styrgrupp bestående av två representanter för SKB och två för kommunen; och (vi) till styrgruppen kopplas en referensgrupp som skall bestå av ett 20-tal personer som

företräder de politiska partierna, intresseorganisationer, ideella föreningar, myndigheter, samerna och forskningen. Det politiskt centrala är just denna sista punkt om referensgrupp, som tycks visa att kommunens politiska ledning önskar ge många intressenter insyn i utvecklingen. Att Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman inte nämns bland föreningar som skall företrädas är naturligt mot bakgrund att den ännu inte formellt har bildats (prot S93:6).

Arbetsutskottets förslag om hur förstudiebeslutet skall implementeras bifalles av kommunstyrelsen den 14 september. Kommunal samordnare blir kommunens miljöchef. På den politiskt mest brännande punkten, den om referensgruppen, går styrelsen vidare och föreslår representation för partier och intressegrupper enligt följande: Partierna: s två representanter, c, fp, m, kds, nyd, mp vardera en; Turistföreningen två representanter samt vardera en för Civilförsvarsföreningen, Svenska Naturskyddsföreningen, Fältbiologerna, Köpmanföreningen, Storumanföretagarna, Storumans Utvecklings AB (som arbetar för företagslokaliseringar i kommunen), LRF, samebyarna i kommunen, länsstyrelsen i Umeå, Länsturistnämnden, Kommunförbundet Västerbotten, landstinget och Luleå Tekniska Högskola (prot S93:7, VF 930916). En sak är värd att undra över. Turistföreningen får två representanter, de andra organisationerna en vardera. Detta kan återspegla det motstånd som finns mot en förstudie i turistorten Tärnaby. Men det är också naturligt mot bakgrund av stipulationen i beslutet att konsekvenser för turismen skall särskilt beaktas i förstudien.

Det är först nu som en utomparlamentarisk aktionsgrupp mot kärnbränsleavfall officiellt föds. På kvällen den 22 september samlades ett 40-tal storumanbor och bildade Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman (VK 930923). I och för sig hade en grupp människor sedan ganska länge arbetat tillsammans mot en förstudie (VK 930923). Klart är att själva kärnan i gruppen uppstod på Märta Backlunds initiativ redan i november 1992 i samband med det första opinionsvykortsmötet. Backlund var också drivande kraft bakom träffen den 18 och trekvinnodemonstrationen den 19 februari och dessutom drivande bakom den stora namninsamling, som kom in till kommunen i samband med remissomgången (int S2).

Enligt vice ordföranden Leif Andersson bestod gruppen mest av äldre människor. Att erfarenhet från tidigare aktioner spelade en roll för engagemanget i den nya gruppen är tydligt. Många var "gamla aktivister från tidigare kampanjer" (int S1).

På det gruppbyggande mötet den 22 september drogs riktlinjer upp för att visa vilken stark opinion det finns mot förvaring av utbränt kärnbränsle i Storuman. Det primära målet var att få förstudiebeslutet upphävt. Aktionsgruppen beslutade vidare att omedelbart starta en kampanj för att påverka beslutsfattarna genom att skicka vykort till kommunledningen. Dessutom diskuterades en ny omgång med namnlistor (VK 930923).

Den 28 september upprättade kommunen ett avtal med SKB (prot S8). I avtalet finns också en punkt där kommunen förbehåller sig rätten att avbryta samarbetet med SKB, om inte en förstudie påbörjats i en annan kommun i Sverige senast vid 1995 års utgång (VF 930929).

I början av oktober kommer plötsligt en aktionsgrupp som är positiv till en förstudie in på arenan. I Västerbottens Folkblad sägs den 9 oktober att en interimstyrelse är utsedd och har sökt bidrag på 30 000 kronor av kommunen för sin informationsverksamhet. Formellt kommer gruppen att bildas vid ett allmänt möte den 14 oktober under namnet NAVET (Näringslivets Aktionsgrupp för Varaktig Ekonomisk Tillväxt). I den tillfälliga styrelsen ingår tre företagare från Storuman, Håkan Jonsson, Thomas Karlsson och Bengt-Håkan Viklund. Gruppen säger sig vilja sakligt och korrekt informera om det positiva med en förstudie. Detta innebär dock inte att NAVET därmed har sagt ja till en slutförvaring av kärnbränsle. Viklund säger till Västerbottens Folkblad att "det [är] viktigt att ingen tar ställning till det här innan en förstudie är gjord, det är ju därför man gör en förstudie, eller hur [?]" (VF 931009) Att egenföretagare bildar en aktionsgrupp för en förstudie är inte särskilt märkligt men vi kommer senare att se att något liknande inte sker i vare sig Malå eller Överkalix.

Även när förstudien kommer igång fortsätter det aktiva motståndet. Kerstin Rönnholm från Långsjöby och Gunnar Reisek från Storuman lämnar in var sitt besvär mot fullmäktigebeslutet till kammarrätten. Rönnholm vill att kammarrätten granskar om beslutet strider mot regeringsformen, kommunallagen eller annan svensk författning. Som motivering anför hon att kommunens företrädare inte har hörsammat eller velat inhämta motstridiga fakta innan beslutet om förstudien fattades. Reisek yrkar att kammarrätten omgående skall utfärda verkställighetsförbud, eftersom kommunen skrivit på avtalet med SKB utan att allmänheten fått någon chans att överklaga. Vidare anser Reisek att kommunledningen begått ett förfaringsfel eftersom den vägrat att utlämna det avtalsförslag med SKB som låg till grund för kommunstyrelsens beslut, vilket strider mot gällande rättspraxis (VK 931015).

Rönnholms överklagande tas aldrig upp till prövning eftersom det kom in två månader efter klagotidens utgång (Kammarrätten Sundsvall, 1993-11-08). Reiseks yrkande tas däremot upp och avslås av kammarrätten. I domskälen sägs att överklagandet endast kan prövas enligt bestämmelserna om laglighetsprövning i 10 kap kommunallagen och att sådan prövning avser beslutets laglighet och inte dess lämplighet eller skälighet och att beslutet endast kan upphävas inte ersättas med något annat. Beslutet kan upphävas då det inte har tillkommit i laga ordning, om det hänför sig till något som inte är en angelägenhet för kommunen, om det organ som har fattat beslutet har överskridit sina befogenheter eller om beslutet strider mot lag eller annan förordning. Kammarrätten anser i domskälen att det inte funnits några felaktigheter i förfarandet vid beslutets tillkomst. Att kommunen vägrat lämna ut vissa handlingar till Reisek innebär inte att beslutet är olagligt på denna grund. I och med att Reisek inte heller har "anfört något som kan medföra att det överklagade beslutet är olagligt i något av de avseenden som anges i 10 kap 8§ kommunallagen så måste hans överklagande avslås" (Kammarrätten, Sundsvall, 1993-12-20).

Från 1 oktober 1993 till sista juni 1994 strömmar åtminstone 16 protestskrivelser in till kommunen (skr S93:13-skr S94:15). Namnlistor kommer in från bl.a. grannkommunerna Vännäs, Lycksele och Åsele. Mest uppseendeväckande är en petition från Arbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten, vilken innehåller inte mindre än 20 150 namnunderskrifter mot kärnavfallslagring (skr S94:3). Arbetsgruppen, baserad i

Skelleftehamn, bildades i början av 1994 av en samling människor, däribland flera läkare inklusive chefsläkaren på lasarettet i Skellefteå. Ursprungligen kallade den sig Aktionsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten. Men när Skellefteå kommun som svar på en ansökan från gruppen om medel för resor, kopiering, tidningar och annat meddelat att den inte ger bidrag till aktionsgrupper ändrades namnet till Arbetsgruppen. Initiativet till skrivelsen och namninsamlingen kom från Sven-Erik Johansson och Gunnar Lundbäck som också undertecknat skrivelsen (int Allm4).

Från Kattisavan skickas den minsta listan in med 32 namn (skr S94:12, n-lista S94:8) under mottot "Vi i Kattisavan protesterar mot planen att transportera kärnavfall förbi vår by samt dess förvaring i Storuman." Sorsele kommunfullmäktige gör ett uttalande: "Vi upplever Ert handlande som svek mot det rena och friska Lappland, som vi både marknadsfört och känner att vi lever i" (skr M94:4). Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman inleder med flera aktiviteter (skr S94:7, 8, 16).

Ett brev undertecknat "Vi kan kalla oss grottfolket" innehåller hot. Skrivelsen anspelar förstuckat på sabotage eller våld: "Vi kommer att utföra nödvändiga aktioner för att stoppa detta vansinne, vi låter oss inte trampas på, och vi förfogar över nödvändig militant utrustning för dessa aktioner." Lite längre ned i skrivelsen sägs: "Det bästa ni kan göra nu är att avbryta allt arbete med denna avfallsdumpning i NORRLANDS BERGGRUND både i tanke och handling, vi kommer ALDRIG att tillåta att landet förstörs för åtskilliga generationer framåt. Avbryter ni inte omgående kommer vi att verkställa nödvändiga aktioner och ställa de politiker som har varit med att fatta detta beslut till svars" (skr S94:14).

Förstudien genomfördes emellertid i Storuman. I samband med valet till EU-parlamentet 1995 hölls en kommunal folkomröstning, där en klar absolut majoritet av invånarna i Storuman sa nej till fortsatta studier gjorda av SKB. Nejsidan fick 71% eller 3 137 röster, ja-sidan 28% eller 1 235, 1% röstade blankt (46 röster) och 4 ogiltiga röster avlades. Totalt röstade 4 422 individer och valdeltagandet var 73% (SvD 950918) befolkningssiffran den 31/12 1995 var 7 438 personer (prot S95:1).

4.2 Beslutsprocessen i Storuman: sammanfattning

Beslutsprocessen i Storuman inleds i oktober-november 1992 under relativ öppenhet. Ärendet bereds ända från början i kommunala organ, inte inom något enskilt parti. På arbetsutskottets inbjudan kommer SKB i november och informerar. Kommunstyrelsen gör i januari 1993 en studieresa till Forsmark och Oskarshamn.

Men en fullmäktigeledamot för miljöpartiet, Märta Backlund, tar initiativ till ett motstånd, som växer ut till en utomparlamentarisk enfrågerörelse. Sannolikt i november arrangerar hon ett offentligt opinionsmöte, som beslutar organisera en kampanj med protestvykort till kommunledningen. Motskrivelser börjar komma in från januari.

Kommunstyrelsen beslutar den 2 februari vidta den extraordinära åtgärden att ordna med remissomgång till organisationer och partier med målsättningen att ärendet skall behandlas i fullmäktige den 27 april 1993. Två centerpartister reserverar sig mot beslutet och vill helt avföra frågan från dagordningen.

Medan remissomgången pågår informerar SKB från 19 februari allmänheten från en utställningsvagn i centralorten. Vetskapen om detta provocerar tydligen motståndarna till åtgärder, ty den 18 februari hålls en protestträff, som samlar betydligt fler deltagare än mötet i november, enligt uppgift mellan 100 och 200 stycken. Träffen beslutar ordna demonstrationer, starta en namninsamling samt skaffa fram motviktsinformation. Dagen efter ställer sig tre kvinnor, inklusive Märta Backlund, utanför utställningsvagnen och utför en vild demonstration.

Remissomgången blir sannolikt en besvikelse för protestanterna och en angenäm händelse för förespråkarna. De flesta tillfrågade är nämligen positivt inställda till en förstudie: 10 säger ja, 6 nej och 3 tar inte ställning. Men utanför etablissemanget hörs mullret allt tydligare av ett motstånd som bara växer. Någon dag innan remissvaren sammanställs lämnas en protestlista in till kommunen med inte mindre än ca 4 257 namnunderskrifter av vilka 3 883 härrör från personer som är skrivna i kommunen. Till saken hör att kommunen har ca 7 700 invånare. Undertecknarna kräver ett nej till förstudie och en annan beslutsordning, folkomröstning angående kärnbränsleavfallet.

Men politikerna i kommunstyrelsen låter sig inte avskräckas av den omfattning, som den medborgerliga proteströrelsen tycks ha fått. Mot en röst rekommenderar den fullmäktige att ta beslut om förstudie. Beslutsförslaget är emellertid villkorat; bl. a. föreslås – ungefär i enlighet med namninsamlingens krav – att förstudien skall utformas så att den i ett senare skede kan nyttjas som underlag för en folkomröstning samt att effekter på turismen skall särskilt uppmärksammas.

När fullmäktige sammanträder den 27 april är omständigheterna dramatiska. Motståndsgruppen ordnar en demonstration utanför möteslokalen. Efter en lång debatt beslutar fullmäktige med röstsiffrorna 28–12 att desavouera kommunstyrelsen och återremittera frågan. Tillsammans med SKB uppmanas styrelsen genomföra informationsmöten i kommunens större orter. Majoriteten utgörs av 16 (av totalt 16 representanter med mandat) s, 1 (av totalt 5) c, 4(5) fp, 3(6) kds och 4(6) m. Av de tolv som menar att frågan skall avgöras omedelbart är 4(4) c, 1(6) kds, 2 m(4), 2(5) fp, 2(2) mp och 1(1) nyd.

Motståndarna håller flera möten redan under våren 1993. Protestskrivelser strömmar in till kommunen. Kommunstyrelsen håller informationsträffar på fem platser med totalt 84 besökande.

Den 29 juni 1993 är det så dags igen för fullmäktige att ta tag i frågan. Den här gången är det ingen demonstration utanför lokalen; mötet äger inte rum i centralorten utan i det

avlägsna Tärnaby. Efter votering beslutar kommunfullmäktige att bifalla kommunstyrelsens förslag om en förstudie med siffrorna 24–12–5. Bakom förstudien står s+kds+fp+m+c eller mer precist s(delvis)+kds+fp(delvis)+m(delvis)+c(delvis). De 24 ja-rösterna fördelar sig på s 11 (av totalt 16 s), kds 6(6), fp 3(5), m 3(6) och c 1 (av totalt 5). Det torde inte vara särskilt ofta i svensk politik som socialdemokrater och kristdemokrater står skuldra vid skuldra på barrikaderna. Oppositionen består av c+m+fp+mp+nyd eller mer precist c(delvis)+m(delvis)+fp(delvis)+mp+nyd. Den fördelar sig på 4(5) c, 3(6) m, 2(5) fp, 2(2) mp och 1(1) nyd. De fem(16) som avstår är samtliga socialdemokrater. Samtliga 41 ledamöter deltar i omröstningen (prot S93:5).

Majoriteten för en förstudie är mycket klar. Merparten utgörs av socialdemokrater, folkpartister och moderater. Ett speciellt inslag är kds-arna. Men beslutet klyver fyra av de sju partierna. Mot förstudien är två av de fem folkpartisterna, fyra av de fem centerpartisterna samt tre av de sex moderaterna. En närmare undersökning visar att de förstudie-negativa moderaterna samtliga kommer från turistorten Tärnaby medan de förstudiepostiva kommer från Storuman. Även socialdemokraterna är splittrade genom att 11 röstar för medan fem lägger ner sina röster. Ny demokrati, miljöpartiet och kds står däremot eniga, de två första mot och de senare för. Kristdemokraternas roll bör särskilt uppmärksammas. Partiet är inte bara förstudiens initiativtagare utan det enda parti som ända fram till juni-beslutet är entydigt för förstudien.

Förstudieivrarna hade kanske hoppats att folkstormen nu skulle ebba ut, så att de skulle vinna en utmattningsseger. Men protesterna fortsätter med ökad styrka. Från 1 oktober 1993 till sista juni 1994 kommer det in åtminstone 16 protestskrivelser till kommunen (skr S93:13-skr S94:15). Medborgare i grannkommuner undertecknar petitioner. En temporär medborgarrörelse Arbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten samlar in hela 20 150 namnunderskrifter mot kärnavfallslagring. Aktionsgruppen mot atom-sopor i Storuman bildas den 22 september. Fullmäktige ådrar sig två överklaganden till kammarrätten av vilka det ena kommer in för sent och det andra avvisas av rätten. Att förstudieivrarna försöker ge motståndarna insyn och delaktighet i förstudiens implemen-tering genom att låta dem få säte och stämma i en referensgrupp till styrgruppen hjälper inte. Förstudien genomförs. Så småningom blir det folkomröstning varvid motståndarsidan segrar stort. Frågan är därmed avförd från dagordningen och Storuman kommer aldrig att få något djupförvar.

4.3 Beslutsprocessen i Malå

Frågan om en eventuell förstudie för ett djupförvar av utbränt kärnbränsle aktualiseras tidigare i Malå än i Storuman. I Storuman kommer frågan upp på dagordningen i samband med att SKB (1992-10-21) sänder ut sin förfrågan till Sveriges kommuner i oktober 1992. Storuman reagerar alltså på ett initiativ uppifrån, från centrum. I Malå är utvecklingen annorlunda. Öppningen sker genom ett tidningsuttalande ett halvår innan SKB:s förfrågan går ut. Den 20 maj 1992 håller, enligt Norra Västerbotten (920522), SKB ett

informationsmöte i Laisvall i grannkommunen Arjeplog på inbjudan av Arbetsgruppen för industrietablering. Arbetsgruppen som leds av ett länsråd och tydligen har lokala deltagare söker efter möjligheter att ersätta de arbetstillfällena, som förloras då Laisvalls välkända gruva skall läggas ner. Initiativet har tydligen kommit nerifrån, från den nämnda arbetsgruppen. I samband med detta möte uttalar sig även kommunalrådet i Malå, socialdemokraten Rolf Andersson, för Norra Västerbotten. Andersson "med ett förflutet inom gruvs fackliga verksamhet" är inte främmande för att pröva om det finns områden i närheten av Malå, som skulle lämpa sig som "atomsöppning". Kommunalrådet menar att det inte går att förutsättningslöst säga nej utan att pröva frågan men tillägger samtidigt att en prövning inte är aktuell. Vi i Malå har dock inget emot kärnavfallshantering i Laisvall, försäkrar kommunalrådet. Vidare påpekar han att det rent miljömässigt måste vara farligare att åka till södra Sverige där det finns aktiva, fungerande kärnkraftverk än att befinna sig där det finns en slutstation för utbränt kärnbränsle, som släpper ut jämförelsevis små mängder radioaktivitet.

Den socialdemokratiska ledningen är tydligen positivt intresserad av en förstudie. Socialdemokraterna har en stark ställning i kommunen men ingen egen majoritet. Mandatställningen i fullmäktige är 14 s, 5 v, 4 fp, 3 c, 3 m och 2 kds. Vänsterpartiet är alltså näst största parti. Majoriteten för kärnkraftspartierna m+fp+s är 21 mot 10 för antikärnkraftspartierna c+kds+v. Det hela verkar upplagt för ett initiativ.

Men kommunalrådet Anderssons positiva uttalande tycks ha stannat vid en meningsyttring. SKB får ingen inbjudan från kommunen och uttalandet ger inte upphov till offentliga protester. Den ovan omtalade förfrågan i oktober 1992 (SKB 921021) tycks heller inte ha fått någon omedelbar respons. Det är först under våren 1993, som de lokala diskussionerna på allvar kommer igång. I samband med att Claes Thegerström från SKB i april besökte ABEM i Malå⁵ tog kommunledningen ett initiativ och blev informerad. Enligt Norra Västerbotten var alla politiska partier representerade, när SKB upplyste om hur arbetet med sökandet efter en slutförvaringsplats för det svenska utbrända kärnbränslet fortgår. Till Norra Västerbotten sa kommunalrådet Rolf Andersson: "Det här var bara en första information till de politiska partierna om vad en anläggning innebär. Det viktiga för oss är att skaffa oss information innan vi tar ställning i frågan." Kommunalrådet såg två vägar att gå: antingen begärs mer information från SKB eller så nöjer man sig med den information som getts och låter saken bero. Thegerström hävdade att det skulle bli mellan 200 och 250 fast anställda vid en utbyggd anläggning. Kringeffekterna beräknades till 2,5-3 per anställd (NV 930403 a). Inklusivt kringeffekter kommer 400-650 nya arbetstillfällen att skapas. Den uppmärksamme läsaren känner igen siffrorna från framställningen över Storuman. Vidare säger projektchef Gunnar Bäckström, SKB, att "en förutsättning för att Malå eller någon annan kommun ska bli aktuell är att kommuninnevånarna säger ja till vår anläggning" och att "anläggningen ska byggas i fullt samförstånd med ortsborna" (NV 930403 b).

⁵ SKB samarbetade 1993 med ABEM Geoscience som sysslar med tillverkning av instrument för berggrundsundersökningar.

Den 11 maj 1993 beslutar kommunstyrelsen begära att SKB skall ge mer information till fullmäktige, partierna och allmänheten. Enigheten är inte total. Vänsterpartisten Eva Olofsson yrkar att kommunen redan nu skall säga nej till vidare engagemang kring kärnbränsleförvaring. Eftersom det inte blev någon votering och ingen reserverade sig kan vi med protokollets hjälp inte avgöra om hon fick stöd av någon annan ledamot. Förutom fyra socialdemokrater, en folkpartist och en moderat satt det två vänsterpartister och en centerpartist i kommunstyrelsen; de två senare skulle ha kunnat stödja Eva Olofssons yrkande (prot M93:1). Kanske blev hon ensam. En artikel i NV om mötet nämner ingenting om att någon annan skulle ha stött henne (NV 930514).

Eva Olofssons motstånd är det första vi lyckats spåra i vårt material från Malå. En jämförelse med Storuman kan vara på sin plats. I Malå är det en vänsterpartist som börjar opponera, i Storuman en miljöpartist. I båda fallen är det kvinnor. I Malå initieras motståndet senare än i Storuman. Fram tills nu föreligger inga namnsamlingar i Malå. Det finns ingen aktiv grupp av medborgare, som skickar skrivelser och ordnar demonstrationer. I Storuman hade ärendet under februari-april blivit föremål för remiss. Den 2 april överlämnades en protestlista med 3 883 namn. Läget i Storuman är stormigt i jämförelse med lugnet i Malå.

Det är vid denna tidpunkt, i början av juni 1993, som SKB etablerar sig i kommunen. I Norra Västerbotten (930609) kan man läsa att SKB har en informationsmonter utställd på torget i Malå centralort. "Igår fick skolungdomarna i Malå den första informationen av SKB. Idag är det allmänheten och politikernas tur att ta del av slutförvaringens för- och nackdelar." På kvällen skall ett speciellt informationsmöte hållas i Centralskolans aula, berättar tidningen.

Senare på sommaren går kommunens företrädare vidare på den inslagna vägen. I en propå till kommunstyrelsen föreslår kommunstyrelsens arbetsutskott den 17 augusti 1993 att kommunen hos SKB skall begära att en förstudie skall genomföras. Ingenting i protokollet tyder på att det råder oenighet kring detta initiativ. Ordagrant lyder arbetsutskottets förslag till yrkande till kommunstyrelsen som följer:

Kommunfullmäktige beslutar:
att hos SKB begära en förstudie i Malå kommun
att betona vikten av att förstudien avser det nationella kärnavfallet
att information ska ges även av annan än SKB (prot M93:2).

På informationspunkten är sammanträdesprotokollet luddigt. Kommunstyrelsens arbetsutskott föreslår att kommunen nu skall begära en förstudie och samtidigt föreslås information. Detta måste tolkas så att information skall ges som ett led i implementeringen av den beslutade förstudien, inte som ett led i ett kommande beslut om en förstudie. Uppenbarligen är arbetsutskottet inställt på att informationen skall resultera bättre förankring av ett redan fattat beslut, inte krav på nej till en förstudie.

I en senare artikel i Norra Västerbotten försöker kommunstyrelsens vice ordförande förtydliga: vad som sagts i arbetsutskottet är att "vi vill ha information i en neutral instans, en så fullständig information som möjligt" (NV 930830). Men förtydligandet reser nya frågor om förtydligande. Vilken är denna neutrala instans eller vilken information är fullständig? Inte kan väl den gåtfulla neutrala instansen vara en statlig myndighet av typ Statens kärnkraftinspektion? Eller menar kommunstyrelsens arbetsutskott att förstudien i sig ger den fullständiga informationen och att den neutrala instansen är de entreprenörer som utför de olika moment, som ingår i en förstudie? Sannolikt är förklaringen en annan. Punkten är troligen inte så genomtänkt utan skall snarast ses som en politisk gest av goodwill mot en eventuell opposition.

Noteras bör vidare att folkomröstning inte nämns i yrkandet eller i handlingarna i övrigt. I handlingarna sägs emellertid att en förstudie inte innebär "att man säger ja till en kärnavfallshantering i sin kommun. Genom en förstudie kan såväl kommunen som SKB skaffa sig en preliminär uppfattning om förutsättningarna för att därefter ta ställning till om det är intressant att närmare undersöka möjligheterna för ett djupförvar". Vidare står att läsa i sammanträdesprotokollet från kommunstyrelsens arbetsutskotts sammanträde att det i utredningen bör ingå en referensgrupp från kommunen innehållande representanter för politiska partier, fackföreningar, företagarna och naturskyddsföreningen (prot M93:2).

Först nu inkommer en oppositionell skrivelse (skr M93:1) till kommunen. Det är Malå Naturskyddsförening, som hovsamt fordrar att politiker och allmänhet skall få information även av andra än SKB före beslutet i fullmäktige. Om folkomröstning sägs däremot intet. Skrivelsen tar heller inte upp sakfrågan. Den kräver exempelvis inte nej till förstudie eller nej till slutförvar. Den förnöjsamhet som denna miljöorganisation därmed visar förvånar emellertid inte den som erinrar sig att systerföreningen i Storuman inte brydde sig om att svara på kommunens remiss eller att dess ordförande t.o.m. uttalade sig för en förstudie.

Det finns alltså ett inslag i kärnavfallsfrågan av åsiktsskillnad mellan folkliga miljöaktivister och den främsta etablerade miljöorganisationen. Att tala om en frontställning dem emellan eller att den breda miljöaktivismen hyser misstro mot den etablerade naturskyddsorganisationen vore emellertid att gå för långt.

När den nio personer starka kommunstyrelsen den 31 augusti håller överläggningar uppstår för andra gången oenighet i förstudiefrågan (prot M93:3). Den här gången är schismen större. Vänsterpartisten Eva Olofsson är ånyo aktiv och yrkar på att fullmäktige skall avslå begäran om förstudie, medan den andre vänsterpartisten, Lennart Gustavsson, nöjer sig med återremittering. Vänsterpartiet är alltså splittrat i frågan. Vid en första votering vinner arbetsutskottets förslag med röstsiffrorna 5-3-1. Alliansmönstret är s+m+fp-v+fp-s. Tre av de fyra socialdemokraterna röstar ja liksom den ende moderaten och en av de två folkpartisterna. För återremittering röstar de två vänsterpartisterna och den andra folkpartisten medan en socialdemokrat lägger ner sin röst. Därefter ställer ordföranden arbetsutskottets förslag mot Eva Olofssons avslagsyrkande varvid arbetsutskottet vinner med 5-2-2. I denna andra votering är partimönstret s+m+fp-v-s+fp. Majoriteten även i denna andra votering utgörs av tre socialdemokrater, den enda moderaten och en av

folkpartisterna, medan de två vänsterpartisterna röstar för avslag och en socialdemokrat och den andre folkpartisten lägger ner sina röster. Det är alltså arvfienderna socialdemokrater och moderater som skuldra vid skuldra starkast driver frågan om en förstudie tillsammans med en folkpartist. Kontentan av överläggningarna blir därmed att en ohelig allians av socialdemokrater, moderater och folkpartister rekommenderar kommunfullmäktige att utan ytterligare informering, utredning och beredning begära en förstudie hos SKB.

Den 8 september hålls ett debattmöte mellan kommunens politiska partier där allmänheten får ställa frågor och ge sin syn på kärnavfallsfrågan (NV 930908). För första gången under beslutsprocessen får förstudieivrarna i Malå nu offentligt möta ett folkligt motstånd. Ett 70-tal personer hade kommit till Centralskolan i Malå för att ställa politikerna mot väggen och samtliga dessa verkade vara negativa. "Frågan om Malå ska begära en förstudie kring effekterna av att i kommunen lagra utbränt kärnbränsle har ännu inte engagerat Malåborna på riktigt," skriver Norra Västerbottens utsände från mötet (NV 930909 c).

Innan publiken släpps in i debatten ger de sex politiska partierna besked om var de står. Ja-sidan som består av socialdemokraterna, folkpartiet och moderaterna företräds av kommunalråd Rolf Andersson (s), Stellan Gustavsson med bisittare Carl-Olof Sjölund (fp) samt Arne Hellsten (m). För nejsidans tre partier talar Lennart Gustavsson med bisittare Eva Olofsson (v), Sten Biström med bisittare Vivan Mörtsell samt Thure Lindblom (kds). Följande uttalanden görs från de olika partierna:

Socialdemokraterna: "Socialdemokraterna har sagt ja. Efter att vi gjort en förstudie och inhämtat kunskap, först då är vi beredda att ta slutgiltig ställning."

Folkpartiet: "Vi är positiva till en förstudie. Kunskap är inte tungt att bära."

Moderaterna: "Vi i moderaterna säger ja till en förstudie. Vi har fått löften av SKB att detta är ett enskilt beslut. Vi får nu en konsekvent utredning av vad det handlar om. Efter detta ska vi gå ut till Malåborna och fråga vad de tycker."

Vänsterpartiet: "Vi har tidigt sagt att vi inte vill ha en förstudie. Beslutet om slutförvaring bör grunda sig på fakta och kunskap. Fattiga inlandskommuner lockas till en sorts prostitution."

Centerpartiet: "Vi inom centern är emot att man gör en förstudie. Vi tror att det finns ett folkligt motstånd mot detta inom kommunen. Beslutet om förstudie blir ett principbeslut. Malåborna borde få ta ställning i frågan innan beslut tas."

Kds: "Vi vill inte ha en förstudie. Det är att ge dem lillfingret då kan vi inte sedan dra tillbaka handen. En slutförvaring ska ligga så nära kärnkraftverken som möjligt."

Av det samtida materialet framgår att meningsutbytet mellan de politiska partierna blev lamt men att ordvalen blev "desto hetare...när publiken släpptes in". Alla talare ur publiken var emot beslut om en förstudie (NV 930909 b).

Hans Forsgren, som senare skall ta initiativ till att bilda Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå, frågar: "Varför tar ni inte reda på vad folk tycker innan ni beslutar om en förstudie?" Han menar att 90 procent av malåborna är emot. En handuppräknning i lokalen visar att de 90 procenten åtminstone gäller bland dem som samlats. Men kommunalrådet Rolf Andersson (s) menade att han personligen mött många människor som stött socialdemokraternas ståndpunkt. "Vi säger ja till en förstudie så vi får mer kunskap och information. Därmed har vi inte sagt ja till en slutförvaring." Enligt Norra Västerbotten höll kommunalrådet en mycket låg profil under debatten. Den som fick försvara kommunstyrelsens ja var i första hand den moderate ledamoten Arne Hellsten, som påstod att publiken i aulan inte var representativ för Malåborna (NV 930909 b).

Det beslut som kommunfullmäktige den 13 september 1993 en aning överraskande fattar innebär ett temporärt stopp (prot M93:4, 930913). Under överläggningen yrkar Hasse Bjuhr (s) bifall till kommunstyrelsens förslag med tilläggen att en förstudie inte innebär att man säger ja till kärnavfallshantering i kommunen och att förstudien skall avslutas med en folkomröstning som bekostas av SKB. Därmed förs folkomröstningstanken för första gången upp på den kommunala agendan i förstudiefrågan. Trots dessa förtydliganden om bland annat folkomröstning drar förslaget inte fler än 11 röster, medan ett motyrkande från Thure Lindblom(kds) om återremiss samlar 19. Partiställningen s-v+c+fp+m+kds+delvis s är mycket ovanlig, för att inte säga unik, i svensk politik. Samtliga 11 för omedelbart beslut är nämligen socialdemokrater. Mot sig har socialdemokraterna en enad front av v+fp+c+m+kds. I kommunstyrelsen den 31 augusti hade socialdemokraterna fått stöd av den ende moderaten, men nu röstar moderaterna för uppskov. Den oheliga alliansen s+m från kommunstyrelsen är därmed bruten. De nitton uppskovsanhängarna fördelar sig på v 5(5), fp 4(4), c 3(3), m 2(3) och kds 2(2) samt s 3(11). Tre socialdemokrater bryter alltså med partilinjen och röstar för uppskov. Siffrorna för moderaterna förklaras av att en ledamot är frånvarande. Genom denna frånvaro deltar 30 ledamöter av 31 i voteringen. De fem samlade oppositionspartierna har därmed i fullmäktige den 13 september 1993 röstat ner de kraftigt pådrivande socialdemokraterna och beslutat om återremiss.

Vad som ligger bakom den halva omvändelsen i fullmäktige den 13 september är oklart. Frågan om en eventuell förstudie har ännu inte riktigt engagerat malåborna, rapporterar Norra Västerbotten från några dagar tidigare. Att det emellertid fanns motstånd visades av publiken på debattmötet. Det förekom också en del insändare till tidningarna under perioden mellan kommunstyrelsemötet den 31 augusti och kommunfullmäktigemötet den 13 september (NV 930908 b, 930911, VF 930907, 930910). Har den halva omvändningen åstadkommits av de nu nämnda opinionerna?

Vad som händer i de officiella organen närmast efter återremissen framgår inte av samtida källmaterial. Av en senare intervju (int M5) får vi veta att interna överläggningar sker i partiorganisationerna samt att informationsmöten hålls för kommunfullmäktige. Det utomparlamentariska förstudiemotståndet börjar märkas allt mer. Precis som i Storuman uppmanas kommunfullmäktige i Malå i ett fyra sidor långt brev från Greenpeace Sverige att

säga nej till SKB:s förstudie. Formuleringarna i malåbrevet är inte helt identiska med dem i storumanepisteln men argumenteringen är densamma (skr M93:2 930826, NV 930831).

In på arenan träder i slutet av oktober en helt ny aktör, den lokalt baserade Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå. Opinionsgruppen torde ha bildats en kort tid dessförinnan; något exakt datum låter sig i efterhand inte fastställas. Initiativtagare var Hans Forsgren men en Martin Bildström kom under början av 1994 att bli dess ordförande. Enligt Bildström drevs opinionsgruppen till en början nästan som en enmansrörelse av just Forsgren och den ungefärliga tidpunkten för bildandet av gruppen är i oktober 1993.⁶ Som jämförelse kan nämnas att Aktionsgruppen i Storuman bildades den 22 september 1993, även den efter fullmäktigebeslutet om förstudie.

I en skrivelse den 20 oktober till kommunstyrelsen och kommunalrådet kräver Opinionsgruppen allsidig information för att allmänheten ska kunna se problemen från olika sidor. Även politikerna skulle kunna ha nytta av att ordna möten med fristående specialister. Den information som kommunen hittills ordnat för allmänheten har utgått från kärnkraftsförespråkarna, vilket gett en skev och ensidig bild. De oberoende experterna som föreslås är Olov Holmstrand (geolog), Karl-Inge Åhäll, Gabriel Michanek (jurist) och Nils-Axel Mörner (geolog). Liksom tidigare naturskyddsföreningen uttalar sig Opinionsgruppen enbart i procedurfrågan och framför därvid krav på hur ett beslut av fullmäktige skall beredas; något krav på en annan beslutsordning t.ex. folkomröstning framförs inte, ej heller krävs i sakfrågan nej till förstudie eller nej till slutförvar (skr M93:3). Den nya opinionsgruppens debut måste karakteriseras som hovsam.

Opinionsgruppen är sent ute. Dagen efter skrivelsen hålls på Malå hotell informationsmötet med representanter från SKB, Statens kärnkraftinspektion, Statens strålskyddsinstitut, KASAM och miljö- och naturresursdepartementet. Mot den bakgrunden förvånar det inte att de oberoende experter som Opinionsgruppen föreslagit inte är närvarande. Mötet skall ge information till politiker i kommunfullmäktige, kommunstyrelsen och miljö- och hälsoskyddsnämnden. SKB:s vd Sten Bjurström talar om lokaliseringsprocessen och uppläggningsen av en förstudie. Claes Thegerström, chef för Huvudenhet Djupförvar, redogör för den tekniska processen och metoderna för den tänkta slutförvaringen. Representanten från Statens kärnkraftinspektion talade om tillsynen av kärnavfallssäkerheten. Representanterna för KASAM och Statens strålskyddsinstitut redogör för sina roller. Från miljö- och naturresursdepartementet ges en översikt över de lagar som berör beslutsgången kring att hitta en plats för slutförvaring inklusive kommunens vetorätt. På kvällen den 21 oktober 1993 bereds allmänheten möjlighet att lyssna på samma grupp som under dagen informerat politikerna (NV 931022).

Rolf Andersson (s), kommunalråd, påstår att han stärkts i sin uppfattning om behovet av en förstudie. Andersson menar att både politiker och allmänhet behöver ännu mer information

⁶ Int M2, 961017, Martin Bildström. Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå har för övrigt bytt namn till Opinionsgruppen mot kärnavfall i Malå.

och kunskap i frågan om slutförvaret innan beslut härom kan fattas. Kommunalrådet lovar att något slutförvar inte skall bli av om det inte får stöd av kommuninvånarna (NV 931022).

När kommunstyrelsen den 9 november för andra gången tar ställning till arbetsutskottets förslag har förstudieläget ytterligare försvagats. Förra gången var läget 5–3–1, nu blir det 5–4. Moderaten, folkpartisten och tre av fyra socialdemokrater röstar för begäran om förstudie. Minoriteten består av de två vänsterpartisterna, centerpartisten och den socialdemokratiske frondören. Det vinnande förslaget innehåller nu tillägget att förstudien skall avse det nationella avfallet. Förstudietanken har därmed än en gång segrat i kommunstyrelsen, om än med smalare majoritet än tidigare, då resultatet blev fem–tre och en nedlagd. I beslutet sägs ingenting om att någon kommunal folkomröstning skall hållas (prot M93:5).

I anslutning till kommunfullmäktiges avgörande sammanträde den 22 november 1993 inträffar precis som i Storuman något extraordinärt. Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå ordnar en demonstration som samlar hela 300 personer. Opinionsgruppen har skärpt sitt tidigare modesta krav på allsidig information inför ett fullmäktigebeslut och går nu fram under parollen "Vi säger nej till en förstudie... Vi tycker att det är ett första steg till ett slutförvar av kärnavfall." En lista med 1635 namn som slutit upp bakom denna paroll överlämnas till fullmäktiges ordförande. Hans Forsgren, representant för opinionsgruppen, förklarar att det finns 3169 röstberättigade i kommunen, att opinionsgruppen har hunnit tala med 1800 samt att av dessa har 1635 skrivit under protestlistorna (skr M93:4).⁷

Materialet innehåller dessutom en lista med 44 namn som stöder kommunstyrelsens förslag om ja till förstudie. Även denna opinionsyttring torde ha överlämnats till fullmäktige strax före sammanträdet (skr M93:5).

Trots den kraftiga opinionsyttringen mot beslutar fullmäktige samma dag att med ett tillägg om folkomröstning följa kommunstyrelsens rekommendation och hos SKB begära en förstudie i Malå (prot M93:6). Den föregående överläggningen blir dramatisk genom att två motyrkanden mot kommunstyrelsens förslag ställs upp. Mot ett yrkande av Arne Hellsten (m) på bifall till kommunstyrelsens förslag ställer Axel Eriksson (s) ett yrkande på avslag samtidigt som Hasse Bjuhr (s) ånyo för fram sitt yrkande från kommunstyrelsen om bifall med vissa tillägg, bland annat att förstudien skall avslutas med en folkomröstning som bekostas av SKB. För andra gången under den studerade perioden blir därmed folkomröstningsfrågan politiskt aktuell i Malå. När bifallsyrkandet ställs mot avslagsyrkandet blir resultatet 14–14–3. Ordföranden Tomas Bergqvist(s) får nyttja sin utslagsgivande röst till förstudiesidans fördel (prot M93:6). När Bergqvist lägger sin utslagsröst möts detta med burop bland åhörarna (NV 931123 a).

⁷ Norra Västerbotten, meddelande från journalisten Åke Lundgren som bevakade händelseförloppet 1993-11-22 till tidningen NV. I NV sägs att det var 1635 underskrifter; på listan i kommunarkivet står siffran 1630.

Därefter ställs kommunstyrelsens förslag mot Hasse Bjuhrs tilläggsyrkande om folkomröstning, varvid det senare utan votering går segrande ur striden. Kommunfullmäktige i Malå har den 22 november 1993 därmed beslutat :

att hos SKB begära en förstudie i Malå kommun
att betona vikten av att förstudien avser det nationella kärnavfallet
att en förstudie inte innebär att man säger ja till en kärnavfallshantering i Malå kommun
att förstudien avslutas med en folkomröstning som bekostas av SKB.

Mot detta beslut är det 13 ledamöter, som formellt reserverar sig, d.v.s. en av de ledamöter som i det första beslutet ställde sig negativt till kommunstyrelsens förslag om en begäran av en förstudie avstod från att reservera sig mot beslutet att godta Bjuhrs yrkande. Av reservanterna var 4(5) v, 2(14) s, 2(2) kds, 3(3) c, 2(4) fp. Av detta kan vi dra slutsatsen att en av vänsterpartisterna avstår från att formellt reservera sig mot beslutet att godta Bjuhrs tilläggsyrkande.

Ur sammanträdesprotokollet framgår inte vad folkomröstningen skall gå ut på eller vilken fråga som skall ställas. Det enda som kan utläsas är att själva förstudien skall avslutas med en folkomröstning. Folkomröstningen kan vid denna tidpunkt handla om huruvida SKB skall få fortsätta sina studier efter förstudien eller om kärnavfallet skall lokaliseras i kommunen eller inte. Det viktiga med folkomröstningskravet är emellertid den politiska innebörden; genom att utlova folkomröstning senare kan majoritet vinnas för en begäran nu om en förstudie.

Pådrivaralliansen i den avgörande omröstningen var s+m+fp, bromsaralliansen v+c+fp+kds+s. Voteringen visar än en gång att den stora socialdemokratiska kontingenten innehåller en klar majoritet av pådrivare för en förstudie. Moderaterna sällar sig på nytt till det rena förstudieläget samt ungefär halva folkpartigruppen. Ja-sidan består av 9 (av totalt 14) s, 3 (av totalt 3) m och 2 (4) fp. Mot röstar 5 (av totalt 5) v, 3 (3) c, 2 (4) fp, 2 (2) kds och 2 (14) s. Tre socialdemokrater avstår. Samtliga moderater, nio av elva socialdemokraterna men bara hälften av folkpartisterna röstar således för. Mot röstar samtliga vänsterpartister, centerpartister och kristdemokrater, hälften av folkpartisterna samt två socialdemokratiska avfallingar.

En jämförelse med beslutet i Storuman visar att majoriteten blev mindre i Malå: 14(plus utslagsröst)–14–3 mot 24–12–5 i Storuman. På förstudiesidan finns en slående likhet: i båda kommunerna är socialdemokraterna starkt pådrivande för en förstudie. Även moderater och folkpartister tenderar i båda kommunerna att vara för en förstudie. En stor skillnad är kristdemokraterna: i Storuman är de enhälligt för, i Malå enhälligt mot. De partipolitiska konstellationerna skiljer sig alltså något mellan kommunerna. Först må konstateras att antikärnkraftssidan stod pall i Malå men inte i Storuman. V, kds och c är enigt mot i Malå; till förstudiesidan i Storuman sällar sig däremot en av de fem centerpartisterna och samtliga kristdemokrater. Även vad gäller kärnkraftssidan är avfallet större i Storuman: 3 m, 2 fp och 1 nyd röstar mot förstudie och 5 s avstår medan två s och två fp röstar mot i Malå. I

formfrågan finns också en likhet: i Malå utlovas folkomröstning bekostad av SKB efter det att förstudien slutförts och i Storuman krävs att förstudien utformas så att den i ett senare skede kan nyttjas som underlag för en rådgivande folkomröstning.

Med ytterst knapp majoritet hade nu Malå kommuns högsta representativa organ fattat ett auktoritativt beslut om att begära en förstudie angående en riksänläggning för högaktivt kärnavfall inom kommunens gränser. Liksom i Storuman såg den nationella kärnavfallspolitiken ut att kunna bli implementerad i sin första etapp även i Malå. Men som vi redan påpekat i vår skildring av storumanfallet uppstår efter ett förstudiebeslut ytterligare ett implementeringsproblem, en implementeringsproblematik av andra ordningen. Det räcker inte med att den kollektiva lokala aktörens styrelse fattar ett beslut, som ligger i linje med statsmakternas intentioner; även detta beslut måste implementeras så att förstudien verkligen genomförs.

På den här punkten råkar beslutsfattarna i Malå liksom sina kolleger i Storuman omedelbart in i svårigheter, ty många röster höjs för att riva upp beslutet. Protesterna mot förstudietanken fortsätter nämligen med ökad styrka efter det positiva beslutet. Protesterna är emellertid inte lokala utan framför allt regionala och i ett fall nationell. Fullmäktige ådrar sig också ett överklagande från en kommunmedlem.

Ett positivt beslut om en förstudie var nu taget. Den nationella kärnavfallspolitiken såg ut att kunna bli implementerad i Storuman åtminstone i sin första etapp.

De regionala protesterna härrör från en privatperson i Skelleftehamn samt från Arbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten (skr M94:1, skr M94:2). Denna grupp skickade i slutet av januari 1994 en skrivelse även till Storumans kommun (skr S94:1) då under namnet Aktionsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten. Den nationella protestskrivelsen kommer från Svenska samernas riksungdomsförbund, Sáminuorra.

Till kommunfullmäktiges ordförande Tomas Bergqvist(s) inkommer den 12 januari ett öppet brev (skr M94:1) från samme Sven-Erik Johansson i Skelleftehamn, som underteckat det ovan nämnda brevet med jättepetitionen till beslutsfattarna i Storuman (jfr skr S94:3). I brevet, som begränsar sig till formfrågan, angrips Bergqvist för att denne genom sin utslagsröst avgjorde frågan om förstudie den 22 november. Ett så viktigt beslut skall inte avgöras med utslagsröst, tycks brevskrivaren mena. Det är första gången detta procedurargument förekommer i vårt material; som vi senare skall se används det också av tidningen Norra Västerbotten (NV 930906, 931124). Men brevskrivaren tar också upp en annan formfråga. Konsekvenserna av beslutet skulle inte bara drabba innevånarna i Malå utan även i Norsjö och Skellefteå eftersom eventuella transporter av kärnavfall söderifrån måste passera dessa kommuner på sin väg till avfallsanläggningen. Men Norsjö och Skellefteå kommuner har ingen formell rätt att åberopa ett kommunalt veto vad gäller transporterna genom sina territorier, vilket ordföranden borde ha tagit hänsyn till. På grund av frågans art och det politiska jämviktsläget så borde ordföranden åtminstone ha resonerat med sina partikolleger i Norsjö och Skellefteå. Johansson kräver att kommunfullmäktiges

ordförande redovisar om han tagit beslutet i samråd med sina kolleger i de två kommunerna (skr M94:1).

Därmed har vi stött på i vart fall tolv procedurinriktade argument mot förstudie i vår genomgång av argumenteringen i Storuman och Malå. Tre av dessa rör beslutsordningen med fullmäktigebeslut. Det förs fram krav på att (i) ett fullmäktigebeslut skall beredas genom att även oberoende experter ges tillfälle att föra fram sina motiveringar; (ii) att ett fullmäktigebeslut skall fattas efter samråd med kolleger i andra kommuner, samt (iii) att ett fullmäktigebeslut inte skall fattas med ordförandens utslagsröst.

Åtminstone sju procedurargument avser förstudiens genomförande: (iv) att förstudien bedrivs under total öppenhet; (v) att lokala representanter skall ingå i den referensgrupp skall knytas till förstudien för att identifiera och kartlägga de frågor som skall utredas; vissa organisationer som t.ex. Svenska Naturskyddsföreningen skall få en representant i denna grupp; (vi) att länsstyrelsen skall ingå i den referensgrupp som skall tillsättas för förstudien; (vii) att om möjligt lokal arbetskraft nyttjas i förstudien; (viii) att förstudien skall omfatta undersökning av psykosociala effekter; (ix) att förstudien skall omfatta konsekvenser och möjligheter för näringslivet och turismen; (x) att förstudien skall utnyttja lämplig kompetens från närliggande högskolor.

Ett procedurargument rör riksproceduren för platsval: (xi) liknande förstudier måste göras i ett flertal andra kommuner. Slutligen framförs (xii) krav på en helt annan beslutsordning, nämligen folkomröstning, om fortsatta undersökningar efter genomförd förstudie samt om slutförvar.

Efterbeslutsprotesterna fortsätter. Den 1 februari 1994 inkommer en tung regional opinionsyttring till kommunstyrelsen i Malå från Arbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten. Denna arbetsgrupp hade utmärkt sig genom att i Storuman lämna in en petition med 20 150 namn mot en förstudie. De tio undertecknarna, bland vilka återfinns den flera gånger nämnde Sven-Erik Johansson, vädjar till kommunstyrelsen att stoppa SKBs planer på att göra kommunen "till dumpningsplats för atomsopor som kommande generationer under miljoner år skall förvalta". Protestskrivelsen får viss politisk tyngd genom att den åtföljs av bilaga med namnunderskrifter av 7 300 skellefteåbor. Den argumenterar också helt och hållet i slutförvarsfrågan. Människorna i hela länet "står vredgade och förvånade inför det skräckscenari som nu spelas upp till följd av Ert beslut i kommunfullmäktige"; atomsopor innehåller det mest fasansfulla gift som människan producerat; den ort som blir föremål för en förstudie kommer sannolikt också att bli dumpningsplats; framtidens politiker kommer att ta emot atomsopor från hela omvärlden; någon av tillsynsmyndigheter godkänd metod att slutgiltigt ta hand om atomavfall finns inte någonstans; det finns inget berg utan sprickor; en skräckinjagande olycka kan ske under omlastning och transport eller lagring; och stadigvarande bosättning och turistnäring i Malå, "en av pärlorna i den Västerbottniska turistmenyn", befrämjas inte av atomsopor. Skrivelsen innehåller en antydning till ett nimbyresonemang: Norrland bör absolut inte bli en avfallsplats för atomsopor särskilt som SKB säger att man funnit lämpliga platser i syd- och mellansverige (skr M94:2; även NV 940202).

Den 2 mars inkommer den skrivelse som även skickades till Storuman från Sorsele kommunfullmäktige. 26 ledamöter sätter sina namnteckningar under denna skrivelse (skr M94:4).

Den 29 mars anländer ytterligare en skarp skrivelse (skr M94:5) till Malå kommunfullmäktige från skelleftehamnsaktivisterna. Efter att i samma månad ha inlett samarbete med motståndsgруппerna i Malå och Storuman hade organisationen än en gång döpt om sig, nu till Samarbetsgruppen mot transport och lagring av kärnsopor i Västerbotten (int Allm4). I sakfrågan är argumenteringen ungefär densamma som i den förra skrivelsen. Nu tas emellertid även en formfråga upp: beslutet att låta SKB göra en förstudie strider mot folkviljan i både Malå och Storuman. Vidare sägs att Samarbetsgruppen nu fått ihop 22 000 namnunderskrifter i Skellefteå med vilka man uppvakttat kommunerna (skr M94:5). Detta är den mäktigaste namninsamlingen vi överhuvudtaget stött på vid vår genomgång av de tre kommunerna.

Från en grannkommun kommer den 27 april en skrivelse (M94:7) till Malå kommun med en medföljande lista på 43 namnunderskrifter. Listan tar bestämt avstånd från beslutet att låta SKB göra en förstudie i Malå. Huvudargumenteringen är sakinriktad och nimbyartad. Eftersom kärnkraftverken är byggda i och för södra Sverige och om avfallet är så ofarligt som det sägs, så kan det lika gärna deponeras i södra Sverige. På så vis skulle SKB och avfallsfonden slippa de kostsamma och riskfyllda transporterna. Sedan drämmer listan till med det traditionella norrlandsargumentet. "Vi i Norrland har producerat skog, malm, vattenkraft och inte minst arbetskraft för hela Sverige och när vi får något tillbaka kallas det för stöd och bidrag. Vi har definitivt inte gjort oss förtjänta av att bli en sophög för kärnavfall." Undertecknarna vill absolut inte ha atomsopor i sitt närområde. Argumentet att en kärnavfallsanläggning skulle ge ett stort antal arbetstillfällen gäller enbart under uppbyggnadstiden. På lång sikt finns risk att de arbetstillfällen som idag existerar i turistnäringen kommer att gå förlorade, eftersom turisterna kan komma att vända trakten ryggen. Av skrivelsen framgår endast att det är folk i någon av grannkommunerna som författat den, men inte om det är en organisation eller en enskild som ligger bakom.⁸

I Storuman lade som vi sett inga rikspolitiker några synpunkter på problemet under hela den tid som striden pågick. Däremot inkom som vi också sett protester från två riksbaserade organisationer: Greenpeace Sverige samt Same Ätnam. Samma mönster med riksbaserade organisationer återfinns även i Malå med den skillnaden den samiska protesten kommer från Sáminuorra (Svenska Samernas Riksungdomsförbund). I en skrivelse den 28 februari 1994 kräver Sáminuorra – som är en helt fristående organisation och inte hör ihop med vare sig

⁸ I skrivelsen står bland annat: "Vi har med stor oro tagit del av uppgiften att Malå kommun beslutat om en förundersökning om slutförvaring av kärnavfall. Ett sådant beslut berör ju även oss i grannkommunerna och vi vill absolut inte ha atomsopor i vårt närområde." Av detta kan man dra slutsatsen att skrivelsen kommer från någon grannkommun eller några av grannkommunerna. Utan ingående undersökning kan vi av de 43 namnunderskrifterna inte fastställa vem som ligger bakom skrivelsen eller var den är författad. - Malå får också ta emot uttalandet från Sorsele fullmäktige, som ovan behandlats under Storuman (skr M94:4).

Same Ätnam eller Svenska Samernas Riksförbund – att politikerna omprövar sitt beslut och säger nej till förstudie och atomsopor. “Skam åt Er politiker som trångsynt och egoistiskt vill exploatera bygden för kortfristiga arbetstillfällen... Skam åt Er politiker som vill sälja ut kommande generationers möjligheter till ett liv utan oro för den miljöbomb som Ni vill ha tickande under deras fötter.“ Vi samer har redan bittert fått erfa Tjernobyls efterverkningar, fortsätter skrivelsen. Kasserade renar, köpmotstånd och sänkta köttpriser har orsakat depression inom renäringen. En stabil rennäring är en av grundförutsättningarna för en stark, levande samisk kultur. Ett samhälle utan kultur är inget värdigt samhälle, slutar Sáminuorra (skr M94:3).

Fullmäktige i Storuman ådrog sig som vi sett två överklaganden mot sitt förstudiebeslut. Även fullmäktige i Malå kommun ådrar sig ett överklagande av beslutet om förstudie.⁹ Det är Hans Forsgren, styrelseledamot och en drivande kraft i Opinionsgruppen mot atomsopor, som den 23 december 1993 besvärar sig hos kammarrätten över kommunfullmäktiges novemberbeslut om förstudie. I sin besvärsskrivelse argumenterar Forsgren uteslutande i formfrågan. Demokratiargumentet sätts främst: (i) folkets vilja har inte respekterats av de folkvalda. Sedan kommer argument om bristfälligt beslutsunderlag: (ii) kommunen har inte medverkat till en bred information och (iii) risker med transporter har inte belysts. På grund härav hävdar skrivelsen: (iv) att SKB kommer att få felaktiga signaler för sin verksamhet.

Den 1 februari håller kommunstyrelsen överläggningar med anledning av att kammarrätten remitterat Forsgrens besvär till kommunen för yttrande. Styrelsen tillbakavisar besvären på alla punkter. Beträffande punkten (i) svarar kommunstyrelsen: a. kommunfullmäktige har att besluta om övergripande frågor som rör kommunens medlemmar; b. ärendet har behandlats i kommunstyrelsens arbetsutskott 1993-08-17, kommunstyrelsen 1993-08-31 och kommunfullmäktige 1993-09-13, varvid beslutades att ärendet skulle återremitteras; efter återremissen anordnades en informationsträff av SKB, Statens kärnkraftinspektion, KASAM och en representant för miljö- och naturresursdepartementet för förtroendevalda under dagtid och för allmänheten under kvällstid; kommunstyrelsen behandlade åter ärendet 1993-11-09; i anslutning till kommunfullmäktiges sammanträde 1993-11-22 hölls en demonstration av företrädare för “Nej till förstudien“ varvid namnlistor överlämnades till kommunfullmäktiges ordförande; vid sammanträdet beslutades, efter omröstning som resulterade i 14 ja och 14 nej och där ordföranden med sin utslagsröst avgjorde genom att rösta ja, att hos SKB begära en förstudie i Malå kommun; med ovan redovisade beslut anser kommunen att demokratiska spelregler har beaktats.

Angående punkten (ii) om bristande information svarar kommunstyrelsen att Malå kommun tillsammans med SKB medverkat i informationsträffar för förtroendevalda och allmänheten enligt följande: SKB hade under sommaren 1993 en utställningsbuss med personal parkerad på torget i centrala Malå under två dagar för information till intresserade; under hösten 1993 har en informationsträff för förtroendevalda under dagtid och för allmänheten under kvällstid anordnats; dessutom har informationsmaterial utsänts till samtliga hushåll i

⁹ Den följande framställningen om överklagandet bygger helt på Dom, 940328, Kammarrätten i Sundsvall, mål nr 9174-1993.

kommunen. I fråga om punkten (iii) anför kommunstyrelsen att säkerhet hos olika transportsätt – båt, järnväg, landsväg – redovisats i samband med de informationsträffar, som anordnades av SKB, Statens kärnkraftinspektion och KASAM. Vad gäller punkten (iv) hänvisar kommunstyrelsen till svaret under punkt (i) och menar att det inte finns grund för påståenden om felaktiga signaler till SKB.

Den 28 mars 1994 avslår kammarrätten Hans Forsgrens överklagande av förstudiebeslutet. I domslutet anför rätten följande. Överklagandet kan prövas endast enligt bestämmelserna om laglighetsprövning i 10 kap kommunallagen, vilket innebär att prövningen måste avse beslutets laglighet, inte dess lämplighet eller skälighet. Vidare kan kammarrätten endast upphäva det överklagade beslutet och inte ersätta det med något annat. För att kunna upphäva ett beslut vid laglighetsprövning krävs enligt 10 kap 8 § kommunallagen att någon av följande situationer föreligger: beslutet har inte tillkommit i laga ordning, beslutet hänför sig till något som inte är en angelägenhet för kommunen, det organ som har fattat beslutet har överskridit sina befogenheter eller beslutet strider mot lag eller annan författning. Enligt 10 kap 10 § samma lag får vid prövning av ett överklagande inte beaktas andra omständigheter än sådana som klaganden har hänvisat till före klagotidens utgång. Enligt kammarrätten innefattar Malå kommuns beslut inga sådana omständigheter som innebär att beslutet inte har tillkommit i laga ordning eller är olagligt i något annat av de hänseenden som anges i 10 kap 8 § kommunallagen. Motståndarnas besvärstrategi har därmed misslyckats. Debaclet från Storuman upprepas.

Kulmen på kampanjen för att riva upp novemberbeslutet om en förstudie nås när en vänsterpartist väcker en motion i fullmäktige. Undertecknare är föga förvånande Eva Olofsson, som ju var den politiker i Malå som först av alla gjorde motstånd mot förstudieplanerna. Hennes motion är daterad den 25 april 1994 och behandlas i kommunstyrelsens arbetsutskott den 10 maj, där arbetsutskottet beslutar att uppdra till kommunledningskontoret att bereda svar på motionen om att beslutet bör omprövas (prot M94:1). Efter beredning beslutar kommunstyrelsen rekommendera fullmäktige avslå motionen med en motivering som något överraskande innehåller en redogörelse för en brevväxling med miljöministern i Stockholm: "Om Malå kommun beslutar att avbryta förstudien kan SKB komma att av kommunen begära skadestånd. Trovärdigheten för Malå kommun som avtalspartner kan minska om beslut tas om att bryta ingånget avtal med SKB. Det har ej framkommit några nya fakta sen avtalet undertecknades som kan vara anledning till att bryta avtalet. Malå kommun har två gånger inbjudit miljöminister Olof Johansson till Malå för att få regeringens syn på slutförvaring av utbränt kärnbränsle och SKB:s verksamhet. Från miljö- och naturresursdepartementet har skrivelse – daterad den 5 maj – inkommit med besked om att regeringen tar ställning till SKB:s verksamhet dels i samband med utvärderingen av forskningsprogrammet dels då en ansökan om tillstånd prövas enligt naturresurslagen och kärntekniklagen. Den inledande fasen – förstudien – kräver inget tillstånd enligt lagen. Regeringen ska i sinom tid ta ställning till resultatet av platsvalsprocessen" (prot M94:2).

Kommunen har tydligen bjudit in ingen mindre än miljöminister Olof Johansson (c) för att få regeringens syn men denne hade slagit det hela ifrån sig. Vårt tes att ingen rikspolitiker

någonsin intervenerade vare sig i Storuman eller i Malå vinner därmed ytterligare i bekräftelse.

Den 13 juni 1994 avslår kommunfullmäktige med röstsiffrorna 24 mot 6 Eva Olofssons motion. Minoriteten utgörs av de fem vänsterpartisterna och en ersättande socialdemokrat (prot M94:2). Omröstningen visar att det tidigare jämviktsläget klart förskjutits till förstudieanhängarnas fördel. Sannolikt beror detta bland annat på rädsla för skadeståndskrav från SKBs sida.

Förstudiemotståndarnas ansträngningar att förhindra implementeringen av novemberbeslutet om en förstudie hade därmed misslyckats. Beslutet om att anhålla hos SKB om en förstudie inom kommunen för att belysa frågan om ett förvar för kärnavfall kvarstod. Förstudien genomfördes. Men slutförvarsmotståndarna kom ändå att segra till sist. Folkomröstningen den 21 september slutade med att drygt 55% av de röstande sa nej till att SKB skulle få gå vidare efter förstudien (DN 1997-09-22).

4.4 Beslutsprocessen i Malå: sammanfattning

Genom ett uttalande i en lokaltidning av kommunalrådet(s) i Malå aktualiseras förstudiefrågan i maj 1992, vilket är tidigare än i Storuman där debatten som vi sett kom i gång i november detta år. Men det är tidigt i april 1993 som SKB informerar kommunpolitikerna. Den 11 maj beslutar kommunstyrelsen mot vänsterpartisten Eva Olofssons vilja att SKB skulle lämna mer information till fullmäktige, partierna och allmänheten. SKB låter därför i juni parkera en utställningsbuss på torget i centralorten för att under två dagar informera allmänheten. Kommunstyrelsens arbetsutskott beslutar den 17 augusti att rekommendera kommunen att begära en förstudie. Den 31 augusti rekommenderar kommunstyrelsen med 5–2–2 fullmäktige att utan vidare utredande och beredande begära att få en förstudie genomförd. Fyra socialdemokrater och den ende moderaten röstar för medan de två vänsterpartisterna röstar för avslag och en socialdemokrat och den ende folkpartisten lägger ner sina röster.

I fullmäktige blir det emellertid stopp. Med 19–11 röstar politikerna för återremiss. Axeln socialdemokrater-moderater bryts upp. Samtliga 11 för omedelbart beslut är socialdemokrater. För återremiss röstar inte bara 5 (av 5 närvarande) v, 3 (3) c, 4 (4) fp och 2 (2) kds utan även 2 (2) m samt 3 (11) s. Vad som ligger bakom beslutet om att återremittera kräver en egen undersökning. Partiställningen s–v+c+fp+m+kds+s(delvis) är emellertid unik i svensk politik.

Under tiden närmast efter återremissen hålls interna överläggningar i partigrupperna samt informationsmöten för fullmäktigeledamöterna. Tack vare återremissen hinner Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå bildas. Opinionsgruppen kräver i ett brev den 20 oktober allsidig information för att allmänheten skall kunna se problemen från olika sidor. Men den är sent ute. Den 21 hålls ett informationsmöte för beslutsfattare och ett för allmänheten. För

en tidning efteråt förklarar kommunalrådet Andersson att han stärkts i sin uppfattning om behovet av en förstudie. Samtidigt lovar han att det inte skall bli något slutförvar om det inte får stöd av kommunmedborgarna.

Den dag fullmäktige skall fatta beslut ordnar Opinionsgruppen en stor demonstration utanför möteslokalen. En lista med 1635 namn överlämnas till fullmäktiges ordförande. Listan säger nej till en förstudie eftersom den är ett första steg på vägen mot ett slutförvar. Trots detta tar Malå kommunfullmäktige denna dag den 22 november 1993 ett beslut att låta SKB genomföra en förstudie. Beslutet fattas med knappast möjliga majoritet 14(samt utslagsröst)–14. Ordförandens, Tomas Bergqvists(s), utslagsröst fäller avgörandet. Den här gången är partikonstellationen annorlunda igen. Bakom beslutet står en stor majoritet av socialdemokraterna (9 av 14), samtliga moderater (3 av 3) och hälften av folkpartisterna (2 av 4). Mot röstar samtliga vänsterpartister (5 av 5), kristdemokrater (2 av 2) och centerpartister (3 av 3), hälften av folkpartisterna (2 av 4) samt två socialdemokratiska avfallingar (2 av 14). Tre socialdemokrater (av 14) avstår från att rösta. Moderaterna är således entydigt för, centerpartiet, kristdemokraterna och vänsterpartiet entydigt mot, medan folkpartiet och socialdemokraterna var splittrade.

En likhet med Storuman är att oppositionen vägrar att finna sig i fullmäktiges förstudiebeslut. Manifestationerna mot en förstudie och vad den kan komma att innebära i framtiden fortsätter. I själva verket är det nu den verkliga opinionsstormen bryter ut, nu när fullmäktiges principbeslut skall implementeras. Försök görs att förmå fullmäktige att riva upp beslutet.

Intressant är också att Malå har fått ärendets laglighet prövad i kammarrätten efter Hans Forsgrens besvär. Kammarrätten fann att allt gått lagenligt till.

När kommunfullmäktige den 13 juni 1994 röstade om en omprövning av beslutet efter en motion från vänsterpartiets Eva Olofsson var uppsplittringen av kommunfullmäktige inte alls lika kraftig. Den kommunale samordnaren anmälde sig jävig och avstod från omröstningen. De sex nej-rösterna kom från vänsterpartiets alla representanter och en socialdemokrat (prot M94:2). En kraftig omsvängning i inställningen till SKBs planer att göra en förstudie från relativt negativ till mycket positiv kan detta tolkas som. Den kommunale samordnaren, Carl Olof Sjölund, tror att omsvängningen till stor del beror på att SKBs information gått fram till ledamöterna och att SKB därigenom lyckats övertyga fler kommunalpolitiker (int M5).

Försöken att riva upp förstudiebeslutet strax innan eller under förstudien misslyckas. Men det blir ändå motståndarna som till sist går segrande ur striden. Folkomröstningen den 21 september 1997 slutar med att nej-sidan vinner med ca 55% av rösterna mot ca 45% för ja-sidan.

4.5 Beslutsprocessen i Överkalix

Liksom i Malå men på ett mer ingående sätt än i denna kommun aktualiseras förstudiefrågan i Överkalix redan ett halvår innan SKB (921021) sänder ut sin förfrågan till Sveriges kommuner i oktober 1992. Anledningen är densamma som i Malå: det lokala initiativet i Arjeplog, där ju SKB hade bjudits in att informera på ett möte den 20 maj. Denna sammankomst uppmärksammas tydligt inom det socialdemokratiska partiet i Överkalix, ty arbetarkommunen griper initiativet och bjuder in SKB till en informationsträff. Träffen med SKB som är intern inom arbetarkommunen äger rum i Överkalix den 3 juni 1992 (NSD 920606). Kanske ser socialdemokraterna ett stort panorama öppna sig med en anläggning, som skulle kunna ekonomiskt rädda kommunen för i vart fall överskådlig framtid. Men i så fall gäller det att snabbt hålla sig framme, så inte någon annan kommun suger åt sig godbiten.

Samma dag som träffen äger rum i arbetarkommunen startar en debatt i lokala media (NSD, 920603, Tommy Larsson). I en nyhetsartikel som publiceras i Norrländska Socialdemokraten några dagar efter mötet under rubriken "Överkalix vill ha kärnavfall" förklarar Göte Nylund, arbetarkommunens ordförande, att det var angeläget att bli informerad. SKB:s Claes Thegerström påpekar att Överkalix och tidigare Arjeplog själva tagit detta initiativ; dessa kommuner är för övrigt de enda i landet som självmant bjudit in SKB. Tiden arbetar för SKB, menar han. Folk är intresserade men "vi tränger oss inte på någon kommun" (NSD 920606).

Men om arbetarkommunen i Överkalix visar dådkraft, så ligger negativt inställda kärnavfallsmotståndares initiativförmåga på samma höga nivå. Redan nu dras nämligen en stor namninsamling igång mot socialdemokraternas planer. Den 3 november inkommer "med anledning av arbetarkommunens initiativ om visat intresse för förvaring av utbränt kärnbränsle" en skrivelse till kommunen, undertecknad av Gerd Thörnqvist, och Tore (Vippa-Tore) Karlsson, båda egenföretagare. Undertecknarna hävdar att frågan väckt oro hos en stor del av befolkningen i Överkalix; motståndet mot planerna på en förstudie är kompakt. Listor har lagts ut på ortens affärer, där de som önskat, frivilligt, fått skriva sina namn. Vid sammanräkningen noteras inte mindre än 4 278 underskrifter. Listorna kan kontrolleras hos Gerd Thörnqvist och Tore Karlsson.

Den maskinskrivna, korta skrivelsen är riktad till den socialdemokratiska arbetarkommunen men upptill har undertecknaren Thörnqvist tillfogat "Överkalix fullmäktige". Insamlingen handlade inte specifikt om vare sig förstudie eller slutförvar utan om "arbetarkommunens initiativ om visat intresse för förvaring av utbränt kärnbränsle" (skr Ö92:1).

Bakgrunden till skrivelsen och namninsamlingen var uppenbarligen arbetarkommunens initiativ att bjuda in SKB. Motopinionsrörelsen organiserade sig efter det att ett rykte om att arbetarkommunen i Överkalix hade diskuterat förstudiefrågan nått Gerd Thörnqvist. Hon måste syfta på mötet med SKB den 3 juni (int Ö5). Att en förstudie skulle komma att mötas med blandade känslor har säkert mötesarrangörerna varit beredda på. Men att det skulle leda till en stor namninsamling torde ha kommit som en överraskning för arrangörerna.

En jämförelse med de andra två kommunerna visar att SKB kallas in att för att informera långt tidigare i Överkalix än i Storuman och Malå – 3 juni 1992 mot den 23 november 1992 (resan 27-29 januari 1993) i Storuman och april 1993 i Malå. Även mobiliseringen av motstånd börjar långt tidigare i Överkalix än i Storuman och Malå. I Överkalix kommer den första protestlistan med namn in till kommunen den 3 november 1992, i Storuman den 2 april 1993 (n-lista S93:1) och i Malå först den 22 november 1993 (skr M93:2). Detta tyder på att motståndarna var betydligt mer på sin vakt i norrbottenskommunen än i västerbottenskommunerna. Detta kan också vara en av förklaringarna till varför det aldrig blev något beslut om förstudie i Överkalix.

Trots denna massiva protest driver det socialdemokratiska partiets ledning förstudiefrågan vidare. Brevet som hänvisar till 4 278 namnunderskrifter (skr Ö92:1) delges kommunfullmäktige vid dess sammanträde den 21 december 1992 men utan att någon fäster något avseende vid det (prot Ö92:1). Någon gång under våren 1993 lyckas Roland Lång och Göte Nylund på ett möte i arbetarkommuns regi övertyga sina partifränder om det rimliga i att begära en förstudie samt att ett djupförvar för kärnkraftsavfall i kommunen är något att sträva efter. Lång är kommunstyrelsens ordförande samt sedan valet 1988 kommunalråd, Nylund ordförande i arbetarkommunen, fullmäktigeledamot, ordförande i socialnämnden och dess arbetsutskott, ledamot av skyddskommittén samt överhuvudtaget en veteran i kommunpolitiken. Mötet samlar kanske så där en 15-20 deltagare (int Ö3, Billy Nyström).

Lång och Nylund beslutar sig för att driva frågan i form av en motion till fullmäktige, inte som ett initiativ i kommunstyrelsen och dess arbetsutskott. I fullmäktige är partiställningen 19 socialdemokrater mot den samlade oppositionens 12 mandat, d.v.s. socialdemokraterna har en säker egen absolut majoritet. Partiet kan styra och ställa hur det vill i Överkalix, tycks det.

Den 26 april 1993 väcker Roland Lång och Göte Nylund sin motion med förslag om att Överkalix skall begära att få en förstudie genomförd av förutsättningar för att ta emot av kärnbränsleavfall (mot Ö1 1993-04-26). Beslutsprocessen i Överkalix kommun kommer i fortsättningen att helt kretsa kring denna motion, undertecknad av tunga politiker i ett socialdemokratiskt parti, som sedan länge haft en dominerande maktställning. I motionen skriver de båda s-politikerna: "Det finns idag ingen anledning för oss att säga ja till kärnavfallsförvaring. Det frågan nu gäller är om vi skall säga ja eller nej till att utreda förutsättningarna så att det finns ett faktaunderlag att ta ställning till."

Motionärerna vill med detta poängtera att det endast är fråga om en förstudie, som kommer att ta ett år att genomföra till en kostnad av ungefär tio miljoner kronor av vilket inget drabbar kommunen. Om förstudien skulle genomföras i Överkalix "är vår mening att senare beslut i frågan skall tas av överkalixborna i form av folkomröstning". "Klart är," säger de vidare, "att ett djupförvar medför lågt räknat 250-300 arbetstillfällen, andra spridningseffekter oräknade. Arbetstillfällen som vår kommun så väl skulle behöva."

Roland Lång uppger till Norrbottens-Kuriren att motionen under lång tid förberetts inom partiet. En grupp socialdemokrater har åkt runt i byarna och diskuterat med partikamraterna (NK 930427).

På sammanträdet yrkar Göte Nylund, den ene av motionärerna, att kommunfullmäktige skall besluta:

“att uppta motionen, samt

att uppdra till kommunstyrelsen att hos SKB begära att förstudie angående omhändertagande av kärnkraftsavfall sker i Överkalix kommun“ (prot Ö93:1).

I Överkalix finns alltså förespegligen om en framtida folkomröstning med som en avsiktsdeklaration redan från början; däremot ingår folkomröstning inte som ett formellt krav i en att-sats i själva beslutsyrkandet. Beslutet nu om att begära en förstudie skall självfallet tas av fullmäktige. Men motionärerna deklarerar som sin mening att beslut om fortsättningen skall ske enligt en direktdemokratisk beslutsordning genom folkomröstning. I både Storuman och Malå spelade folkomröstningstanken en roll i samband med att beslut fattas om att genomföra en förstudie. I Storuman kommer folkomröstningstanken in som en att-sats redan kommunstyrelsens rekommendation den 13 april till fullmäktige och finns med i fullmäktiges beslut den 29 juni (prot S93:5). I Malå hamnar folkomröstningstanken på agendan i ett tilläggsyrkande, vilket röstas ner samma dag som beslutet fattas den 13 september om återremiss (prot M93:4); den 22 november kommer det tillbaka och inkluderas då i fullmäktiges beslut som en att-sats: “att förstudien avslutas med en folkomröstning som bekostas av SKB“ (prot M93:6).

Motionärerna i Överkalix har fullt och fast tänkt sig att motionen skall gå igenom i fullmäktige samma dag och att något utredande i kommunala instanser inte skall behöva ske (prot Ö93:1). Den starka opinionen utanför de kommunala församlingarna skall alltså inte tillåtas inverka i någon beredningsprocess. Med klar egen absolut majoritet och med förankring i den lokala partiorganisationen måste rimligen ett kommunalråd kunna räkna med att hans motion accepteras utan problem. Det enda som skulle kunna rubba detta vore i så fall en plötslig motrörelse inom det egna partiet.

Trots det egna partiets starka ställning i fullmäktige råkar motionärerna ut för ett bakslag. Göran Jakobsson(c) och Sven Nordmark(v) yrkar avslag på motionen med hänvisning till kommunallagen. Enligt kommunallagen är det i och för sig fullt möjligt för kommunfullmäktige att uppta en motion och samma dag fatta beslut i frågan, det vill säga en fråga kan avgöras utan beredning. Men kommunfullmäktige måste då vara enigt och ärendet skall vara av sådan art att det fordrar skyndsam handläggning. Dessa förutsättningar var inte uppfyllda i det aktuella fallet, menade opponenter (prot Ö93:1; jfr SFS 1991:900, 5 kap. §32). Inför detta yrkande försvagar motionärerna själva sitt yrkande: i stället för att nu besluta om anhållan hos SKB bör fullmäktige besluta att frågan måste utredas av kommunstyrelsen innan beslut kan tas. Trots denna försvagning från omedelbart positivt beslut till krav på utredning uppnås ingen fullständig enighet utan Göran Jakobsson(c) och Sven Nordmark(v) reserverar sig mot beslutet om utredningsuppdraget (prot Ö93:1).

Vi kan här göra en liten jämförelse bakåt med Storuman och Malå. I Storuman var det miljöpartisten Märta Backlund som först hissade motståndsflaggan, i Malå vänsterpartisten Eva Olofsson. I Överkalix spelas samma roll av centerpartisten Göran Jakobsson och vänsterpartisten Sven Nordmark.

Fullmäktige har nu beslutat att frågan skall utredas av kommunstyrelsen innan ett beslut kan tas. Eftersom beslutet om utredning fattas utan votering kan maktläget i fullmäktige inte i detalj fastställas. Ett par observationer kan emellertid göras. Lång och Nyberg tänker sig att deras motion skall gå igenom direkt. När de möter oväntat motstånd mjukar de upp sin utgångsposition. Det manifesta motståndet bland de 31 ledamöterna blir inte särskilt starkt. De två moderaterna och den ende folkpartisten reserverar sig inte. Det är bara en av de sex centerpartisterna och en av de tre vänsterpartisterna som vill avslå omedelbart och reserverar sig för detta. Två reservanter av 31 möjliga, detta tyder på att intresset för en förstudie eller i vart fall för att utreda frågan är utbrett även bland de kärnkraftsoppositionella partierna. Det politiska etablissemanget i Överkalix tycks i slutet av april 1993 vara helt inställt på att få till stånd en förstudie. Men bland annat på grund av beslutet att motionen skall utredas innan slutligt beslut kan fattas, skall utvecklingen kanske inte helt oväntat länkas in på en annan bana.

Motståndarna är nämligen vaksamma, vilket motionärerna sannolikt var medvetna om och som troligen var en anledning till varför de önskade driva igenom saken snabbt. Dagen efter uppskovsbeslutet överlämnar nämligen motståndarna till kommunalrådet Roland Lång de tidigare nämnda namnlistorna med 4278 namn. Norrbottens-Kuriren är närvarande, skriver ett långt reportage och tar en bild på till Roland Lång och Gerd Thörnqvist (NK 930428).

Någon vecka senare, måndagen den 17 maj 1993, tar motståndarna ett nytt steg och bildar Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix. Det var Gerd Thörnqvist och Tore (Vippa-Tore) Karlsson som tillsammans var initiativtagare och anledningen var motionen av den 27 april (int Ö5). Aktionsgruppen grundades med andra ord som en reaktion på åtgärder från företrädare för den representativa demokratin. Det politiska systemets eget agerande provocerade fram ett motstånd.

Enligt Norrbottens-Kuriren samlades ett tiotal Överkalixbor på kvällen den 17 för att bilda aktionsgruppen och planera möten och demonstrationer för att få politikerna att gå emot en förstudie. Strategin är att först och främst försöka påverka politikerna att säga nej till en förstudie, när kommunfullmäktige skall ta beslut i frågan i slutet av juni. Den pådrivande och sammankallande i aktionsgruppen, Gerd Thörnqvist, säger till tidningen att det inte får bli panikbeslut i en så här viktig fråga och fortsätter: "Hittills har politikerna bara fått ensidig information från SKB som lägger 20 miljoner på propaganda varje år. I slutet av juni kommer folk från SKB hit och transportfartyget Sigun (sic!) till Töre." På det konstituerande mötet planeras en stor manifestation den 5 juni med informationsmöte, demonstration och ett stort artistuppbåd. Huvudtalare blir Tomas Kåberger, forskare vid Chalmers och aktiv i Avfallskedjan, vilken enligt tidningen organiserar ett tjugotal aktionsgrupper över hela landet (NK 930519).

En liten tid därefter figurerar Thörnqvist och Aktionsgruppen också i NK:s konkurrentavisa Norrländska Socialdemokraten. Där sägs att Thörnqvist leder kampen mot Överkalix kommuns planer på att ta hand om slutförvaringen av utbränt kärnbränsle. Där nämns de då redan inlämnade protestlistorna med 4 000 namnunderskrifter. Till NSD säger Thörnqvist att politikerna tänker köra över aktionsgruppen och gå med på en förstudie trots alla namnunderskrifter. Vidare tror hon att ett ja till en förstudie innebär att djupförvaret kommer att placeras i Överkalix kommun (NSD 930524).

S-motionen den 26 april och dess behandling spelar en dubbelroll för bildandet av aktionsgruppen. När Gerd Thörnqvist fick höra att talas om den kontaktade hon på nytt Tore (Vippa-Tore) Karlsson och tillsammans såg de till att aktionsgruppen bildades (int Ö5). Samtidigt är det uppenbart att det är det faktum att motionen inte gick igenom samma dag som den väcktes, som gav motståndarna den tid som behövdes för att bilda aktionsgruppen.

Om fullmäktige den 26 april i stället hade beslutat begära en förstudie, skulle aktionsgruppen då ha bildats? Eftersom spörsmålet är kontrafaktiskt låter det sig i efterhand inte empiriskt besvaras. Kanske skulle den ha bildats i alla fall. Men då skulle den politiskt ha befunnit sig i en annan, svårare situation. Då skulle den ha tvingats verka för att ett redan fattat beslut skulle rivas upp. Det var ju detta som var läget för aktionsgrupperna i Storuman och Malå. Att agera mot ett redan fattat beslut är rimligen en besvärligare utmaning än att påverka beslutsfattare att inte ta ett beslut.

Några dagar senare gör den nybildade lokala aktionsgruppen sin entré på den kommunalpolitiska arenan. Gruppen vädjar i en skrivelse att kommunstyrelsen och kommunfullmäktige skall säga nej (skr Ö93:1).

Främst innehåller skrivelsen emellertid en lång lista med ifrågasättanden av en förstudie och ett djupförvar. Argumenteringen avser mest sakfrågan och är där påfallande väl underbyggd. I formfrågan framförs tre synpunkter:

1. Det finns inga beslut i regering och riksdag om vilken metod som ska användas för slutförvaringen av Sveriges atomsopor.
2. Vi vill att en neutral instans representerande hela samhället förutsättningslöst ska gå igenom och försöka lösa avfallsfrågan.
3. Den lokala opinionen i området för ett slutförvar är helt avgörande vid platsvalet. Det är nödvändigt för SKB att hitta en positivt inställd kommun. Därför måste vi säga nej nu.

I sakfrågan hävdas följande:

1. I de 8000 ton svenskt högradioaktivt kärnavfall som måste slutförvaras finns bl.a. 80 ton plutonium. 0,0000006 gram plutonium är skadligt för människokroppen, ett halvt kilo räcker för att döda hela jordens befolkning.
2. Det finns risk för att avfallsmängden kan bli större, ty vid ett eventuellt framtida medlemskap i EU kan Sverige komma att bli tvunget att ta emot de andra medlemsländernas atomsopor.

3. Den anläggning där avfallet ska inneslutas i metallkapslar kommer att bli mycket miljöfarlig.
4. Avfallet måste transporteras längs hela Sveriges kust.
5. Det finns ingen säker metod att slutförvara kärnavfallet, som måste hållas avskilt från allt levande i 100 000-tals år.
6. SKB har frångått det ursprungliga kravet på ett sprickfritt och homogent berg, då detta berg inte existerar.
7. Slutförvaret innebär att minst 5 mil gånger ska sprängas i berget – ingen kan förutsäga sprickbildningen.
8. Stora delar av Norrbotten ligger inom ett jordbävningsaktivt område.
9. Avfallet kommer att vara ca 80° C då det ska deponeras. Fortfarande efter 1000 år kommer det att vara varmare än det omgivande berget.
10. Plutonium går att använda till kärnvapen – vilket innebär en risk att man i framtiden försöker komma åt detta i slutförvaret.
11. Lita inte på SKB som ägs av kärnkraftsindustrin. SKB är ensamt i världen om att påstå att man har en säker metod för kärnavfallshanteringen. Bolaget är tvingat att visa detta för att få driva reaktorerna vidare.
12. SKB använder 20 miljoner från avfallsfonden varje år till ensidig, okritisk information.
13. Metoden att slutförvara atomsoporna i urberget för all framtid har många kritiker bland experter och myndigheter över hela världen.
14. Positiva visioner om Norrbottens framtid. Kommande generationer måste kunna leva av våra rika naturtillgångar inom länet, inte på att ta vara på atomsopor (Skr Ö92:1).

Undertecknarna är två kvinnor, nämligen den nyss nämnda Gerd Thörnqvist, sammankallande och pådrivande för Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix, och Lena Lagerstam, företrädare för Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge. Fogad till skrivelsen som en bilaga finns en inbjudan till ett informationsmöte den 5 juni i Folkets hus i Överkalix om "Riskerna med ett slutförvar enligt SKB:s metod" av den ovan nämnde Tomas Kåberger. Aktionsgrupperna tänker uppenbarligen inte sitta och vänta på att kommunen skall arrangera informationsmöten utan har tagit saken i egna händer. På den här punkten visar de därmed en politisk driftighet, som det inte finns någon direkt motsvarighet till hos grupperna i Malå och Storuman.

Våra efterforskningar har vidare visat att Gerd Thörnqvist och Lena Lagerstam tillsammans ställt samman skrivelsen. Huvuddelen av argumentsamlingen torde ha författats av Lagerstam, som sedan länge varit engagerad i Folkkampanjen mot kärnkraft och kärnvapen. Lagerstam hade hämtat synpunkterna från SKB:s eget informationsmaterial samt från Avfallskedjans publikationer. Men det var huvudsakligen hon själv, som stod för sammanställningen av de olika argumenten (int Ö2). Det var Gerd Thörnqvist (int Ö5) som för att få hjälp och goda råd kontaktade Lena Lagerstam. Thörnqvist kände till att Lagerstam på 1980-talet varit aktiv i en aktionsgrupp mot provborrningar i Kamlunge i grannkommunen Kalix.¹⁰

¹⁰ Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge bildades i samband med att SKB provborrade i Kamlunge, Kalix kommun, i början på 80-talet (int Ö4). Kamlungekampen var långt mer segsliten än överkalixstriden på

Varken skrivelsen eller inbjudan till ett offentligt möte, som skulle kunna utveckla sig till en protestmanifestation, tycks emellertid ha gjort något starkt intryck på kommunstyrelsens arbetsutskott, ty när det sammanträder den 1 juni 1993 tillstyrks s-motionen. Arbetsutskottet, där huvudmotionären själv, Roland Lång, är ordförande, uppmanar kommunstyrelsen att uppmana fullmäktige att säga ja till en begäran om en förstudie. I kommunstyrelsens arbetsutskott sitter fyra socialdemokrater och en centerpartist och den senare, den ovan nämnde Göran Jakobsson, reserverar sig för avslag. De två kvinnornas skrivelse har inte behandlats innan eller i samband med motionen, som man skulle kunna vänta sig, eftersom den syftade till att påverka beslutet. I stället tillföres den ärendet i ett senare beslut samma dag (prot Ö93:2).

Socialdemokratiska partiets ledning i Överkalix tycks fast besluten att driva frågan om en förstudie till ett förverkligande. Den verkar inställd på att nonchalera den starka motopinion, som uppenbarligen finns i kommunen och som manifesterat sig i namninsamlingen och aktionsgruppens bildande.

I Storuman har vi inte kunnat finna ett enda uttalande från rikspolitiker under den tid som striden pågick. I Malå skrev kommunen två gånger ett brev till miljöminister Olof Johansson och bad om att få höra regeringens syn, men denne vägrade. I Överkalix rådde samma tystnad som i Storuman. Rikspolitikerna blandade sig inte i. Om vi undantar SKB och myndigheter, så var Greenpeace och samiska sammanslutningar de enda riksbaserade organisationer som ingrep i Storuman och Malå. Även i Överkalix var Greenpeace Sverige aktivt och det sker vid den tidpunkt vi nu befinner oss. I en skrivelse (Ö93:2) den 2 juni 1993 uppmanar Greenpeace fullmäktige att avslå motionen och därmed inte bjuda in SKB att göra en förstudie. "I stället rekommenderar Greenpeace kommunfullmäktige att se till att hjärtat av Norrbotten förblir friskt." Argumenteringen är densamma som i organisationens ovan berörda skrivelser till Storuman och Malå.

Så hålls då Aktionsgruppens möte den 5 juni 1993 på torget i Överkalix centralort utanför kommunhuset. Enligt Norrbottens-Kurirens utsände samlades nära tusen personer för att lyssna till Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix (NK930607). Samma uppfattning hade NSD:s utsände: "I runda tal tusen personer slöt upp vid demonstrationen "Nej till atomsopor" i Överkalix". Gerd Thörnqvist inledde med att fråga med vilken rätt som kommunpolitiker kan besluta över huvudena på folk och inte lyssna på flera tusen personer och menade att det handlade om maktstyre och inte demokrati. Detta följdes av rungande applåder (NSD 930607). Tomas Kåberger, energiexpert på Chalmers i Göteborg, påtalade riskerna med slutförvaring av kärnbränsle. Han menade att det i en debatt av den här typen förekommer propaganda och att SKB försöker göra sin slutförvaring så billig som möjligt. Vidare uppmanade han ortsborna att tänka kritiskt och inte låta sig imponeras av titlar (NK 930607).

1990-talet. De lokala politikerna var till en början positiva till ett slutförvar. Aktionsgruppen lyckades till slut få till stånd en utfrågning och vända kommunpolitikerna (int Ö4).

Efter mötet samlades cirka 300 personer till ett demonstrationståg, som gick till Folkets hus där sammankomsten fortsatte inomhus. Där var det meningen att politikerna skulle få ta del av medborgarnas synpunkter. Men ingen folkrepresentant dök upp (NSD 930607). När det stod klart att politikerna inte kommit till manifestationen hördes flera besvikna röster. Bernt Selberg (företrädare för Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge) menade att det är politiskt självmord att inte lyssna på befolkningen. Gerd Thörnqvist var nöjd med den breda uppslutningen men besviken över att "de flesta kommunpolitiker lyste med sin frånvaro" (NSD 930607).

Roland Lång(s) liksom den moderate ledamoten Leif Stoltz valde att åka flotte på flottens dag i Holmfors istället. Till Norrbottens-Kuriren säger Lång: "Spontant tycker jag att många säger nej till en förstudie utan att veta vad de säger nej till. Samtliga som deltar i manifestationen vet inte vad de säger nej till. Jag kan inte respektera uttalanden som kommer från hjärtat." Den moderate ledamoten, Stoltz, försvarar sin frånvaro med att det handlar om tid och prioritering och att han därigenom inte hade möjlighet att lyssna till manifestationen. Vidare säger han att det är viktigt att skaffa sig kunskap, innan beslut fattas om att ta emot utbränt kärnbränsle. "Vi har kärnkraft här i Sverige. Riksdagen har sedan beslutat att vi ska ta hand om utbränt kärnkraftsbränsle. Om det visar sig att bästa platsen att gräva ned kärnbränslet är på Sergels torg i Stockholm, så är vi för det". Vidare hävdar han att överkalixborna ska få säga sitt, efter det att en förstudie är genomförd. Han menar att inte bara hjärtat måste fungera utan ibland även hjärnan med adress till motståndarna mot en förstudie (NK 930607).

Till synes oberörd av denna massiva opinionsyttring, som rimligen måste vara unik i Överkalix historia, beslutar kommunstyrelsen några dagar senare bifalla Göte Nylunds och Roland Långs motion angående en förstudie (prot Ö93:3, 1993-06-14). Men röstsiffrorna 6 mot 4 visar att förstudiefronten den här gången har försvagats. Moderaterna ställer inte längre upp på förstudiesidan. Den avgörande frontlinjen i omröstningen går därmed mellan socialdemokraterna å ena sidan och å andra sidan vänsterpartiet och samtliga de tre borgerliga partierna. Alla sex socialdemokrater i kommunstyrelsen med den ene motionären Roland Lång i spetsen röstar ja, medan samtliga två centerpartister, den ende moderaten och den ende vänsterpartisten röstar nej. Mot beslutet reserverar sig de tre ledamöterna Göran Jakobsson(c), Per-Gustav Persson(c) och Per-Henning Åström(v); moderaten Sven-Olof Nyberg reserverar däremot inte, trots att han röstat nej. Tydligare kan det knappast demonstreras att det socialdemokratiska partiets ledning är starkt för att SKB skall få göra en förstudie i kommunen. Samtidigt visar röstsiffrorna att vänsterpartiet och de borgerliga gått ihop till en enig opposition mot socialdemokraterna.

Under mötet beslutar styrelsen på förslag av Roland Lång att ajournera sig i tio minuter för "partiöverläggningar i ärendet". Därefter återkommer Lång med ett tilläggsyrkande till arbetsutskottets förslag, vilket också röstas igenom. Kontentan av junibeslutet i kommunstyrelsen blir därför att fullmäktige i Överkalix kommun rekommenderas lämna in en begäran till SKB om en förstudie angående omhändertagande av kärnkraftsavfall samt kräva att bland annat högskola, länsstyrelse och lokala aktionsgrupper skall beredas möjlighet att delta i förstudien.

Vilken är tanken bakom tilläggsyrkandet? Det politiskt intressanta är att lokala aktionsgrupper erbjuds delta i implementeringen av förstudiebeslutet, d.v.s. i själva förstudien. Är detta erbjudande ett lockbete, som skall göra förstudien mer aptitlig för oppositionen i kommunstyrelsen, t.ex. den ende moderaten? Sven-Olof Nyberg reserverar sig ju inte trots att han röstat nej och skulle kanske kunna lockas över i fullmäktige och därmed göra den för socialdemokraterna obehagligt tydliga partipolitiska bilden mer suddig. Mer sannolikt är det nog att erbjudandet är riktat till aktionsgrupperna och syftar till att få dem mer docila. Vi känner igen denna kooptationsstrategi från Storuman (prot S93:6, 1993-08-16 och prot S93:7, 1993-09-14).

Noteras bör att tilläggsyrkandet inte innebär någon förespegling om en framtida folkomröstning, vilket ju var fallet i Malå och Storuman. Däremot fanns ju som vi minns folkomröstningsalternativet med som en avsiktsdeklaration i den ursprungliga s-motionen.

Frontlinjen s-v+c+fp+m i Överkalix är ovanlig. Någon helt identisk konstellation har vi inte träffat på i de båda västerbottenskommunerna. Den mest likartade situationen hade vi i Malå den 13 september i fullmäktige nämligen s-v+c+fp+m+kds+s(delvis) (men där hamnade s i minoritet). På riksplånet har partimönstret från Överkalix emellertid förelegat vid enstaka tillfällen, särskilt i vissa miljöfrågor; vi tänker på skyddet i naturresurslagen mot vattenkraftsutbyggnad av de fyra stora nordsvenska älvarna, som genomdrivits av just en sådan ovanlig konstellation mot socialdemokratiska invändningar vad gäller Kalixälven (Vedung 1984, Brandel & Vedung 1997).

Genom 14-juni beslutet förefaller frågan avgjord för Överkalix del. Det skall verkligen mycket till för att en kommunstyrelsemajoritet utgående från ett parti, som i fullmäktige har 19 mandat mot den samlade oppositionens 12, skall råka ut för en bakstöt i fullmäktige.¹¹ Då krävs i så fall någon motrörelse inom det egna partiet.

Om poängen med tilläggsyrkandet är att punktera aktionsgruppernas motstånd, så har de ledande socialdemokraterna kalkylerat fel. I en ny skrivelse (Ö93:4) säger sig Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix inte vilja delta i implementeringen av ett beslut om att genomföra en förstudie tillsammans med SKB. "Vi kommer att agera MOT en förstudie och ett slutförvar av atomsopor på vårt sätt," slutar den korta skrivelsen. Det sista uttalandet låter som ett förtäckt hot. Något sådant hot vädrades aldrig i Storuman och Malå.

Den 25 juni kan moderata Norrbottens-Kuriren häpet meddela att socialdemokraterna vid fullmäktigemötet den 28 kommer att begära återremiss till kommunstyrelsen av hela

¹¹ Vid mötet delas också en skrivelse (Skr Ö93:3) ut som innehåller en beskrivning av en alternativ metod för slutförvaring som kallas Dry Rock Deposit, DRD. Enligt DRD-metoden skall anläggningen vara torrlagd, vilket innebär bättre möjligheter för framtida kontroll och flyttning. Skrivelsen kommer från en av metodens tre uppfinnare, Uwe Eggert. Författaren menar att slutförvaring med eller utan kontroll är en ödesfråga som måste få ett snart svar på grund av den "akuta situationen". I skrivelsen poängteras att det finns andra metoder för slutförvar än det svenska kärnbränslebolagets KBS 3-metod (prot Ö93:3).

ärendet. "När en grupp ungdomar från Överkalix på torsdagen [den 24 juni] uppvaktade Roland Lång fick de det här överraskande beskedet," skriver journalisten.

"Kommunstyrelsen beslutade ju för någon vecka sedan att tillstyrka s-motionen om en förstudie. Samtliga socialdemokrater röstade då ja till motionen, vänsterpartiet och de borgerliga sade nej." "Här finns behov av mer information," säger Lång vidare till Norrbottens-Kuriren den 25 juni. "Mer bråttom har vi inte, än att alla överkalixbor ska få ordentligt med tid att sätta sig in i vad ett slutförvar egentligen handlar om - och vad förstudien innebär."

Norrländska Socialdemokraten tar också upp den plötsliga omsvängningen både på ledar- och nyhetsplats samma dag som kommunfullmäktigemötet skall hållas (NSD 930628 a, b, och c). På ledarplats skriver NSD att kommunstyrelsen "gjort det enda rätta i en omöjlig situation" när den föreslår till måndagens kommunfullmäktigemöte att frågan om atomsopor i Överkalix ska skjutas upp till hösten. NSD tycker att kommunledningens syfte med uppskovet är bra; att lyssna på kritiken, opinionen och att förbättra informationen om kärnbränsleförvaring i kommunen. Samtidigt anser tidningen att motivet till avvaktan inger en känsla av att "om bara kommuninvånarna får information så kommer de att bli positiva till kärnbränslelagring" (930628 a). På nyhetsplats framkommer att det är den breda folkliga opinionen i Överkalix, som tvingar politikerna att skjuta upp beslutet, men att socialdemokraterna fortfarande är intresserade av en förstudie. Enligt förvaltningschefen på kommunen, Tommy Larsson, har socialdemokraterna i sak inte ändrat sig men man anser att det finns skäl att både lyssna närmare på kritiken och förbättra informationen. Även NSD betonar det oväntade som hänt: "De nya tongångarna från kommunstyrelsen betraktas som en överraskande kovändning." Enligt artikeln uppger kommunstyrelsens ordförande, Roland Lång (s), att kommunstyrelsen insett vikten av att medborgarna får en bred information om slutförvaringsplanerna (NSD 930628 b). Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix uppges inte lita på sina kommunpolitiker och skall därför, trots de nya tongångarna från kommunledningen, ordna en demonstration utanför kommunfullmäktigelokalen samma dag som beslutet skall tas. Dessutom uppges aktionsgruppen planera en ny aktion tisdagen den 29 juni i samband med att SKB:s transportfartyg Sigyn anländer till Törehamn (NSD 930628 c).

Vid mötet den 28 juni i fullmäktige lägger Roland Lång tillsammans med en annan socialdemokrat samt intressant nog moderaten Leif Stoltz fram ett yrkande, som går ut på att fullmäktige skall avslå kommunstyrelsens några dagar gamla rekommendation, utarbetad och beslutad under samme Långs överinseende, och i stället besluta om återremiss till kommunstyrelsen för ytterligare utredning. Yrkandet säger också att kommunstyrelsen skall arrangera informationsträffar, där SKB, Statens strålskyddsinstitut, Högskolan (i Luleå troligtvis), lokala aktionsgrupper med flera inbjudes att delta. Det nya yrkandet voteras igenom med siffrorna 20-10-1. Omröstningen följer partilinjerna men alliansmönstret är anmärkningsvärt: s+m-fp+c+v+s(delvis). Majoriteten utgörs av 18 av fullmäktiges 19 socialdemokrater och samtliga två moderater, d.v.s. 18 s och 2 m. För avslag och krav på att ärendet skall avgöras vid dagens sammanträde röstar den ende folkpartisten, de sex centerpartisterna och de tre vänsterpartisterna. Den ledamot som avstår är socialdemokrat (prot Ö93:4). Socialdemokraterna har därmed lyckats med konststycket att bryta upp den

eniga motståndnsfronten från junibeslutet i kommunstyrelsen. Men det finns ett tecken på tveksamhet bland socialdemokraterna själva; en ledamot demonstrerar genom att lägga ner sin röst.

I anslutning till sammanträdet håller aktionsgruppen sin tidigare aviserade motståndsdemonstration utanför kommunhuset. Dessutom fyller 120 åhörare sammanträdeslokalen och tillåts ha med sig plakat. Politikernas inlägg i debatten möts av burop, visslingar och applåder (NK 930629).

Mötesprotokollet innehåller ingen antydning om varför socialdemokraterna svängt från omedelbart beslut till fortsatt utredande. Något måste ha inträffat mellan den 14, då socialdemokraterna i kommunstyrelsen rekommenderade förstudie och den 24 juni, då Lång meddelade ungdomsuppvaktningen att partiet hade svängt. Vad var det som hade hänt?

En grupp äldre socialdemokrater som inte satt i kommunfullmäktige tog initiativ till en egen enkät bland kommunbefolkningen. Motivet var att visa att de egna partivännerna i kommunledningen inte hade befolkningen med sig utan att motståndet i själva verket var utbrett. Bakom detta låg kanske uppfattningen att den tidigare namninsamlingen lämnats utan åtgärd av de aktiva kommunpolitikerna inklusive de egna (int Ö3, Billy Nyström).

Inför kommunfullmäktiges sammanträde i slutet av juni började enkätgruppen se att enkäten skulle visa en massiv stämning mot en förstudie.

Att en grupp inom det egna partiet gör en opinionsundersökning med udden riktad mot partiets egna representanter i demokratiska församlingar är högst ovanligt i Sverige. Det måste rimligen ha uppfattats som ett allvarligt hot av de berörda politikerna. För att kväva denna revoltunge inom det egna partiet måste Roland Lång och Göte Nylund retirera och falla tillbaka på reservstrategin beredning och information innan nytt beslut kunde fattas.

Det finns emellertid ett aber med denna förklaring. Enligt våra intervjuer i efterhand uppvaktade de socialdemokratiska initiativtagarna till enkäten fullmäktiges ordförande Åke Sköld (s) dagen innan mötet på måndagen, d.v.s. under söndagen den 27 juni, och begärde att socialdemokraterna skulle dra tillbaka motionen (int Ö3). Men vi har ju redan sett att omsvängningen måste ha skett den 24 eller tidigare, eftersom Norrbottens-Kuriren den 25 vet om kovändningen. Det kan alltså inte ha varit själva uppvaktningen den 27, som lett till omsvängningen. Att uppvaktningen verkligen skedde efter det att ungdomarna presenterat sin undersökning för Roland Lång och där får beskedet att förespråkarna beslutat backa framgår också av samtida uppgifter. I den artikel i Norrbottens-Kuriren, som presenteras i augusti då enkäten är färdig, står följande: "Redan när kommunfullmäktige sammanträdde i slutet av juni såg SAP-gruppen vartåt det lutade. –Vi uppvaktade därför Åke Sköld, fullmäktiges ordförande, före mötet och begärde att socialdemokraterna skulle dra tillbaka motionen om en förstudie, säger Billy Nyström. En grupp ungdomar i Överkalix hade ju också vid det laget presenterat en undersökning bland de unga i kommunen – med ungefär samma resultat som den SAP-gruppen gjort" (NK 930824).

Men även om det inte är uppvaktningen som sådan som leder till kovändningen, så torde det ändå ha varit enkäten och dess resultat som tvingat fram omsvängningen. Kovändningen har i så fall ägt rum på grund av antecipation. De ledande socialdemokraterna har hört rykten om att enkäten är på gång och har då insett att spelet är halvt förlorat. För att inte politiskt förlora ansiktet så har de föregripit uppvaktningen och svängt innan den skett. Enkätundersökningen ledd av en grupp äldre socialdemokrater har alltså lett till att den dåvarande partiledningen tvingats retirera i förstudiefrågan.

Förstudieanhängarna sätter nu sitt hopp till informationsmöten. Allmänhetens motstånd skall informeras bort.

Efter återremitteringen beslutar den 5 juli 1993 kommunstyrelsens arbetsutskott att under augusti inbjuda till en bred information om slutförvaring av kärnbränsle (prot Ö93:5). Arbetsutskottet hade innan beslutet fattats samrått med Studiegruppen kärnbränslehantering och förvaring i Sverige, vilken bildats av Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix. Därmed har förstudieläget övergett konfrontationens väg och försöker arbeta längs samarbetets.

Den 27 juli inbjuder Överkalix kommun genom kommunalrådet Roland Lång till en informationskväll den 12 augusti i Folkets Hus i Överkalix (skriv Ö93:1). Motståndet skall informeras bort. "Under beredningen av motionen har kunnat konstateras att informationsbehovet är stort," skriver han. "All den rädsla som finns och det motstånd som uppstått tyder på bristfälliga kunskaper om vad en förstudie innebär." Enligt det preliminära program som redovisas i skrivelsen skall SKB få inleda med 20 minuter, sedan Lokala aktionsgruppen med 20 samt Statens kärnkraftinspektion och Statens strålskyddsinstitut med vardera 20 samt till sist Luleå Högskola med 30. En frågestund på en timme skall avsluta kvällen.

Aktionsgruppen mot atomsopor är emellertid på sin vakt och inkommer redan den 29 med en protestskrivelse till kommunstyrelsen och Lång. Här påtalas det felaktiga i att kärnkraftsförespråkare och myndigheter får informera under 90 minuter medan aktionsgruppen endast har 20 minuter. För att få allsidig information vill man mobilisera motexpertis. Naturligtvis uttrycker man det inte så utan talar om oberoende specialister såsom geolog Olov Holmstrand från Chalmers, miljörettsprofessor Staffan Westerlund från Uppsala och energiexpert Tomas Kåberger från Chalmers. Dessa tre bör få tala i 20 minuter var. Folkets Hus kommer att bli för litet, varför mötet bör flyttas till den stora festplatsen på Brännaberget. Politikerna bör få träffa de oberoende specialisterna på ett särskilt möte på eftermiddagen. Vidare kritiserar den, i aktionsgruppens ögon, dåliga planeringen. Aktionsgruppen borde ha fått pengar från KASAM ur avfallsfonden för att bjuda in ytterligare oberoende experter såsom psykolog Lennart Parknäs och Helmuth Hirsch från Hannover, en internationellt erkänd tysk avfallsexpert. Även Greenpeace Sverige borde bjudas in. Skrivelsen avslutas på ett sätt, som än en gång visar att aktionsgruppen i Överkalix är mer militant än sina motsvarigheter i Storuman och Malå: om vi inte får gehör för våra krav, kommer vi inte att ställa upp den 12 augusti; vi kommer då att göra klart för

befolkningen och politikerna i fullmäktige att den breda information som utlovats kommer att utebli (skr Ö93:6).

När kommunstyrelsens arbetsutskott sammanträder den 2 augusti, håller Roland Lång först fast vid den ursprungliga tidplanen med tillägget att Greenpeace skall bjudas in. En centerpartist yrkar avslag på Långs förslag med motiveringen att kommunfullmäktige uppdragit åt kommunstyrelsen att arrangera informationsträffen, inte åt kommunstyrelsens arbetsutskott. Frågan måste alltså tas upp i kommunstyrelsen. Vidare föreslår centerpartisten att kommunfullmäktige föreslås att ej genomföra informationsmötet i ärendet. Efter denna procedurinriktade invändning ändrar Lång sitt förslag och anbefaller att kommunstyrelsen skall besluta att arrangera informationsmötet så snart möjligt enligt det preliminära programmet kompletterat med medverkan även från Greenpeace. Detta blir också kommunstyrelsens arbetsutskotts rekommendation till kommunstyrelsen (prot Ö93:6).

Dagen därpå meddelar Roland Lång en aning oväntat att informationsmötet skall ställas in "på grund av centerpartiets agerande om tolkning av en kommunalrättslig fråga". Vad denna kommunalrättsliga fråga gäller framgår ej av meddelandet (skriv Ö93:2). Orsaken är emellertid den nyss nämnda att frågan skall behandlas som ett kommunstyrelseärende. Eftersom nästa kommunstyrelsemöte är planerat att äga rum först i mitten av augusti måste datumfrågan skjutas upp (NSD 930804).

Vid sammanträdet den 16 augusti beslutar kommunstyrelsen att: 1. arrangera informationsmötet så snart som möjligt enligt det preliminära programmet kompletterat med medverkan från Greenpeace; samt 2. att eventuell ytterligare information i ärendet skall handläggas av kommunstyrelsens arbetsutskott. Beslutet tas med 8 röster för och tre mot. Motståndet härrör från två centerpartister och en vänsterpartist (prot Ö93:7). Genom trasslet med informationsmötet kan enligt NSD fullmäktige ta beslut i förstudiefrågan tidigast i oktober (NSD 930817).

Den 24 augusti kan Norrbottens-Kuriren presentera ytterligare en het nyhet om oppositionen inom den styrande socialdemokratin. Den enkätgrupp som består av äldre socialdemokrater redovisar nu i den konservativa tidningen det fullständiga resultatet av sin enkät. Motståndet mot en förstudie om utbränt kärnbränsle är förkrossande. På frågan "Vill du att SKB genomför en förstudie gällande slutförvaring av utbränt kärnbränsle" (int Ö3) svarar, av 1650 tillfrågade, 1517 personer nej och 72 ja medan 61 avstår. Nästa dag, meddelar tidningen, skall dessa resultat överlämnas till arbetarkommunens styrelse. En av de pådrivande, Billy Nyström, säger: "Vi har varit tio-femton personer, som knackat dörr i hela kommunen. Medvetet har vi vänt oss enbart till röstberättigade personer, men vi har inte besökt sjukhem och ålderdomshem." Han fortsätter: "Redan från början var vi överens om att göra en så opartisk enkät som möjligt, och vi har undvikit att diskutera saken, bara ställt frågan." Eftersom informationen kring förstudiefrågan varit bristfällig tycker Nyström att det är fint att det så småningom blir ett stort informationsmöte. Om Överkalix tillåter en förstudie, "så har vi inget att säga till om, ifall SKB anser att det är lämpligt att förvara det utbrända kärnbränslet här" (NK 930824).

Enkätgruppen släpper alltså denna nyhet till borgerliga Norrbottens-Kuriren, inte till det egna partiorganet Norrländska Socialdemokraten. Norrländskan skriver för övrigt inte ett ord om enkätgruppen och dess agerande. Hur skall denna tystnad tolkas? Striden är så intensiv och enkäten så uppseendeväckande att det knappast kan röra sig om ett grovt journalistiskt förbiseende. Kan det tolkas på annat sätt än att den största lokaltidningen låter partinitet gå före kravet på förmedling av viktiga politiska nyheter? Är det så att lokaltidningen inte vill förmedla sådant som ger intryck av splittring och brist på handlingskraft i det egna partiet?

Några dagar senare kan Norrbottens-Kuriren sprida ytterligare en uppseendeväckande nyhet om de regerande socialdemokraterna i Överkalix: socialdemokraterna backar i förstudiefrågan; Roland Lång och Göte Nylund kommer att dra tillbaka motionen vid nästa kommunfullmäktigemöte i oktober. Den grupp partimedlemmar som genomfört enkäten träffade på onsdagen [25 augusti 1993] det verkställande utskottet i arbetarkommunen, som bestod av Roland Lång, Göte Nylund, Gunnar Svedjestrand. Fullmäktiges ordförande Åke Sköld deltog också på mötet. Billy Nyström som deltog på mötet berättar för Kuriren: "Vårt krav var ju att s-motionen om en förstudie ska dras tillbaka, med hänvisning till att en bred majoritet av befolkningen här inte vill ha den." Nyström säger också att diskussionen varit lång och mycket givande och att s-ledningen förstår att enkätgruppen har gjort ett gott arbete och att de därför tar enkäten på allvar. Mötet sägs ha utmynnat i att motionen om en förstudie skall komma att dras tillbaka, men att ärendet skall gå den formella vägen. Det vill säga först måste arbetarkommunens verkställande utskott föreslå vid nästa medlemsmöte att motionen dras tillbaka. Vid augustimötet skall också procedurfrågan om en folkomröstning ha diskuterats. Men utvägen avfärdades dels på grund av att en omröstning skulle bli kostsam, dels för att Överkalixborna redan har tyckt till i tre omgångar: aktionsgruppens namninsamling, ungdomarnas namninsamling och socialdemokraternas enkät. Nyström avslutar: "Vi har inte varit ute efter att splittra partiet, men många av oss blev tagna på sängen: Plötsligt bara fanns det en motion i en fråga där vi hade så olika uppfattningar. Visst, det är riktigt att det kanske var få socialdemokrater som deltog vid det medlemsmöte som beslutade om den här motionen. Men det kommer det inte att bli när frågan nu kommer upp nästa gång!" (NK 930827)

Tydligen har socialdemokraterna beslutat att motionen skall dras tillbaka, när det blir ordinarie medlemsmöte. Men fram till dess skall den påbörjade kommunala beslutsprocessen framskrida som vanligt.

Dagen efter Norrbottens-Kurirens scoop kommenteras utvecklingen i Norrländskan. Ursula Berge skriver att diskussionen om atomsopor förhoppningsvis går mot sitt slut och att det mesta nu tyder på att socialdemokraterna kommer att dra tillbaka sitt förslag om en förstudie. Hon menar att "om så blir fallet är det en stor vinst för alla de som har kämpat emot atomsopor" och att "överkalixborna har själva visat att även vanliga människor kan påverka politiken". Hon tror inte att ärendet hade befunnit sig där det var, om inte dessa manifestationer hade nått fram till kommunledningen. Resultatet, menar Berge, har blivit att det parti som nu ställer sig positivt till en förstudie och det utbrända kärnbränslets lokalisering i Överkalix "omedelbart begår politisk harakiri" (NSD 930828). Ledaren

lämnar inga synpunkter i sak på vare sig förstudie eller slutförvar. Den kritiserar heller inte den socialdemokratiska kommunledningen, som drivit frågan så länge mot befolkningens vilja. Skribenten nöjer sig med att applådera folkstormen i efterhand. Hon anlägger ett procedurinriktat perspektiv på frågan: en kommunledning skall följa folkviljan.

Ungefär samtidigt pågår ett offentligt meningsutbyte mellan Lena Lagerstam, Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge (NSD 930817, 931005) och Claes Thegerström, SKB (NSD 930906). I några andra norrbottniska kommuner förs debatter om respektive fullmäktige skall vädja till Överkalix kommun om ett nej till förstudie (NSD 930828, NK 930831). I Luleå kommun blir debatten särskilt hård, då en centerpartistisk ledamot säger sig vara beredd till "utomparlamentariska åtgärder", om det skulle visa sig att en kommun i Norrbotten skulle få slutförvaret. "Jag kommer att stå på barrikaderna med ett avsågat hagelgevär för att slåss emot att kärnavfall skall förvaras här". En moderat ledamot replikerar argt: "Vi ska ändra på lagar och förordningar med demokrati och inte med hagelgevär, detta var ett lågvattenmärke" (NK 930928, NSD 930928). Kärnkraftens avfall rev verkligen upp känslostormar vid denna tid i Norrbotten.

Den 15 oktober 1993 väcks informationsmötesfrågan på nytt, då kommunalrådet Roland Lång sänder ut en ny inbjudan till ett möte, som skall hållas den 8 november. Enligt schemat skall Aktionsgruppen nu få tala i 30 minuter, SKB, Statens strålskyddsinstitut, Statens kärnkraftinspektion och KASAM i vardera 15. Greenpeace finns inte med i programmet (skr Ö93:4). Senare inbjuds fullmäktiges ledamöter och ersättare till en särskild, icke-offentlig träff med diskussionspanelen före den stora kvällsdebatten samt med lokala aktionsgruppen och Staffan Westerlund på eftermiddagen nästa dag, d.v.s. den 9 november (skr Ö93:5). Kommunen meddelade Gerd Thörnqvist redan den 13 oktober att den betalar kostnaderna upp till 24 000 kronor för den av aktionsgruppen inbjudne föreläsaren, Staffan Westerlund (skr Ö93:3).

Stämningen på mötet den 8 november 1993 beskrivs i efterhand som mycket hätsk (int Ö5, int Allm2). Samlingssalen i Folkets hus i Överkalix var absolut fullsatt (NK 931109 a). Mellan 600 och 700 människor hade samlats, alltså långt mer än tio procent av hela kommunbefolkningen (NSD 931109a). I den panel som skulle debattera och besvara frågor satt följande personer: Håkan Ylinenpää från Centek¹², debattledare; Claes Thegerström, SKB; Johan Andersson, Statens kärnkraftinspektion; Mikael Jensen, Statens strålskyddsinstitut; Per-Arne Lindqvist, REKO-gruppen från dåvarande Luleå Högskola;¹³ Carl-Henrik Monrad-Aas, Greenpeace och för den lokala aktionsgruppen Tomas Kåberger och Olov Holmstrand, båda från Chalmers, Göteborg (NK 931109 b). Tomas Kåberger, som inledde debatten, framhöll att om landets samtliga kommuner säger nej till slutförvaring, så kör

¹² Centek är en icke-vinstdrivande stiftelse bildad 1983 vars huvudmän är Luleå Tekniska Universitet, Piteå Kommun och Luleå kommun. Stiftelsen är ett organ som bland annat syftar till att främja och underlätta kontakterna mellan universitetet och näringslivet.

¹³ REKO står för Regional Kompetensuppbyggnad och var en grupp bestående av tekniker och samhällsvetare bildad för att sätta upp miljöfrågorna i ett nordskandinaviskt sammanhang. Dåvarande landshövdingen i Norrbottens län, Gunnar Brodin bidrog till att bilda gruppen.

regeringen över den kommun som anses mest lämpad att ta emot anläggningen (NSD 931109 b). Han betonade vidare att aktionsgrupperna runt om i landet inte är ute efter att skyffla över kärnbränsleavfallet på andra orter. Han skulle också ha kunnat säga – vilket han inte gjorde – att deras invändningar inte grundade sig på nimby-principen. Aktionsgrupperna ifrågasätter de metoder för slutförvaring som SKB förespråkar bland annat genom att bolaget letar efter platser där politiker och medborgare är medgörliga i stället för att utgå från berggrund. Arbetslöshet kan och skall inte vara ett kriterium för att en förstudie skall genomföras i en kommun (NK 931109 b). Även Holmstrand hävdade att SKB:s metod för val av plats för ett slutförvar saknade trovärdighet. “Det dom ägnar sig åt är pilkastning på Sveriges karta. Om någon kommun har det ekonomiskt taskigt, så köper man in sig där!”. Claes Thegerström (SKB) redogjorde för tidsplanen och processen mot det färdiga förvaret och påpekade att alla stegen efter förstudien skall godkännas av myndigheter på olika nivåer. Vidare lovade Thegerström att avbryta förstudien, om kommunerna sade ifrån (NSD och NK 931109 b).

När sedan frågestunden inleddes öppnade Tore (Vippa-Tore) Karlsson med att be alla församlade i lokalen, som inte ville ha slutförvaring inom kommunen, att räcka upp handen (NK 931109 c, NSD 931109 d). Det “blev en hel skog av händer som visade var Överkalixborna står i den frågan“ (NK 931109 c). Rungande applåder följde då “Vippa-Tore“ visade på alla de uppsträckta händerna. Karlsson tyckte vidare att det var fel att politikerna skall få styra i förstudiefrågan och frågade panelen om den kände till att 96% av befolkningen är emot slutförvaringen. Ville han därmed antyda att frågan borde avgöras av folkomröstning eller ville han bara säga att politikerna i fullmäktige måste följa folkviljan i sitt beslut? Sedan gick den negativt inställda centerpolitikern Göran Jakobsson till angrepp mot SKB och menade att säkerhetsaspekterna helt hade kommit bort och att industrin går ut till befolkningssvaga kommuner med hög arbetslöshet och lockar med sitt erbjudande om arbetstillfällen. SKB:s Claes Thegerström gav svar på tal och sa: “Vi har förstått att det finns ett stort motstånd i Överkalix mot en förstudie. Vill kommunen ha en förstudie gör vi en sådan, annars inte.“ Enligt NSD:s utsände “grillades expertpanelen hårt“ under frågestunden. Att moderaterna i Överkalix hade varit splittrade i frågan framkom också på mötet. Leif Stoltz (m) medgav att ungefär hälften i partiet var för och den andra halvan emot slutförvaring. Stoltz trodde också att motopinionen skulle komma att vinna över politikerna, alltså socialdemokraterna (NSD 931109 d).

Innan det offentliga kvällsmötet ordnades en icke-offentlig träff för bland annat kommunfullmäktiges ledamöter och deras ersättare. Av någon anledning deltog Eva Goës, ordförande i Folkkampanjen mot kärnkraft, på detta möte trots att miljöpartiet (där Goës var språkrör 1986-1988 och riksdagsledamot mellan 1988 och 1991) inte är representerat i Överkalix kommunfullmäktige. Enligt NSD kom Goës ut från mötet “åtskilligt upprörd ... och pratade om cynism och förakt för folket“ (NSD 931109 c). Den centerpartistiske ledamoten Göran Jakobsson ville veta om det gick att utesluta områden utanför fjällregionen på grund av att kartor visade geologiska sprickzoner. Han undrade varför Laisvall (Arjeplog) var med i en första omgång trots att det hade sagts att SKB skulle hålla sig borta från gruvor. På dessa frågor svarade Claes Thegerström: “Vi är inte beredda att avskriva

någon plats utan utredning“ (NSD 931109 d). Dessa två notiser är allt som finns i samtida källmaterialet om detta förmöte.

Under perioden efter opinionsmötet kommer ytterligare ett par protestskrivelser in. Atle Taló i Kiruna menar att kärnavfallens förvarande är en så stor och viktig fråga att den har betydelse för hela Norrbotten. Vidare betonas i skrivelsen att inom Kiruna kommun med en folkmängd på 26000 har politikerna över partigränserna tagit avstånd från en eventuell förstudie. Dessutom påpekas i skrivelsen att namninsamlingar visar att 96% av Överkalix kommuns innevånare är emot en förstudie. Taló menar att folkets vilja har deklarerat ett nej till förstudie och detta måste respekteras av kommunens folkvalda politiker (skr Ö93:8; jfr också skr Ö93:9).

Så slutligen den 2 december 1993 beslutar arbetarkommunen att förstudiemotionen skall dras tillbaka. Eftersom vi inte fått tillstånd att granska protokollet från detta möte måste vi bygga på annat material. Vi har fått lita till Norrbottens-Kurirens och Norrländska Socialdemokratens referat den 3 december från mötet (NK 931203, NSD 931203). Inte mindre än 69 partimedlemmar hade kommit till Folkets hus på torsdagskvällen den 2 december. Före mötet hade arbetarkommunens styrelse med motionärerna Lång och Nylund i spetsen enhälligt beslutat att till medlemsmötet uttrycka synpunkten att motionen borde återtas. Detta måste tolkas så att partiledningen ansåg spelet förlorat och att det var bättre att förekomma än att förekommas. Det gällde att ordna en snygg reträtt. Sammanträdet inleddes med en två timmar lång diskussion som enligt Norrbottens-Kuriren förlöpte sansat. Göte Nylund tryckte starkt på alla arbetstillfällen som skulle ha skapats. De unga i Överkalix får betala priset i form av uteblivna arbetstillfällen. “Det är helt klar att det är på det viset. En förstudie i kommunen hade inneburit viktiga arbetstillfällen för många av dem som i dag står utanför arbetsmarknaden. Men den stora oron bland befolkningen gör att det inte är politiskt möjligt att föra frågan vidare“ avslutade Nylund. Därefter hölls en omröstning, som med 52 mot 15 och två nedlagda utföll så att motionen borde dras tillbaka. Medlemsmötet hade därmed beslutat att dra tillbaka motionen (NSD 931203). I en kommentar framställde Roland Lång det hela nästan som ett skolexempel på demokrati. “Det är så här en demokrati fungerar. Det är medlemmarna och väljarna som ska styra politiken och nu har de klart och tydligt visat att de inte vill ha någon förstudie. Därför är det rätt att dra tillbaka motionen och ansökan“ (NSD 931203).

Det formella tillbakadragandet skedde den 27 december vid kommunfullmäktiges sammanträde (prot Ö93:8). Krossad var därmed drömmen om en stor, högteknologisk anläggning i Överkalix som kanske skulle skapa inkomster och sysselsättning för generationer framöver.

4.6 Beslutsprocessen i Överkalix: sammanfattning

Som vi sett aktualiseras i Överkalix frågan om en förstudie dels tidigt och dels av arbetarkommunen, inte kommunen. Strax efter det att SKB på lokalt initiativ informerat

intressenter i Arjeplog tar arbetarkommunen i Överkalix likaledes på eget initiativ kontakt med SKB och informeras av kärnbränslebolaget i juni 1992. Allmänheten och de andra politiska partierna hålls utanför. Men mötet kommer ut som en nyhet i lokala media. Genom denna interna upptakt bidrar den socialdemokratiska partiledningen i Överkalix säkerligen helt oavsiktligt till att en motopinionsrörelse bildas, kommer igång tidigt och utvecklar en väldig militans.

Samma dag som SKB informerar arbetarkommunen påbörjas debatten i tidningarna genom insändare. Troligtvis startas också nu den stora namninsamling, som resulterar i ett brev som når arbetarkommunen och kommunfullmäktige den 3 november från de två initiativtagarna, Gerd Thörnqvist och Tore Karlsson (skr Ö92:1). Brevet som hänvisar till 4 278 namnunderskrifter delges kommunpolitikerna vid fullmäktiges sammanträde den 21 december 1992 men något mer tycks inte ha hänt (Prot Ö92:1). Under alla omständigheter kommer det utomparlamentariska motståndet igång mycket tidigare i Överkalix än i Malå och Storuman.

Under de följande månaderna förbereder kommunens ledande socialdemokratiska politiker Roland Lång och Göre Nylund en motion i fullmäktige. Tydligt lyckas de övertyga partikamraterna i arbetarkommunen om det önskvärda i en förstudie, ty den 26 april 1993 lägger de fram sin motion. Ingenting tyder på att SKB under tiden fram till motionen skulle ha informerat kommunstyrelsen, kommunfullmäktige, kommunstyrelsens arbetsutskott eller allmänheten. Frågan hölls strängt inom arbetarkommunen och dess ledning och därmed inom det socialdemokratiska partiet, som ju hade egen majoritet i fullmäktige. På detta sätt kom några kommunala organ inte att bereda ärendet som i Malå och Storuman, där ju frågan väcktes i kommunstyrelsen och dess arbetsutskott, dit flera partier hade tillträde. Beslutsprocessen fram till motionen blir därmed väldigt sluten och i princip stängd för såväl oppositionspartier som lokala organisationer och medborgare.

Intrycket av beslutsprocessens slutenhet och viljan att behålla den så förstärks av förhållandet att motionärerna Lång och Nylund tänker sig att avgörandet skall ske omedelbart, d.v.s. att fullmäktige den 26 april skall tillstyrka motionen och hos SKB begära en förstudie i kommunen. Men motionärerna åker på en bakstöt. En centerpartist och en vänsterpartist yrkar avslag och vill att ärendet skall genomgå "den normala beredningen" enligt kommunallagen (NK 930427). Motionärerna själva försvagar då sitt yrkande till att frågan skall utredas av kommunstyrelsen innan beslutet tas. Trots detta uppnås ingen enighet utan de två opponentererna håller fast vid sitt avslag (prot Ö93:1).

Någon energisk beredning tycks kommunstyrelsens arbetsutskott inte ha genomfört. Men uppskovet fick den kanske ironiska konsekvensen att Gerd Thörnqvist och Tore Karlsson hann med att bilda Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix. Bildandet hänger mycket tydligt samman med upprördheten över motionen den 26 april. Härmed är det belagt med ett fall att det officiella politiska systemets agerande kan provocera fram ett motstånd, som hittills legat och pyrt men som nu organiseras och flammar upp. Aktionsgruppen inkommer den 25 maj med en skrivelse med en lång lista över farligheter med högaktivt radioaktivt avfall. Till skrivelsen läggs en inbjudan till ett offentligt informationsmöte den 5 juni i

Folkets Hus i Överkalix om riskerna med ett slutförvar enligt SKB:s metod. Skrivelsen är undertecknad av två kvinnor, Gerd Thörnqvist och Lena Lagerstam.

Skrivelsen och annonserandet av ett protestmöte gör inget starkare intryck på kommunstyrelsens arbetsutskott, som den 1 juni 1993 med 4 s mot 1 c tillstyrker s-motionen och föreslår att kommunstyrelsen skall föreslå kommunfullmäktige att inlämna en begäran till SKB att genomföra en förstudie i kommunen. De två kvinnornas skrivelse tycks inte ens ha behandlats i samband med s-motionen, som man skulle kunna vänta sig. I stället tillförs den ärendet i ett senare beslut samma dag (prot Ö93:2). Kommunens politiska ledning tycks vara helt inriktad på att nonchalera det lokala folkliga motståndet och trumfa igenom ett beslut om en förstudie.

Sannolikt underskattar den socialdemokratiska kommunledningen motståndets omfattning och intensitet. Att det nu vuxit sig verkligt starkt kommer klart till uttryck på mötet den 5 juni. På torget i centralorten samlas nära tusen personer för att lyssna till Aktionsgruppen. Efter mötet går 300 människor i ett demonstrationståg till Folkets Hus där politikerna skall möta upp. Men ingen enda folkrepresentant visar sig för att ta emot medborgartåget. Roland Lång(s) och den ledande moderaten Leif Stoltz har i stället valt att åka flotte utför Kalixälven. Ånyo ignorerar kommunens ledande politiker den växande motståndsrörelsen. Besvikelsen är stor bland arrangörer och demonstranter.

Fortfarande är kommunledningen inställd på genomtrumfning. Den 14 juni följer kommunstyrelsen arbetsutskottets förslag och föreslår att kommunfullmäktige skall begära en förstudie, med ett tillägg från Lång att bland annat lokala aktionsgrupper skall beredas möjlighet att delta i förstudien. Nu har emellertid motståndet ökat så att röstsiffrorna blir 6–4. I motsats till Storuman och Malå är partilinjerna strikta: samtliga socialdemokrater står emot samtliga borgerliga och vänsterpartister. Striden om kärnkraftsavfallet i Överkalix har nu utvecklats till en kraftmätning mellan det socialdemokratiska partiet å ena sidan och å andra sidan befolkningen, Aktionsgruppen och den samlade partipolitiska oppositionen. Utgången kan ändå tyckas given. Socialdemokraterna behärskar fullmäktige med 19 mot 12. Noteras bör också att beslutet inte innehåller någon förespegling om en framtida folkomröstning även om tanken fanns i de bakomliggande motiveringarna. I Storuman och Malå ingår däremot tanken om en folkomröstning i att-satserna i de beslut som fattades om att begära en förstudie.

Några dagar senare låter Aktionsgruppen meddela att den inte tänker delta i någon förstudie tillsammans med SKB. "Vi kommer att agera MOT en förstudie och ett slutförvar av atomsopor på vårt sätt," avslutat man hotfullt dunkelt.

Den 25 juni 1993 kan moderata Norrbottens-Kuriren överraskande meddela att socialdemokraterna på fullmäktigesammanträdet om någon dag kommer att frångå sitt eget beslut i kommunstyrelsen om omedelbart ja och i stället ånyo begära återremiss. I efterhand kan vi som forskare konstatera att detta uttalande markerar en viktig vändpunkt. Vid sammanträdet den 28 lägger Lång själv tillsammans med bl.a. moderaten Leif Stoltz fram yrkandet om återremiss. Det nya förslaget voteras igenom med siffrorna 20 mot 10 och en nedlagd.

Bakom står samtliga 18 socialdemokrater och bägge moderaterna, mot är de andra tre partierna. Socialdemokraterna har nu lyckats bryta upp den enade motståndnsfronten och få moderaterna med sig.

Varför svängde socialdemokraterna? Uppenbarligen beror det inte på ungdomarnas protestlista med drygt 1 500 namnunderskrifter. Lång offentliggjorde ju omsvängningen när ungdomarna uppvaktade honom den 25 juni varför beslutet att svänga måste ha fattats tidigare. Sannolikt är det heller inte torgmötet den 5 juni och den folkvrede som uppstod när Lång flottrände i älven i stället för att ta emot demonstranterna som låg bakom. Kommunstyrelsens tillstyrkande ägde ju rum *efter* detta möte, den 14 juni. Att Aktionsgruppen sa nej till erbjudandet den 14 juni att få medverka vid förstudiens genomförande kan ha inverkat men är knappast avgörande. Avgörande var en enkätundersökning genomförd av en grupp äldre socialdemokrater. Dessa socialdemokrater hade tagit initiativ till en egen opinionsundersökning, vilket måste ha oroat partiledningen. Trots att undersökningen inte var klar kunde de dra slutsatsen att det fanns ett ytterst brett motstånd bland kommunmedborgarna. Denna antydning till en upprörsrörelse inom det egna partiet eller snarare anteciperingen av att en upprörsrörelse skulle kunna få vind i seglen om inget görs får partiledningen att svikta och försvaga rekommendationen om beslut till en rekommendation om fortsatt utredande samt informering.

Förstudieförespråkarna sätter nu sitt hopp till informationsmötena. Motståndet skall informeras bort. Men redan att lägga fast datum för möten visar sig stöta på problem, ty motståndarna är på sin vakt och kastar grus i maskineriet. Den 27 juli går en inbjudan ut från Roland Lång till en informationskväll. "All den rädsla som finns och det motstånd som uppstått tyder på bristfälliga kunskaper om vad en förstudie innebär," skriver han. Enligt det preliminära programmet i skrivelsen skall SKB få inleda med 20 minuter, sedan Lokala aktionsgruppen med 20 samt Statens kärnkraftsinspektion och Statens strålskyddsinstitut med vardera 20 samt till sist Luleå Högskola med 30. En frågestund på en timme skall avsluta kvällen (skriv Ö93:1). Men den lokala Aktionsgruppen mot atomsopor rycker ut och protesterar mot att kärnkraftsförespråkare och myndigheter får 90 minuter medan Aktionsgruppen bara får 20. Den kräver att motexpertis inkallas. Vidare hävdas att den studiegrupp som Aktionsgruppen bildat borde ha fått de 24 000 kronor den sökt av kommunen för att bekosta föreläsare till informationsmötet. Greenpeace bör bjudas in. Om Aktionsgruppen inte får igenom sina krav kommer den inte att ställa upp på informationskvällen.

När kommunstyrelsens arbetsutskott träffas den 2 augusti håller Lång först fast vid den ursprungliga tidsplanen men tvingas under mötet backa till att mötet skall hållas "så snart som möjligt". Detta blir också kommunstyrelsens arbetsutskotts rekommendation till kommunstyrelsen. Dagen därpå låter Lång emellertid meddela att mötet ställts in på grund av centerpartiets agerande om tolkning av en kommunalrättslig fråga.

Den 24 och 27 augusti presenterar borgerliga Norrbottens-Kuriren två scoop om socialdemokratisk splittring och reträtt i förstudiefrågan. Den enkätgrupp som består av äldre socialdemokrater släpper resultatet av sin enkät som visar att motståndet mot en förstudie är fullständigt förkrossande. Nästa dag, meddelar tidningen, skall dessa resultat överlämnas till

arbetarkommunens styrelse. Den 27 presenterar Kuriren den ytterst uppseendeväckande nyheten att socialdemokraterna backar och kommer att dra tillbaka sin motionen. Det är enkätgruppens uppvaktning som tagit skruv. Avgörande är tydligen fruktan för splittring inom det egna partiet. Men ärendet skall gå den formella vägen över arbetarkommunens verkställande utskott som vid nästa medlemsmöte skall föreslå att motionen dras tillbaka. Men fram till dess skall den påbörjade kommunala beslutsprocessen framskrida som vanligt.

Först i oktober går en ny kommunal inbjudan ut enligt vilken Aktionsgruppen får 30 minuter, SKB, Statens strålskyddsinstitut Statens kärnkraftinspektion och KASAM får 15 minuter var och Greenpeace saknas på talarlistan.

När informationsmötet slutligen hålls den 8 november är stämningen upprörd, ja hätsk. Den 2 december beslutar arbetarkommunen att återkalla motionen om förstudie. I fullmäktige sker återkallandet formellt den 27 december. Förstudieivrarna har lidit ett ordentligt nederlag och förstudiemotståndarna vunnit en stor seger. Förstudieivrarna har förlorat möjligheten att få en högteknologisk, uthållig anläggning inom kommunen och förstudiemotståndarna gläds över att slippa hantering av farligt kärnkraftsavfall i sin närhet.

5. Varför förstudie om kärnbränsle i Storuman och Malå men inte i Överkalix?

De beslutsgångar som studeras i denna undersökning är processerna fram till dess att Malå, Storuman och Överkalix fattade avgörande beslut i förstudiefrågan. Huvudsyftet med uppsatsen är att förklara varför kommunfullmäktige i Storuman och Malå, den 29 juni respektive den 22 november 1993, som landets första respektive andra kommun fattade beslut om att låta Svensk Kärnbränslehantering AB genomföra en förstudie för att få fram data som underlag för ett senare beslut om slutförvar för utbränt kärnbränsle, medan en motion i kommunfullmäktige i Överkalix om förstudie tillstyrktes av kommunstyrelsens arbetsutskott den 1 juni och kommunstyrelsen den 14 juni men drogs tillbaka den 27 december 1993, så att något beslut om förstudie aldrig kom att fattas i fullmäktige. Efter dessa datum har mycket hänt, särskilt i Storuman och i Malå. Men dessa skeenden, som bl.a. innefattar en folkomröstning 1995 i Storuman och en i Malå 1997, beaktas inte i föreliggande studie.

Beslutsprocesserna i de tre kommunerna ledde alltså fram till olika resultat. Det blev beslut om förstudie i Malå och Storuman men inte i Överkalix. Vad det är som förklarar denna förbryllande variation är alltså undersökningens huvudproblem.

Vi har valt att koncentrera undersökningen till sju större faktorer samt i några fall underfaktorer till dessa. Faktorena behandlas i tur och ordning och samtliga tre kommuner tas upp under varje faktor. I förhållande till förra kapitlet innebär detta att händelseutvecklingen i varje kommun inte längre hålls samman till en helhet samt att kronologin och därmed det narrativa framställningssättet överges. I stället blir framställningen systematisk varvid förhållandena i kommunerna styckas upp på faktorer och jämförs faktor för faktor. Uppställningen av förklaringsfaktorer konstrueras så att vi först listar enskilda faktorer, varefter vi som sista punkt tar upp samspel och motspel mellan flera av faktorerna. De första punkterna i listan innehåller därför enklare faktorer än den sjunde och sista. Listan visas i figur 2.

Faktorena fyra och fem i figur 2 hänvisar till mer djupliggande strukturer. Tanken vid fyra är att ju större arbetslöshet desto starkare benägenhet att fatta ett positivt beslut. Hypotesen om näringsliv säger att egenskaper hos det lokala näringslivet och dess traditioner kan förklara kommunens ställningstagande till en förstudie. En kommun som vid beslutstillfället har ett näringsliv som passar ihop med bergborrning och geologiska undersökningar är mer benägen än andra att fatta ett positivt beslut. På samma sätt blir den kommun mer benägen att säga ja, som i sin tidigare näringslivshistoria har erfarenhet av gruvor och annan industri som borrar i marken och utnyttjar lokala råvaror och som därför har skapat en speciell lokal företagskultur.

1. De lokala politiska partiernas allmänna inställning i sakfrågan a. Absolut majoritet för ena eller andra sidan avgör b. Relativ styrka avgör
2. Lokala opinionsrörelser a. Styrka (numerär plus intensitet)
3. Massmedias inställning a. Negativ eller positiv inställning på ledarplats och i övrigt redaktionellt material b. Intensitet i inställning på ledarplats och i övrigt redaktionellt material c. Uppmärksamhet som ägnas åt sakfrågan i nyhetsförmedlingen
4. Arbetsmarknad a. Arbetslöshetens storlek b. Arbetslöshetens ökningstakt
5. Näringsliv och näringslivstraditioner a. Aktuellt näringsliv eller näringslivstradition
6. Beslutsprocessernas specifika egenskaper a. Beslutsprocessens längd b. Om motopinionsrörelser kommer in tidigt eller sent i den kommunala beslutsprocessen c. Kommunala beslutsprocessernas öppenhet
7. Samspel och motspel mellan beslutsfattare och opinionsrörelser

Figur 2 *Faktorer som kan förklara varför det blev förstudie i Storuman och Malå men inte i Överkalix*

En föreställning bakom faktorerna under sex samt faktor sju är att politiska partier eller politiker i beslutande instanser på lokal nivå genom sitt agerande avsiktligt eller oavsiktligt kan framkalla eller förhindra ett motstånd. Det finns alltså en symbios, ett samspel, ett motspel, en dialektik mellan politiker och folkopinion i den meningen att den enes agerande påverkar den andres, vilket i sin tur påverkar den förstes osv. Såväl motstånd mot som stöd för politiska beslut om förstudier ute i befolkningens breda lager kan skapas av själva det offentliga beslutsfattandet, vilket i sin tur påverkar det offentliga beslutsfattandet. Vi tänker oss exempelvis att kommunledningens agerande mot SKB kan provocera fram ett lokalt motstånd, som skulle kunna underminera kommunledningens position. Ett annat fall är att kommunledningen försöker nonchalera opinionsrörelser i syfte att försvaga dem men att den därigenom oavsiktligt skapar en förbittring som stärker rörelserna, vilket sedan återverkar på kommunledningens agerande.

Särskilt vad gäller den sjunde hypotesen får vi anledning att återvända till vår teckning i föregående kapitel av holistiska bilder av beslutsprocesserna i de tre kommunerna. Framställningssättet blir ånyo narrativt och och delvis kronologiskt.

Det vi nu ämnar förevisa är faktiska förhållanden under den tid, som kärnavfallsfrågan debatterades och handlades i respektive kommun. För att åstadkomma maximal tydlighet formulerar vi faktorerna som hypoteser. De fem första hypoteserna behandlas i detta kapitel, medan hypoteserna under 6 och 7 behandlas i kapitel 6.

5.1 Den första hypotesen: Lokala partipolitiska läget

De politiska partiernas styrka i kommunfullmäktige och kommunstyrelse avgör om en kommun säger ja eller nej till en förstudie. Kommunpartier som är för kärnkraft (kärnkraftspartier) säger ja till förstudie, kommunpartier som är mot kärnkraft (antikärnkraftspartier) säger nej och det relativa styrkeförhållandet mellan de båda lägren avgör om det blir ja eller nej till en förstudie. Detta är vår grundläggande hypotes om det lokala partipolitiska lägets inverkan på förstudiebeslutet. Vi delar upp denna grundhypotes om partipolitik i två tänkbara underhypoteser:

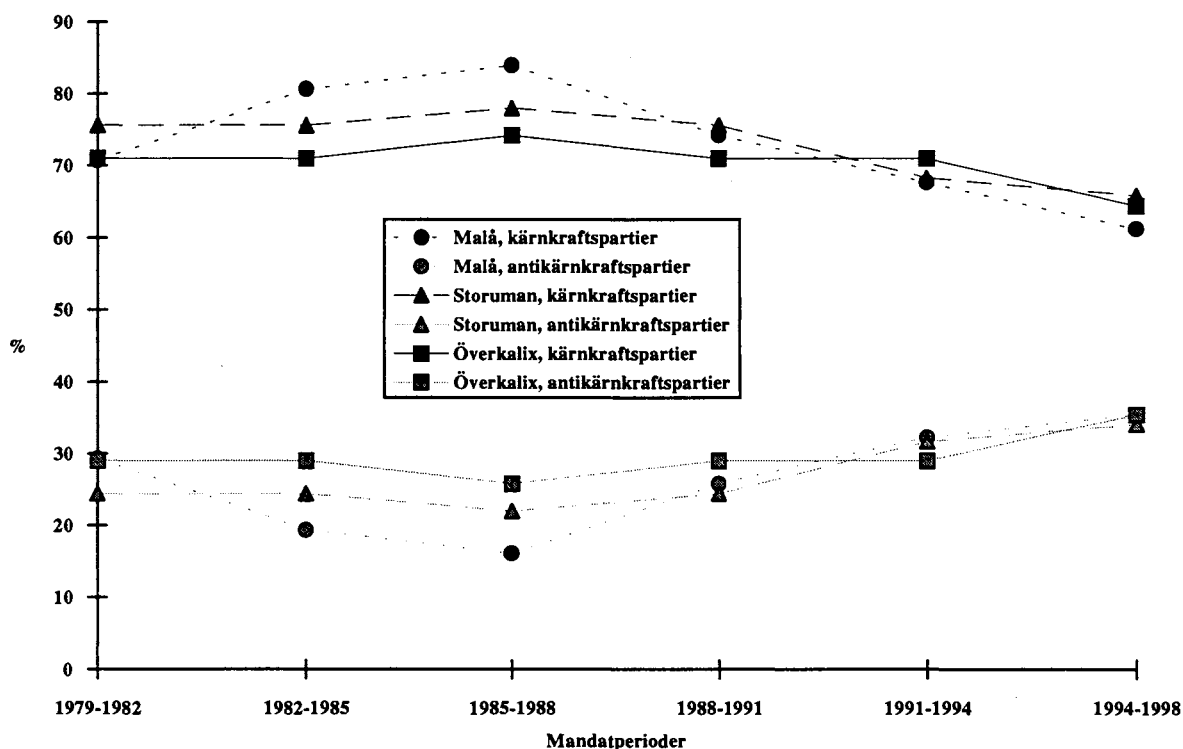
Underhypotesen 1a om absolut majoritet påstår att om kärnkraftspartierna har absolut majoritet i kommunfullmäktige så blir det beslut om en förstudie, om inte så blir det inget beslut om en förstudie.

Underhypotesen 1b om relativ styrka hävdar att ju starkare kärnkraftspartierna är i kommunfullmäktige desto större blir benägenheten att säga ja till en förstudie. De kommuner som säger nej skall enligt denna hypotes vara de kommuner där kärnkraftspartierna står relativt svagare än i kommuner som säger ja.

Med kärnkrafts- och antikärnkraftspartier menar vi partier, som på riksnivå är för respektive mot kärnkraft. Mer specifikt gör vi dessa begrepp mätbara med ledning av den position rikspartierna intog i samband med kärnkraftsomröstningen 1980. Som kärnkraftspartier räknar vi moderaterna, folkpartiet och socialdemokraterna, vilka stod bakom Linje ett och två i kärnkraftsomröstningen. Till kärnkraftspartierna räknar vi också Ny demokrati, trots att partiet inte existerade 1980, eftersom Ny demokrati som riksparti var uttalat kärnkraftsvänligt. Som självklara antikärnkraftspartier betraktar vi vänsterpartiet (f.d. vänsterpartiet kommunisterna, vpk), centerpartiet, och kristdemokraterna, vilka fylkades bakom Linje 3 i folkomröstningen. Trots att miljöpartiet de gröna bildades 1981 efter folkomröstningen räknas detta parti av lätt insedda skäl som antikärnkraftsparti; partiet grundades ju som följd av fempartisystemets påstådda svek i kärnkraftsomröstningen och fick redan från början en starkt kärnkraftsfientlig profil (Vedung 1991). Linjerna i kärnkraftsomröstningen 1980 presenteras i Bilaga 3.

Tanken är således att partiernas inställning till kärnkraft på riksnivå är en indikator på kommunpartiernas ställningstagande till förstudier i avfallsfrågan. Om vänsterpartiet, centerpartiet, miljöpartiet och kristdemokraterna (antikärnkraftspartierna) har absolut majoritet blir det nej till förstudie, annars ja. Alternativt blir kommunen mer benägen att acceptera erbjudandet om en förstudie ju starkare kärnkraftspartierna är eller ju svagare antikärnkraftspartierna är. Detta bygger i sin tur på antagandet att lokala partiinstansers åsikter i stora drag överensstämmer med rikspartiernas. Grundhypotesen är alltså härledd ur antagandet, att de som är principiellt för kärnkrafts också känner ansvar för att det radioaktiva utbrända kärnbränslet måste tas om hand.

Låt oss nu titta på kärnkraftspartierna och antikärnkraftspartiernas mandatfördelning i de tre kommunerna under perioden 1979-1991. Siffrorna i figur 3 visar att kärnkraftspartierna dominerar klart i alla tre kommunerna.

Källa: Årsbok för Sveriges kommuner, 1981:95,98, 1983:95,96,99, 1987:87,88,91, 1990:87,88,91, 1993:88,89,92 och 1995:84,85,88. - Figuren redovisar det antal mandat som kärnkrafts- och antikärnkraftspartier erövat i fullmäktige genom allmänna valen 1979-1994. Vi har utelämnat det mandat som samepartiet i Malå fick vid valet 1994 (jfr dock figur 4). Nya ledamöter av fullmäktige tillsätts normalt i samband med första KF-sammanträdet omedelbart efter ett val, inte omedelbart efter det årsskifte, som följer närmast efter valet. Mandatperioden blir därmed i de flesta fall oktober valåret till oktober nästa valår, t.ex. oktober 1991 till oktober 1994. Figuren beskriver alltså i princip *inte* mandatställningen mellan valen ty denna kan ju ändras på andra sätt än genom val t.ex. genom avhopp. I praktiken torde dock siffrorna vara identiska.

Figur 3 Kärnkrafts- och antikärnkraftspartier i Malå, Storuman och Överkalix

Underhypotesen 1a om absolut majoritet kan därför genast avfärdas. Kärnkraftspartierna har förkrossande absoluta majoriteter i samtliga tre kommuner och borde då enligt hypotesen ha sagt ja. I Malå är läget 21–10, i Storuman 28–13 och i Överkalix 22–9. Men det är det bara två som säger ja. Att en säger nej – Överkalix – falsifierar hypotesen om absoluta majoriteter.

Underhypotesen 1b om relativ styrka måste också avfärdas. Det är inte så att ju starkare kärnkraftspartierna är i kommunfullmäktige desto större blir benägenheten att säga ja till en

förstudie. Tvärtom är det så att den kommun med den starkaste kärnkraftsmajoriteten säger nej (Överkalix, 22–9, 71 procent kärnkraftspartier) medan de andra två kommunerna med lite svagare absoluta majoriteter säger ja (Storuman drygt 68 och Malå knappt 68 procent kärnkraftspartier). Om någon sagt nej så borde det enligt underhypotes 1b i första hand ha varit Malå, i andra hand Storuman och först i tredje hand Överkalix.

Låt oss titta lite närmare på hur de partipolitiska ställningstagandena såg ut i de tre kommunerna. Först skall vi visa mandatfördelningen i detalj och börjar med Malå.

Partier	Valet 1991	Valet 1994
Moderata samlingspartiet (m)	3	3
Folkpartiet (fp)	4	2
Centerpartiet (c)	3	2
Kristdemokratiska saml.partiet (kds)	2	1
Socialdemokraterna (s)	14	14
Vänsterpartiet (v)	5	8
Miljöpartiet de gröna (mp)	-	-
Ny Demokrati (nyd)	-	-
Övriga (samepartiet)	-	1
Socialdemokrater	14	14
Övriga	17	17
Socialister (s+v)	19	22
Borgerliga (m+fp+c+kds)	12	8
Kärnkraftspartier (m+fp+s)	21	19
Antikärnkraftspartier (v+kds+c)	10	11

Källa: Årsbok för Sveriges kommuner 1993:88 och 1995:84. – Samepartiet är ett lokalt parti som säger sig företräda samerna

Figur 4 *Malå, mandatfördelning på partier i fullmäktige*

Vid tiden för ställningstagandet om förstudie hade kärnkraftspartierna en betryggande absolut majoritet i Malå: 21 mot 10. Figur 4 visar också den klara socialistiska övervikten i fullmäktige: 19 mot 12. Kommunen hade inte riktigt ett klassiskt svenskt fempartisystem, eftersom även Kristdemokraterna var representerade; miljöpartiet och Ny demokrati saknade dock representation. Låt oss nu titta på kommunpartiernas slutliga ställningstagande i förstudiefrågan. Resultat redovisas i figur 5.

Det första som slår en i malåbeslutet den 22 november 1993 är att omröstningen slutade 14 mot 14 och att kommunfullmäktiges ordförande(s) fick nyttja sin utslagsröst till förstudie-anhängarnas fördel. Det var alltså ytterst nära att det inte blev någon förstudie i Malå.

Partier	För	Mot	Nedlagd
Moderata samlingspartiet (m)	3	0	0
Folkpartiet (fp)	2	2	0
Centerpartiet (c)	0	3	0
Kristdemokratiska saml.partiet (kds)	0	2	0
Socialdemokraterna (s)	9	2	3
Vänsterpartiet (v)	0	5	0
Miljöpartiet de gröna (mp)	-	-	-
Ny Demokrati (nyd)	-	-	-
Övriga	-	-	-
Summa	14	14	3

Källa: Prot M1.

Figur 5 *Partiernas ställningstagande till förstudie i Malå kommunfullmäktige*

Det andra slående draget är att antikärnkraftspartisidan – centern, kristdemokrater och vänstern – är helt enig i sitt motstånd mot en förstudie, medan kärnkraftspartisidan är splittrad. Svårast är splittringen bland folkpartisterna, där hälften av ledamöterna (två av fyra) röstar mot. Söndringen är mindre bland socialdemokraterna, där två av de 14 ledamöterna röstar mot och tre lägger ner sina röster. Det var bara moderaterna bland kärnkraftspartierna, som var enhälligt för en förstudie.

Det intressanta som hände var tydligen att antikärnkraftssidan stod pall samtidigt som kärnkraftssidan splittrades. Hur kan det komma sig att kärnkraftssidan klövs?

Låt oss nu titta på det partipolitiska läget i den andra ja-kommunen, Storuman, i figur 6.

Vid tiden för ställningstagandet om förstudie var kärnkraftspartiernas majoritet något större i Storuman än den i Malå: 28–13 i Storuman mot 21–10 i Malå. I motsats till Malå hade Storuman borgerlig majoritet: 23 mot 16. I enlighet med ett välkänt förhållande i Västerbottens län saknade vänsterpartiet representation. Slående är vidare kristdemokraternas styrka samt att miljöpartiet och ny demokrati var representerade. I ännu mindre grad än Malå karakteriseras Storuman av det gamla fempartisystemet.

Partier	Valet 1991	Valet 1994
Moderata samlingspartiet (m)	6	5
Folkpartiet (fp)	5	3
Centerpartiet (c)	5	7
Kristdemokratiska saml.partiet (kds)	6	3
Socialdemokraterna (s)	16	19
Vänsterpartiet (v)	-	-
Miljöpartiet de gröna (mp)	2	4
Ny Demokrati (nyd)	1	-
Övriga	-	-
Socialdemokrater	16	19
Övriga	25	22
Socialister (s)	16	19
Borgerliga (m+fp+c+kds+nyd)	23	18
Kärnkraftspartier (m+fp+s)	28	27
Antikärnkraftspartier (v+kds+c)	13	14

Källa: Årsbok för Sveriges kommuner 1993:89 och 1995:85.

Figur 6 *Storuman, mandatfördelning på partier i fullmäktige*

Figur 7 visar kommunpartiernas slutliga ställningstagande i förstudiefrågan i Storuman.

Partier	För	Mot	Nedlagd
Moderata samlingspartiet (m)	3	3	0
Folkpartiet (fp)	3	2	0
Centerpartiet (c)	1	4	0
Kristdemokratiska saml.partiet (kds)	6	0	0
Socialdemokraterna (s)	11	0	5
Vänsterpartiet (v)	-	-	-
Miljöpartiet de gröna (mp)	0	2	0
Ny Demokrati (nyd)	0	1	0
Övriga	-	-	-
Summa:	24	12	5

Källa: Prot S1.

Figur 7 *Partiernas ställningstagande till förstudie i Storumans kommunfullmäktige*

Vi kan nu konstatera att majoriteten för en förstudie var betydligt kraftigare i Storuman än i Malå: 24 ja, 12 nej och 5 nedlagda mot Malås 14(samt utslagsröst)–14–3.

Vad gäller kärnkrafts- och antikärnkraftspartier upprepas inte mönstret från Malå, i vart fall inte helt. I Storuman stod för det första antikärnkraftssidan inte helt pall för trycket. Centern splittras genom att en av de fem röstar för förstudie. Märklig är kristdemokraternas hållning. Trots att partiet på riksnivå i folkomröstningen 1980 var helt för Linje 3 och kärnkraftsavveckling inom tio år, röstar kristdemokraterna i Storuman enhälligt för en förstudie. Detta väcker forskarens undran också av den anledningen att kds-arna i grannkommunen Malå var lika enhälligt mot en förstudie. Ensamt i Storuman om att stå fast vid sin antilinje är miljöpartiet. Antikärnkraftssidan var alltså inte intakt i sitt motstånd i Storuman. Vad var det som inträffade med exempelvis kristdemokraterna?

Att kärnkraftsfronten skulle försvagas av viss splittring även i Storuman förväntar vi oss med tanke på resultatet i Malå. Det som överraskar här är inte bara att moderaterna splittras upp utan även att splittringen är påtaglig. Tre av sex röstade mot en förstudie. Av folkpartisterna var två mot och tre för och bland socialdemokraterna var 11 för medan fem lade ner sina röster. Förvånande nog röstade den ende nydemokraten mot en förstudie i Storuman. Vad hände egentligen inom moderata samlingspartiet i Storuman och hur tänkte nydemokraten?

Det är alltså en partipolitiskt sett udda koalition, som röstar fram beslutet om en förstudie i Storuman. De 24 ja-rösterna fördelar sig på s 11 (16), kds 6 (6), fp 3 (5), m 3 (6) och c 1 (4). Det torde inte vara särskilt ofta i svensk politik som socialdemokrater och kristdemokrater står skuldra vid skuldra på barriaderna. Även motståndskoalitionen uppvisar ett intressant partipolitiskt mönster i Storuman. Bland de tolv reservanterna återfinns hela 3 m och 2 fp och den ende nydemokraten. Att de två miljöpartisterna samt fyra centerpartister var motståndare var däremot väntat. De fem som avstår är samtliga socialdemokrater.

Uppsplittringen av de olika partierna i Storuman är således utomordentligt påtaglig i förstudiefrågan. Alla partier utom kristdemokraterna och miljöpartisterna är splittrade. I nydemokraternas fall är det irrelevant att fråga om splittring, eftersom partiet hade bara en representant varför enighet alltid måste föreligga. Vad var det egentligen som hände i Storuman? Hypotesen om att det är kärnkraftspartierna, som skall vara drivande för en förstudie och ett framtida omhändertagande av kärnavfall stämmer alltså inte särskilt väl. Vad är det som ligger bakom det egendomliga partimönstret?

Låt oss nu slutligen på samma sätt undersöka det partipolitiska läget i Överkalix kommun.

Partier	Valet 1991	Valet 1994
Moderata samlingspartiet (m)	2	1
Folkpartiet (fp)	1	-
Centerpartiet (c)	6	6
Kristdemokratiska saml.partiet (kds)	-	-
Socialdemokraterna (s)	19	19
Vänsterpartiet (v)	3	5
Miljöpartiet de gröna (mp)	-	-
Ny Demokrati (nyd)	-	-
Övriga	-	-
Socialdemokrater	19	19
Övriga	12	12
Socialister (s)	22	24
Borgerliga (m+fp+c+kds+nyd)	9	7
Kärnkraftspartier (m+fp+s)	22	20
Antikärnkraftspartier (v+kds+c)	9	11

Källa: Årsbok för Sveriges kommuner 1993:92 och 1995:88.

Figur 8 Överkalix, mandatfördelning på partier i fullmäktige

Vi ser att kärnkraftspartierna har ett förkrossande överläge: 22 mot 9. Samma förkrossande majoritet i fullmäktige – 22 mot 9 – har för övrigt också socialistsidan. Partimässigt verkar Överkalix kommun ha det mest traditionella fempartisystemet av våra tre kommuner. Vänsterpartiet har representation samtidigt som det inte fanns vare sig kristdemokrater, miljöpartister eller nydemokrater. Utmärkande för fempartisystemet i Överkalix är de socialistiska partiernas solida ställning och de borgerligas bräcklighet. Socialdemokraternas står enormt starka samtidigt som vänsterpartiet är starkare än genomsnittligt för riket. Bland de borgerliga är centern största parti.

Vad gäller inställningen till en förstudie har vi ett problem, ty någon omröstning i fullmäktige för och mot förstudie förekom aldrig. Det som hände var ju att den s-motion som förelåg aldrig behandlades i fullmäktige utan drogs tillbaka av förslagsställarna efter en okonventionell beslutsprocess. Avgörandet föll inom den socialdemokratiska partiapparaten. Siffrorna i figur 9 grundar sig i stället på den omröstning, som hölls i kommunfullmäktige den 28 juni 1993 med anledning av den modifierade s-motionen med förslag om fortsatt utredning av ärendet samt att informationsträffar skulle anordnas av kommunstyrelsen (prot Ö4).

Partier	För	Mot	Nedlagd
Moderata samlingspartiet (m)	2	0	0
Folkpartiet (fp)	0	1	0
Centerpartiet (c)	0	6	0
Kristdemokratiska saml.partiet (kds)	-	-	-
Socialdemokraterna (s)	18	0	1
Vänsterpartiet (v)	0	3	0
Miljöpartiet de gröna (mp)	-	-	-
Ny Demokrati (nyd)	-	-	-
Övriga	-	-	-
Summa:	20	10	1

Källa: Prot Ö4, kommunfullmäktiges sammanträdesprotokoll och omröstningslista 1993-06-28, §33. – Omröstningen gällde om ärendet skulle återremitteras eller avgöras samma dag. De som ansåg att ärendet skulle avgöras samma dag var alla motståndare till en förstudie. Ledamöterna som ville återremittera ärendet och bjuda in till informationsträffar var alla positiva till en förstudie.

Figur 9 *Partiernas ställningstagande till förstudie i Överkalix kommunfullmäktige*

Som synes är majoriteten för fortsatt utredande betydande: 20 av ledamöterna vill utreda vidare medan 10 är emot och vill avslå yrkandet omedelbart och därmed avfärda frågan om en förstudie. Det mest slående är kanske annars de rena partilinjerna. Majoriteten för fortsatt utredning består av 18 socialdemokrater och de två moderaterna, en sorts tillväxtallians. Endast en av socialdemokraternas 19 ledamöter sviker förstudielinjen och lägger ner sin röst. Ingen av moderaterna sviktar. Däremot är den ende folkpartisten mot förstudie liksom självfallet samtliga centerpartister och samtliga vänsterpartister.

Vid den omröstningen i Överkalix som visas i figur 9 stämmer hypotesen att partier som på riksnivå är positiva till kärnkraft också är positiva till en förstudie på lokal nivå. Socialdemokrater och moderater bildar en allians. Antikärnkraftspartierna centern och vänstern bildar en annan allians mot beslutet om en förstudie.

Det som händer i Överkalix är att den socialdemokratiska, dominerande komponenten i tillväxtalliansen bryter samman och drar tillbaka sitt stöd för en förstudie. Sammanbrottet är desto mer förvånande som socialdemokraterna hade en alldeles egen förkrossande majoritet i fullmäktige, 19–12. Trots detta och trots att partiledningen initialt ville och var på väg, så lyckades den inte nå ända fram. Motionen om en förstudie drogs tillbaka. Vad var det egentligen som hände inom den socialdemokratiska fullmäktigegruppen, i den socialdemokratiska arbetarkommunen eller bland partimedlemmarna i allmänhet i Överkalix? För att besvara den frågan så måste vi titta på den socialdemokratiska partiapparaten. Vi har redan i föregående avsnitt varit inne på detta men skall längre fram återkomma med en fördjupad analys.

Om det lokala partipolitiska lägets inverkan vill vi *sammanfattningsvis* anföra följande. I alla de tre kommunerna fanns utomordentligt klara kärnkraftsmajoriteter. I Överkalix kommun var majoriteten 22–9, i Storuman 28–13 och i Malå 21–10. Omräknat i procent innebär detta att i Överkalix 71%, i Storuman 68,3% och i Malå 67,8% av de valda ledamöterna i kommunfullmäktige representerade kärnkraftspartierna enligt vår definition. Motsvarande siffror för antikärnkraftspartier var 29,0%, 31,7% och 32,2%. Underhypotesen 1a att kommuner med absolut majoritet kärnkraftsanhängare röstar ja till förstudie kan inte förklara resultaten. Samtliga kommuner har absolut majoritet för kärnkraftsanhängarna men det blir nej i en, Överkalix. Underhypotesen 1b att den relativa styrkan avgör stämmer inte heller. Kommunen med den med den starkaste kärnkraftsmajoriteten (Överkalix) sa nämligen nej till en förstudie medan den med den svagaste (Malå) sa ja, när enligt hypotesen förhållandet borde ha varit det omvända.

Generellt är mönstret i kommunerna att kärnkraftssidan splittras och sviktar medan antikärnkraftssidan står pall. I Överkalix lyckades den socialdemokratiska kommunledningen inte hålla ut i sin kamp för en förstudie och den ende folkpartisten bjuder stabilt motstånd. V och c är däremot under hela konflikten helt eniga i sitt motstånd. Forskningsgåtan blir därmed vad som förmår den socialdemokratiska kommunledningen att backa. I Malå är folkpartister och socialdemokrater splittrade samtidigt som v, c och kds står fast i sitt motstånd; trots detta lyckas kärnkraftssidan få till stånd ett positivt förstudiebeslut. Endast i Storuman rubbas detta till synes tydliga mönster. Det speciella här är att antikärnkraftssidan splittras upp genom att hela kds-gruppen och en centerpartist är för en förstudie. Detta gör att för-sidan klart vinner slaget, trots att halva moderatgruppen, nästan halva folkpartigruppen samt den ende nydemokraten sällar sig till motståndarna.

5.2 Den andra hypotesen: Lokala opinionsrörelser

Om lokala opinionsrörelser uppstår och får ett starkt stöd i befolkningen, så tenderar de att få inflytande i relation till sin styrka. Se där den andra grundhypotesen i vår genomgång. Ju starkare motopinionsrörelse (föropinionsrörelse), desto större sannolikhet för att den lokala beslutsprocessen leder till ett nej (ja).

Med opinionsrörelse menar vi en folkrörelse, som är utomparlamentarisk i ordets ursprungliga, neutrala betydelse av rörelse som uppstår utanför parlamentariska organ och som framför allt tar sig uttryck i agerande genom skrivelser, namninsamlingar, enkätundersökningar, demonstrationer på gator och torg, uppvaktningar och uttalanden i massmedia. Åsiktsrörelser i kommunala arenor i snäv mening såsom kommunfullmäktige, kommunstyrelse och kommunala förvaltningar räknas alltså inte hit, men däremot åsiktsrörelser, som uppstår inom lokala partier till stöd för eller i opposition mot fastlagda partilinjer. Åsikter som uttrycks i tidningarnas ledare eller i annat redaktionellt material räknas heller inte hit utan behandlas som en särskild faktor.

Även om det också i en kommun, Storuman, uppstod en opinionsrörelse för förstudie så är det opinionsrörelserna mot i samtliga tre kommuner som tilldrar sig störst intresse. Detta utomparlamentariska organiserade motstånd skulle på olika sätt kunna inverka på de representativa organens agerande i förstudiefrågan. De egenskaper hos det utomparlamentariska motståndet, som kan ha inverkat på handlandet och som vi här skall behandla, är *numerären* samt *intensiteten*.

Hypotes 2 om motopinionsrörelsens styrka (numerär plus intensitet) säger följande:

Om en motopinionsrörelse har ett utbrett numerärt stöd i kommunbefolkningen och om deltagarna dessutom uppvisar stark intensitet måste kommunpolitikerna lyssna, vilket tenderar att leda till nej till en förstudie. Om en motopinionsrörelse är numerärt svag och intensiteten låg så behöver ansvariga politiker inte lyssna och bry sig på samma sätt, vilket tenderar att leda till ja till förstudie.

Om motopinionsrörelsens styrka har inverkat, så borde den ha varit större i Överkalix än i de andra två kommunerna, allt annat lika, ty Överkalix hade den starkaste absoluta fullmäktigemajoriteten av kärnkraftsförespråkare men trots detta blev det ingen förstudie.

De lokala motrörelsernas styrka ses i detta sammanhang som en funktion av deras numerär och deras intensitet. Hur skall dessa storheter göras mätbara? Vi börjar med att titta på motståndsrörelsernas numerär och därefter deras intensitet.

För att mäta en motståndsrörelses *numerär* kan vi använda oss av opinionsmätningar. Det kan röra sig om *surveyundersökningar* (postala, via telefon eller genom besök), deltagande i *namninsamlingar* (med listor utlagda i exempelvis butiker och matställen eller där människor ombetts skriva på ute på torg eller vid hembesök; med ett alternativ som exempelvis nej eller två alternativ som ja eller nej, eller flera alternativ som ja, nej, vet ej och avstår) eller deltagande i möten, demonstrationer eller uppvaktningar. Till att börja med stannar vi för surveyundersökningar och namninsamlingar. Namninsamlingsmetodens styrka framför surveyundersökningar där svar redovisas anonymt är att det verkar kräva en större insats att sätta sin namnteckning på en lista som blir offentlig än att anonymt ange sin opinion till en utfrågare. En svaghet med vissa namninsamlingar kan vara osäkerhet om vad som är populationen och hur urvalet förhåller sig till populationen. Om en lista ligger utlagd på en butik, så kan ju samtliga förbipasserande skriva under, inte bara kommunmedborgare. Surveyundersökningar lider också av svagheter, som är generella för denna datainsamlingsmetod.

Åtminstone ytligt sett är materialläget för de tre kommunerna hyggligt. För Storuman finns en namninsamling samt resultatet från folkomröstningen den 17 september 1995, för Malå finns en surveyundersökning och en namninsamling. För Överkalix finns två namninsamlingar och en enkätundersökning.

Opinionsmätningarna ger tydligt vid handen att det utomparlamentariska motståndet var betydligt mer omfattande i Överkalix än i de två andra kommunerna. Överkalix står alltså i en särklass. Var motståndet är starkast, i Storuman eller Malå, är svårare att säga. Vi menar

nog att Storuman har något mer omfattande motstånd än Malå. Hypotesen om motopinionsrörelsers styrka verkar alltså stämma i den meningen att det blev nej i den kommun, där motståndet var mest omfattande, och ja i de två kommuner där det var jämförelsevis mindre omfattande.

Att den folkliga motopinionsrörelsen i Överkalix är mer omfattande än i Storuman och Malå kan ses utifrån det faktum att den består av tre olika grenar: namninsamlingsrörelsen, som senare formeras till Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix, en spontant bildad ungdomsgrupp samt en samling oppositionella äldre socialdemokrater som gör en egen enkät.

Den första namninsamlingen i *Överkalix* dyker upp i källmaterialet redan iden 3 november 1992. Att den kommer så pass tidigt beror på att arbetarkommunens möte i juni 1992 med SKB kom ut i medierna. Namninsamlingen redovisas till arbetarkommunen i Överkalix i ett brev, vilket samtidigt skickas till kommunfullmäktige, dit det anländer den 3 november 1992. Inskicket är undertecknat av Gerd Thörnqvist och Tore Karlsson (Vippa-Tore). Insamlingen upptar 4 278 namnunderskrifter eller 90,8% av en totalbefolkning på 4 714 personer (Årsbok för Sveriges kommuner 1993:92).¹⁴ Den vänder sig mot "arbetarkommunens initiativ om visat intresse för förvaring av utbränt kärnbränsle" (skr Ö92:1). Brevet delges kommunfullmäktige vid ett sammanträde den 21 december 1992 (prot Ö1).

Inför den fullmäktigeomröstning, som skulle hållas den 28 juni, redovisas den 24 en annan namninsamling, bakom vilken stod andra krafter än dem som anordnat novemberinsamlingen. Den nya insamlingen har 1 559 underskrifter (NK 930625). På utlagda namnlistor "riktade till ungdomar i Överkalix" hade man fått skriva under på "Nej till förstudie, nej till atomsopor" (NSD 930623). Redovisningen skedde i samband med en uppvaktning av kommunalrådet Roland Lång. De allra flesta undertecknarna påstods vara "ungdomar och barn" (NK 930625). Här bör påpekas att antalet individer i kommunen mellan 0-19 år 1993 var 1 061 och mellan 20-44 år 1 320 (Årsbok för Sveriges kommuner 1993:92). Detta måste rimligen tyda på att praktiskt taget varje barn och ungdom i Överkalix kommun skrivit på för nej till en förstudie.

Ungefär i samma veva dyker den tredje undersökningen upp. Innan kommunfullmäktiges sammanträde den 28 juni 1993, då beslut överraskande skulle komma att fattas om att ärendet om förstudie skulle återremitteras till kommunstyrelsen, uppvaktades Åke Sköld, fullmäktiges ordförande, av en grupp äldre socialdemokrater, som begärde att partiet skulle dra tillbaka motionen om en förstudie. Uppvaktningen gjordes den 27 juni, d.v.s. dagen innan beslutet skulle fattas i kommunfullmäktige. Som stöd för sin sak redovisade de

¹⁴ "Listor har varit utlagda på ortens affärer, där de som önskat frivilligt fått skriva sina namn," berättar Gerd Thörnqvist och Tore Karlsson i brevet till arbetarkommunen. Av brevet framgår inte under vilken period listorna legat utlagda eller i vilken utsträckning icke-kommunmedborgare skrivit under. I brevet sägs vidare att "listorna kan kontrolleras hos oss undertecknade personer"; tydligen skickades de inte iväg till arbetarkommunen (skr Ö92:1).

uppvaktande en då ännu inte slutförd enkätundersökning, vilken tydde på att det fanns en klar majoritet mot en förstudie bland kommunens medborgare. Enkäten hade påbörjats i början av juni månad samma år (int Ö2, 970213). Av en senare artikel i Norrbottens-Kuriren(m) framgick att initiativet till denna survey i Överkalix hade tagits av avfalls-skeptiska socialdemokrater. Den genomfördes under sommaren 1993. Av 1 650 tillfrågade svarade inte mindre än 1 517 nej mot endast 72 ja medan 61 personer avstod från att svara på frågan om en förstudie i kommunen. Kommunen hade 1993 något över 3 000 röstberättigade. Gruppen vände sig endast till röstberättigade. Personer på ålderdomshem och sjukhem tillfrågades inte. Enkäten gjordes, enligt en av initiativtagarna Billy Nyström(s), utan försök att påverka de tillfrågade i någon riktning.

Omständigheterna kring enkäten väcker forskarens intresse. Redan förhållandet att det kommunbärande partiet råkar ut för en intern motrörelse är intressant. Att det rör sig om något extraordinärt framgår också av att resultatet publicerades, inte i ortens stora socialdemokratiska dagblad Norrländska-Socialdemokraten, utan i konkurrentavisan Norrbottens-Kuriren (930824, "96% säger NEJ"). Enkäten inte ens nämns i Norrländska Socialdemokraten vare sig på nyhetsplats eller i någon ledare.

Klart och tydligt pekar således samtliga tre opinionsmätningar Överkalix kommun i samma riktning. En förkrossande majoritet av kommuninvånarna är emot att en förstudie sätts igång. Vi rekapitulerar: en namninsamling med 4 278 namnunderskrifter från november 1992 vänder sig mot arbetarkommunens visade intresse för förvaring av utbränt kärnbränsle; en andra namninsamling med 1 559 namnunderskrifter säger nej till förstudie och nej till atomsopor, där de allra flesta namnundertecknarna är ungdomar och barn; och i en survey i form av en enkätundersökning svarar 1 517 av 1 650 tillfrågade nej på frågan, om de vill att SKB skall få tillåtelse att genomföra en förstudie i kommunen.

Vad gäller de andra två kommunerna Storuman och Malå är majoriteten mot förstudie inte lika förkrossande som i Överkalix. Mot de tre opinionsmätningar som gjordes i Överkalix kan ställas två i Malå och en i Storuman. Av allt att döma var emellertid motståndet mindre i Malå än i Storuman.

I *Storuman* inkommer till kommunen den första och enda opinionsmätningen den 2 april 1993. Det handlar om en namninsamling med 4 257 underskrifter, som senare reduceras av kommunen till 3 883 genom att signaturer av icke-kommunboende tas bort (namnlista S1). Initiativtagare till denna namninsamling var Märta Backlund och hennes krets, som senare skulle bilda Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman. Den utfördes genom att namnlistor placerades ut på affärer i kommunen, genom att listor cirkulerades samt genom att personer gick runt och samlade in namn (int S1). Följande var vad man skrev under på:

"– Vi säger Nej till SKBs (Svensk kärnbränslehantering AB) förstudie av Storumans kommun som lämplig förvaringsort för kärnbränsleavfall.
– Vi kräver en folkomröstning angående kärnbränsleavfallet för att alla kommuninvånare skall kunna vara delaktiga i beslut gällande huruvida vi ska ta emot avfallet eller inte" (namnlista S1).

Några namnlistor för eventuella ja-anhängare lades inte ut.

Uppenbarligen visar detta att motopinionen i Storuman var numerärt mindre än i Överkalix. Antalet namnunderskrifter var totalt sett ungefär lika många i de båda kommunerna, men Storuman hade nästan dubbelt så stor folkmängd som Överkalix. I Överkalix motsvarade antalet namnteckningar 90,8% av totalbefolkningen (Årsbok för Sveriges kommuner 1993:92, totala folkmängden den 1 januari: 4 714 personer). I procent av befolkningen i Storuman skrev 50,2% under listan (Årsbok för Sveriges kommuner 1993:89, totala folkmängden den 1 januari: 7 731 personer).

De tillgängliga opinionsmätningarna i Storuman tyder på att det under 1993 fanns ett betydande motstånd i kommunen mot en förstudie. I namninsamlingen visade mer än hälften av befolkningen sin åsikt genom att med sina namn säga nej till en förstudie. Trots detta var motståndet svagare i Storuman än i Överkalix men starkare än i Malå. Vi skall nu redovisa läget för Malå, där motståndet också var omfattande men märkbart svagare än i Överkalix och kanske något svagare än i Storuman.

Den första av de två opinionsmätningarna i *Malå kommun* – en surveyundersökning som genomfördes av Norra Västerbotten genom telefonuppringning – visar på en betydande men alls icke förkrossande majoritet för nej bland kommunens vuxna befolkning. På frågan “Är du positiv till en förstudie?” svarade 59% nej, 26% ja medan 15% ställde sig tveksamma. På frågan “Kan du tänka dig slutförvaring av kärnbränsle?” svarade 72,6% nej, 11,3% ja medan 16% var tveksamma.¹⁵ Vi kan notera att surveyen skilde på frågorna om förstudie och slutförvar, att majoriteten mot båda var betryggande samt att majoriteten mot slutförvaring var starkare än den mot en förstudie. Surveyen visar vidare att nej-sidan var svagare i Malå än i Storuman och betydligt svagare än i Överkalix (NV 930929).

Men opinionsläget i Malå är inte entydigt, vilket visas av den andra opinionsmätning som föreligger. Enligt den sa hela 97,4% av de tillfrågade nej till förstudie och blott 2,6% ja.¹⁶ Omräknat till röstberättigade skulle det bli ungefär 51% nej och 1,4% ja.

¹⁵ I NV-artikeln (930929) sägs följande; “...en NV-enkät bland 300 slumpvis utvalda Malåbor, män och kvinnor i olika åldrar ... I NV-enkäten deltog 177 kvinnor och 123 män. Att kvinnorna dominerar beror helt enkelt på att det var flest kvinnor som svarade i telefon vid uppringningstillfället. Intresset för att svara på frågorna var mycket stort, både bland kvinnor och män. Endast ett fåtal avstod, antingen för att de inte ville eller för att de inte ansåg sig ha tid. De som ställde upp och svarade på NV:s frågor är i 20-80-års åldern.” – Hur randomiseringen gått till framgår inte av artikeln. Vetenskapligheten i enkätundersökningen kan säkerligen ifrågasättas men den bör ge en signal om att det föreligger ett klart motstånd mot en förstudie och att detta motstånd troligtvis inte är lika stort som det i Överkalix.

¹⁶ Antalet namn för nej är något omtvistat. Av en nyhetsartikel i Norra Västerbotten om det avgörande fullmäktigebeslutet den 22 november 1993 och om den demonstration som Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå då höll i samband med att man också lämnade över resultatet av namninsamlingen fanns enligt Opinionsgruppens ledare 1635 namnunderskrifter för nej till förstudie men endast 44 för ja till förstudie (NV 1993-11-23, Åke Lundgren). På namnlistan från kommunarkivet i Malå (namnlista M1) anges siffran 1630. Namninsamlingen är ovanlig såtillvida som folk erbjöds två alternativ: nej eller ja till en förstudie. – Enligt Kommunal Årsbok 1993:88 var den totala folkmängden i Malå kommun den 1 januari 1993 4 125 personer.

Denna andra opinionsundersökning är till formen en namnsamling. Initiativet togs av Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå och presenterades så sent som den 22 november 1993, det vill säga samma dag som ja-beslutet om en förstudie togs av kommunfullmäktige. Ovanligt nog består namnsamlingen inte bara av en nej-lista utan även en ja-lista. På nej-listan står följande:

- Vi säger nej till en förstudie i Malå kommun.
- Vi tycker att det är ett första steg till ett slutförvar av kärnavfall" (namnlista M1).

Ja-listan säger följande:

- Vi stöder kommunstyrelsens förslag om ett ja till förstudie om eventuell slutförvaring av kärnavfall (namnlista M2).

Opinionsgruppens ledare Hans Forsgren påstår att man enbart vände sig till de röstberättigade och att Opinionsgruppen vid överlämningsstillfället hunnit kontakta ca 1 800 av kommunens 3 169 röstberättigade (NV 1993-11-23, Åke Lundgren). Antalet individer, som blivit tillfrågade men varken skrivit under nej- eller ja-lista, är mellan 120 och 130 enligt formeln $1\ 800 - (44 + 1\ 635) = 121$. En bidragande orsak till den väldiga skillnaden mellan de två opinionsmätningarna måste vara att frågorna är så olika formulerade. Först och främst innebär ett undertecknande av ja-listan inte enbart ett ja till en förstudie (som ju inte ens innebär någon provborring, och ännu mindre något beslut om slutförvar) utan kan också tolkas som ett ja till ett faktiskt slutförvar. Personer som kan tänka sig förstudie men är mot ett slutförvar kan knappast skriva på en sådan lista. Vi kan också föreställa oss att ja-anhängare är tveksamma till att skriva på en ja-lista, som är utformad av kända nej-anhängare. Även nej-listan innehåller denna koppling mellan förstudie och slutförvar. En underskrift betyder därför nej till slutförvar snarare än nej till förstudie.

Om de lokala motståndsrörelsernas *numerär* kan *sammanfattningsvis* sägas att det största motståndet tveklöst fanns i Överkalix, att Storuman förmodligen kommer närmast samt att Malå kommer sist i numerärtävlingen. Detta stämmer med hypotesen, som säger att motopinionsrörelsen borde ha varit större i Överkalix än i de andra två kommunerna. En reservation bör emellertid göras beträffande Malå. En opinionsmätning visar att motståndet där är mindre än i Storuman. En annan visar emellertid på ett närmast förkrossande numerärt motstånd. Beträffande Storuman får det anses vara klarlagt att folkopinionen är mindre kraftig än i Överkalix. Vi sluter oss alltså till att motopinionsrörelsens numerär kan ha haft en inverkan på skillnad i inställning till förstudie. Folkopinionen mot var klart starkast i Överkalix, närmast i Storuman och Malå.

En folkopinions styrka är inte bara fråga om kvantitativ numerär utan också om *intensitet*. Intensiteten skulle man kunna få fram genom surveyundersökningar av kommunens befolkningar. Några sådana intensitetsmätningar utfördes emellertid inte under den aktuella tidsperioden. Att genomföra intensitetsundersökningar i nuläget på sommaren 1997 för att belägga situationen under år 1993 är inte meningsfullt. Folk har glömt bort vilka attityder de intog för fyra år sedan. Återstår då att ändå försöka bedöma opinionernas intensitet mot bakgrund av det samtida materialet. Vi skall därvid bygga på vad vi i samtida press kan läsa

oss till om graden av intensitet. I någon mån kan vi också stödja oss på intervjuer med deltagare i motopinionsrörelser och deras aktiviteter.

Utan tvivel förhåller det sig så att motopinionen i Överkalix kommun var betydligt mer intensiv än i Storuman och Malå. Vi hävdar vidare att motståndet i Storuman kommer på andra plats samt att det i Malå hamnar på tredje plats i intensitetsligan. Att skilja mellan Storuman och Malå är svårt varför vår slutsats måste omgärdas med en reservation.

Den engagerade intensiteten i Överkalix manifesteras vid upprepade tillfällen. Ett sådant tillfälle är mötet den 5 juni 1993 på torget i Överkalix centralort, som samlade nära 1000 personer (NK930607) och som avslutades med att 300 personer gick i en demonstration till Folkets hus (NSD 930607). Ett annat är den skrivelse, som Aktionsgruppen skickar med anledning av kommunstyrelsens beslut den 14 juni 1993 (prot Ö3) med sex (samtliga s) mot fyra (1 v+2 c+1 m) att bifalla Göte Nylunds och Roland Långs motion med tillägget att motståndargrupper skall få delta i förstudiens genomförande. Aktionsgruppen poängterar "att vi inom Aktionsgruppen INTE kommer att medverka eller delta i några eventuella förstudier tillsammans med SKB. Vi kommer att agera MOT en förstudie och ett slutförvar av atomsopor på vårt sätt." Det förtäckta hotet ligger i ordet "på vårt sätt", som inte närmare specificeras (skr Ö93:2).

Inför den informationsträff, som skall äga rum på kvällen den 8 november 1993, kommer Aktionsgruppen in med en annan amper skrivelse. Gruppen kräver att "oberoende specialister" skall inbjudas till mötet. I skrivelsen tillägger man också att om Aktionsgruppen inte får gehör för sina krav kan den inte ställa upp på mötet och dessutom kommer den att klargöra för befolkningen att den breda information som utlovats uteblir (skr Ö93:3).

Den militans som motståndet visar i Överkalix kommer tydligast fram på informationsträffen den 8 november. Även detta möte var exceptionellt välbesökt, mellan 600 och 700 personer hade infunnit sig (NSD 931109, "Vetot gäller inte"). Efter det att anföranden hållits av bl.a. representanter för SKB, Statens kärnkraftinspektion och Statens strålskyddsinstitut, inleddes en frågestund med att Vippa-Tore Karlsson, drivande i Aktionsgruppen, höll en omröstning och bad folk som var emot en förstudie räcka upp handen "Rungande applåder visade det kompakta motståndet", skrev Norrländska Socialdemokraten (NSD, 931109).

Ur det samtida källmaterialet framgår att stämningen på mötet var "uppiskad". Ordföranden för Aktionsgruppen Gerd Thörnqvist har i en senare intervju beskrivit atmosfären som hotfull. Representanterna för myndigheterna stannade inte länge på i lokalen på grund av den uppretade stämningen. Det skulle inte gå att genomföra en förstudie i Överkalix på grund av det emotionella trycket i befolkningen, menade de (int Ö3).

I Storuman och sannolikt ännu mer i Malå verkar motopinionsrörelsen vara mindre intensiv. I Malås fall framgår detta möjligen redan av namnet "Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå"; i Storuman och Överkalix antog motståndarna namnet "Aktionsgruppen mot

atomsopor“. Att använda uttrycket “opinionsgruppen“ i stället för “aktionsgruppen“ kan möjligen tyda på moderation. I Malå försökte motopinionsrörelsen medvetet uppträda dialoginriktat mot SKB. Malåopponenternas argumentering var heller inte nimbyartad: de förklarade sig beredda att acceptera ett slutförvar i Malå, om beslutsprocessen som ledde fram till ett sådant beslut var rationell, genomtänkt och rättvis samt visade att den enda lämpliga platsen i hela Sverige fanns just i Malå kommun. Den aktuella processen var emellertid inte alls beskaffad på detta sätt enligt opponenterna (int M2).

Ytterligare en indikator på att den folkliga motopinionsrörelsen i Överkalix är mer intensiv kan möjligen vara att rörelsen där i motsats till i Malå och Storuman är uppdelad på tre olika grenar, som agerar oberoende av varandra. I november 1992 föreligger Thörnqvist-Karlssongruppens skrivelse och namninsamling, vid midsommartiden 1993 kommer ungdomarnas namninsamling och några dagar senare redovisar de äldre socialdemokraterna för kommunledningen preliminära resultat av sin enkät. Samtliga uppvisar förkrossande majoriteter mot förstudie. Särskilt fäster vi oss vid den sistnämnda undersökningen, som kan tolkas som en socialdemokratisk motståndsrörelse mot de egna representanterna. Något liknande organiserat internt motstånd finns inte bland förespråkarpartierna i Malå och Storuman.

För att slutligen *sammanfatta* hypotesen om motopinionsrörelser har vi funnit att de minsta folkstormarna relativt sett, både till numerär och intensitet, fanns i de två kommuner där förstudier beslutades och att den starkaste fanns i Överkalix där förstudiefrågan avfördes från dagordningen. Hypotesen om motopinionsrörelsernas styrka får därmed stöd. Anmärkningsvärt är att det verkar finnas en kraftig majoritet på medborgarnivå i alla tre kommunerna mot förstudier men ändå beslutas om en sådan i två av kommunerna. Slutsatsen blir att hypotesen om motopinionsrörelsens styrka verkar stämma. I den kommun där motopinionsrörelsen hade det starkaste folkliga stödet, Överkalix, blev det inget beslut om förstudie. I de kommuner där motopinionsrörelsen hade ett relativt sett mindre stöd bland befolkningen blev det beslut om förstudie.

Nu skall vi behandla och föra en diskussion kring medierna och sedan gå in på några strukturfaktorer, nämligen lokala arbetsmarknader, aktuellt lokalt näringsliv samt lokala näringslivstraditioner.

5.3 Den tredje hypotesen: Massmedias inställning

Massmedias makt uppmärksammas mer och mer i samhällsforskningen. Tidningar, radio och framför allt television inverkar på verklighetsbilder och attityder, kanhända också på handlande. Att massmedia i någon mån bestämmer vilka ämnen medborgarna diskuterar i sin vardag är helt klart. Det finns åtminstone tre inslag i massmedia, som skulle kunna inverka på kommunala beslutsprocesser. Massmedia kan vara aktörer som driver egna ståndpunkter. De är också aktörer genom att deras journalister aktivt bevakar och ger plats i nyhetsförmedlingen åt beslutsprocesser, utomparlamentariska aktioner, opinionsyttringar

och vetenskapliga resultat. Slutligen är de arenor i den meningen att de kan öppna sina kanaler för andras debattinlägg, t.ex. i debattprogram, i insändarspalter eller genom att göra intervjuer.

Grundhypotesen om massmedias inställning säger bara att massmedia inverkar på beslutsprocesser. Denna grundhypotes måste sedan specificeras.

Här skall vi koncentrera oss på lokala pressen, närmare bestämt lokala tidningar, och deras inverkan på kommunala beslutsprocesser. Vad som gäller generellt för media i allmänhet gäller också för lokala tidningar. Lokala tidningar kan vara aktörer, som för fram egna ståndpunkter på ledarplats och i redaktionella kolumner. De är också aktörer genom att deras journalister aktivt bevakar och ger plats i nyhetsförmedlingen åt kommunala beslutsprocesser och utomparlamentariska aktioner och opinionsyttringar. Slutligen är de arenor genom att de öppnar sina spalter för andras debattinlägg, t.ex. på debattsidor, i insändaravdelningar eller genom att publicera intervjuer. Det är således minst tre inslag i lokala tidningar, som kan inverka på kommunala beslutsprocesser:

1. inställning på ledarplats och i övrigt redaktionellt opinionsbildande material (kolumner, krönikor); "views"
2. urval av nyhetsmaterial; "news".
3. utomredaktionella insändare, debattartiklar, intervjuer m.m.

Grundhypotesen 3 om lokala tidningars inställning säger bara att lokalpressen inverkar på kommunala beslutsprocesser. Denna grundhypotes kan delas upp på flera underhypoteser.

Låt oss börja med punkten 1 "Inställning på ledarplats och i övrigt redaktionellt opinionsbildande material" och formulera underhypotes 3a.

Underhypotes 3a om lokala tidningars negativa eller positiva inställning. Om lokala pressen är negativ till förstudie på ledarplats och i övrigt redaktionellt opinionsbildande material, så är sannolikheten större att kommunen fattar ett negativt beslut i förstudiefrågan, än om de lokala pressen är positiv. I princip skulle det räcka med att lokaltidningen uttalar sig negativt eller positivt en gång samt att detta sker innan kommunen fattar sitt beslut i frågan.

En lite mer sofistikerad variant av denna hypotes är underhypotes 3b:

Underhypotes 3b om intensitet i lokala tidningars inställning. Ju mer uttalat negativa de lokala tidningarna är i sitt redaktionella opinionsbildande material, desto större är sannolikheten för att också kommunen tenderar mot negativism, och omvänt ju mer uttalat positiva de lokala tidningarna är, desto större är sannolikheten för att också kommunen tenderar mot en positiv inställning. Intensitet har att göra med emotionellt engagemang, när man uttalar sig, samt hur ofta man uttalar detta engagemang. En förutsättning för utsagan i hypotesen är att intensiteten i inställning visar sig, innan kommunen fattar sitt beslut.

Låt oss nu ta punkten 2 "Urval av nyhetsmaterial" och formulera *underhypotes 3c om uppmärksamhet som ägnas åt sakfrågan i nyhetsmaterialet*: Ju större uppmärksamhet som ägnas åt kärnbränslefrågan i den lokala pressen, desto större är sannolikheten för ett nej till en förstudie.

I denna uppsats har vi som sagt valt att begränsa oss till lokaltidningar och uteslutit radio och television. Vi granskar inställningen på ledarplats och i övrigt redaktionellt opinionsbildande material. Vi har också gjort en anspråkslös liten kvantitativ studie av nyhetsförmedlingen.

Urvalet av dagstidningar har gjorts på basis av täckning i respektive kommun. Undersökningen begränsar sig till två tidningar i varje kommun eller totalt fem tidningar: i Storuman Västerbottens-Kuriren (VK) och Västerbottens Folkblad (VF), i Malå Västerbottens Folkblad och Norra Västerbotten (NV) och i Överkalix Norrbottens-Kuriren (NK) och Norrländska Socialdemokraten (NSD).

För de två lapplandskommunerna gäller att granskningen avser perioden 1 november 1992 t.o.m. 30 november 1993 eller sammanlagt 13 månader. Eftersom det formella beslutet i Överkalix först fattades i december 1993 har vi granskat de två norrbottenstidningarna ytterligare en månad, alltså perioden 1 november 1992 t.o.m. 31 december 1993 eller sammanlagt 14 månader.

Låt oss börja med underhypotes 3c om nyhetsförmedling. Graden av nyhetsbevakning i de fem tidningarna har vi undersökt genom att räkna antalet nyhetsartiklar, som tidningarna tog in under den undersökta perioden. Undersökningen baserar sig på mikrofilmsarkiv.

Nyhetsförmedlingen är livlig i alla tidningar. Ingen tidning försöker tiggas ihjäl frågan eller motståndet. Vidare skiljer sig liberala Västerbottens-Kuriren utgiven i universitetsstaden Umeå markant från de övriga fyra. Den har ungefär dubbelt så många nyhetsartiklar i ämnet kärnavfall/förstudie som de andra. Resultatet presenteras i figur 10.

Av figur 10 framgår att underhypotesen 3c inte håller. Västerbottens-Kuriren hade klart mest nyhetsmaterial, men Storumans kommun sa ja till en förstudie. Enligt underhypotesen borde denna kommun ha sagt nej eller i vart fall sagt ja men med mesta motståndet.

Tidning	Period	Nyhets- artiklar
Västerbottens-Kuriren (VK), ob lib	1 nov 1992–30 nov 1993	108
Norrländska Socialdemokraten (NSD), s	1 nov 1992–31 dec 1993	55 (4)
Norra Västerbotten (NV), lib	1 nov 1992–30 nov 1993	48
Norrbottens-Kuriren (NK), lib, led.sid. m	1 nov 1992–31 dec 1993	46 (4)
Västerbottens Folkblad (VF), s	1 nov 1992–30 nov 1993	45

Anm. För NSD och NK har (4) angetts. Detta är antalet nyhetsartiklar i frågan under perioden 1 december t.o.m. 31 december 1993, den period som inte undersökts för de andra tre avisorna. En artikel på en framsida har räknats som en, en följdartikel inne i tidningen som ytterligare en. Även mindre artiklar och notiser finns medräknade. Siffrorna ovan skall inte uppfattas som exakta. Givetvis har stor noggrannhet iakttagits vid samlandet av nyhetsmaterial men antalet skall ses mot bakgrund av den påfrestning som letande i mikrofilm medför. Trots detta måste den allmänna tendensen som framgår av figuren betraktas som säkerställd.

Figur 10 *Antalet nyhetsartiklar om förstudie och djupförvar av utbränt kärnbränsle*

Låt oss nu gå vidare till underhypoteserna 3a och 3b om det redaktionella opinionsbildande materialet. Vilken åsikt hade tidningarna i sak om en förstudie? Var de för eller mot? Och för det andra: hur intensivt drev de sina ståndpunkter? Hur engagerat negativa eller positiva var de? Med redaktionellt opinionsbildande material menar vi, för att upprepa, tidningarnas egna åsikter, som framförs på ledarplats och i diverse redaktionella kolumner och spalter i anknytning till ledarsidan. Det är alltså inte bara huvudledare, underledare och ledarstick som undersöks utan även kolumner, krönikor och annat redaktionellt material – t.ex. “Vänsterspalten” i Norrländska Socialdemokraten. Det är allt som amerikanska pressforskare hänför till “views” i motsats till “news”, som vi velat täcka in.

För att ge en översikt har vi först summerat antalet “redaktionellt opinionsbildande material” samt angett om det tagits in före eller efter förstudiebeslutet i respektive kommun. Denna översikt presenteras i figur 11.

Resultatet förvånar. Att tidningarna skulle innehålla få ledare under den aktuella perioden hade vi inte väntat oss. Fyra eller fem ledare under nästan ett år i den största strid, som en kommun inom tidningens täckningsområde kanske någonsin haft, är verkligen magert. Desto mer anmärkningsvärd är denna återhållsamhet mot bakgrund av vår vida definition av en ledare. På nytt är det Västerbottens-Kuriren som markant skiljer sig från de andra fyra genom att skriva mer än dubbelt så mycket om framför allt Storuman som tvåan Norrländska Socialdemokraten om Överkalix.

Två tidningar har inte kunnat påverka beslutet i sina kommuner helt enkelt därför att de inte förde in något redaktionellt opinionsbildande material innan beslutet togs. Anmärkningsvärt är att Norrbottens-Kuriren under hela perioden inte hade en enda ledare om situationen i Överkalix. Tidningen bedrev med andra ord ingen opinionsbildning alls i en fråga, som mer än någon annan under 1990-talet engagerade kommunens befolkning. Västerbottens Folkblads samtliga ledare i frågan framfördes efter det att beslutet om förstudie hade fattats

i Storuman respektive Malå. Alltså kan heller inte Västerbottens Folkblad ha påverkat opinionen i någon av de två kommunerna via sitt opinionsbildande material.

Kommun	Tidning, utg.ort	Täckning i % av hus-håll. Total upplaga	Antal "ledare" under perioden
Storuman	Västerbottens-Kuriren (ob lib), Umeå	47% 46 300	11 (6)
	Västerbottens Folkblad (s), Umeå	31% 20 100	3 (0)
Malå	Västerbottens Folkblad (s), Umeå	11% 20 100	1 (0)
	Norra Västerbotten (lib), Skellefteå	72-73% 33 200	4 (3)
Överkalix	Norrbottens-Kuriren (lib, led.sida m), Luleå	26% 32 100	0 (0)
	Norrländska Socialdemokraten (s), Luleå	62% 43 400	5 (5)

Källa: Angående täckningsgrad i respektive kommun, se int allm6, int allm5, int M1, int allm9, angående upplaga: TS-tidningen 1993.

Anm: Med "ledare" menar vi här inte bara traditionella huvudledare, underledare och ledarstick utan även redaktionella kolumner m.m. (dock inte insändare och debattinlägg), vad som i den anglosaxiska världen kallas "views". De flesta tidningar har vid sidan av traditionella ledare även krönikor av särskilda kolumnister samt andra åsiktsspalter. Vi har undersökt allt dylikt redaktionellt opinionsbildande material (views), där tidningens åsikter i förstudie- och kärnavfallsfrågan framkommer under perioden. Siffrorna inom parentes avser antal "ledare" före beslutet om en förstudie i respektive kommun.

Figur 11 *Granskade tidningar, spridningskommuner, täckningsgrad samt antal "ledare"*

Vi skall nu mer i detalj penetrera tidningarnas åsikter i sak, söka fastställa den intensitet med vilken dessa åsikter torgfördes samt avgöra om dessa faktorer inverkat på kommunernas beslutsfattande.

Utan jämförelse är alltså *Västerbottens-Kuriren* den tidning, som mest engagerade sig i frågan. Redan i december 1992 införs på ledarsidan en problematiserande artikel om läget i Storuman av redaktören Olof Kleberg. Kleberg vädrar skepsis mot kommunledningens intresse för ett eventuellt slutförvar. Överhuvudtaget argumenterar Kleberg i slutförvarsfrågan, inte i förstudiefrågan. Först snuddar han vid argumentet att de politiker, som vill ha ett slutförvar, inte är representativa för befolkningens åsikter. Han påpekar, att Storuman var en av de kommuner där kärnkraftsmotståndarna skördade sina största framgångar i folkomröstningen 1980; han syftade naturligtvis på att linje 3 vann med någon decimal över linje 1 och 2 tillsammans (se Bilaga 3). Sannolikt är kärnkraftsmotståndet alltså starkt i kommunen, vilket politikerna borde ta hänsyn till, skriver han. Sen hävdar han att fjällturismen kommer att ta stryk av ett slutförvar. Fjällen i Tärna och Hemavan sägs vara kommunens stora konkurrensfördel. Men hur många fler turister kommer att åka dit, om det ligger ett kärnavfallslager vid vägen? Och hur skall kommunen då lägga upp sin

reklam för ren vildmark och orörd natur? "Storumans framtidsmöjligheter ligger inte i att gömma avfall under tusentals år. På första plats borde i stället stå turismen men också satsning på decentraliserad datorföretagsamhet." Till sist antyder Kleberg ett sorts nimbyargument: inte på min bakgård men gärna på någon annans. Ingen kommun kan i slutändan helt vägra ta sitt ansvar, eftersom avfallet ju redan finns i landet. Men bland de platser, som kan antas ha en någorlunda passande berggrund, bör någon väljas, där invånarna är positiva till kärnkraft, för att på så vis minska motsättningarna (VK 921219, "Framåt eller neråt?").

Även den första egentliga ledaren om situationen i Storuman argumenterar helt i slutförvarsfrågan utan att skilja mellan förstudie och faktiskt slutförvar. Ledarskribenten finner fel i proceduren, om Storumans politiker verkligen är så lättleda att de ställer sig positiva till att ta emot kärnkraftsavfall efter att bara ha tagit del av SKBs "partsinlaga". Någon kommun måste i och för sig ta emot avfallet, men det måste ske med "öppna ögon". VK vädrar också skepsis i sak beträffande avfallstekniken. Det finns tekniker som är ytterst kritiska, som menar att inga tekniska förbättringar görs, och som hävdar att kärnkraftsbolagen har ekonomiska skäl att inte finna fel. Tidningen ställer sig undrande till säkerheten. Samtidigt medger den i och för sig att ett slutförvar ger jobb. (VK 930208, "Storumans politiker har ett ansvar för sina medborgares framtid").

Ungefär en vecka senare torgför Kuriren ånyo sin skepsis i slutförvarsfrågan utan att göra någon distinktion mellan problemet förstudie och problemet faktiskt slutförvar. I sakfrågan tar ledaren nu upp transportproblemet. Ingen garanti kan ges mot att en förlisning kan inträffa vid sjötransporter. Det borde vidare vara uteslutet att landtransporter skulle kunna ske genom tätbebyggda områden som Umeå, Lycksele eller Skellefteå. VK hävdar att alla kommuner längs transportvägarna måste tillfrågas. Formuleringen är allmän men kan tolkas som att grannarnas politiska representanter bör få säga sitt. Tidningen återkommer också till proceduren kring ett kommunalt beslut. Det är, menar den, uppseendeväckande att kommunen inte har kallat in experter, som är kritiska till SKB och dess metod. Storumans kommun "hugger på betet från SKB, Svenska Kärnbränslehantering: 200 jobb under 50 år!" Men ledaren avslutas med frågan om ett slutförvar verkligen är den bästa framtid, som politikerna kan tänka ut för sina medborgare (VK 930216, "Strålände framtid!").

Den 23 februari skriver SKBs direktör Sten Bjurström en debattartikel i VK, vilken samma dag kommenteras på tidningens ledarsida. För första gången skiljer därvid VK något på förstudiefrågan och slutförvarsfrågan, och ställer sig, en smula förvånande, positiv till en förstudie i Storuman, om en sådan sker även i andra kommuner. En förstudie är kontroversiell och "[m]ånga storumanbor misstänker att den är liktydig med beslut." Men information är viktig, säger tidningen, och därför bör en förstudie kunna genomföras i Storuman. Villkoret är dock att detta sker även i en rad andra kommuner. Resten av ledaren ägnas åt slutförvarsfrågan. Både procedurinriktade och sakinriktade aspekter tas upp. Eftersom avfallet är extremt farligt, måste kommunerna som ligger efter transportvägarna få yttra sig, när ett underlag för beslut ska göras. I sak är transporterna inte säkrare än andra "tungtransporter" och med sådana inträffar olyckor. Därför "borde förvaringsplatserna i första hand sökas så nära kärnkraftverken som möjligt". Tidningen berör också

urbergsmetoden och påstår att flera geologer dömt ut urberget som förvaringsplats. Kritikerna av SKB och dess KBS 3-metod måste få presentera sina invändningar. Tidningen menar att varken förvaringsstället eller tekniken är självklar och att det skönmålas för mycket (VK 930223, "Storuman - avfallsplats?").

I början av april spår Västerbottens-Kuriren att kommunen kanske inte kommer att säga ja till en förstudie eftersom partierna är så splittrade i frågan. VK upprepar att det sakligt sett är motiverat att studier görs på ett antal ställen i Sverige, eftersom "detta olycksaligt producerade avfall" måste förvaras någonstans i landet under de närmast 100 000 åren. I slutförvarsfrågan hävdar tidningen ånyo att ett förvar inte bör förläggas långt in i landet, eftersom transporterna från kärnkraftverken bör bli så korta som möjligt (VK 930405, "I Storuman"; även 930325, "Storuman").

Ledaren i april är den sista som publiceras, innan kommunen fattar sitt positiva beslut om en förstudie. Således är det fram till denna punkt, som det opinionsbildande materialet i Västerbottens-Kuriren kan påverka den kommunala beslutsprocessen. Noteras bör då att tidningen så småningom börjar förespråka en förstudie i Storuman på villkor att sådana görs även på andra ställen. Men tidningen kan verkligen inte sägas ha drivit denna linje med någon intensitet, eftersom den tas upp i en enda ledare och efter att i tidigare ledare ha argumenterat mot ett slutförvar i Storuman. Men låt oss fortsätta granskningen av Kurirens ledare i kärnbränslefrågan fram till november 1993, för helhetens skull.

När beslutet är fattat om att SKB skall få genomföra en förstudie i Storuman kräver Kuriren inte att detta beslut skall rivas upp upp utan går mer på linjen att visa det begränsade i beslutets räckvidd. I början av juli sägs klart att fullmäktigebeslutet inte är ett medgivande till att lagra atomavfall i kommunens berggrund. Däremot ger en förstudie viktig information. Tidningens åsikt är att det krävs engagerade och kunniga medborgare för att undersökningsresultatet ska kunna granskas på ett tillförlitligt och seriöst sätt. Därigenom väntar nya och viktiga uppgifter för motståndarna. Återigen tar ledaren upp hur viktigt det är att förstudier genomförs på flera platser, att slutförvaring i urberget är en omtvistad metod och att transportavstånd och transportmöjligheter talar till Storumans nackdel som slutförvaringsort. I denna ledare repeteras också att det svenska kärnavfallet är en realitet – "en ofrånkomlig effekt av den beklagliga och massiva kärnkraftssatsningen i Sverige under 70- och 80-talen" – och att någon kommun i landet måste bli slutförvaringsort (VK 930701, "Förstudie inget ja till avfall").

I september kommer kärnavfallsfrågan ånyo upp på ledarplats i Västerbottens-Kuriren, denna gång som huvudledare. Ledaren inleds: "De flesta kommuner som fått förfrågan om att ta emot kärnkraftsavfall ligger i glesbygd och Norrlands inland. Är det en tillfällighet? Knappast." Tidningen medger att urberget är ett skäl men att urberg finns på annat håll och att ju närmare kärnkraftverken avfallet placeras desto bättre. "SKB (Svensk Kärnbränsleförsörjning) (sic!) har insett att det inte gäller bara berggrund. Det gäller också politisk grund. Kommuner med stor arbetslöshet har störst intresse av att avfallet ger jobb, det har SKB erkänt." I ledaren tas fjällturismen i Tärnaby och Hemavan upp. Att turistnäringen reagerar hårt tycker VK är naturligt: "Man måste vara både blind och döv för

att inte inse att Storuman som turistkommun och som kärnavfallskommun inte går ihop.“ Även i denna ledare hävdar VK att kommunerna som ligger längs transportvägarna måste höras. Nu konkretiseras detta principiella krav i procedurfrågan till ett konkret krav att befolkningarna i t.ex. Umeå och Lycksele skall få ta ställning i en folkomröstning (VK 930906, “Rösta om kärnavfall!”).

I mitten av månaden upprepar Västerbottens-Kuriren i en underledare att ett “slutförvar av utbränt kärnbränsle är ett ansvar som ingen del av landet kan undandra sig och förstudier bör göras på en rad ställen i Sverige.“ VK återkommer till sina synpunkter att Storumans politiker inhämtat för lite information från kritiskt håll före beslutet om en förstudie, att frågan om jobb har fått en dominerande roll samt att turismen inte beaktats. Vidare bemöter tidningen också invändningar som kommunalrådet Ejderud levererar i en artikel samma dag mot tidningen. Ejderud påtalar de sakfel, som fanns i ledaren från 6 september. VK backar också något och erkänner att alla Sveriges kommuner fick en förfrågan från SKB om genomförandet av en förstudie. Ånyo hävdar tidningen att slutförvaret bör ligga så nära kärnkraftverken som möjligt (VK 930914, “Slutförvar“).

I oktober säger Västerbottens-Kuriren att den flera gånger betonat att en förstudie bör göras och att det inte är förnuftsmässigt att säga nej rakt av. Återigen dras transportproblemen upp som ett argument för att avfallet bör läggas närmare kärnkraftverken. Vikten av att konsekvenserna för turismen skall tas upp i förstudien och att fler förstudier i andra kommuner kommer till stånd tas också upp i denna ledare (VK 931019, “Storumans“).

I slutet av november kommenterar Västerbottens-Kuriren beslutet om förstudie i Malå. Tidningen menar att den folkliga uppslutningen inte är imponerande men att det finns skäl att göra förstudier i ett antal kommuner spridda över landet. Här repeteras också åsikten om att slutförvaringen bör ske i närheten av något befintligt kärnkraftverk och VK tycker att “Oskarshamn ligger bäst till“, vilket SKB också börjat inse. Varför satsas inte utredningsenergin på Oskarshamn, undrar ledarskribenten avslutningsvis (VK 931127, “I Malå“).

Den andra lokaltidningen i Storuman, *Västerbottens Folkblad* (s), tar upp förstudiefrågan först efter det att fullmäktige fattat sitt positiva beslutet. Tidningen agerar därmed inte som vägledare inför avgörandet utan som ett eko efter beslutet. Liksom Kurirens måste Folkbladets position tolkas som svagt positiv till en förstudie. När tidningen två dagar efter ja-beslutet för första gången berör frågan redaktionellt vänder den sig inte mot utgången. Sverige måste ta hand om sitt kärnavfall och därför måste SKB utreda var de bästa förutsättningarna finns. Samtidigt säger tidningen att ett framtida beslut om platsen för slutförvaret endast kan vägledas av säkerhetsskäl och att sysselsättningen som motiv för slutförvar aldrig kan bli ett avgörande argument. Vidare tar tidningen upp frågan om risken för att vi skall få ta emot EU:s avfall. Dagen innan hade nämligen statsvetaren Agne Gustafsson varnat för att vid ett eventuellt framtida medlemskap i EU fanns en risk att Sveriges riksdagsbeslut att inte ta emot utländskt kärnavfall skulle kunna komma att rivs upp. Detta menar tidningen är helt fel. Man pekar på att centerpartisten Lennart Daléus dagen innan sagt att nationella begränsningar av den fria varuhandeln med hänsyn till

miljöskäl finns inskrivet redan i Romfördraget. Dessutom framhåller ledarskribenten att EG-domstolen en månad innan ledaren infördes beslutat att varje enskilt land har rätt att vägra ta emot miljöfarligt avfall från andra länder (VF 930701, "Säkerheten måste vara vägledande" Tomas Wennström).

I nästa ledare i ämnet några dagar senare går Västerbottens Folkblad till angrepp mot påståendet att ja till förstudie också skulle betyda ja till ett slutförvar. Helt säker verkar dock inte ledarskribenten vara då han skriver: "Detta måste väl vara fullständigt befängt?" I en förstudie kan ju uppgifter komma fram som gör ett slutförvar omöjligt i kommunen. Själva uttrycket förstudie skall ses som att ärendet bereds och att det slutliga avgörandet kommer senare. "Kommunpolitikerna i Storuman har nog inte gjort bort sig i förväg. Och tid för nya motaktioner kommer säkert" (VF 930703, "Befängt om förstudie" Bert Forsberg).

I nästa ledare, också den är införd i juli, medger ledarskribenten att han är kärnkraftsmotståndare men påpekar att "vi svenskar har ett moraliskt ansvar att ta hand om vårt eget avfall." Ånyo vänder han sig mot att lokalpolitiker och representanter för SKB använder sysselsättningsargument som motiv för val av slutförvarsplats. Frågan om avfallets placering skall avgöras helt utifrån säkerhetsaspekter. Förstudiens uppgift är att fastställa berggrundens tillförlitlighet och transporterens säkerhet. "Därefter måste lokalbefolkningen få det slutgiltiga avgörandet." Om detta betyder folkomröstning eller beslut i fullmäktige framgår inte av formuleringen. Ledarskribenten upprepar även denna gång att inget tyder på att ett eventuellt svenskt medlemskap i EU kan innebära ett upprivande av "lagfästa förbud mot att ta emot andra länders kärnavfall"(VF 930709, "Miljöskälen viktigast" Tomas Wennström).

Sammanfattningsvis är det således endast en av de båda de lokala tidningarna i Storuman som kan ha haft någon inverkan på kommunens beslut, nämligen Västerbottens-Kuriren. Västerbottens Folkblad visade i och för sig förståelse för en förstudie i Storuman men publicerade sitt första redaktionella material i frågan först någon dag efter beslutet och kan därför inte ha påverkat. Västerbottens-Kuriren publicerade sig däremot innan och skulle därför kunna ha inverka. Men Kurirens positiva ställningstagande är komplext och för en läsekrets sannolikt ganska svårt att få grepp om. Tidningen drev heller inte sin positiva linje med kraft och klarhet.

Västerbottens-Kuriren är alltså positivt inställd men på villkor att förstudier sker också på andra håll. Denna ståndpunkt torgförs innan fullmäktige fattar sitt beslut och skulle därmed i princip kunnat ha haft inverkan. Den positiva linjen i förstudiefrågan utmejslas först efter det att tidningen under en tid fört fram skäl mot att ett slutförvar placeras i trakten. Från början argumenterar tidningen mot intresset för en förstudie i Storuman med hänvisning till problem med slutförvaret. Tidningen skiljer därvid inte mellan en förstudie i Storuman och ett verkligt slutförvar i Storuman. I februari godtas emellertid plötsligt tanken att Storuman skall acceptera en förstudie men med förbehållet att förstudier skall ske också i andra kommuner. Gång på gång poängteras vikten av att fjällturismen i Storuman måste beaktas i en förstudie. Samtidigt fortsätter tidningen att argumentera mot att ett slutförvar placeras på orten. De långa transportererna gör Västerbottens inland olämpligt varför man bör söka

lokalisera kärnavfallslagret nära de befintliga kärnkraftverken. Även turismen är ett återkommande argument mot en verklig lokalisering. Trots att ledarskribenterna efterhand blir mer inlästa förekommer så sent som i ledaren 6 september 1993 två sakfel. För det första har en förfrågan utgått till landets alla kommuner den 21 oktober 1992 och inte till speciellt utvalda kommuner i Norrlands inland. För det andra står SKB för Svensk Kärnbränslehantering AB och inte Svensk Kärnbränsleförsörjning som påstås i artikeln. Den senare sakfelet är emellertid förståeligt, eftersom SKB tidigare hette just Svensk Kärnbränsleförsörjning, SKBF.

Efter denna utredning av lokalpressens inverkan på beslutet i Storuman är det dags att syna lokaltidningarnas roll i Malå. Det visar sig att Västerbottens Folkblad är relativt skeptisk och Norra Västerbotten klart negativ.

Västerbottens Folkblad med en spridning på 11% av hushållen diskuterar frågan först efter det att fullmäktige i Malå fattat sitt positiva beslut med röstsiffrorna 14–14 och med ordförandens utslagsröst på förstudiesidan. Folkbladet bekymrar sig över att en "känslig fråga avgörs med så knapp majoritet". Viktiga beslut borde kräva en något större politisk enighet, innan de verkställs. I lokaliseringsfrågan medger VF att avfallet måste förvaras någonstans inom våra gränser, men "hundramila transporter" av sådant riskgods är knappast lämpliga. I ledaren tas också upp den oro, som angränsande kommuner känner inför eventuell frakt av kärnavfall till Malå eller Storuman. Tidningen avslutar: "Politikerna ska fatta förnuftiga beslut men också ta människors oro på allvar. Det är en känslig avvägning och när lika många är emot som för som i Malå bör kommunledningen ta sig en funderare till. Det är bra både för saken och för demokratin (VF 931124, "Tveksamt beslut"). Troligtvis menar tidningen att kommunledningen skall tänka igenom saken igen och sedan en gång till fatta beslut i frågan för att få fram en klarare majoritet.

Inte heller *Norra Västerbotten* skriver inte särskilt mycket och det som skrivs tas in ganska sent. Å andra sidan torgför tidningen en tydlig åsikt. Redan den första ledaren har rubriken "Malå bör säga nej". . Som skäl för sin negativism hänvisar tidningen framför allt till den procedur, som SKB använder sig av: "Skälet för ett ja, att saken är av nationellt intresse, är faktiskt det avgörande skälet att avböja. Som det är nu åker SKB runt likt en gårdfarihandlare och försöker få den kommun som för tillfället är i den största knipan att falla till föga. Det handlar inte minst om jobb." Men om saken är av nationellt intresse borde SKB först göra övergripande studier på ett stort antal platser för att sedan presentera de lämpligaste ställena (NV 930913, "Malå bör säga nej"). Kort och gott angriper Norra Västerbotten den procedur enligt vilken SKB försöker få fram en lämplig kommun för ett slutförvar.

Denna första ledare där Norra Västerbotten uttrycker sina åsikter om en förstudie i Malå kommun införs samma dag som beslut är tänkt att tas i fullmäktige. Nu blev det inget beslut den 13 september och dagen därpå kommer nästa ledare i ämnet. Tidningen upprepar den här dagen inte sin linje utan påtalar istället det "demokratiska underskott" som den tycker sig se. Tidningen hävdar att det finns ett underskott i förtroende för de politiker som människor valt och att det ställs högre krav på politikerna. Dessa krav klarar partierna inte

att leva upp till. NV menar att färre och färre finner det mödan värt att vara med i något parti och på den vägen söka påverka politiken. Resultatet av detta blir "plötsligt uppflammande opinioner som den i Malå. Opinioner som inte kanaliseras." Detta demokratiska underskott rymmer lika mycket sprängstoff som ett eventuellt lager för kärnkraftsavfall, slutar tidningen (NV 930914, "Malåpolitikerna ville men vågade inte fatta beslut").

I slutet av september upprepar Norra Västerbotten att en förstudie inte bör komma till stånd i Malå; tidningen hänvisar till sin nu publicerade enkät och påpekar att malåborna tycker likadant. Men det huvudsakliga innehållet i ledaren har mera med problemet att allmänheten vägrar att kanalisera sina åsikter i de etablerade politiska partierna eller organisationerna (NV 930929, "Hur lyder frågan?").

Efter Malå kommunfullmäktiges positiva beslut den 22 november 1993 hävdar Norra Västerbotten i en huvudledare att beslutet är olyckligt. Det olyckliga består i att den nationella beslutsproceduren är felaktig. Felet är oviljan från regering och riksdag att på ett beslutsamt sätt genomdriva att ett stort antal förstudier görs på olika platser i landet. Om platsens lämplighet skall vara det avgörande, skall valet inte bero av om en majoritet av en kommuns politiker förmår att fatta beslut under press av en högljudd opinion. "Med andra ord är det dags att återföra frågan dit den hör hemma. Alltså på central nivå." Samtidigt polemiserar Norra Västerbotten mot nej-anhängare, som menar att beslutet är odemokratiskt. Att kommunpolitikerna "inte går i takt med sina väljare" innebär inte att beslutet på något sätt är odemokratiskt. Visst finns det brister i den representativa demokratins beslutsprocesser, men det går inte att hävda att beslut, som man inte gillar, är odemokratiska, när de ändå är fattade i god demokratisk ordning (NV 931124, "Beslutsvända i Malå").

Om Malå och lokalpressen kan sammanfattningsvis följande sägas. Ingen av tidningarna skriver särskilt mycket. Västerbottens Folkblad är relativt skeptisk men avslöjar detta först efter beslutet, vilket innebär att tidningen inte kan ha haft någon inverkan på beslutet. Norra Västerbotten är negativ därför att platsvalsprocessen i stort är felaktig och säger detta innan beslutet fattas. Tidningen driver emellertid inte sin linje särskilt hårt. Det är svårt att tro att den skulle ha kunnat inverka på beslutet i Malå.

Efter denna genomgång av lokalpressen i Storuman och Malå skall vi nu vilka åsikter om en förstudie i Överkalix som de lokala tidningarna där, Norrbottens-Kuriren och Norrländska Socialdemokraten, förde fram.

Märkligt nog har *Norrbottens-Kuriren* inte haft en enda liten ledare i ämnet under hela den aktuella perioden. Tidningen har alltså inte offentligt torgfört någon åsikt i en fråga, som vad gäller gemene mans engagemang inte kan uppvisa någon motsvarighet under 1990-talet. Vad detta beror på kan vi bara spekulera över. Hypotesen att tidningen funnit frågan oviktig kan vi avfärda med hänvisning till att täckningen på nyhetsplats var utomordentligt omfattande. Hypotesen att tidningen tiger av partipolitiskt nit är mest sannolik. Att propagera för en förstudie vore opinionsmässigt ytterst inopportunt. Genom att inte

artikulera denna obekväma åsikt vill tidningen underlätta för sina partikamrater moderaterna i Överkalix att i det tysta stödja förstudietanken men samtidigt opinionsmässigt komma helskinnade ur konflikten. Detta motsägs åtminstone inte av att Kuriren noggrant redovisar den socialdemokratiska splittringen i kommunen på nyhetsplats, till skillnad från sin socialdemokratiska konkurrent NSD, som i denna fråga helt tigger. Nyheten om s-motståndsgruppens enkät publicerades ju i Norrbottens-Kuriren men omnämndes inte ens i NSD. Norrbottens-Kuriren tycks ha sett sig själv mer som partimegafon än som representant för en kritisk tredje statsmakt.

Norrländska Socialdemokraten har däremot flera ledare i överkalixfrågan. Såväl innehållet i dessa ledare som tidpunkten för deras publicering är anmärkningsvärd. Innehållsmässigt tassar tidningen ytterst försiktigt fram och artikulerar ingen åsikt i sak om platsvalsprocedur, berggrund, slutförvar eller kärnkraft. I stället antyder redaktionen att s-ledningen bör ta hänsyn till den starka antiopinionen i befolkningen och säga nej. Tidsmässigt presenterar den socialdemokratiska tidningen sina åsikter först i mitten av juni 1993, vilket är anmärkningsvärt sent med tanke på att den första stora namninsamlingen kom in redan i november 1992. Varför dröjer tidningen så länge? Ligger det ett partinit bakom, en partiloyalitet av samma typ, som möjligen legat bakom Norrbottens-Kurirens fullständiga redaktionella tystnad under hela perioden? Vi får nöja oss med att ställa frågan utan att kunna prestera något rimligt säkert svar.

I den första ledaren, några dagar efter det att kommunstyrelsen i Överkalix har beslutat sig för att rekommendera fullmäktige att säga ja till en förstudie och frågan därmed kan tyckas avgjord, klargör Norrländskan att ett ja till förstudie inte innebär ett ja till att ta hand om kärnbränsleavfallet. Sedan kommer tidningen in på det som blir dess huvudtankegång: att "kommunstyrelsen säger ja till förstudien trots att en mycket stor folkopinion i kommunen har engagerat sig mot förstudien och eventuella atomsopor i kommunen" samt att politikerna är kallsinniga som inte lyssnat på opinionen. Tidningen menar vidare att fri omröstning borde kunna tillåtas i fullmäktige, d.v.s. att ledamöterna borde kunna få rösta efter sin personliga övertygelse, inte efter partilinje. NSD menar att "de folkligt förtroendevalda i Överkalix kommunfullmäktige skulle då kunna lyssna på sina väljare som i den här frågan är sällsynt eniga" (NSD 930616, "Att lyssna på de sina"). Norrländska Socialdemokraten tycks alltså föredra ett nej därför att befolkningen vill ha nej. De folkvalda är inte åsiktsrepresentativa för medborgarna i frågan. Någon egen åsikt i sak, som skulle kunna vägleda politiker eller befolkning, ger tidningen däremot aldrig något uttryck åt. Den tar inte upp några sakinriktade argument. Å andra sidan berör den heller inte frågan om folkomröstning utan tycks mena att beslutet bör fattas av fullmäktige.

Kommunledningens avslöjande den 25 juni att frågan skall skjutas upp till hösten hälsas med lättnad av NSD: "[k]ommunstyrelsen ... har gjort det enda visa i en omöjlig situation." Protesterna mot atomsopor har varit mycket omfattande och kommunledningen väljer att inte gå i konfrontation mot en överväldigande majoritet av kommunens invånare. Syftet att kommunledningen skall lyssna på kritiken och förbättra informationen om kärnbränsleförvaring är positivt men "andas ... en känsla av att, om bara kommuninvånarna

får information så kommer de att bli positiva till kärnbränslelagring“ (NSD 930628, “Överkalix-s lyssnar“).

I slutet av augusti framförs ytterligare åsikter i vad som kallas “vänsterspalten“ om förstudiefrågan och “atomsoporna“ i Överkalix. Enligt skribenten tyder det mesta på att socialdemokraterna kommer att dra tillbaka sitt förslag om en förstudie. Detta vore en stor vinst föra alla dem som har kämpat emot atomsopor. “Överkalixborna har själva visat att även vanliga människor kan påverka politiken. Om inte dessa demonstrationer, namnlistor, enkäter och annat formligen hade nått kommunledningen så hade ärendet inte befunnit sig där det är idag. Då skulle beslut kanske redan ha fattats om en förstudie och hjulen hade börjat rulla mot en faktisk slutförvaring.“ Tidningen menar att kommuninvånarna nu sagt sitt på ett “övertygande och kraftfullt sätt.“ Resultatet av detta är att det parti som ställer sig positivt till atomsopor i Överkalix “omedelbart begår politisk harakiri“ (NSD 930828, “Vänsterspalten“).

Nästa ledare i NSD dröjer ända till november 1993. Nu är man tydligt mot av ett demokratiskt, åsiktsrepresentativt skäl: “Vi får innerligt hoppas att planerna på att genomföra en förstudie om att förvara kärnbränsleavfall i Överkalix kommun numera är skrinlagda. Det råder inget tvivel om att invånarna i Överkalix är bestämda motståndare till en förstudie. Det går inte att sätta demokratin ur spel när folkmajoriteten säger nej.“ NSD har förståelse för att det kan vara lockande för en kommunledning som brottas med hög arbetslöshet, företagsnedläggelser och utflyttning att tänka på en kärnavfallsanläggning med de arbetstillfällena som det kan medföra. Men samtidigt menar skribenten att en sådan strategi aldrig kan genomföras utan medgivande från kommuninvånarna. Ledaren hävdar att en stark och livskraftig kommun måste byggas upp i samförstånd och att om politikerna fortsätter att driva på frågan skadar det inte bara politikerna utan också demokratin: “Människor i Överkalix känner sig maktlösa, överkörda och förbannade“ (NSD 931111, “Stoppa kärnavfallsplanerna nu“).

Så slutligen i december 1993, då arbetarkommunen beslutar sig för att dra tillbaka motionen om en förstudie, införs den för denna undersökning sista huvudledaren i NSD. Sedan uppskovet i juni har kärnavfallsmotståndarna blivit fler. Sällan har skribenten sett ett sådant politiskt engagemang som överkalixborna mobiliserade i frågan; tack vare alla insändare, demonstrationer och namninsamlingar blev det aldrig något beslut: “Det politiska systemet är inte ett dövt och blint system som bara sväljer valsedlar en gång vart tredje år. Det är denna typ av engagemang som visar att politiken fungerar. Arbetarkommunen tror inte längre på idén och väljer därmed med en bred majoritet att prestigelöst dra tillbaka förslaget.“ Kontentan av ledaren är att demokratin har fungerat i Överkalix: “Överkalixbornas tydliga nej till kärnbränslehantering är deras övertygade och övervägda beslut utifrån erfarenheter från alla möjliga områden som arbetsmarknaden, natur, miljö, hälsa och kommunikationer. Det är det som är det bästa med demokrati och som Överkalix nu har visat. Demokratin består av alla människor, som alla skall ha lika mycket att säga till om.“ Avslutningsvis menar tidningen att beslutet om att tacka nej till slutförvaring av kärnbränsleavfall är ett “strålande beslut inte bara för Överkalix, utan även för hela Norrbotten och det demokratiska systemet“ (NSD 931206, “Strålande beslut i Överkalix“).

Tidningen Norrländska Socialdemokraten har till skillnad från sin konkurrent, Norrbottens-Kuriren, åsikter i frågan om en förstudie och ett eventuellt slutförvar. Vid en första anblick kan tyckas att tidningen är rakt negativt inställd till en förstudie. En närmare granskning visar att så inte är fallet. Inte en enda gång argumenterar tidningen mot av sakinriktade skäl. Den anför inga argument som rör slutförvar, berggrund, platsvals metod eller kärnkraft. Vad NSD egentligen säger på ledarplats är kommunledningen bör säga nej efter folkopinionen är emot. En kommunledning skall följa en stark folkopinion, det är budskapet. Något försök att vägleda denna folkopinion genom att argumentera i sak om förstudie och slutförvar i stället för att bara passivt följa den gör däremot inte tidningen.

Sammanfattningsvis kan lokalpressens ledarinsatser sammanfattas i tre punkter: få ledare överhuvudtaget, få ledare före förstudiebesluten, otydliga ställningstaganden i förstudiefrågan. Varken underhypotes 3a om lokala pressens negativa eller positiva inställning eller underhypotes 3b om intensitet i lokala pressens inställning torde kunna bidra till att förklara att kommunerna kom fram till olika beslut. Materialet är så litet att det knappast kan ha haft någon inverkan.

5.4. Den fjärde hypotesen: Arbetsmarknad

Ett motiv som skulle kunna påverka beslutsfattarna att säga ja till en förstudie hänger ihop med den betydande mängd sysselsättningstillfällen en sådan och ett eventuellt slutförvar för utbränt kärnbränsle sannolikt skulle föra med sig. Benägenheten att säga ja skulle kunna påverkas av arbetslöshetens storlek.

SKB hade försökt uppskatta sysselsättningseffekten av ett framtida slutförvar av utbränt kärnbränsle. I ett inledande skede byggskede skulle cirka 400-600 nya arbetstillfällen skapas och i den inledande driften, då 10% eller 400 kapslar skulle placeras i berggrunden, skulle cirka 150 personer krävas. För den reguljära driften skulle ungefär 220 personer sysselsättas under en lång tid framöver (SKB, 1994, Om verksamheten 1994, sid 19). Det säger sig självt att de positiva bieffekter som dessa nya arbetstillfällen skulle få för kommunmedborgare och ansträngda kommunala ekonomier skulle kunna uppfattas som mycket stora.

Arbetsmarknadseffekterna skulle emellertid också kunna bli negativa. Visserligen skulle jobb skapas i avfallsbranschen, men dessa arbetstillfällen skulle i stor utsträckning tillfalla utsocknes. Genom multiplikatoreffekter skulle sekundära jobb genereras i andra näringar såsom handel och service och detta vore positivt. Men förvaret skulle också kunna stämpla kommunen som en avstjälpningsplats, vilket skulle kunna få negativa effekter på andra näringars utveckling, främst turism och friluftsliv. Å andra sidan skulle kanske också förvaret i sig kunna ge underlag för en del turism, vilket vore positivt för näringslivet.

Här skall enbart den positiva synen på direkta sysselsättningskonsekvenser testas. Två hypoteser om sysselsättning kan formuleras, en om arbetslöshetens storlek och en om arbetslöshetens ökningstakt.

Hypotes 4a om arbetslöshetens storlek: Ju större arbetslösheten är i kommunen desto sannolikare är det att kommunfullmäktige är positivt inställt till en förstudie. Motopinionsrörelsen blir mindre aggressiv och får inte lika brett stöd, eftersom en förstudie samt byggande och drift av en slutförvarsanläggning kan förväntas skapa ett betydande antal nya arbetstillfällen.

Hypotes 4b om arbetslöshetens ökningstakt: Ju snabbare arbetslösheten har accelererat under tiden närmast före och under beslutsprocessen desto sannolikare är det att kommunfullmäktige är positivt inställt till en förstudie. Motopinionsrörelsen blir mindre aggressiv och får inte lika brett stöd, eftersom en förstudie samt byggande och drift av en slutförvarsanläggning kan förväntas skapa ett betydande antal nya arbetstillfällen.

De kommuner som reagerade snabbast på idén om förstudier för att undersöka förutsättningarna för en lokalisering av en nationell, svensk anläggning för utbränt kärnbränsle hörde hemma i övre Norrlands skogs- och fjällbygder. Dessa kommuner präglades ända sedan 1950-talet av vikande arbetsmarknad och negativ befolkningsutveckling. Under 1960-talet var kräftgången som kraftigast. Detta berodde på att småjordbruken avvecklades, skogsbruket mekaniserades och den vattenkraftsutbyggnad som pågått sedan 1940-talets slut avslutades. I samband med att arbetstillfällena reducerades avfolkades landsbygden, vilket fick starkt negativa effekter på servicenäringarna. Under 1970- och 1980-talen stabiliserades dock läget något, vilket till stor del berodde på den offentliga sektorns expansion, framförallt den kommunala sektorns utvidgning. Den stegrade offentliga sysselsättningen uppvägde dock inte minskningen av arbetskraftsbehovet i jordbruk, skogsbruk och anläggningsindustri. I och med att det var de unga som flyttade ut från landsbygden kom åldersfördelningen att bli sned i dessa kommuner vilket innebar en mycket svag naturlig befolkningsutveckling. Förväntningarna om en fortsatt folkminskning under 1990-talet i dessa norrländska glesbygdskommuner har besannats. Till detta skall läggas en ny hotbild i början av 1990-talet i form av neddragningar i statlig och kommunal verksamhet. Med tanke på att nära 50% av arbetskraften i dessa glesbygdskommuner i övre Norrland var offentligt sysselsatta framstod de fortsatta arbetsmarknadsproblemen som besvärliga.

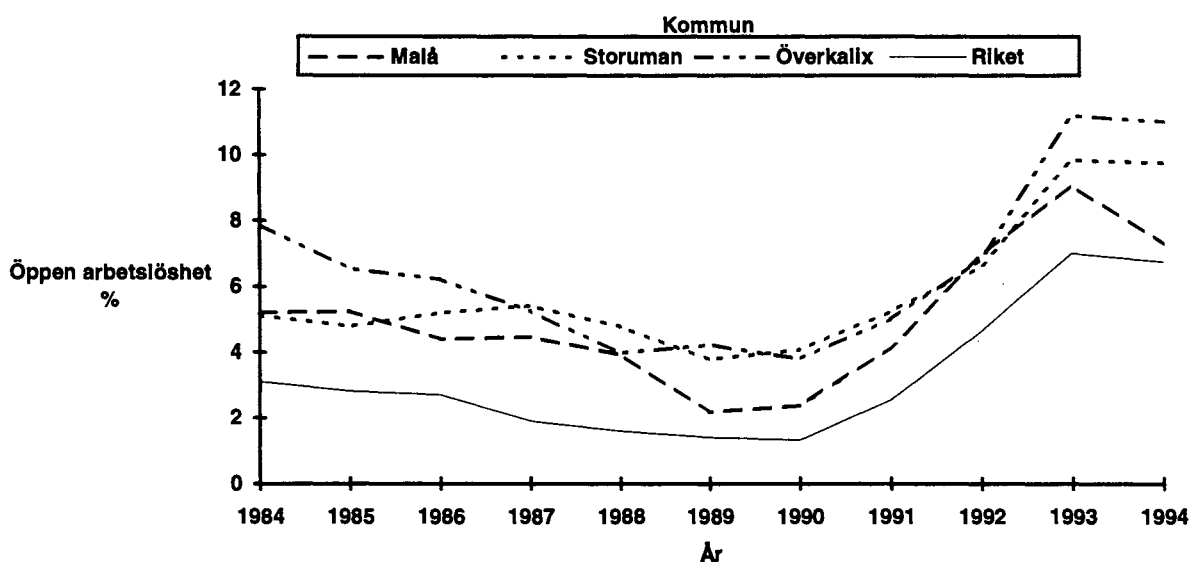
Arbetslösheten var påtaglig i de tre kommunerna, när förstudietanken var aktuell under 1992 och 1993. Spörsmålet är emellertid om det finns några skillnader eller mer speciellt om arbetslösheten var högre i ja-kommunerna Malå och Storuman än i nej-kommunen Överkalix. Arbetslöshetssiffrorna framgår av figurerna 12 och 13.

Kommun	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994
Malå	5,21	5,24	4,40	4,46	3,92	2,17	2,36	4,13	6,94	9,07	7,30
Storuman	5,12	4,79	5,20	5,41	4,78	3,78	4,07	5,23	6,61	9,83	9,75
Överkalix	7,87	6,54	6,22	5,26	3,97	4,22	3,79	5,00	6,83	11,18	11,00
Riket	3,10	2,80	2,70	1,90	1,60	1,40	1,32	2,54	4,64	7,01	6,75

Källa. I figuren redovisas årsmedeltal (1984-1994) av den öppna arbetslösheten i relation till befolkningen (16-64 år) i respektive kommun i procent (AMS, statistiktjänst, Inger Norèn, int Allm3). Dessutom redovisas årsmedeltal för den öppna arbetslösheten i riket i relation till befolkningen (16-64 år) i procent för åren 1984-1994. Siffrorna för åren 1984-1989 är hämtade ur Statistisk årsbok 1993, tabell 209, för åren 1990-1994, AMS, statistiktjänst, int Allm3. Från och med 1987 justeras värdena för riket med hänsyn tagen till förändringar i metod m.m. som ägt rum.

Figur 12 *Öppen arbetslöshet relativt befolkning 16-64 år i Malå, Storuman, Överkalix och riket under åren 1984-1994*

Figur 13 beskriver arbetslöshetssiffrorna i figur 12 grafiskt. På så sätt åskådliggörs arbetslöshetsökningen i de tre kommunerna bättre.

Källa: Se ovan vid figur 12.

Figur 13 *Öppen arbetslöshet i Malå, Storuman, Överkalix och riket åren 1984-1994*

Låt oss först studera materialet utifrån hypotes 4a om *arbetslöshetens storlek*. Rangordnar vi kommunerna för beslutsåret 1993 finner vi att Överkalix hade den i särklass högsta öppna arbetslösheten av de tre kommunerna, 11,18%, följd av Storuman med 9,83% och Malå med 9,07 procentens öppna arbetslöshet. Alla tre kommuner ligger över riksgenomsnittet, Överkalix med över 4, Storuman med nästan 3 och Malå med ungefär 2 procentenheter. Detta talar i och för sig för att arbetslöshet skapar incitament just för dessa kommuner att försöka få till stånd en förstudie inom kommunens gränser. Problemet är emellertid att arbetslösheten är högst i Överkalix som sa nej och lägst i Malå som förefaller minst negativ

av de tre kommunerna. Enligt hypotesen borde den ha varit högst i Malå och lägst i Överkalix. Vi nödgas därför konstatera att hypotesen 4a om arbetslöshetens storlek inte stämmer. Det är inte så att kommunen med högst arbetslöshet var mest benägen för en förstudie och kommunen med minst arbetslöshet minst benägen. Det finns inget entydigt samband i vårt material mellan arbetslöshetens storlek och benägenhet för förstudie.

Nu skulle ju arbetslösheten ändå kunna spela in men inte genom sin höjd utan genom sin *ökningstakt*, hypotes 4b. Kanske har ökningstakten under tiden närmast före beslutstillfället varit snabbare i Storuman och Malå än i Överkalix?

Av figur 13 framgår tydligt hur fort den öppna arbetslösheten ökade i de tre kommunerna och även i riket från år 1990 fram till 1993. Dessutom ser vi att den öppna arbetslösheten från 1990 fram till 1994 accelererar något mer än den gör i riket. Figur 13 visar också att Överkalix kommun inte bara hade den högsta arbetslösheten under 1993 utan också den snabbast växande av de tre kommunerna. Från 1990 till 1993 ökar arbetslösheten i Överkalix med 7,29 procentenheter, medan den i Malå ökar med 6,71, i Storuman med 5,76 och i riket med 5,69 procentenheter. Trots att Överkalix har den snabbast växande arbetslösheten av de tre kommunerna är det just i denna kommun som det inte blir någon förstudie. Hypotesen 4b att ju snabbare arbetslösheten accelererar desto mer benägen skulle kommunen blir för en förstudie stämmer helt enkelt inte.

I alla tre kommuner var arbetslösheten vid beslutstillfällena ovanligt hög och betydligt högre än riksgenomsnittet. Förväntningar om kommande arbetslöshet fanns troligen i samtliga tre kommuner. Detta talar för att kommunens representanter måste vidta åtgärder. Man har också i alla tre kommuner från kommunbärande politiska partiers sida försökt få till stånd en förstudie. Men det som hände var att det blev en revolt i Överkalix, men att det blev beslut i Malå och Storuman. Denna skillnad i utfall kan inte förklaras av arbetslöshetens storlek. Eftersom arbetslösheten var störst i Överkalix och minst i Malå borde revolten ha kommit i Malå och inte i Överkalix. Hypotesen om arbetslöshetens storlek är alltså inte hållbar. Inte heller arbetslöshetens ökningstakt kan förklara variationen mellan kommunerna. Ökningstakten var snabbast i Överkalix, som sa nej till förstudie, när hypotesen förutsäger att kommunen med den snabbaste ökningstakten borde uppvisa störst benägenhet att säga ja.

I förhållande till andra svenska kommuner har troligen arbetslöshetsfaktorn spelat en roll för de tre här aktuella kommunerna i Övre Norrland. Den har nog inverkat på kommunpolitikernas benägenhet att få till stånd en förstudie. Att den bidragit till s-ledningens i Överkalix ovanliga initiativ att kalla in SKB innan företagens rundskrivelse till rikets samtliga kommuner gick ut är ställt utom allt tvivel. Men den kan inte förklara skillnaden internt mellan de tre kommunerna vad gäller den slutliga utgången: att det blev nej i Överkalix med den högsta och snabbast växande arbetslösheten men ja i Storuman och Malå med lägre och mindre snabbt växande arbetslöshet.

5.5 Den femte hypotesen: Näringsliv och näringslivstraditioner

Efter denna prövning av olika hypoteser, som skulle kunna förklara varför det inte blev en förstudie i Överkalix trots en initialt överväldigande majoritet i kommunfullmäktige för en sådan och varför det blev förstudier i Malå och Storuman trots ett brett och aktivt folkligt motstånd, skall vi nu föra ett resonemang kring näringsliv och näringslivstraditioner, som kan ha inverkat på beslutsprocessernas utfall i de tre kommunerna. Inom ramen för denna uppsats finns inte möjlighet att mer djupgående pröva bärkraften av denna hypotes. Men vi har ändå valt att översiktligt diskutera dess bärighet.

Hypotes 5 om näringsliv och näringslivstraditioner säger att det finns skillnader i aktuellt näringsliv och i näringslivstraditioner mellan kommunerna, som skulle kunna bidra till att förklara skillnaderna i inställningen till förstudien. Vi har specificerat denna grundhypotes till underhypotes 5a om bergshantering och gruvor.

Underhypotes 5a om bergshantering och gruvor. En kommun som vid beslutstillfället har ett näringsliv med bergshantering och gruvor, vilket passar ihop med bergborrning och avfallshantering, är mer benägen än andra att fatta ett positivt beslut. På samma sätt blir den kommun mer benägen att säga ja, som i sin tidigare näringslivshistoria har erfarenhet av bergshantering, gruvor och annan industri som tar upp schakt och borrar i marken och utnyttjar malm och andra lokala råvaror och som därför har skapat en speciell lokal företagskultur.

Storuman är den enda av kommunerna som har fjäll inom sina gränser. De högsta topparna mot Norgesgränsen i väster når drygt 1700 m.ö.h. Malå och Överkalix är utpräglade skogskommuner med belägenhet mitt i den stora nordsvenska taigan. Detta har lett till skillnader i näringsliv. Storuman har utvecklat en turistnäring, som bygger på fjällnaturen med skidåkning på vintern och fiske och vildmarksliv på sommaren. Umeälven som rinner upp i den norska fjällvärlden och strömmar genom hela kommunen är i stort sett totalt utbyggd med vattenkraftsanläggningar. Fjällturism spelar av naturliga skäl inte samma stora roll i Malå och Överkalix som i Storuman. Överkalix har i stället en annan typ av turism, som hänger samman med att landets sista helt svenska, av vattenkraftsutbyggnader mellan fjäll och hav helt orörda fjällälv inklusive biflöden strömmar rakt genom kommunen, nämligen Kalixälven. Malån i Malå kan i detta avseende inte mäta sig med den mäktiga och fiskrika Kalixälven, ty den har inte sina källflöden i fjällkedjan utan i skogslandet och mynnar ut i den redan utbyggda Skellefteälven, även om den själv ännu inte har drabbats av vattenkraftsexploatering.

En utmärkande sak för Malå är i stället gruvnäring och traditioner från gruvnäring. Malå har eller har haft många gruvor inom eller strax utanför sina gränser: Adak, Näsliden, Kristineberg och Rävliiden. Ett flertal av dem är i skrivande stund nedlagda. Det finns alltså en tradition av bergshantering, gruvor och bergborrande i kommunen. Något liknande finns inte i Storuman och Överkalix. Hur skulle dessa särdrag kunna inverka på beslutsprocessen i förstudiefrågan? Naturligtvis har de inte kunnat inverka direkt och oförmedlat. De har

däremot kunnat påverka människors övertygelser och uppfattningar för eller emot en förstudie och på detta indirekta sätt övat inflytande över befolkningens och beslutsfattarnas ställningstaganden.

Att det i *Malå* fortfarande finns bergshantering och en tradition av bergshantering kan medföra att motståndet blir svagare än i andra kommuner där detta saknas. Medborgarna i denna kommun är så vana vid borrhningar i berggrunden och gruvschakt att ytterligare borrhningar för ett kärnavfallslager eller en eventuell lagring i någon nedlagd gruva upplevs som mindre negativt än i de två andra kommunerna. Nya företagsetableringar kan ses som någonting positivt av flertalet medborgare, vilket gör att de ingrepp i naturen som därvid blir nödvändiga accepteras eller åtminstone tolereras. Överhuvudtaget kan gruvtraditionen i kommunen ha skapat ett positivt klimat för ytterligare en näring som har med urberg, schaktning och borrhning att göra. Följden blir ett positivt beslut om en förstudie. Mekanismen kan också vara att den lokala arbetskraftens befintliga kompetens känns någorlunda relevant för den nya näringen. Vi kan också se i föregående kapitel om motståndsgrupperna att motståndet i Malå verkar vara något mindre starkt bland annat enligt den undersökning som tidningen Norra Västerbotten genomförde. Å andra sidan kan vi vända på resonemanget. Erfarenhet av gruvdriften har gett kommunmedborgarna insikter om geologiska svårigheter såsom sprickor och jordskalv, vilket i sin tur stärker motståndet och kritiken mot KBS 3-metoden.

Turismen och fjällnaturen i *Storuman* kan vara en faktor som påverkar kommunbefolkningen mot ett förstudiebeslut. Motståndarna blir starkare emedan de kan hävda att en förstudie och ett eventuellt slutförvar skulle påverka turistnäringen i en negativ riktning. Vi kan anta att ett djupförvar resulterar i arbetstillfällen men det kan också förstöra andra i till exempel turistindustrin. Detta har också använts i debatten i Storuman som ett av de främsta argumenten mot (VK 921219, 930707, 930906, 930914, 931019). Det finns ju en uppenbar risk att den lokala arbetskraftens kompetens inte är relevant för den nya bergshanteringen samtidigt som kärnavfallshanteringen skapar en negativ bild av kommunen som skadar turistnäringen och därmed sysselsättningen.

Även den fritt strömmande Kalixälven kan ha bidragit till ett starkare motstånd i *Överkalix*. En förstudie och en etablering av ett slutförvar kan uppfattas som ett hot mot den orörda älven och därigenom har motståndet blivit så starkt i Överkalix. Motståndarna resonerar att Kalixälven i sig är en naturupplevelse. Denna upplevelse skulle komma att förtas genom vetskapen om att det finns ett slutförvar av utbränt kärnbränsle i närheten. Därigenom skulle också den nuvarande turismen, som i mångt och mycket bygger på sportfiske och naturupplevelser, komma att minska.

Traditionen av bergshantering och ingrepp i naturen kan ha bidragit till den bland kommunbefolkningen relativt positiva inställningen i Malå medan fjällturismen och älv-tänkandet kan ha inverkat på den kritiska inställningen bland kommunbefolkningarna i Storuman och Överkalix. Vi kan i denna uppsats inte säga hur stor roll de har spelat men vi misstänker att de inte varit utan betydelse. I Storuman var exempelvis moderaterna i

turistnäringens Tärnaby motståndare samtidigt som partikamraterna i kommunens andra delar var för. Ytterligare forskning krävs på detta område.

5.6 Sammanfattning av fem hypoteser

Vi har i detta kapitel beaktat fem större faktorer, som vi trots skulle ha kunnat spela en avgörande roll för förstudiefrågans utgång i de tre kommunerna. Tre av dessa kan avfärdas samtidigt som två kan ha förklaringsvärde. Låt oss börja med de tre som måste avvisas.

Hypotesen 1 att det är de politiska partiernas styrka i kommunfullmäktige och kommunstyrelse, som i realiteten avgör om en kommun säger ja eller nej till en förstudie, har vi kunnat avvisa. Det är inte så att de kommuner där kärnkraftspartierna har absolut majoritet (underhypotes 1a) säger ja och de där de är i minoritet säger nej.

Kärnkraftspartierna har förkrossande absoluta majoriteter i samtliga tre kommuner, men det är bara två som accepterar och i den ena av dessa, Malå, godtas en förstudie med minsta möjliga marginal. Inte heller underhypotesen 1b om kärnkraftspartiernas relativa styrka håller. Det är inte så att ju starkare kärnkraftspartierna är i fullmäktige desto större blir sannolikheten för ett ja (underhypotes 1b). Kommunen med den med den starkaste kärnkraftsmajoriteten (Överkalix) sa nämligen nej till en förstudie, medan den med den svagaste (Malå) sa ja, när enligt hypotesen förhållandet borde ha varit det omvända.

Arbetslöshetsfaktorn kan avvisas (hypotes 4). Arbetslösheten var högst i Överkalix som sa nej och lägst i Malå som förefaller ha varit minst negativ av kommunerna när den enligt hypotesen 4a borde ha varit högst i Malå och lägst i Överkalix. Hypotesen 4b om arbetslöshetens ökningstakt håller inte heller. Trots att Överkalix hade den procentuellt sett snabbast ökande arbetslösheten sa kommunen nej medan de två andra kommunerna som hade mindre snabbt växande arbetslöshet sa ja.

Samtliga hypoteser om att skillnader i massmedias agerande förklarar skillnader i kommunernas (hypotes 3a, 3b, 3c) kan avvisas. Underhypotesen 3a om att negativa tidningar leder till negativa beslut håller inte. I Malå skriver Västerbottens Folkblad absolut ingenting, vilket innebär att den inte kan ha inverkat, medan Norra Västerbotten är klart för ett nej. Eftersom kommunen svarade ja stämmer inte hypotesen. I Överkalix säger Norrbottens-Kuriren absolut ingenting under hela striden. Norrländska-Socialdemokraten uttalar sig i frågan först i juni 1993 när den negativa opinionen var väl etablerad och tycks då luta mot ett svagt nej beroende på folkopinionen. I Storumanfallet vill Västerbottens-Kuriren ha en förstudie med villkor medan Västerbottens Folkblad inte yttrar sig innan beslutet är fattat. Underhypotesen 3b stämmer inte heller. Det finns ingen tidning med starkt engagemang för. Den enda som har ett starkt engagemang mot är Norra Västerbotten men i Malå blev det ett ja. Underhypotesen 3c om att ju större uppmärksamhet som ägnas kärnbränslefrågan i den lokala pressen desto större är sannolikheten för ett nej stämmer inte. Västerbottens-Kuriren hade klart mest nyhetsmaterial men Storuman röstade ja.

Däremot stämmer nog hypotesen 2 om lokala motopinionsrörelers styrka. De minsta folkstormarna relativt sett, både till numerär och intensitet, fanns i de två kommuner där förstudier genomfördes och den starkaste fanns i Överkalix där förstudiefrågan avfördes från dagordningen. Hypotesen om motopinionsrörelsernas styrka får därmed stöd. Anmärkningsvärt är att det verkar finnas en kraftig majoritet på medborgarnivå i alla tre kommunerna mot förstudier men ändå beslutas om en sådan i två av kommunerna. Slutsatsen blir att hypotesen om motopinionsrörelsens styrka verkar stämma. I den kommun där motopinionsrörelsen hade det starkaste folkliga stödet, Överkalix, blev det inget beslut om förstudie. I de kommuner där motopinionsrörelsen hade ett relativt sett mindre stöd bland befolkningen blev det beslut om förstudie.

Hypotesen 5 om att skillnader i aktuellt näringsliv och näringslivstraditioner förklarar olikheterna i förstudiefrågan kan heller inte avfärdas. Traditionen av bergshantering och ingrepp i naturen kan ha bidragit till den bland kommunbefolkningen relativt positiva inställningen i Malå medan fjällturismen och älvänkandet kan ha inverkat på den kritiska inställningen bland kommunbefolkningarna i Storuman och Överkalix. Vi kan i denna uppsats inte säga hur stor roll de har spelat men vi misstänker att de inte varit helt utan betydelse. I Storuman var exempelvis moderaterna i turistnäringens Tärnaby motståndare samtidigt som partikamraterna i kommunens andra delar var för. Ytterligare forskning krävs på detta område.

6. Beror beslutsprocessernas utfall på beslutsprocessernas karaktär?

Grundhypoteserna i detta avsnitt handlar om samspel, motspel och dialektik. De säger att det kommunala representativa politiska systemets agerande i olika avseenden kan stärka eller försvaga motopinionsrörelser, vilket i sin tur kan få återverkningar på det kommunala politiska beslutsfattandet. Likaledes kan motopinionsrörelsens agerande i olika avseenden stärka eller försvaga det kommunala representativa politiska systemets agerande, vilket kan få återverkningar på motopinionsrörelsen. Vi formulerar den sjätte grundhypotesen i tre enkla varianter: (a) beslutsprocessens längd, (b) om motopinionsrörelser kommer in tidigt eller sent i den kommunala beslutsprocessen, (c) om den kommunala beslutsprocessen är öppen eller sluten. Dessutom formulerar vi en stor övergripande sjunde hypotes om samspelet mellan beslutsfattare och opinionsrörelser.

Efter utredningen av beslutsprocessernas längd (a) granskas huruvida opinionsrörelser kommer in tidigt eller sent i den kommunala apparatens beslutsprocess (b). Därefter behandlas de kommunala beslutsprocessernas öppenhet och andra egenskaper (c) för att se om det föreligger några väsentliga skillnader mellan å ena sidan Överkalix och Malå och Storuman å den andra.

Detta för oss i det sista avsnittet in på hypotesen 7 om dialogen eller samspelet mellan det kommunala representativa politiska systemet och motopinionsrörelserna. Samspelet mellan de två lägren, d.v.s. mellan dem som agerar för en förstudie och dem som agerar mot, är synnerligen intressant. Denna samspels-motspelsfaktor är kanske den drivkraft, som slutligen förklarar varför det blev förstudie i Malå och Storuman men inte i Överkalix.

6.1 Om beslutsprocessernas längd

Den enklaste delhypotesen (a) under hypotes 6 handlar alltså om den kommunala beslutsprocessens längd över tid. Bilaga 2 visar översiktligt beslutsprocesserna i Storuman, Malå och Överkalix 1992-1994. Hypotesen är att om den kommunala beslutsprocessen är snabb blir det ett positivt beslut om förstudie, om den är lång och utdragen blir det ett negativt beslut. Detta skall ses i ett sammanhang med motopinionsrörelser. Om processen är lång är det mer sannolikt att en motståndsrörelse hinner bildas, organisera sig och skrida till handling genom namninsamlingar, skrivelser och demonstrationer. Om processen är blixtnabbt kort blir eventuella motståndare överspelade; de hinner inte organisera sig och skapa motopinion, vilket gör att kommunledningen kan fatta beslut om förstudie.

Utifrån denna hypotes förväntar vi oss att nejkommunen Överkalix skall ha en längre, mer utdragen process, medan de båda ja-kommunerna skall ha betydligt kortare beslutsprocesser.

För att fastställa längden av en beslutsprocess måste vi hitta en början och ett slut. Att fastställa slutpunkter är i detta fall enkelt. Vi låter helt enkelt fullmäktiges beslut i förstudiefrågan bilda slutpunkt. Beslutsprocessen slutar då i Storuman den 29 juni 1993, i Malå den 22 november 1993 och i Överkalix den 27 december 1993.

Betydligt svårare är det att bestämma den punkt då en beslutsprocess startar. Beslutsprocesser tenderar att vara sömlösa vävar utan klar begynnelse. Men låt oss göra några försök. Följande förslag visar några möjliga startpunkter:

1. SKB:s brev den 21 oktober 1992 till landets 269 kommuner
2. Första reaktionen på kärnbränslefrågan i kommunala instanser
3. Första gången kommunens politiker med rimlig grad av systematik överväger frågan om en förstudie.

Låt oss inledningsvis utgå från att förstudieprocessen börjar i och med *SKB:s förfrågan* till landets 269 kommuner den 21 oktober 1992 (SKB 92-10-21). Med denna operationalisering urskiljer sig Storuman från de andra genom att ha en betydligt kortare beslutsprocess. I Storuman blev beslutsprocessen sju månader, i Malå och Överkalix ungefär 13 respektive 14 månader. Två kommuner med olika långa beslutsprocesser beslutar lika, två kommuner med nästan identisk lika långa beslutsprocesser beslutar olika. Med denna operationalisering tycks inte den enklaste hypotesen stämma.

Låt oss nu i stället utgå från att startpunkten är *första reaktion i kommunala instanser*. Läget framgår av figuren i Bilaga 2. Relativt sett blir beslutsprocessens längd i de tre kommunerna då lite annorlunda än vid den första operationaliseringen.

I Storuman beslutade kommunstyrelsen den 15 december 1992 att genomföra studiebesök vid anläggningar för omhändertagande och lagring av utbränt kärnbränsle. Detta beslut föregicks av att arbetsutskottet den 23 november informerades av personal från SKB om programmet för lagring av det utbrända kärnbränslet i Sverige (prot S93:2). Och detta i sin tur skedde med anledning av att arbetsutskottet i slutet av oktober eller början av november tog upp SKB:s förfrågan till landets kommuner och beslöt driva frågan vidare (int S5). Om det sistnämnda räknas som den första kommunala reaktionen blir beslutsprocessen ungefär åtta månader lång.

I Malå kommun kan den första kommunala reaktionen sägas vara då kommunen och SKB är i kontakt med varandra med anledning av att SKB besökte ett företag i kommunen. Informationen från SKB hölls den andra april 1993. Beslutsprocessen skulle då vara c:a åtta månader – 2 april t.o.m. 22 november 1993.

I Överkalix är framläggandet av motionen den 26 april 1993 den första reaktionen i kommunala instanser. Eftersom motionen dras tillbaka den 27 december blir den öppna, formella beslutsprocessen åtta månader lång.

I Storuman åtta, i Malå åtta och i Överkalix åtta månader. Det tycks alltså inte finnas någon avgörande skillnad mellan kommunerna i fråga om beslutsprocessernas längd, mätt på det sätt som här angetts. Inte heller enligt denna operationalisering tycks hypotesen om beslutsprocessernas längd stämma.

Låt oss nu till sist pröva det tredje kriteriet på när en kommunal beslutsprocess startar: *första gången kommunens politiker med någon grad av systematik överväger frågan* om en förstudie. Med detta kriterium blir plötsligt beslutsprocessen i Överkalix betydligt längre än i Malå och Storuman.

Beträffande Storuman förändras inte beslutsprocessens längd med detta tredje kriterium. Beslutsprocessen startar i slutet av oktober eller början av november 1992 då brevet från SKB första gången tas upp i arbetsutskottet för beredning (VK 921215). Detta skulle innebära en beslutsprocess på ungefär åtta månader i Storuman.

Hur beslutsprocessens början i Malå skall avgränsas med detta tredje kriterium är däremot mer osäkert. Redan i maj 1992 uttalar sig Malås kommunalråd, Rolf Andersson, för Norra Västerbotten med anledning av informationsmötet med SKB i Laisvall i grannkommunen Arjeplog, arrangerat av "Arbetsgruppen för industrietablering i Arjeplog". Han säger sig inte vara främmande för att pröva om det finns områden i närheten av Malå, som skulle lämpa sig som atomsoptipp (NV 920522). Men eftersom uttalandet tycks ha stannat på pratnivå så är det inte rimligt att låta det bilda startpunkten för beslutsprocessen i Malå. SKB:s förfrågan senare på hösten till Sveriges kommuner tycks inte ha utlöst någon omedelbar reaktion i Malå, vilket kontrasterar mot iveren i Överkalix och även mot aktiviteten i Storuman. Den rimliga startpunkten blir därför – liksom enligt det andra kriteriet – april 1993 då kommunen informeras i samband med att SKB besöker företaget ABEM i Malå. Beslutsprocessen blir med andra ord åtta månader lång.

För Överkalix del blir beslutsprocessen med detta tredje kriterium betydligt längre än enligt de två tidigare beräkningarna och därmed också betydligt längre än processerna i Storuman och Malå. Vi inser nu att frågan om förstudier och utbränt kärnbränsle tar sin början i denna bygd kring Kalixälven redan på försommaren 1992, då SKB och socialdemokratiska arbetarkommunen träffas för informationsutbyte, på initiativ av den senare. I och för sig kommer den socialdemokratiska motionen i frågan inte förrän i april 1993, men det är rimligt att räkna beredningsprocessens början från försommaren 1992. Socialdemokraterna hade en överväldigande egen majoritet i fullmäktige. En träff med arbetarkommunen blir därmed under rutinpolitiska förhållanden praktiskt liktydigt med en träff med kommunledningen. Med detta startdatum blir beslutsprocessen i Överkalix nästan 19 månader lång.

Vi har försökt fastställa om det fanns en skillnad i beslutsprocessens längd mellan Överkalix å ena sidan och Malå och Storuman å den andra. Enligt den första och den andra operationaliseringen finns ingen sådan skillnad. Vid den tredje operationaliseringen dyker emellertid en skillnad upp. Beslutsprocessen i Överkalix blir 18 månader lång mot ungefär åtta månader för Malå och Storuman. Enligt detta beräkningssätt, som är det rimligaste, tycks det finnas ett samband mellan beslutsprocessens längd och utfall. Det negativa utfallet i Överkalix tycks ha något samband med den långa beslutsprocessen, det positiva i de andra två med de korta beslutsprocesserna. Hypotesen att korta beslutsprocesser om inte leder till så dock samvarierar ja och långa med nej får därmed ett visst stöd.

Vi skall nu gå över till att undersöka den andra delhypotesen under hypotes 6: huruvida motopinionsrörelser kommer in tidigt eller sent i den kommunala beslutsprocessen.

6.2 Om motopinionsrörelsers raskhet och förmåga att få tillträde

Delhypotesen säger att ju tidigare motopinionsrörelsen lyckas etablera sig och få tillträde till den kommunala apparatens beslutsprocess, desto större är chanserna till framgång. Mer specifikt: en motopinionsrörelse som kommer in på ett tidigt stadium i beredningen av frågan har större möjlighet att påverka beslutet i riktning mot ett nej eftersom parterna då ännu inte hunnit låsa fast sig vid ståndpunkter genom voteringar eller uttalanden i massmedia. En motopinionsrörelse som kommer in sent har mindre chanser av samma skäl. Tidigt agerande bäddar för framgång, sent agerande bäddar för misslyckande.

Delhypotesen om tidigt agerande tycks stämma på våra tre kommuner. I Överkalix kommer motståndet in i bilden mycket tidigare än i Storuman och avsevärt mycket tidigare än i Malå. Redan den 3 november 1992 kommer den första tunga protestskrivelsen in till Överkalix kommun, den skrivelse som f.ö. hänvisar till en namninsamling med inte mindre än 4 278 namnunderskrifter. Detta är mycket tidigt i förhållande till beslutsprocessen i kommunala organ, som ju börjar med den välbekanta s-motionen den 26 april 1993. Anledningen till att motkrafter kommer i gång så tidigt i Överkalix är att medierna rapporterar om arbetarkommunens möte med SKB i juni. Som en följd av detta sätts motkrafter i rörelse. I Storuman organiseras motopinionsrörelsen senare; man håller ett motståndsmöte den 18 februari 1993, kommer in med en protestlista med 3 883 namn den andra april och organiserar ett stort motståndsmöte den 3 juni. I Malå blir det fart ännu senare. Opinionsgruppen bildas först i oktober 1993. Den första skrivelsen avsänds den 20 oktober, så sent att Opinionsgruppen inte hinner bli representerad på informationsmötet med SKB, Statens kärnkraftinspektion, Statens strålskyddsinstitut och KASAM den 21. Först i samband med att fullmäktige skall ta sitt beslut den 22 november ordnar Opinionsgruppen en demonstration och överlämnar en namnlista (1635 namn mot), vilket från ideal påverkanssynpunkt är alldeles för sent.

Delhypotesen om när motopinionsrörelsen lyckas få tillträde till den kommunala apparatens beslutsprocess verkar stämma. Ju tidigare den kommer in, desto större är chanserna till

framgång. I Storuman och speciellt i Malå kommer motopinionsrörelsen igång senare i förhållande till när kommunen får upp förstudiefrågan på dagordningen än i Överkalix. I Överkalix kommer motopinionsrörelsen faktiskt igång så tidigt att den kan påverka varje steg i den kommunala beslutsprocessen.

6.3 Om kommunala beslutsprocessers öppenhet

Den tredje delhypotesen i detta avsnitt om beslutsprocessernas öppenhet säger att ju öppnare och mindre sluten en beslutsprocess är desto sannolikare är det, givet att det finns en oro eller ett motstånd utanför de kommunala beslutande instanserna, att det blir ett positivt beslut om förstudie. En öppen beslutsprocess där allmänhet, intresseorganisationer och minoritetspartier får information och ges tillfälle att leverera kritik och synpunkter i beredningsstadiet tenderar att mildra både motstånd mot och oro inför nya situationer. Om beslutsberedningen är sluten innebär det istället att motopinionen blir starkare. Oron bland medborgare, folkrörelser och minoritetspartier ökar eftersom de inte informeras om vad deras folkvalda arbetar med.

I Överkalix tar det socialdemokratiska partiet i kommunen initiativet och ordnar en partiintern informationsträff med SKB. Någon information från SKB:s sida för kommunstyrelsen och kommunfullmäktige hålls inte vid detta tillfälle. Dessa instanser kommer in först tio månader senare, när s-representanterna väcker en motion. När motionen väl läggs fram är det tänkt att beslut om att inbjuda SKB till att genomföra en förstudie skall fattas omgående och utan vidare utredning (NK 930427). Efter protest från en centerledamot och vänsterpartist i kommunfullmäktige ändras motionen så att en utredning i kommunstyrelsen föreslås komma till stånd (prot Ö93:1). Att uppmärksamma är också frånvaron av remisser till intresseorganisationer och liknande. Beslutsprocessen är tänkt att vara relativt sluten.

Storumanprocessen är öppen på ett helt annat sätt än den i Överkalix. Redan från början tas frågan upp i kommunala organ, närmare bestämt kommunstyrelsens arbetsutskott. SKB informerar också kommunstyrelsens arbetsutskott, inte något enskilt parti. Hela kommunstyrelsens arbetsutskott reser sedan på informationsresa. I februari sker dessutom en remiss till partier och organisationer i kommunen. Av totalt 18 remissinstanser svarar tio ja på frågan om en förstudie, fem säger nej och tre av remissinstanserna tar i sina remissvar inte ställning för eller emot en förstudie (rem S1).

I Malå inleds processen med ett uttalande av kommunalrådet i maj 1992 om att han inte är främmande för att pröva frågan (NV 920522). Då, i maj 1992, var det dock aldrig aktuellt. Sedan dröjer det nästan ett år innan det första steget mot en förstudie tas i samband med att kommunpolitikerna och de politiska partierna får en första information av SKB i april 1993 (NV 930403). En månad senare får kommunfullmäktige och de politiska partierna en andra information av SKB och även allmänheten blir då informerad (NV 930514).

Det finns alltså stora skillnader i öppenhet mellan Överkalix å ena sidan och Malå och Storuman å andra sidan. Beslutsprocessen i Överkalix är mycket mer sluten än beslutsprocesserna i Malå och Storuman. Socialdemokraterna i Överkalix vill också ha en sluten process. Det är arbetarkommunen, inte kommunala organ, som bjuder in och blir informerad av SKB. Några diskussioner med de andra politiska partierna förs inte förrän c:a tio månader senare då motionen framläggs i kommunfullmäktige och beslut om att inbjuda SKB till att genomföra en förstudie är tänkt att fattas.

I Storuman är däremot alla partier från början med, ty ärendet bereds första gången i kommunstyrelsens arbetsutskott. Senare genomförs en studieresa till Oskarshamn i vilken alla politiska partier får delta. Dessutom remitteras ärendet till partier och organisationer vilket gör att processen blir än mer öppen. Även allmänheten får information av SKB.

Även i Malå är det kommunala instanser och inte ett enskilt parti som agerar i initialskedet. Alla partier kommer därmed med från början och får information av SKB. En månad senare informeras också allmänheten i centralorten av SKB. Särskilda informationsträffar ordnas också i tätorter utanför centralorten. Någon remissrunda som i Storuman förekommer däremot inte. Under alla omständigheter är beslutsprocessen i Malå betydligt öppnare än den i Överkalix.

S-motionen i Överkalix är viktig i sammanhanget. Partiet visar där att den vill få till stånd ett kommunalt beslut utan utredning i kommunala organ samt att beslutet skall fattas samma dag som motionen presenteras. Denna slutenhet och önskan om snabb behandling får konsekvenser för fortsättningen.

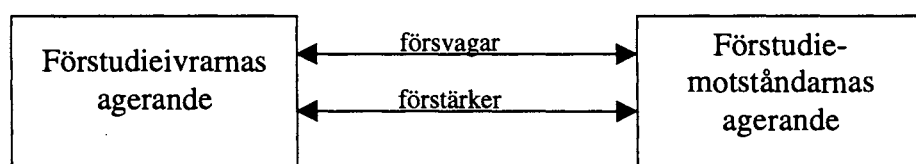
Hypotesen om beslutsprocessernas öppenhet stämmer alltså. I Överkalix där beslutsprocessen länge är utomordentligt sluten fattas aldrig något beslut om förstudie. I Malå och Storuman där beslutsprocesserna är öppnare blir det beslut om förstudie.

6.4 Den sjunde hypotesen: Samspel och motspel mellan beslutsfattare och opinionsrörelser

Nu är det dags att föra fram hypotesen om samspel och motspel mellan politiker och medborgare eller mer formellt uttryckt det representativa kommunala politiska systemets och opinionsrörelsernas agerande. Tanken är att politikerna i kommunen kan agera på sådana sätt att de underlättar eller försvårar för eventuella motopinionsrörelser. Det kan vara led i en medveten politisk strategi eller komma till som oavsiktliga bieffekter eller perversa effekter. I syfte att underminera och försvaga motståndet kan de politiska företrädarna nonchalera folkrörelser eller partiinterna motopinionsrörelser. Detta kan ske på många sätt, t.ex. genom att inte delta i möten som motopinionsrörelser arrangerar, genom att vägra ta emot uppvaktningar som görs av ombud för motopinionsrörelser eller genom att föra upp namnlistor på kommunala organs agendor efter det att den fråga som namnlistorna har syftat

till att påverka har blivit avgjord. En annan strategi är att försöka spela bort motståndet genom att arrangera föregivet neutrala informationsmöten för allmänheten men där den egna etablerade sidan får störst tidsutrymme. Men denna motspelsstrategi kan få motsatt effekt, om den hos de drabbade upptänder en vrede, som leder till att motståndsrörelsen sammansvetsas och blir mer militant.

Politikerna kan också avsiktligt underlätta genom att driva igenom bordläggningar eller återremisser eller på annat sätt förhåla, så att motståndet hinner formera sig och agera. Massmedia kan i dessa samspel och motspel tjäna som förmedlande länkar mellan lägren. Hypotesen om samspelen och motspelen mellan det representativa kommunala politiska systemets och motopinionsrörelsernas agerande illustreras i figur 14.

Figur 14 *Samspel och motspel mellan förstudieivrare och förstudiemotståndare*

Hypotesen 7 säger alltså att *både förstudieförespråkarnas och förstudieopponenternas agerande kan inverka den fortsatta beslutsprocessen och dess resultat genom avsiktligt eller oavsiktligt samspel och motspel*. Vi skall inleda vår testning av denna hypotes med att skildra situationen i Överkalix. Sedan skall vi jämföra den med beslutsgångarna i Storuman och Malå.

Som vi sett aktualiseras i *Överkalix* frågan om en förstudie redan strax efter det att SKB informerat intressenter i Arjeplog men flera månader innan SKB sänder ut sin rundskrivelse till Sveriges kommuner. Arbetarkommunen i Överkalix tar kontakt med SKB och informeras av kärnbränslebolaget i juni 1992. Det är alltså arbetarkommunen som utan att vara tillfrågad av SKB söker kontakt och det är också internt inom arbetarkommunen som informationsmötet hålls. Initiativet tas inte av något formellt kommunalt organ som kommunstyrelsen. Andra politiska partier bjuds inte in att delta. Initiativet ger ett intryck av att arbetarkommunen tänker gripa ett gyllene tillfälle i flykten långt innan eventuella konkurrentkommuner kommer in i bilden. På den punkten inträder emellertid lokala massmedia på scenen, på ett för åtminstone en del av de inblandade sannolikt oplanerat och oväntat sätt. Att mötet kommer ut som en nyhet i lokala media blir troligen en obehaglig överraskning för de agerande. Genom denna upptakt bidrar den socialdemokratiska partiledningen i Överkalix säkerligen oavsiktligt till att en motopinionsrörelse bildas, kommer igång tidigt och utvecklar en väldig militans.

Att en motopinionsrörelse uppstår beror inte bara på pro-sidans agerande. Det finns också faktorer på kontra-sidan som underlättar en organisering. Erfarenhet från tidigare motståndsrörelser är en anledning till att opinionsrörelsen i Överkalix kommer igång så snabbt och dessutom agerar på ett sätt som förefaller inövat, när den väl får reda på att

arbetarkommunen visar intresse för en förstudie och ett slutförvar. Denna erfarenhet innebär ett sorts socialt kapital i Pierre Bourdieus eller Robert Putnams mening. Det finns etablerade sociala kontakter mellan medborgare och det finns intellektuella resurser att ta till i nödens stund:

1. En av de pådrivande i den Thörnqvist-Karlssonska motopinionsrörelsen, Tore "Vippa-Tore" Karlsson, hade protestvana från en annan kampanj i en annan lokal miljöfråga, nämligen kampanjen för Kalixälvens bevarande från vattenkraftsutbyggnad (se NK).
2. Initiativtagarna till den Thörnqvist-Karlssonska motopinionsrörelsen i Överkalix hade en tidigare motrörelse mot kärnavfall som modell, nämligen Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge ett stycke längre ner i älvdalen. Förekomsten av en lokal modell och därmed motståndserfarenhet bidrog till inte bara den snabba initieringen utan även det energiska agerandet, eftersom aktionsfolket kunde ta över en argumentering, som redan var sammanställd och systematiserad.¹⁷
3. Den Thörnqvist-Karlssonska motopinionsrörelsen fick personell och mediamässig draghjälp av Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge genom att Lena Lagerstram och Bernt Selberg deltog i flera av manifestationerna i Överkalix samt skrev insändare. Det stora mötet den 5 juni var ett samarrangemang av aktionsgruppen i Överkalix och den i Kamlunge.
4. Kamlungegruppen kunde i sin argumentering hämta stöd från Avfallskedjan, en rikstäckande organisation av motståndsgrupper mot kärnkraftsavfall.

Samma dag som SKB informerar arbetarkommunen i Överkalix påbörjas debatten i tidningarna genom insändare. Troligtvis startas också nu den stora namninsamling, som resulterar i ett brev, som når arbetarkommunen och kommunfullmäktige den 3 november från de två initiativtagarna, Gerd Thörnqvist och Tore Karlsson (skr Ö92:1). Brevet som hänvisar till 4 278 namnunderskrifter delges kommunfullmäktige vid dess sammanträde den 21 december 1992 men något mer tycks inte ha hänt i de kommunala instanserna (prot Ö92:1). I efterhand framstår ändå denna tidiga namninsamling som det första stora bakslaget för förstudieivrarna.

Under de följande månaderna förbereder kommunens ledande socialdemokratiska politiker Roland Lång och Göte Nylund sin motion i fullmäktige. Tydligt lyckas de övertyga partikamraterna i arbetarkommunen om det önskvärda i en förstudie, ty den 26 april 1993 lägger de fram sin motion (prot Ö93:1). Ingenting tyder på att SKB under tiden fram till motionen skulle ha informerat kommunstyrelsen, kommunfullmäktige eller kommunstyrelsens arbetsutskott. Frågan hölls strängt inom arbetarkommunen och dess

¹⁷ I Kamlunge i grannkommunen Kalix bildades i början av 1980-talet "Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge". De lokala politikerna i Kalix var till en början positiva till ett slutförvar på det lokala territoriet. Vid den utfrågning som Aktionsgruppen i Kamlunge till slut fick till stånd lyckades motståndarna förmå kommunpolitikerna att ändra åsikt (int Ö4).

ledning och därmed inom det socialdemokratiska partiet, som ju hade egen majoritet i fullmäktige. På detta sätt kom några kommunala organ inte att bereda ärendet som i Malå och Storuman, där ju frågan väcktes i kommunstyrelsen och dess arbetsutskott, dit flera partier hade tillträde. Beslutsprocessen fram till motionen blir därmed sluten och svår att få insyn i från t.ex. oppositionspartiernas eller medborgarnas sida. Utomstående skulle därmed lätt kunna få uppfattningen att s-ledningens agerande var ett utslag av enpartitänkande.

Intrycket av beslutsprocessens slutenhet och viljan att behålla den så förstärks av förhållandet att motionärerna Lång och Nylund tänker sig att avgörandet skall ske omedelbart, d.v.s. att fullmäktige den 26 april skall tillstyrka motionen och hos SKB begära en förstudie i kommunen (prot Ö93:1). Någon beredning i formella kommunala organ skall därmed inte behöva ske, t.ex. involverande kommunstyrelsen, kommunstyrelsens arbetsutskott eller miljönämnden. Om denna plan hade förverkligats, så skulle någon part utanför det socialdemokratiska partiet inte kunnat påverka beslutsprocessen genom deltagande i beredningsstadiet.

Men Lång, Nylund och socialdemokraterna åker på en liten bakstöt. En centerpartist och en vänsterpartist yrkar avslag och vill att ärendet skall genomgå "den normala beredningen" enligt kommunallagen. Enligt lagen är det i och för sig fullt möjligt för kommunfullmäktige att uppta en motion och samma dag fatta beslut i frågan, det vill säga en fråga kan avgöras utan beredning. Men kommunfullmäktige måste då vara enigt och ärendet skall vara av sådan art att det fordrar skyndsam handläggning. Dessa förutsättningar är inte uppfyllda i det aktuella fallet, menar opponenter (prot Ö93:1; jfr SFS 1992:900 §32, 40 och SFS 1991:900, 5 kap. §32). Ställda inför denna argumentering i en formfråga försvagar motionärerna själva sitt yrkande något: i stället för att nu besluta om anhållan hos SKB skall frågan utredas av kommunstyrelsen innan beslutet tas. Trots detta uppnås ingen enighet utan de två opponenterna håller fast vid sitt avslag (prot Ö93:1; NK 930427).

I efterhand framstår beslutet om återremittering som viktigt för den fortsatta utvecklingen. Det uppskov som centerpartiet och vänsterpartiet lyckas åstadkomma genom att hänvisa till lagbokens paragrafer ger tid för Gerd Thörnqvist att dagen efter uppvakta Roland Lång med namnlistorna och framför allt för henne och Tore Karlsson och flera andra att bilda Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix. Bildandet hänger mycket tydligt samman med dels ilskan över motionen den 26 april, dels uppskovsbeslutet. Härmed är det belagt med ett fall att aktörer i det officiella politiska systemet kan agera så att de dels oavsiktligt stärker ett motstånd som hittills legat och pyrt men som nu organiseras och flammar upp, dels ger dessa motståndskrafter tid att formera sig (int Ö5, NK 930428, NK 930519). Aktionsgruppen inkommer den 25 maj med en skrivelse med en lång lista över farligheter med högaktivt radioaktivt avfall. Till skrivelsen läggs en inbjudan till ett offentligt informationsmöte den 5 juni i Folkets Hus i Överkalix om riskerna med ett slutförvar enligt SKB:s metod. Skrivelsen är undertecknad av två kvinnor, Gerd Thörnqvist och Lena Lagerstam (skr Ö93:1). Aktionsgrupperna tänker uppenbarligen inte sitta och vänta på att kommunen skall arrangera informationsmöten utan har tagit saken i egna händer. Kommunledningen har uppenbarligen inte tänkt sig att allmänheten skall bli informerad som ett led i beredningen av förstudiefrågan. På den här punkten visar aktionsgruppen

därmed en politisk driftighet, som det inte finns någon direkt motsvarighet till hos grupperna i Malå och Storuman.

Skrivelsen och det förestående opinionsmötet tycks inte ha gjort något intryck på kommunens ledande politiker. Den första juni 1993 sammanträder nämligen kommunstyrelsens arbetsutskott och föreslår då att kommunstyrelsen skall föreslå kommunfullmäktige att inlämna en begäran till SKB att genomföra en förstudie i kommunen. De två kvinnornas skrivelse tycks inte ha behandlats i samband med s-motionen, som man skulle kunna vänta sig. I stället tillförs den ärendet i ett senare beslut samma dag (prot Ö93:2). Är detta en medveten taktik från förespråkarnas sida? Sannolikt, men vi har inga belägg. Under alla omständigheter är kommunens politiska ledning inriktad på att nonchalera det kraftiga folkliga lokala motståndet och trumfa igenom ett beslut om en förstudie.

Sannolikt underskattar den socialdemokratiska kommunledningen motståndets omfattning och intensitet. Att det nu vuxit sig verkligt starkt kommer klart till uttryck på aktionsgruppernas möte den 5 juni. Uppskattningsvis tusen personer samlas enligt tidningarnas utsända för att lyssna. Efter mötet går 300 människor i ett demonstrationståg till Folkets Hus, där politikerna skall möta upp. Men ingen enda folkrepresentant visar sig för att ta emot medborgartåget. Roland Lång(s) och den ledande moderaten Leif Stoltz har i stället valt att delta i Flottens dag längre ner efter Kalixälven. Ånyo ignorerar kommunens ledande politiker den efter överkalixmått oerhört stora motståndsrörelsen. Besvikelsen är enligt tidningarna stor bland arrangörer och demonstranter (NK 930607, NSD 930607).

Fortfarande är den socialdemokratiska kommunledningen inställd på genomtrumfning. Den 14 juni följer kommunstyrelsen arbetsutskottets förslag och föreslår att kommunfullmäktige skall begära att SKB genomför en förstudie, med ett tillägg från kommunalrådet Lång att bland annat lokala aktionsgrupper skall beredas möjlighet att delta i förstudien. Trots denna eftergift ökar motståndet så att röstsiffrorna blir 6-4. I motsats till Storuman och Malå är partilinjerna strikta: samtliga socialdemokrater står emot samtliga borgerliga och vänsterpartister. Striden om kärnkraftsavfallet i Överkalix har nu utvecklats till en kraftmätning mellan det socialdemokratiska partiet å ena sidan och å andra sidan befolkningen, aktionsgrupperna och den samlade partipolitiska oppositionen (prot Ö93:3). Sannolikt är det aktionsgruppens agerande som gjort att moderaterna börjar svikta. Utgången kan ändå tyckas given. Socialdemokraterna behärskar fullmäktige med 19 mot 12.

Några dagar senare låter Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix meddela att den inte tänker delta i någon förstudie tillsammans med SKB. "Vi kommer att agera MOT en förstudie och ett slutförvar av atomsopor på vårt sätt," avslutar man hotfullt dunkelt (skr Ö93:4).

Den 25 juni 1993 kan Norrbottens-Kuriren överraskande meddela att socialdemokraterna på fullmäktigesammanträdet om någon dag kommer att frångå sitt eget beslut i kommunstyrelsen om omedelbart ja och i stället ånyo begära återremiss (NK 930625). Vid sammanträdet den 28 lägger Lång själv tillsammans med bl.a. moderaten Leif Stoltz fram

yrkandet om återremiss. Det nya förslaget voterades igenom med siffrorna 20 mot 10 och en nedlagd. Bakom står samtliga 18 socialdemokrater och bägge moderaterna, mot är de andra tre partierna. Socialdemokraterna har nu lyckats bryta upp den enade motståndsfrenten och få moderaterna med sig (Ö93:4, NSD 930628a, b, c). Samtidigt innebär återremissen ännu ett bakslag för socialdemokraterna och förstudieivrarna.

Varför svängde socialdemokraterna från omedelbart beslut till fortsatt utredande? När ägde egentligen omsvängningen rum? Och varför inträffade den? Mötesprotokollet från den 28 juni ger inga svar (Ö93:4).

Uppenbarligen är det inte ungdomarnas protestlista med 1 559 namnunderskrifter, som fått Lång och socialdemokraterna på andra tankar. Det framgår ju av Norrbottens-Kurirens referat från uppvaktningen (930625) att beslutet måste ha fattats innan uppvaktningen. Något måste ha inträffat mellan den 14, då socialdemokraterna i kommunstyrelsen rekommenderade förstudie, och den 24 juni, då Lång meddelade ungdomsuppvaktningen att partiet hade svängt. Vad var det som hände?

En hypotes är att det väldiga folkmötet den 5 i kombination med den folkvrede, som kan ha uppstått då Lång eller Stoltz försränner i stället för att ta emot demonstranterna, kan ha pressat socialdemokraterna tillbaka. Det folkliga trycket på Lång, Nylund och socialdemokraterna blev så stort, att de rentav fått svårt att vistas ute bland vanliga människor. Mot detta talar att motionen tillstyrktes den 14 juni i kommunstyrelsen, d.v.s. efter folkmötet och demonstrationen.

Ytterligare en orsak skulle kunna vara Aktionsgruppens negativa svar på tilläggsförslaget den 14 juni att gruppen skulle få delta i förstudien. Det implicita hotet i skrivelsen skulle därvid också ha kunnat göra verkan. Om tilläggsförslaget var ett lockbete för att tämja Aktionsgruppen, så visar gruppens svar (skr Ö93:4) att det var en felspekulation.

Alla de nu nämnda faktorerna har spelat in som allmän bakgrund. Men huvudförklaringen måste sökas på annat håll. Nyckeln innehades av den grupp äldre socialdemokrater som inte satt i kommunfullmäktige men som tog initiativ till en egen enkät bland kommunbefolkningen. Motivet var att visa att de egna partivännerna i kommunledningen inte hade befolkningen med sig, utan att motståndet i själva verket var utbrett. Bakom detta låg kanske uppfattningen att den tidigare namninsamlingen lämnats utan åtgärd av de aktiva kommunpolitikerna inklusive de egna (int Ö3, Billy Nyström).

Inför kommunfullmäktiges sammanträde i slutet av juni började enkätgruppen se att enkäten skulle visa en massiv stämning mot en förstudie.

Att en grupp inom det egna partiet gör en opinionsundersökning med udden riktad mot partiets egna representanter i demokratiska församlingar är högst ovanligt i Sverige. Det måste rimligen ha uppfattats som ett allvarligt hot av de berörda politikerna. För att kväva denna revoltunge inom det egna partiet måste Roland Lång och Göte Nylund retirera och falla tillbaka på reservstrategin beredning och information innan nytt beslut kunde fattas.

Det finns emellertid ett aber med denna förklaring. Enligt våra intervjuer i efterhand uppvaktade enkätgruppen fullmäktiges ordförande Åke Sköld dagen innan mötet på måndagen, d.v.s. under söndagen den 27 juni, och begärde att socialdemokraterna skulle dra tillbaka motionen (int Ö3). Men vi har ju redan sett att omsvängningen måste ha skett den 24 eller tidigare eftersom tidningarna den 25 vet om kovändningen. Det kan alltså inte ha varit själva uppvaktningen den 27, som lett till omsvängningen. Att uppvaktningen verkligen skedde efter det att ungdomarna presenterat sin undersökning för Roland Lång och där får beskedet att förespråkarna beslutat backa framgår också av samtida uppgifter. I den artikel i Norrbottens-Kuriren, som presenteras i augusti då enkäten är färdig, står följande: "Redan när kommunfullmäktige sammanträdde i slutet av juni såg SAP-gruppen vartåt det lutade. – Vi uppvaktade därför Åke Sköld, fullmäktiges ordförande, före mötet och begärde att socialdemokraternas skulle dra tillbaka motionen om en förstudie, säger Billy Nyström. En grupp ungdomar i Överkalix hade ju också vid det laget presenterat en undersökning bland de unga i kommunen – med ungefär samma resultat som den SAP-gruppen gjort" (NK 930824).

Men även om det inte är själva uppvaktningen, som leder till kovändningen, så torde det ändå ha varit enkäten och dess resultat, som tvingat fram omsvängningen. Kovändningen har i så fall ägt rum på grund av anticipation. De ledande socialdemokraterna har hört rykten om att enkäten är på gång och har då insett att spelet är halvt förlorat. För att inte politiskt förlora ansiktet så har de föregripit uppvaktningen och svängt innan den skett. Enkätundersökningen ledd av en grupp äldre socialdemokrater har alltså lett till att den dåvarande partiledningen tvingats retirera i förstudiefrågan.

Förstudieförespråkarna sätter nu sitt hopp till informationsmötena. Motståndet skall informeras bort. Men redan att anordna möten visar sig stöta på problem. Den 27 juli går en inbjudan ut från Roland Lång till en informationskväll. "All den rädsla som finns och det motstånd som uppstått tyder på bristfälliga kunskaper om vad en förstudie innebär," skriver han. Enligt det preliminära programmet i skrivelsen skall SKB få inleda med 20 minuter, sedan Lokala aktionsgruppen med 20 samt Statens kärnkraftinspektion och Statens strålskyddsinstitut med vardera 20 samt till sist Luleå Högskola med 30. En frågestund på en timme skall avsluta kvällen (skriv Ö93:1). Men den lokala Aktionsgruppen mot atomsopor rycker ut och protesterar mot att kärnkraftsförespråkare och myndigheter får 90 minuter medan Aktionsgruppen bara får 20. Den kräver att motexpertis inkallas. Vidare hävdas att den studiegrupp som Aktionsgruppen bildat borde ha fått de 24 000 kronor den sökt av kommunen för att bekosta föreläsare till informationsmötet. Greenpeace bör bjudas in. Om Aktionsgruppen inte får igenom sina krav kommer den inte att ställa upp på informationskvällen (skr Ö93:6).

Till detta kommer att centerpartiet ånyo agerar paragrafryttare. När kommunstyrelsens arbetsutskott träffas den 2 augusti håller Lång först fast vid den ursprungliga tidsplanen men ändrar sig under mötet till att sammankomsten skall hållas "så snart som möjligt". Detta blir också arbetsutskottets rekommendation till kommunstyrelsen. Dagen därpå låter Lång emellertid meddela att mötet ställts in på grund av centerpartiets tolkning av en

kommunalrättslig fråga (prot Ö93:6). Det som åsyftas är att fullmäktige enligt centern gett uppdraget till kommunstyrelsen, vilket innebär att arbetsutskottet inte kan bestämma tiden utan måste nöja sig med att rekommendera kommunstyrelsen att fatta ett sådant beslut. Och nästa kommunstyrelsens nästa möte skulle bli om en månad.

Även detta uppskov får en viktig konsekvens, som sannolikt är oavsedd. I det som nu sker spelar en lokal tidning en viktig roll som mellanlänk. Den 24 augusti presenteras i borgerliga Norrbottens-Kuriren den nyss nämnda enkäten gjord av den äldre gruppen socialdemokrater. Denna grupp, som innan kommunfullmäktigesammanträdet den 28 juni uppvaktade fullmäktiges ordförande Åke Sköld med ett preliminärt resultat av enkäten, kan nu redovisa det fullständiga resultatet. Det visar sig att motståndet mot en förstudie är förkrossande (NK 930824). På frågan (int Ö3) "Vill du att SKB genomför en förstudie gällande slutförvaring av utbränt kärnbränsle" svarar av 1650 tillfrågade 1517 personer nej, 72 ja och 61 avstår från att svara. Nästa dag skall resultatet av enkäten överlämnas till arbetarkommunens styrelse. Enligt tidningen togs initiativet av en Eskil Stoltz i Boheden. En annan av de pådrivande, Billy Nyström, säger: "Vi har varit tio-femton personer, som knackat dörr i hela kommunen. Medvetet har vi vänt oss enbart till röstberättigade personer, men vi har inte besökt sjukhem och ålderdomshem." Vidare säger Nyström till Norrbottens-Kurirens utsände: "Redan från början var vi överens om att göra en så opartisk enkät som möjligt, och vi har undvikit att diskutera saken, bara ställt frågan." Eftersom informationen kring förstudiefrågan i Nyströms tycke varit bristfällig, är det bra att det så småningom skall bli ett stort informationsmöte, även om inget datum ännu är bestämt. Han säger sig också vara rädd för att om Överkalix tillåter en förstudie "så har vi inget att säga till om, ifall SKB anser att det är lämpligt att förvara det utbrända kärnbränslet här" (NK 930824).

Några dagar senare kan samma lokaltidning, nämligen borgerliga Norrbottens-Kuriren, meddela att socialdemokraterna i Överkalix backar och drar tillbaka motionen vid nästa kommunfullmäktigemöte i oktober. Den grupp partimedlemmar som genomfört enkäten träffade på onsdagen [25 augusti 1993] det verkställande utskottet i arbetarkommunen, som bestod av Roland Lång, Göte Nylund, Gunnar Svedjestrand. Fullmäktiges ordförande Åke Sköld var också närvarande vid mötet. Den tidigare nämnde Billy Nyström deltog på mötet och berättar: "Vårt krav var ju att s-motionen om en förstudie ska dras tillbaka, med hänvisning till att en bred majoritet av befolkningen här inte vill ha den." Nyström säger också att diskussionen varit givande och att s-ledningen förstår att enkätgruppen har gjort ett gott arbete och därför tar enkäten på allvar. Mötet sägs ha utmynnat i att motionen om en förstudie skall komma att dras tillbaka, men att ärendet skall gå den formella vägen. Det vill säga först måste arbetarkommunens verkställande utskott föreslå vid nästa medlemsmöte att motionen dras tillbaka. Nyström avslutar: "Vi har inte varit ute efter att splittra partiet, men många av oss blev tagna på sängen: Plötsligt bara fanns det en motion i en fråga där vi hade så olika uppfattningar. Visst, det är riktigt att det kanske var få socialdemokrater som deltog vid det medlemsmöte som beslutade om den här motionen. Men det kommer det inte att bli när frågan nu kommer upp nästa gång!" (NK 930827)

Tydligt har socialdemokraterna beslutat att motionen skall dras tillbaka, när det blir ordinarie medlemsmöte i arbetarkommunen. Men fram till dess skall den påbörjade kommunala beslutsprocessen framskrida som vanligt.

Först i oktober går en ny inbjudan ut enligt vilken Aktionsgruppen får 30 minuter, SKB, Statens strålskyddsinstitut, Statens kärnkraftinspektion och KASAM får 15 minuter var och Greenpeace saknas på talarlistan (skriv Ö93:4).

När informationsmötet slutligen hålls den 8 november är stämningen upprörd, ja hätsk (NK 931109a, b, NSD 931109). Den andra december beslutar arbetarkommunen att återkalla motionen om förstudie (NK 931203, NSD 931203). I fullmäktige sker återkallandet formellt den 27 december (prot Ö93:8). Förstudieivrarna har lidit ett ordentligt nederlag och förstudiemotståndarna vunnit en stor seger. Förstudieivrarna har förlorat möjligheten att få en högteknologisk, uthållig anläggning inom kommunen och förstudiemotståndarna gläds över att slippa hantering av farligt kärnkraftsavfall i sin närhet.

Efter denna genomlysning av beslutsprocessen i Överkalix från synpunkten samspel och motspel mellan kommunens politiska representanter och motopinionsrörelserna är det nu hög tid att genomföra samma analys för *Storuman* och *Malå*. Det finns fyra direkta olikheter mellan de två västerbottenskommunerna och norrbottenskommunen Överkalix. Dessa skillnader ger ett helt annat samspel mellan aktörerna i västerbottenskommunerna.

1. Malå och Storuman: större öppenhet, frågan initieras omedelbart i de officiella kommunala instanserna. Överkalix: frågan sköts länge internt i arbetarkommunen.
2. Malå och Storuman: SKB får tidigt lämna information till samtliga politiska företrädare och till allmänheten. Överkalix: SKB informerar i juni 1992 enbart arbetarkommunen; de andra partierna och allmänheten får ingen information av SKB innan s-motionen läggs fram den 26 april 1993. SKB kommer först den 8 november och informerar de andra partierna och allmänheten.
3. Storuman: omfattande remissrunda till stort antal intressenter utanför den kommunala apparaten.
4. Det organiserade motståndet kommer i Malå och Storuman in i den kommunala beslutsprocessen betydligt senare än i Överkalix.

I Storuman inleds den kommunala beslutsprocessen med beredning i kommunstyrelsens arbetsutskott, i Malå med en information från SKB till de politiska partierna och kommunpolitikerna. Genom att ärendet ända från begynnelsen behandlas i de officiella kommunala instanserna, ges även de politiker som är motståndare till förstudien en möjlighet att påverka på ett tidigt stadium.

Genom remissrundan i Storuman får motståndarna till förstudien som är engagerade i föreningar och partier en chans att tycka till i frågan. Genom denna remiss blir beslutsprocessen i Storuman ännu öppnare vilket också skapar en helt annan dialog med opponenterna.

I västerbottenskommunerna bereds SKB tillfälle att ge information till samtliga politiska partier och till allmänheten till skillnad från Överkalix där SKB initialt endast bereds tillfälle att informera arbetarkommunen. Även detta inverkar säkerligen på samspelet mellan motståndare och förespråkare. I och med att information delges allmänheten i de båda kommunerna får befolkningen en insikt i de folkvalda kommunpolitikernas planer. Detta kan ha verkat dämpande på motståndet vilket i sin tur kan ha medverkat till dialog istället för strid.

Eftersom det organiserade motståndet i Malå och Storuman kommer in i den kommunala beslutsprocessen betydligt senare än i Överkalix tenderar motopinionsrörelsen att få mindre inflytande. I Överkalix är motståndet på sin vakt och bevakar noggrant den kommunala beslutsprocessen. I Malå och Storuman är kommunpolitikerna inte på samma sätt utsatta på motopinionsrörelsens handlande och kan därmed agera mer självständigt.

Dessa fyra skillnader ger sammantaget ett mer dialoginriktat och mindre konfrontationsbemängt samspel mellan officiella kommunpolitiker och motståndsrörelser i västerbottenskommunerna än i Överkalix. Den större öppenheten i Malå och Storuman genom att frågan nästan omedelbart initieras i de officiella kommunala instanserna ger större möjlighet för opponenter än i Överkalix där frågan länge sköts internt i arbetarkommunen. Den omfattande remissrunda till stort antal intressenter utanför den kommunala apparaten i Storuman ger helt andra deltagandemöjligheter för kommunbefolkning, politiker och intressenter än i Överkalix där någon sådan remissrunda aldrig förekom. Att SKB fick informera samtliga politiska partier och allmänhet i Malå och Storuman men endast arbetarkommunen i Överkalix pekar i samma riktning. Slutligen kom den organiserade motopinionsrörelsen in i det kommunala beslutsfattandet betydligt senare i Malå och Storuman än i Överkalix, kanske beroende på de förra processernas relativa öppenhet som gjorde att motståndarna inte gavs tillräckligt starka incitament att organisera sig.

6.5 Sammanfattning

Vi har i detta avsnitt undersökt två grundhypoteser, hypoteserna 6 och 7, om det samspel och motspel, som kan uppstå mellan det kommunala representativa systemets agerande och motopinionsrörelsernas. De kan ömsesidigt inverka på varandra i olika avseenden. Hur denna ömsesidiga inverkan gestaltar sig kan förklara att det blev ja till förstudie i Storuman och Malå men nej i Överkalix.

Delhypotesen 6a om den kommunala beslutsprocessens längd verkar ha ett visst förklaringsvärde. Enligt en av de tre operationaliseringar vi gjort av längd – och den enligt vår mening rimligaste – finns ett samband mellan längd och beslutsutfall. Beslutsprocessen var 18 månader i Överkalix mot ungefär åtta i Storuman och Malå. Delhypotesen att korta beslutsprocesser leder till ja och långa till nej får därmed ett visst stöd.

Även delhypotesen 6b verkar stämma: ju tidigare motopinionsrörelsen lyckas etablera sig och få tillträde till den kommunala apparatens beslutsprocess, desto större är chanserna till framgång. I Storuman och ännu mer i Malå kommer motopinionsrörelsen igång betydligt senare i förhållande till när kommunen får upp förstudiefrågan på dagordningen än i Överkalix. I Överkalix kommer motopinionsrörelsen faktiskt igång så tidigt att den kan påverka varje steg i den kommunala beslutsprocessen.

Delhypotesen 6c om beslutsprocessernas öppenhet verkar också stämma. I Överkalix där beslutsprocessen länge är utomordentligt sluten fattas aldrig något beslut om förstudie medan det i Malå och Storuman där beslutsprocesserna är betydligt öppnare blir beslut om förstudie. Otvivelt är det så att beslutsprocessen i Överkalix är sluten från början. Organisationer utanför den socialdemokratiska partiapparaten har inget tillträde när förstudiefrågan initieras genom att SKB informerar arbetarkommunen. Beredningen sköts sedan internt inom den socialdemokratiska apparaten och inte i kommunala organ. I Storuman och Malå däremot startar processerna via kommunala initiativ vilket borgar för att eventuella partipolitiska åsiktsskillnader i frågan omedelbart kan framföras.

Den sjunde och sista hypotes, som vi tar upp i vår undersökning, säger att både förstudieförespråkarnas och förstudieopponenternas agerande kan inverka på beslutsprocessen beroende på hur samspelet och motspelet gestaltar sig. Vi vill hävda att denna hypotes döljer den starkaste förklaringen. Avgörande för att det blev ett negativt beslut i Överkalix och ett positivt i Storuman och Malå är de skillnader som finns vad gäller detta samspel och motspel. Processen i Överkalix karakteriseras av ett antal enskildheter, vilka tillsammans bildar ett mer övergripande mönster av hårdförheter, som stöter bort och förstärker motopinionen. Processerna i Storuman och Malå karakteriseras på motsvarande sätt av några enskildheter, som bildar ett annat mönster av öppenheter, vilka väl också i och för sig kritiserats och upplevs som otillräckliga av motståndslägren men som ändå är mer samförståndsinriktade och öppna än i Överkalix. Det är i dessa skillnader i fråga om samspel och motspel som den viktigaste förklaringen till de olika utfallen skall sökas.

I Överkalix kommer oppositionen igång mycket tidigt genom att förstudiefrågan initieras inom det socialdemokratiska partiet och kommunala organ hålls utanför. Det är arbetarkommunen som bjuder in SKB till en informationsträff i juni 1992. Nyheten om detta möte läcker ut i media och mobiliserar till ett motstånd, vilket initieras av två egenföretagare. Redan i slutet av november kommer den första protestskrivelsen med en lista med 4 000 namn in till kommunen. Namnlistan och protesten delges fullmäktige men det blir ingen debatt och ingen åtgärd vidtas. Oppositionen stärks genom det fortsatta hemlighetsmakeriet i det socialdemokratiska partiet. Kommunledningen tänker sig att motionen om en förstudie skall gå igenom samma dag som den väcks och utan beredning i officiella kommunala organ. En centerpartist och en vänsterpartist lyckas stoppa detta genom att hänvisa till kommunalagens krav på beredning av en fråga av denna typ. Genom detta uppskov får oppositionen tid på sig att formuleras. En aktionsgrupp bildas och ett informationsmöte ordnas i juni till vilken politikerna bjuds in. Skrivelsen undertecknad av två kvinnor och annonserandet av ett protestmöte gör inget starkare intryck på kommunstyrelsens arbetsutskott, som den första juni 1993 tillstyrker s-motionen och

föreslår att kommunstyrelsen skall begära en förstudie i kommunen. De två kvinnornas skrivelse tycks inte ha behandlats i samband med s-motionen, som man skulle kunna vänta sig. I stället tillförs den ärendet i ett senare beslut samma dag. Kommunens politiska ledning tycks vara helt inriktad på att nonchalera det lokala folkliga motståndet och trumfa igenom ett beslut om en förstudie.

När Aktionsgruppens möte avslutas med en demonstration till kommunalhuset finns ingen politiker där för att ta emot medborgartåget; Lång och moderaten Stoltz har valt att i stället åka flotte på Kalixälven. Denna nonchalans väcker förbittring. Ungefär vid denna tid uppstår också en motopinionsrörelse bland kommunens ungdomar som lämnar in en lång namnlista med protester den 24 juni. Allvarligare för kommunledningen är emellertid att det uppstår en oppositionsrörelse inom den egna arbetarkommunen. Vetskapen om denna får kommunledningen att omkring den 24 juni svänga och begära återremiss för att hinna med mer information till medborgarna. Men kommunledningen går inte den utomparlamentariska oppositionen till mötes vad gäller val av talare och talartider. Detta skapar ytterligare förbittring hos motståndet. När den socialdemokratiska enkätgruppen i slutet av augusti meddelar kommunledningen att det finns ett förkrossande motstånd mot en förstudie fattas beslutet att motionen skall dras tillbaka på första ordinarie sammanträde i arbetarkommunen. Fram till dess skall frågan köras som vanligt genom kommunala organ. Det informationsmöte som hålls i november blir ytterst hätskt. Kommunledningen ger upp kampen och drar tillbaka motionen. Drömmen om en högteknologisk anläggning som skall skapa en stabil ekonomisk grundval för Överkalix slås därmed i spillror.

Beslutsprocessen i de andra två kommunerna kännetecknas inte alls av samma slutenhet och nonchalans mot oliktänkande. Beredningen av frågan sker redan från början i kommunala organ som kommunstyrelsens arbetsutskott och kommunstyrelse. SKB kommer in och informerar samtliga partier samt allmänheten. I Storuman ordnas en remissomgång, vilket är unikt för de tre kommunerna. Processerna i Storuman och Malå kännetecknas av ett helt annat hänsynstagande till opponenter än i Överkalix.

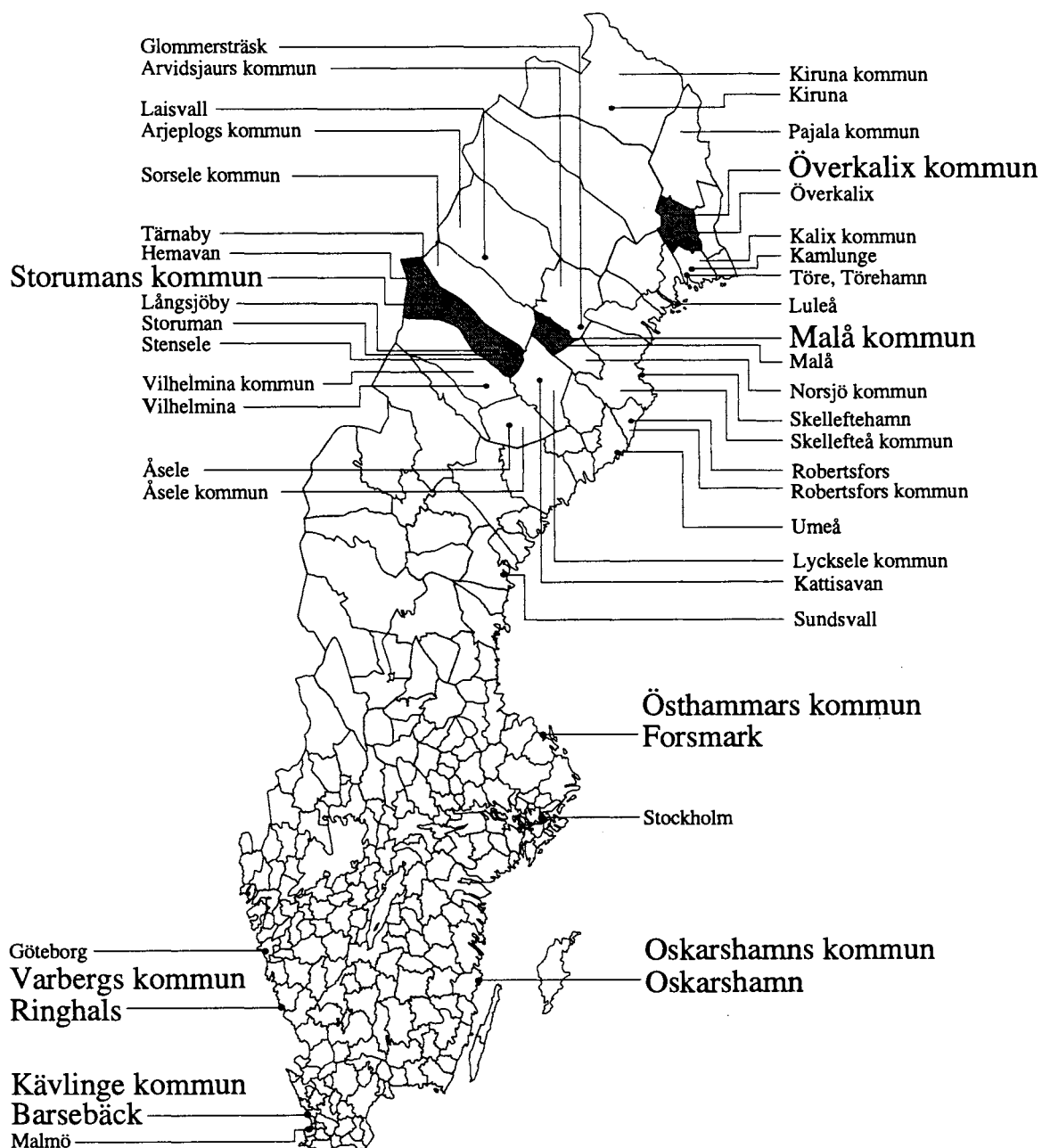
Det är denna skillnad i samspel mellan beslutsfattare och motopinionsrörelser mellan å ena sidan Överkalix och å andra sidan Malå och Storuman som till syvende och sist förklarar varför det blev nej i Överkalix och ja i Malå och Storuman.

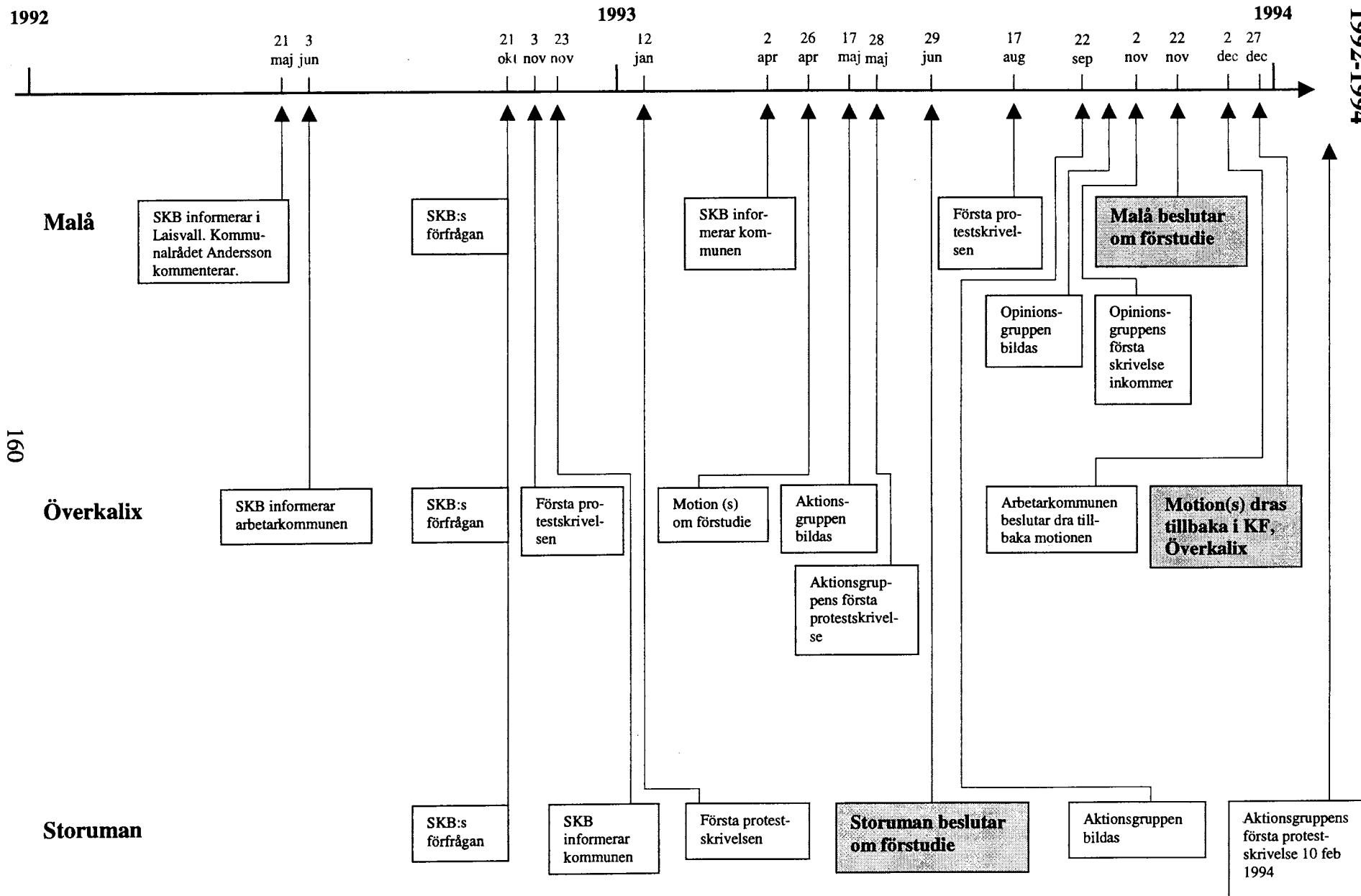
Följande ageranden från förstudieivrare och förstudienegativister förstärkte antagonismen mellan parterna i Överkalix:

1. Arbetarkommunens smusslande med informationsmötet med SKB. Varken kommunbefolkning eller andra partier delges planerna från det parti som har en absolut majoritet i kommunfullmäktige.
2. Att det hemliga mötet kommer ut i medierna och den vägen når potentiella motståndare är sannolikt en viktig förklaring till varför en motopinionsrörelse kommer igång så tidigt.
3. Skrivelsen i november 1992 till kommunledningen och arbetarkommunen med över 4000 negativa namnunderskrifter. Ett starkt motstånd är etablerat på ett tidigt stadium i kommunen.

4. Den socialdemokratiskt dominerade kommunledningen försöker nonchalera namninsamlingen genom att bara föra in den i handlingarna.
5. Socialdemokraterna bakom motionen vill att fullmäktige samma dag som motionen väcks skall fatta beslut om att uppdra åt kommunstyrelsen att hos SKB begära en förstudie. Att förstudiemotståndarna (centerpartiet och vänsterpartiet) lyckas få till stånd ett uppskov genom att kräva normal beredning av ärendet är viktigt för den fortsatta händelseutvecklingen.
6. Förstudiemotståndarna anordnar en demonstration 5 juni 1993 som nonchaleras av förstudieförespråkarna.
7. Ungefär en vecka senare beslutar kommunstyrelsen föreslå kommunfullmäktige att en begäran hos SKB om en förstudie skall inlämnas. Kommunstyrelsen tycks besluten att nonchalera de skarpa protesterna och demonstrationen den 5 juni, vilket eldar motståndarna till ökad opposition.
8. Strax innan fullmäktige skall fatta beslut annonserar den socialdemokratiska kommunledningen att den vill skjuta upp beslutet. Nu sägs det istället att det skall bli en informationskampanj. Detta steg tillbaka torde ha gett förstudiemotståndarna segervittring och vind i seglen.
9. Bakom denna omvändelse torde bl.a. ha legat den enkätundersökning som vissa äldre personer inom det socialdemokratiska partiet satt igång. Denna antydning till en revolt inom det egna partiet torde ha oroat den socialdemokratiska kommunledningen.
10. Oppositionen i kommunala organ lyckas skjuta fram det stora informationsmöte som den socialdemokratiska kommunledningen planerar, vilket gör att motståndarna vinner tid.
11. Den ytterst starka oppositionen på det offentliga mötet.

Bilaga 1 Slutförvarsfrågans politiska geografi för Storumans, Malå och Överkalix kommuner 1992-1993

Bilaga 2 Tidsaxel, beslutsprocesserna i Malå, Överkalix och Storuman 1992-1994

Bilaga 3: Kärnkraftsomröstningen 1980 i Storuman, Norsjö (Malå) och Överkalix

Kommun	Linje 1, %	Linje 2 %	Linje 3 %	Linje 1+2, %	Blanka %	Valdeltagande %
Storuman	10,2	37,9	49,8	48,1	2,2	69,6
Norsjö	7,9	44,9	44,9	52,8	2,3	69,5
Överkalix	5,0	56,0	36,6	61,0	2,4	60,8

Källa: Bearbetning av Johansson, Leif, 1980, appendix

Anm. Malå kommun ingick vid tiden för folkomröstningen 1980 i Norsjö kommun.

Gemensam text för alla tre valsedlarna:

FOLKOMRÖSTNING I KÄRNKRAFTSFRÅGAN

I Sverige finns nu sex kärnkraftsreaktorer i drift. Ytterligare fyra reaktorer är färdiga och två är under arbete. Riksdagen har beslutat att en folkomröstning om kärnkraftens roll i den framtida energiförsörjningen skall hållas den 23 mars 1980. Omröstningen gäller tre olika förslag.

På valsedel för Linje 1 stod dessutom följande:

JAG RÖSTAR FÖR FÖRSLAG NR 1

Detta förslag innebär:

Kärnkraften avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för upprätthållande av sysselsättning och välfärd. För att bl.a. minska oljeberoendet och i avvaktan på att förnybara energikällor blir tillgängliga används högst de 12 kärnreaktorer som idag är i drift, färdiga eller under arbete. Ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma. Säkerhetssynpunkter blir avgörande för den ordning i vilken reaktorerna tas ur drift.

På valsedel för Linje 2 stod dessutom följande:

JAG RÖSTAR FÖR FÖRSLAG NR 2

Detta förslag innebär:

Kärnkraften avvecklas i den takt som är möjlig med hänsyn till behovet av elektrisk kraft för upprätthållande av sysselsättning och välfärd. För att bl.a. minska oljeberoendet och i avvaktan på att förnybara energikällor blir tillgängliga används högst de 12 kärnreaktorer som idag är i drift, färdiga eller under arbete. Ingen ytterligare kärnkraftsutbyggnad skall förekomma. Säkerhetssynpunkter blir avgörande för den ordning i vilken reaktorerna tas ur drift.

Energihushållningen bedrivs kraftfullt och stimuleras ytterligare. De svagaste grupperna i samhället skyddas. Åtgärder vidtas för att styra elkonsumtionen bl. a. för att förhindra direktverkande elvärme i ny permanentbebyggelse

Forskning och utveckling av förnybara energikällor forceras under samhällets ledning. Miljö- och säkerhetsförbättrande åtgärder vid kärnkraftverken genomförs. En särskild säkerhetsstudie görs för varje reaktor. För medborgarnas insyn tillsätts vid varje kärnkraftverk en säkerhetskommitté med lokal förankring.

Elproduktion genom olje- och kolkondenskraftverk undviks.

Samhället skall ha ett huvudansvar för produktionen och distributionen av elektrisk kraft. Kärnkraftverk och andra framtida anläggningar för produktion av elektrisk kraft av betydelse skall ägas av stat och kommun. Övervinster i vattenproduktionen indrages genom

beskattning.

På valsedel för Linje 3 stod dessutom följande:

JAG RÖSTAR FÖR FÖRSLAG NR 3

Detta förslag innebär:

NEJ till fortsatt utbyggnad av kärnkraften.

Avveckling av nuvarande sex reaktorer i drift inom högst tio år. En hushållningsplan för minskat oljeberoende genomförs på grundval av
- fortsatt och intensifierad energibesparing
- kraftigt ökad satsning på förnybara energikällor.

Reaktorer i drift underkastas skärpta säkerhetskrav. Icke laddade reaktorer tas aldrig i drift.

Uranbrytning tillåts inte i vårt land.

Om pågående eller kommande säkerhetsanalyser så kräver, innebär detta förslag självfallet att omedelbar avstängning skall ske.

Arbetet mot kärnvapenspridning och atomvapen skall intensifieras. Ingen uppärbetning tillåts och export av kärnreaktorer och reaktorteknologi upphör.

Syssetsättningen ökas genom alternativ energiproduktion, effektivare energihushållning samt ökad förädling av råvaror.

Källor: Johansson, Leif 1980:4 eller Holmberg, Sören/Kent Asp 1984:95.

Referenser

Anm. Referenslistan är uppställd i följande ordning: 1) Protokoll från kommunala organ, annat material från ärendegångar samt skrivelser, namnlistor m.m. till kommunen i de tre berörda kommunerna Malå, Storuman och Överkalix; vidare av oss författare gjorda intervjuer för att belysa händelseutvecklingen i kommunerna; referenserna presenteras efter kommuner i bokstavsordning; 2) Nyhetsmaterial m.m. om de tre berörda kommunerna ur lokala dagstidningar, presenterat efter dagstidningar i bokstavsordning; 3) Nyhetsmaterial m.m. ur andra media, presenterat efter medium i bokstavsordning; 4) Material från Svensk Kärnbränslehantering AB, SKB, Stockholm, 5) Material från Kammarrätten, Sundsvall, angående besvär mot kommunala beslut, samt 6) Tryckta, övriga referenser.

Malå kommun

Kommunarkivet, Malå

KF, KS och KSAU: Protokoll, motioner, skrivelser m.m.

- Prot M93:1: 1993-05-11, KS, §62.
- Prot M93:2: 1993-08-17, KSAU, §134.
- Prot M93:3: 1993-08-31, KS, §108.
- Prot M93:4: 1993-09-13, KF, §77.
- Prot M93:5: 1993-11-09, KS, §138.
- Prot M93:6: 1993-11-22, KF, §97.
- Prot M94:1: 1994-05-10, KSAU, §86.
- Prot M94:2: 1994-05-24, KS, §85.
- Prot M94:3: 1994-06-13, KF, §43.

Skrivelser till kommunen

- Skr M93:1: Malå Naturskyddsförening t. kommunalrådet Rolf Andersson o KS, 1993-08-17, undert. Monica Lindsköld, ordf., Malå Naturskyddsförening.
- Skr M93:2: Energikampanjen, Greenpeace Sverige t. Malå kommun, KF, 1993-08-26, inkommen t. kommunen 1993-08-27, undert. Carl-Henrik Monrad-Aas.
- Skr M93:3: Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå t. kommunalrådet Rolf Andersson och KS, 1993-10-20, inkommen t. kommunen 1993-11-02, undert. Hans Forsgren.
- Skr M93:4: Listor överlämnade t. KF ordf. 1993-11-22, 1 635 (enligt kommunen 1 630) namnunderskrifter som stöder ett nej till en förstudie i Malå kommun.

Skr M93:5: Listor överlämnade till KF ordf. 1993-11-22 (44 namnunderskrifter som stöder förslaget om en förstudie i Malå kommun).

Skr M94:1: Sven-Erik Johansson, Skelleftehamn (privatperson) t. KF, KF:s ordf. Thomas Bergqvist, 1994-01-12.

Skr M94:2: Arbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten t. Ks, 1994-02-01, undert. av representanter från Arbetsgruppen, bilaga - protestlistor från 7 300 Skellefteåbor.

Skr M94:3: Sáminuorra, Svenska Samernas Riksförbundet t. Malå kommun, 1994-02-28, undert. Jörgen Stenberg, vice förbundsordf.

Skr M94:4: Sorsele KF t. Storumans och Malå kommuner, namnlista Sorsele fullmäktige ledamöter (26 st), 1994-02-28, inkommen t. kommunen 1994-03-02.

Skr M94:5: Samarbetsgruppen mot transport och lagring av Kärnsopor i Västerbotten t. KF, 1994-03-29, undert. Gunnar Lundbäck, Samarbetsgruppen.

Skr M94:6: Samarbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten t. partiledare i Riksdagen, 1994-03-29, undert. Gunnar Lundbäck, Samarbetsgruppen.

Skr M94:7: Lista med 43 namnunderskrifter t. Malå kommun, 1994-04-27.

Intervjuer rörande Malå kommun

Int M1: Arbetsförmedlingen, Malå, 1995-08-23.

Int M2: Bildström, Martin, ordf., Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå, 1996-10-17.

Int M3: Forsgren, Hans, styrelseledamot, Opinionsgruppen mot atomsopor i Malå, 1995-08-23.

Int M4: Norra Västerbottens lokalredaktion i Malå, 1996-03-26.

Int M5: Sjölund, Carl-Olof, kommunal samordnare, Malå kommun, 1995-08-22, 1996-02-13, 1996-06-20.

Int Allm4: Lundbäck, Gunnar, Samarbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten, 1996-10-21.

Storumans kommun

Kommunarkivet, Storuman

KF, KS och KSAU: Protokoll, motioner, skrivelser m.m.

Prot S92:1: 1992-12-08, KSAU, §289.

Prot S92:2: 1992-12-15, KS, §271.
Prot S93:1: 1993-02-02, KSAU, §32.
Prot S93:2: 1993-02-09, KS, §18.
Prot S93:3: 1993-04-13, KS, §48.
Prot S93:4: 1993-04-27, KF, §35.
Prot S93:5: 1993-06-29, KF, §59.
Prot S93:6: 1993-08-16, KSAU, §215.
Prot S93:7: 1993-09-14, KS, §145.
Prot S93:8: 1993-09-28, KS, §163.
Prot S95:1: 1995-11-28, KF, §113.
Rem S93:1: 1993-04-05, KS, Sammanställning av svar på remiss angående en eventuell förstudie om lokalisering av djupförvar för utbränt kärnbränsle till Storumans kommun.

Skrivelser till kommunen

Skr S93:1: Majj Ek t. Erik-Abel Ejderud, kommunalråd, odat., inkommen t. kommunen 1993-01-12.

Skr S93:2: Bert- Owe Andersson t. KF, 1993-03-16.

Skr S93:3: Umanflugan FFF t. Storumans kommun, odat., inkommen 1993-03-29, undert. Erland Israelsson, som remissvar.

Skr S93:4: Nej till EG i Glommersträsk t. Storumans kommunledning, 1993-03-25, undert. av föreningens ordf. Hjördis Eklund och dess sekreterare Vera Sjölund.

Skr S93:5: Storumans Civilförsvarsförening, 1993-04-07, undert. Knut Appelblad.

Skr S93:6: Tärnaby Hem och Skolaförening t. KS i Storumans kommun, 1993-04-15.

Skr S93:7: Majj Boström Ek med familj och vänner t. Storumans KF, 1993-04-22.

Skr S93:8: Same Ätnam t. Storumans kommun, daterad Arvidsjaur 1993-04-27, inkommen t. kommunen 1993-05-07.

Skr S93:9: Tärna Hem och Skolaförening t. KS, 1993-05-26, inkommen t. kommunen 1993-05-28, undert. Lotta Johansson, ordf.

Skr S93:10: Nordland Fylkeskommune inkommen t. kommunen, 1993-06-16, undert. Sigbjørn Eriksen.

Skr S93:11: Greenpeace t. KF, daterad Gbg 1993-06-24, inkommen t. kommunen 1993-06-28.

Skr S93:12: Tärna Sameförening t. Erik-Abel Ejderud, Storuman kommun, daterad Tärnaby 1993-09-01, inkommen t. kommunen 1993-09-06.

Skr S93:13: Ungdomsföreningen Ung och Stolt t. kommunalrådet E-A Ejderud, daterad och inkommen t. kommunen 1993-11-10.

Skr S94:1: Aktionsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten t. KS, inkommen t. kommunen 1994-01-27.

Skr S94:2: Storumans aktionsgrupp mot atomsopor t. Storuman kommun, 1994-02-10, inkommen t. kommunen 1994-02-19.

Skr S94:3: Arbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten t. KS, daterad 1994-02-10, samt bifogad bilaga med protestlistor som upptar 20150 namn på skelleftebor.

Skr S94:4: Sorsele KF t. Storumans och Malå kommuner, namnlista Sorsele fullmäktige ledamöter (26 st), 1994-02-28, inkommen t. kommunen 1994-03-02.

Skr S94:5: Saminuorra, Svenska Samernas Riksungdomsförbund, t. Storumans kommun, 1994-02-28, inkommen t. kommunen 1994-03-03.

Skr S94:6: Samarbetsgruppen mot transporter och lagring av kärnavfall i Västerbotten t. Storumans kommunstyrelse, daterad 1994-03-07.

Skr S94:7: Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman t. KS, inbjudan till arrangemang utanför kommunalhuset i Storuman, 1994-03-16, inkommen t. kommunen 1994-03-18.

Skr S94:8: Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman t. KS (för behandling inför KF), 1994-03-20, inkommen t. kommunen 1994-03-22.

Skr S94:9: Privatperson (Stig Hagberg) t. KF, 1994-03-28 Stockholm, inkommen t. kommun 1994-03-30, undert. Stig Hagberg, Svensk Medborgare.

Skr S94:10: Privatperson (Kerstin Rönnholm, Långsjöby, Storuman) t. KF, 1993-03-31, inkommen t. kommun 1994-04-05, undert. Kerstin Rönnholm.

Skr S94:11: Privatperson (Ivan Rönnholm, Långsjöby, Storuman) t. Storumans kommun, inkommen 1994-05-26, undert. Ivan Rönnholm.

Skr S94:12: Blåviksjön-Rusele Intresseförening / Kattisavans Intresseförening / Umgransele Intresseförening t. Storuman kommun, inkommen t. kommunen 1994-05-04, undert. av resp. förenings ordf..

Skr S94:13: Privatpersoner (minst 10 namnunderskrifter från grannkommuner) t. Storumans kommun, inkommen under våren, troligtvis maj-94.

Skr S94:14: "Vi kan kalla oss grottfolket" t. KF och SKB, inkommen t. kommunen 1994-05-05.

Skr S94:15: Privatperson (Inge Weber, tysk medborgare) t. KS, 1994-06-01, inkommen t. kommunen 1994-06-13.

Skr S94:16: Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman t. KS, 1994-08-29, inkommen t. kommunen 1994-08-29, undert. ordf. Lotta Lundberg.

Namnlistor, petitioner m.m.

N-lista S93:1: April 93 (överlämnad till Storumans kommunkansli 2 april), 3883 namnunderskrifter, protestlista, *Vi säger Nej till SKBs (Svenska kärnbränslehantering AB) förstudie av Storumans kommun som lämplig ort för kärnbränsleavfall. - Vi kräver en folkomröstning angående kärnbränsleavfallet för att alla kommuninvånare skall kunna vara delaktiga i beslut gällande huruvida vi ska ta emot avfallet eller inte.*

N-lista S93:2: April 1993 (exakt datum framgår ej), 374 namnunderskrifter, protestlista, *Vi säger Nej till att Umeå skall bli en genomfartskommun för kärnbränsleavfall (8000 ton högradioaktivt avfall fram till år 2010) om Storumans kommun säger ja till en slutförvaring av atomsopor! Enl. SKB (Svensk kärnbränslehantering AB) ska det skeppas med fartyg till Holmsund, därefter omlastas på järnväg för vidare transport till Storuman.*

N-lista S94:1: 1994-03-29 t. KF, två pärmar protestlistor med namnunderskrifter, *Nej till dumpning och transport av utbränt kärnbränsle (radioaktivt avfall) i Västerbotten!*

N-lista S94:2: inkommen i maj 1994 med 120 namnunderskrifter från Vännäs, *Stoppa dumpningen av kärnavfall i Storuman!*

N-lista S94:3: inkommen i maj 1994 med 119 namnunderskrifter från Åsele och Vilhelmina, *Stoppa dumpningen av kärnavfall i Storuman!*

N-lista S94:4: inkommen 1994-05-05 med 24 namnunderskrifter från Vännäs, *Stoppa dumpning av kärnavfall i Storuman!*

N-lista S94:5: inkommen 1994-05-05 med 34 namnunderskrifter från Lycksele, *Stoppa dumpningen av kärnavfall i Storuman!*

N-lista S94:6: inkommen 1994-05-27 med 32 namnunderskrifter från medborgare i Kattisavan, *UPPROP, Vi i Kattisavan protesterar mot planen att transportera kärnavfall förbi vår by samt dess försvaring (sic!) i Storuman!*

Undersökningar

Undersökning 1: om kärnbränsleavfall av Storumans fältbiologer, Naturskyddsföreningens fristående ungdomsorganisation, genomförd 1993-03-31, Röbbroskolan, deltagare 174 elever. De deltagande eleverna ombedes ta ställning till fyra teman: ställningstagande för eller mot kärnkraft, slutförvaring av kärnbränsleavfall i Storumans kommun, förstudie samt om de anser sig ha fått tillräcklig information om kärnbränsleavfall.

Intervjuer rörande Storumans kommun

Int S1: Andersson, Leif, vice ordf., Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman, 1994-11-16.

Int S2: Backlund, Märta, Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman, 1996-10-24, 1997-02-24.

Int S3: Bohlin, Hans, informatör, SKB Storuman, 1994-11-16.

Int S4: Lundberg, Lotta, ordf., Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman, 1994-11-24.

Int S5: Nilsson, Lennart, Storuman kommun, 1996-10-03.

Int S6: Wiklund, Bengt-Håkan, ordf., NAVET, Storuman, 1996-05-02.

Int Allm4: Lundbäck, Gunnar, Samarbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten, 1996-10-21 (se även under Malå).

Övriga referenser rörande Storumans kommun

Tiberg, Joar, 1995, *Om. Om kärnkraftens avfall. Om människor i södra Lappland. Om sparkstöttingar*, Torsby: Heidruns förlag.

Överkalix kommun

Kommunarkivet, Överkalix

KF, KS och KSAU: Protokoll, motioner, skrivelser m.m.

Mot Ö1: 1993-04-26, "motion angående förstudie av förutsättningar för emottagande av kärnbränsleavfall", Dnr 93/Ks0218-5, KF, § 26.

Prot Ö92:1: 1992-12-21, KF, §72.

Prot Ö93:1: 1993-04-26, KF, §26.

Prot Ö93:2: 1993-06-01, KSAU, §138.

Prot Ö93:3: 1993-06-14, KS, §92.

Prot Ö93:4: 1993-06-28, KF, §33.

Prot Ö93:5: 1993-07-05, KSAU, §172.

Prot Ö93:6: 1993-08-02, KSAU, §207.

Prot Ö93:7: 1993-08-16, KS, §130.

Prot Ö93:8: 1993-12-27, KF, §82.

Skriv Ö93:1: 1993-07-27, Inbjudan t. informationsmöte 1993-08-12.

Skriv Ö93:2: 1993-08-03, Skrivelse fr. Roland Lång om informationsmöte.

Skriv Ö93:3: 1993-10-13, Meddelande t. G. Thörnqvist, kommunen betalar kostnader upp till 24 000 kronor för föreläsare som engagerats av aktionsgruppen till info. möte 1993-11-08.

Skriv Ö93:4: 1993-10-15, Inbjudan t. informationsmöte 1993-11-08.

Skriv Ö93:5: 1993-11-01, Inbjudan t. informationsmöte 1993-11-08, ej offentligt möte, endast KF:s ledamöter och ersättare.

Skrivelser till kommunen

Skr Ö92:1: Gerd Thörnqvist och Tore Karlsson t. Överkalix Socialdemokratiska Arbetarkommun samt t. Överkalix kommun, 1992-11-02, inkommen t. kommunen 1992-11-03.

Skr Ö93:1: Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix och Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge t. KS i Överkalix kommun, 1993-05-24, inkommen t. kommunen 1993-06-01. "Vädjan till Kommunstyrelse och Kommunfullmäktige om ett nej till en begäran till SKB om en förstudie till ett slutförvar av kärnkraftsavfall i Överkalix kommun." Innehåller också inbjudan till informationsmöte.

Skr Ö93:2: Greenpeace t. KS, daterad 1993-06-02, inkommen t. kommunen 1993-06-03, undert. Carl-Henrik Monrad-Aas, Energikampanjen, Greenpeace Sverige.

Skr Ö93:3: Uwe Eggert t. KS, inkommen och behandlad i KS 1993-06-14.

Skr Ö93:4: Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix t. KF, daterad 1993-06-23, undert. Gerd Thörnqvist.

Skr Ö93:5: Studiegruppen Kärnbränslehantering och förvaring i Sverige t. KS, daterad 930611, inkommen t. kommunen 1993-06-11.

Skr Ö93:6: Styrelsen i Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix t. KS och kommunalrådet Roland Lång, daterad 1993-07-29, inkommen t. kommunen 1993-07-29.

Skr Ö93:7: Svenska Pensionärsförbundets pensionär i Överkalix t. KS, daterad 1993-11-03, delgiven KSAU 1993-11-29 och KS 1993-12-13.

Skr Ö93:8: Kultur och fritidsnämnden i Övertorneå kommun t. KF, daterad 1993-11-26, inkommen t. kommunen 1993-12-27, undert. Kultur och fritidsnämnden / Eva Engström-Hannu.

Skr Ö93:9: Atle Talo, Kiruna t. KS och KF, delgivet KSAU 1993-11-29 och KS 1993-12-13.

Intervjuer rörande Överkalix kommun

Int Ö1: Arbetsförmedlingen, Överkalix, 1994-07-12.

Int Ö2: Lagerstam, Lena, Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge, 1996-10-18.

Int Ö3: Nyström, Billy, 1997-02-13, 1997-04-07.

Int Ö4: Selberg, Bernt, Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge, 1996-10-18.

Int Ö5: Thörnqvist, Gerd, Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix, 1994-11-15.

Int Ö6: Henriksson, Elly, Överkalix kommun, 1997-02-27.

Övriga intervjuer

Int Allm2 Hjertröm, Anders, journalist, Sveriges Radio, Luleå, 1994-10-14.

Int Allm10 SKB, Sydkraft, Vattenfall, Stockholm Energi, 1995-08-09.

Int Allm13 Norén, Inger, statistiktjänst, AMS, 1997-01-28.

Radioprogram

Sverigereportaget Sveriges Radio P1, 1993-10-05 (ang fallet Överkalix).

Hos Patrik Olofsson, Uppsala

Lundblad, Elisabeth, Storumans kommun t. Patrik Olofsson, Uppsala, brev 1994-10-11, med uppgifter om innevånarantal, arbetslöshet o.d.

Lokala dagstidningar

Anm. Här upptas nyhetsartiklar kronologiskt ordnade på dagstidningar, vilka i sin tur är sorterade i bokstavsordning. Efter artiklarna listas våra intervjuer för att klarlägga något i tidningarna.

Norra Västerbotten (NV, Skellefteå)

920522, "Inte aktuellt med avfall i Malå".

930403 a, "250 nya jobb - om Malå tar hand om atomsoporna".

930403 b, "Kommuninvånarna måste säga ja".

930514, "Malåbor får mer information om förvaring av kärnbränsle".

930609, "SKB visar Malåborna hur atomsopor förvaras".

930830, "Kommunstyrelsens vice ordförande "Jag är positiv".

930908, "Atomsoporna upp till debatt i Malå".

930908 b, "Reagera Malåbor Stoppa beslutet om förstudie!" debattsida, insändare av Eva GoNs.
930909 a, "Atomsoporna hett debattämne".
930909 b, "Varför tar ni inte reda på vad folk tycker?".
930911, "Vänta med beslutet om atomsoporna!", insändare.
930913, "Malå bör säga nej".
930914, "Malåpolitikerna ville men vågade inte fatta beslut".
930929, "Hur lyder frågan?".
930929, "NV-enkät om kärnavfallsfrågan i Malå - folkomröstning behövs".
931022, "Förstudie eller inte? SKB-information i Malå".
931123 a, "Protesterna hjälpte inte Ordförandens röst välkomnar SKB".
931123 b, "300 demonstrerade"
931123 c, "VD-n för SKB: Arbetet underlättas".
931123 d, Lundgren, Åke, meddelande från journalisten Lundgren till NV. Koncept till artikel.
931124, "Beslutsvånda i Malå".
940202, "De passade på vid kafferasten".

Int Allm7: Turesson, Birger, ledarskribent, Norra Västerbotten, 960318.

Norrbottens-Kuriren (NK, Luleå)

930427, "Överkalix-slutstation för utbränt kärnbränsle?".
930428, "4278 namn mot slutförvaring".
930519, "Manifestation mot atomsopor".
930607, "Överkalixbor säger nej till atomsopor".
930625, "Trycket blev för stort - Beslutet om förvaring av kärnavfall skjuts upp", Marianne Malmelind.
930629, "Protester gav resultat".
930630, "Kommunen måste helt enkelt säga nej".
930824, "96 procent säger nej".
930827, "Det blir ingen förstudie".
930831, "Inget kärnavfall till Kiruna".
930928, "Hård debatt om atomsopor".
931109 a, "SKB fick stå till svars i Överkalix".
931109 b, "Ett nej respekteras".
931109 c, "Händerna visade ett massivt nej".
931203, "Atomsopemotionen dras tillbaka".

Int Allm3: Larsson, Gunnar, Norrbottens-Kuriren, 960314.

Int Allm12: Öbom, Per, nyhetschef, Norrbottens-Kuriren, 960314.

Norrländska Socialdemokraten (NSD, Luleå)

920603, "Atomsopor - nej tack!", Tommy Larsson.
920606, "Överkalix vill ha kärnavfall".
930105, "Meste motståndaren redo för strid".
930524, ""Stoppa atomsoporna" krav från aktionsgrupp".
930607, "Överkalixborna demonstrerade: NEJ till atomsopor och provborring".
930616, "Att lyssna på de sina".
930623, "Ungdomar i kamp mot atomsoporna".
930628 a, "Överkalix-s lyssnar".
930628 b, "Politikerna lovar offentlig information om slutförvaringen".
930628 c, "Motståndarna litat inte på politikerna".
930804, "Därför flyttas mötet".
930817, "Det blir ett informationsmöte".
930817, "Jag är trött på påhopp", Lena Lagerstam.
930828 a, "Vänsterspalten" (ledare).
930828 b, "Lång tänker inte vädja till Överkalix".
930906, "Förstudie - underlag för saklig diskussion", Claes Thegerström.
930928, "Ingen vädjan från Luleå om nej till provborring".
931005, "Försöker SKB undvika debatten?", Lena Lagerstam.
931109 a, "Nej räcker inte".
931109 b, "-Vetot gäller inte".
931109 c, "Föraktfullt bemötade av experter retar Goes".
931109 d, "Rungande applåder visade det kompakta motståndet".
931111, "Stoppa kärnavfallsplanerna nu".
931203, "Överkalix tackar nej till slutförvaringen".
931206, "Strålände beslut i Överkalix".

Int Allm1: Berge, Ursula, NSD, 960311.

Int Allm11: Åström, Ove, distributionschef, NSD, 960326.

Västerbottens Folkblad (VF, Umeå)

930701, "Säkerheten måste vara vägledande".
930703, "Befängt om förstudie".
930709, "Miljöskålen viktigast".
930907, "Stoppa beslutet om förstudie i Malå!", insändare, Eva Goes.
930910, "Beslutet om förstudier är utan förankring hos malå-borna", insändare, Hans Forsgren.
930916, "Storuman planerar för förstudien".
930929, "Avtal om förstudie antogs vid politikermöte i Hemavan".
931009, "Nybildad aktionsgrupp positiv till förstudie".
931124, "Tveksamt beslut".

Int Allm5: Sundelin, Roland, upplagechef, Västerbottens Folkblad, 960325.

Int Allm8: Wennström, Tomas, politisk chefredaktör, Västerbottens Folkblad, 960320.

Västerbottens-Kuriren (VK, Umeå)

- 921215, "Storuman får kärnavfall?".
921219, "Framåt eller neråt?".
930208, "Storumans...".
930216, "Strålande framtid".
930220, "SKB möttes av liten protest".
930223, "Storuman - avfallsplats?".
930325, "Storuman".
930403, "Över 4000 nej till förstudie".
930405, "I Storuman".
930428, "Beslutsvånda i Storuman: Inget beslut om förstudie".
930701, "Förstudie inget ja till avfall", Ledare.
930701(b), "Sorsele kritiserar grannens beslut".
930706, "Förödande för turismen! Stig Strand kritisk till avfallsplanerna".
930707, "Efter Stig Strands utspel: Politiker till motattack".
930707(b), "Stig Strand: Jag tycker vad jag vill".
930906, "Rösta om kärnavfall".
930916, "Slutförvar".
930923, "Aktionsgrupp mot atomsopor".
931015, "Kommunbor överklagar".
931019, "Storumans".
931127, "I Malå".
940127, "Fel med frivilliga studier", Sehlström, Ulla-Lena, Thomas Mörtzell, Henrik Samuelsson.

Int Allm9: Olofsson, Mats, debattredaktör, Västerbottens-Kuriren, 1996-03-20.

Artiklar i övrig press

- Dagens Nyheter*, 920328, "Ingen säker slutförvaring", Mörner, Nils-Axel.
Dagens Nyheter, 930913, "Intresse i norr för kärnavfall".
Dagens Nyheter, 950919, "Ovilja mot kärnavfall".
Expressen, 950918, "...men i Storuman röstade 90 procent om atomsoporna".
Kommunaktuellt, 931014, nr 31, "Folket mot politikerna i Överkalix", Tenfält, Torbjörn.
Miljömagasinet Alternativet, 930709, "Storuman först att tacka ja till förstudie inför avfallslagring", Johansson, Birgitta.
Svenska Dagbladet, 950918, "Klart nej till prov om kärnavfall".

Svensk Kärnbränslehantering AB, SKB, Stockholm

SKB, förfrågan ang. Lokalisering av ett djupförvar för Sveriges långlivade kärnavfall, 921021, SKB:s ref 56.220.

SKB Verksamheten 1993.

SKB Verksamheten 1994.

SKB Underlagsrapport till FUD-program 92.

SKB, projektrapport D-95-006, Förstudie Malå – Miljöaspekter på förläggning av ett djupförvar för använt kärnbränsle och annat långlivat avfall till Malå kommun.

SKB, Så tar vi hand om Sveriges radioaktiva avfall – verksamheten 1995.

SKB, Förstudie Storuman – Slutrapport.

SKB, Översiktsstudie 95, Lokalisering av djupförvar av använt kärnbränsle.

Int Allm6: Thegerström, Claes, SKB, 960619.

Kammarrätten, Sundsvall

1993-11-08, mål nr 7823-1993 (överklagande av Kerstin Rönholm, Storuman, av kommunens beslut om förstudie).

1993-12-20, mål nr 7889-1993 (överklagande av Gunnar Reisek, Storuman, av kommunens beslut om godkännande av avtal mellan Storumans kommun och Svensk Kärnbränslehantering AB avseende förstudie).

1994-03-28, mål nr 9174-1993 (överklagande av Hans Forsgren, Malå, av kommunens beslut om förstudie).

Tryckta, övriga referenser

Beukel, Erik, 1996, *Miljö og handel: en introduktion til samspillet mellem miljøpolitik og handelspolitik*, Odense 1996.

Beukel, Erik, 1994, *Ozonhul og drivhuseffekt : global miljøbeskyttelse som kollektivt gode i international politik*, Odense: Odense Universitetsforlag.

Brandel, Magnus & Evert Vedung, 1998, *Staten och de strömmande vattnen*, Uppsala: Uppsala universitet, Statsvetenskapliga institutionen, under utarbetande.

Carlman, Inga, *Att acceptera eller inte acceptera: Om intressekonflikter och oenighet vid miljöpåverkande energiverksamhet*, Åmyra:IMIR 1992:1.

Dahlgren, Stellan & Anders Florén, 1996, *Fråga det förflutna: En introduktion till den moderna historieforskningen*, Lund: Studentlitteratur.

Glaberson, William, 1988, "Coping in the age of NIMBY", *New York Times*, section 3, 880619.

Hederyd, Olof, 1986, *Överkalix - Från fiskestrider till avfolkningstider*, del 2, Luleå: Norrbottens museum.

Hermansson, Jörgen, 1990, *Spelteorins nytta: om rationalitet i vetenskap och politik*, Stockholm: Almqvist & Wiksell International.

Holmberg, Sören & Kent Asp, 1984, *Kampen om kärnkraften: en bok om väljare, massmedier och folkomröstningen 1980*, Stockholm: Liber.

Jenkins-Smith, Hank C, "Alternative Theories of the Policy Process: Reflections on Research Strategy for the Study of Nuclear Waste Policy", *PS: Political Science & Politics*, 24:2, 157-166.

Johansson, Leif, 1980, *Kärnkraftsomröstningen i kommunerna*, Lund: Studentlitteratur.

Kraft, Michael E. & Bruce B. Clary, 1991, "Citizen participation and the NIMBY syndrome: public response to radioactive waste disposal", *Western Political Quarterly*, 44, nr 2, 299 - 328.

"Lagen om kärnteknisk verksamhet," SFS 1984:3, §10.

Lewin, Leif, 1970, *Folket och eliterna : en studie i modern demokratisk teori*, Stockholm: Aronzon Lundin.

Lidskog, Rolf & Ingemar Erlander, 1992, "Reinterpreting locational conflicts: Nimby and nuclear waste management in Sweden", *Policy and Politics*, 20:4, 249 - 264.

Lober, Douglas J., "Why Protest?: Public Behavioral and Attitudinal Response to Siting a Waste Disposal Facility", *Policy Studies Journal*, Vol 23, No3, 1995, 499-518.

Lundgren, Nils-Gustav, 1994, *Att deponera kärnavfall – hot eller lokal utvecklingsmöjlighet?*, Forskningsrapport TULEA 1994:08, REKO (regional kompetensuppbyggnad), Institutionen för industriell ekonomi och samhällsvetenskap, Tekniska Högskolan i Luleå.

Norrländsk Uppslagsbok: Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund om den norrländska regionen, 1995, band 3-4, Umeå: Norrlands Universitetsförlag.

Parkin, Michael, 1990, *Economics*, New York, Addison-Wesley.

SSI-rapport 95-05, *Miljökonsekvensbeskrivningar inför slutförvaring av använt kärnbränsle m.m.*, utarbetat dokument av en samarbetsgrupp bestående av företrädare för Boverket, Riksantikvarieämbetet, Statens kärnkraftsinspektion, Statens naturvårdsverk och Statens strålskyddsinstitut.

Statistisk Årsbok, årg 79, Stockholm 1992.

Stiglitz, Joseph E., 1986, *Economics of the Public Sector*, New York, W.W. Norton, 2:a uppl.

Kärnteknisk verksamhet, Se "Lagen om kärnteknisk verksamhet".

Svensk Författningssamling (SFS).

TS-tidningen, Upplagenummer, aktuell upplageinformation 1 sept 1993 samt aktuell fakta om RS kontrollerade medier, Sollentuna: Tidningsstatistik AB.

Vedung, Evert, 1984, "Striden om de strömmande vattnen," *När elektriciteten kom* *Tretton uppsatser om elkraftens historia i Sverige, Dædalus Tekniska Muséets Årsbok 1984*, 53, 105-161, Stockholm: Tekniska Museet.

Vedung, Evert, 1991, "Miljöpartiet, nedfrysningsteorin och den järnhårda oligarkilagen," i Bo Gustafsson, red., *Människa, Miljö, Samhälle: Ett antal uppsatser författade av forskare inom samhällsvetenskapliga fakulteten och utgivna i anslutning till fakultetens jubileumsår 1989-1990*, 165-219, Uppsala: Uppsala universitet, Samhällsvetenskapliga fakulteten.

Vedung, Evert & Erik Klefbom, 1998, *Ozonhålet i Sveriges kommuner: En studie i implementering av en global miljöpolitik*, Stockholm: Fritzes, under utarbetande.

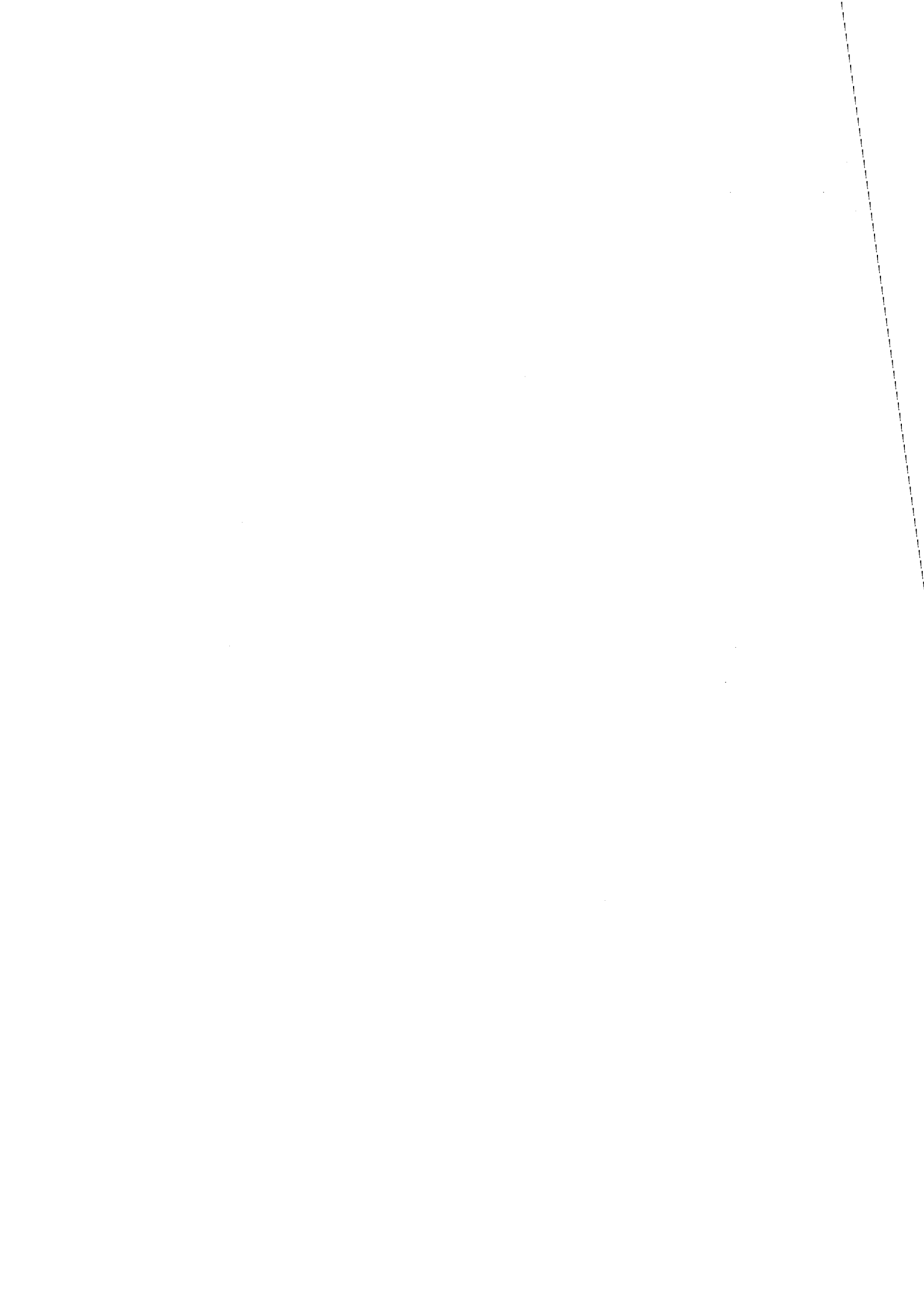
Årsbok för Sveriges kommuner, 1980-1995, årg. 63-78, Sveriges officiella statistik, Statistiska centralbyrån, Stockholm.

Register

- 136a § byggnadslagen, 31
ABEM, 67, 143
Aktionsgruppen mot atomsopor i Kamlunge, 87, 89, 96, 148, 149, 150
Aktionsgruppen mot atomsopor i Storuman, 59, 62, 64, 66, 72, 116, 119
Aktionsgruppen mot atomsopor i Överkalix, 85, 87, 88, 90, 91, 93, 99, 101, 115, 119, 149, 150, 151, 152, 154, 156, 157
Aktionsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten, 64, 75
Alternativet, 59
Andersson, B-O, 52, 61
Andersson, Johan, 96
Andersson, L, 62
Andersson, R, 67, 70, 71, 72, 81, 143
anticipation, 152
Arbetsgruppen för industrietablering (Arjeplog), 67
Arbetsgruppen för industrietablering i Arjeplog, 28, 143
Arbetsgruppen mot transport och lagring av kärnavfall i Västerbotten, 63, 66, 75, 76
arbetslöshet, 103, 126, 132, 134, 135, 136
Arbetsmarknad, 4, 104, 133
argument, om beslutsordningen, 9, 49
argument, procedurinriktade, 49
argument, sakinriktade, 49
Arjeplog, 28, 67, 82, 97, 99, 143, 147
Avfallskedjan, 11, 49, 85, 87, 148
avfallsstrategi, 30
avfallsstrategi, se KBS 3-metoden, 29
Backlund, M, 50, 51, 52, 54, 55, 59, 60, 62, 64, 65, 85
bentonitlera, 30
Berge, U, 95
Bergqvist, T, 73, 75
Beukel, E, 36
Bildström, M, 72
Biström, S, 70
Bjuhr, H, 71, 73
Bjurström, S, 72
Bjurström, S, 125
Boliden, 28
Bourdieu, P, 148
byggnadslagen 136a §, 31
Bäckström, G, 67
centerpartiet, 70
Centralt mellanlager för använt bränsle, 30
CLAB, 30
Daléus, L, 127
demokrati, direkt, 42, 43
demokrati, och geologi, 39
demokrati, representativ, 42, 43
demokrati, som beslutskriterium, 39
demos, 2, 33, 39, 40, 41, 42, 46
detaljundersökning, 31, 32
direkt demokrati, 42, 43
egenföretagare, 63, 82
Ejderud, E-A, 50, 55, 59, 60
Ejderud, E-A, 127
Ek, M, 51
Eriksson, A, 73
Folkkampanjen mot kärnkraft-kärnvapen, 11
folkomröstning, 2, 12, 33, 42, 43, 49, 50, 52, 53, 55, 59, 61, 64, 65, 66, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 83, 84, 90, 95, 97, 100, 114, 116, 127
folkomröstning, kommunal, 42, 43
folkomröstningen 1980, 29, 58
folkpartiet, 70
Forsberg, B, 128
Forsgren, H, 10, 71, 72, 73, 78, 118
Forsmark, 50, 64
fripassagerare, 37
förstudie, 30, 32, 33, 42
geologi, och demokrati, 39
geologi, som beslutskriterium, 39, 44
geologiska kriteriets achilleshäls, 44
Glommersträsk, 52
Goës, E, 97
Gorleben, 29
gratispassagerare, 37
Greenpeace, 11, 49, 56, 57, 71, 77, 88, 93, 94, 96, 101, 102, 152, 154
grottfolket, 64
Gustafsson, A, 127
Gustavsson, L, 69, 70
Gustavsson, S, 70
Hellsten, A, 70, 71, 73
Hemavan, 124, 126
Hirsch, H, 93
holistisk, 47
Holmstrand, O, 72, 96
icke-exkluderbarhet, 35
implementering, 35, 46
implementering, av andra ordningen, 59, 75
implementering, av första ordningen, 59, 75
implementeringsproblemet, 46
implementeringsstudie, 46
intervjuer, 3, 34
intressentdemos, 40, 41
Jakobsson, G, 84, 88, 89, 97
Jensen, M, 96
Johansson, O, 88
Johansson, S-E, 64, 75, 76
Jonsson, H, 63
Kalixälven, 7, 90, 100, 143, 150, 157
Kamlunge, 87, 148
Kammarrätten, 10, 63, 78, 81

kapsel, 30
 Karlsson, T, 82, 85, 97, 99, 115, 119, 148, 149
 Karlsson, Th, 63
 KASAM, 8, 48, 72, 78, 79, 93, 96, 102, 144, 154
 Kattisavan, 64
 KBS 3-metoden, 29, 30, 31, 44
 KBS-metoden, 57
 kds, 50, 55, 56, 58, 59, 60, 62, 65, 66, 67, 70, 71, 74, 80, 90
 Kiruna, 98
 Kleberg, O, 124, 125
 kollektiv nyttighet, 2, 33, 35, 37
 kollektiv nyttighet, se privat nyttighet, 36
 kollektiv vara, 2, 33, 35
 kommunallag, 1977 års, 42
 kommunallag, 1991 års, 43
 kommunallagen, 63, 79, 84, 149
 kommunalrättslig fråga, 94
 kommunalt veto, 31, 32, 42
 kommunprocedurargument, 49
 konfigurativ, 47
 kratein, 39
 kronologisk disposition, 47
 Käberger, T, 85, 87, 88, 93, 96
 källkritik, 2, 34
 kärntekniklagen, 30, 31, 32, 45
 Lagerstam, L, 87, 96, 100, 149
 Lagerstram, L, 148
 Laisvall, 28, 67, 97, 143
 Lappland, 1, 60, 61, 64
 Larsson, T, 91
 Lindblom, T, 70, 71
 Lindh, S, 50
 Lindqvist, P-A, 96
 lokaldemos, 2, 33, 39, 40, 42
 Luleå, 12, 49, 62, 91, 93, 96, 101
 Luleå Högskola, 93, 96, 101, 152
 Luleå kommun, 96
 Lundbäck, G, 64
 Lycksele, 63, 125, 127
 Lång, R, 7, 83, 85, 88, 89, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 98, 99, 100, 101, 115, 119, 149, 151, 152, 153
 Långsjöby, 54, 63
 Löfstedt, M, 60, 61
 Lönnback, B-O, 50
 Malå, 2, 4, 5, 8, 10, 12, 29, 32, 33, 34, 37, 47, 48, 49, 52, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 87, 90, 93, 99, 100, 103, 106, 107, 108, 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122, 124, 127, 129, 130, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 150, 154, 155, 156
 Malå Naturskyddsförening, 69
 Malå, debattmöte 8 sept 1993, 70
 massmedia, 120
 mass medias inställning, 3, 104, 121
 maximering av egenintresse, 36
 Michanek, G, 72
 miljöpartiet, 8, 9, 48, 53, 54, 56, 58, 64, 66, 97
 moderaterna, 66, 70
 Monrad-Aas, C-H, 96
 Mörner, N-A, 72
 Mörtzell, A-M, 51
 Mörtzell, T, 51, 55
 Mörtzell, V, 70
 namninsamling, 52, 62, 65, 82, 95, 99
 namninsamlingar, 8, 47, 48, 52, 55, 68, 98
 narration, 3, 47
 naturresurslagen, 30, 31, 32, 42
 Naturskyddsföreningen Storuman-Tärna, 53
 NAVET, 63
 Nej till EG i Glommersträsk, 52
 Nevada, 29
 news, 121, 123
 Nilsson, L, 57
 NIMBY, 2, 33, 35, 37
 NIMBY-syndromet, 2, 33, 35, 37
 Nordland Fylkeskommune, 57
 Nordmark, S, 84, 85
 Norra Västerbotten, 66, 67, 68, 69, 71, 73, 75, 117, 122, 123, 124, 129, 130, 138, 143
 Norrbottens-Kuriren, 12, 49, 85, 89, 90, 92, 94, 95, 98, 100, 101, 116, 122, 123, 124, 130, 131, 133, 152, 153
 Norrländska Socialdemokraten, 12, 49, 82, 86, 91, 95, 122, 123, 130, 131, 133
 Norrländskan, 95, 98
 Norsjö, 75
 Not In My Back Yard, 37
 NSD, Norrländska Socialdemokraten, 115, 119, 122, 123, 131, 132, 133
 NV, Norra Västerbotten, 117, 118, 122, 129, 130
 ny demokrati, 56, 66
 Nyberg, S-O, 89
 Nylund, G, 82, 83, 84, 92, 95, 98, 99, 148, 149, 151, 153
 Nyström, 151, 152
 Nyström, B, 83, 92, 94, 95, 153
 Näringslivets Aktionsgrupp för Varaktig Ekonomisk Tillväxt, 63
 odelbarhet, 35, 36
 Olin, C, 50
 Olofsson, E, 68, 69, 70, 79, 81, 85
 Opinionsgruppen, 72, 78, 80, 81
 Opinionsgruppen mot atomspor i Malå, 71, 72, 73, 80, 117, 118, 119, 144
 Oskarshamn, 30, 50, 64, 127
 Parknäs, L, 93
 Persson, H, 51, 55
 Persson, P-G, 89
 plan- och bygglagen, 30, 31
 platsundersökning, 30, 31, 33
 plutonium, 29
 privat nyttighet, 36
 procedurinriktade argument, 49
 procedurinriktat argument, 76
 Putnam, R, 148
 rationalitet, 36
 regiondemos, 2, 33, 39, 40
 Reisek, G, 10, 63

representativ demokrati, 42, 43
 riksdemos, 2, 33, 39, 40, 41
 riksnivån, 11
 riksprocedurargument, 49
 Robertsfors, 51
 Rune, H, 51, 53
 Rune, R, 51
 Rönnholm, K, 10, 63
 Sahlman, K-F, 60
 sakinriktade argument, 49
 Samarbetsgruppen mot transport och lagring av
 kärnsopor i Västerbotten, 77
 Same Ätnam, 11, 49, 56, 77
 Sáminuorra, 11, 49, 75, 77
 Samuelsson, H, 61
 Selberg, B, 89, 148
 Sergels torg, 89
 Sigyn, 30, 85, 91
 Sjölund, C-O, 70
 SKB, 104, 115, 116, 119, 120, 125, 126, 127, 128, 129,
 133, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150,
 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158
 Skelleftehamn, 64, 75
 Skellefteå, 64, 75, 77, 124, 125
 Sköld, Å, 92, 95, 152, 153
 Slussfors, 54
 socialdemokraterna, 66, 70
 socialt kapital, 148
 Sorsele, 61, 64, 77
 Statens kärnkraftinspektion, 8, 11, 48, 57, 69, 72, 78,
 79, 93, 96, 101, 102, 119, 144, 152, 154
 Statens kärnkraftinspektion, se också SKI, 154
 Statens råd för kärnavfallsfrågor KASAM, 8, 48
 Statens strålskyddsinstitut, 8, 11, 48, 49, 57, 72, 91, 93,
 96, 101, 102, 119, 144, 152, 154
 Stoltz, E, 153
 Stoltz, L, 7, 89, 91, 97, 100, 150, 151, 157
 Storuman, 2, 5, 8, 12, 29, 32, 33, 34, 37, 47, 48, 49, 50,
 51, 52, 53, 54, 55, 56, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 66,
 67, 68, 69, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 80, 81, 83, 84,
 87, 88, 90, 93, 99, 100, 103, 106, 107, 108, 109,
 110, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122,
 124, 125, 127, 128, 129, 134, 135, 136, 137, 138,
 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 149, 150, 154,
 155, 156
 Storuman, remissomgång, 53
 Storumans folkhögskola, 51
 Strand, S, 60, 61
 strategin för hantering av högaktivt kärnbränsleavfall,
 29
 Strålskyddsinstitutet SSI, 8, 48
 Studiegruppen kärnbränslehantering och förvaring i
 Sverige, 93
 Svedjestrand, G, 95, 153
 Svensk kärnbränslehantering AB, 8, 48, 50, 51, 52
 Svenska Naturskyddsföreningen, 53
 Svenska Samernas Riksförbund, 78
 Svenska samernas riksdomsförbund, 75
 systematisk disposition, 47
 Talo, A, 98
 teorin om kollektiva nyttigheter, 2, 33
 Thegerström, C, 32, 59, 67, 72, 82, 96, 97
 thick description, 47
 Thörnqvist, G, 82, 85, 86, 87, 88, 89, 96, 99, 100, 115,
 119, 148, 149
 Tiberg, J, 50, 51, 60
 Tjernoby, 78
 tjock beskrivning, 47
 Tärna, 53, 54, 60, 124
 Tärnaby, 52, 53, 54, 57, 58, 60, 62, 66, 126, 139
 Töre, 85
 Törehamn, 91
 Umanflugans flugfiskeförening, 53, 54
 Umanflugans Flugfiskeförening, 54
 Umbyns sameby, 54, 57
 Umeå, 57, 62, 122, 124, 125, 127
 utbränt kärnbränsle, och lång planeringshorisont, 35
 utbränt kärnbränsle, som politiskt problem, 35
 Vapstens sameby, 57
 Wennström, T, 128
 Westerlund, S, 93, 96
 veto, 31, 32, 42
 veto, se kommunalt veto, 31
 vetoventilen, 31
 views, 121, 123, 124
 Viklund, B-H, 63
 Vilhelmina, 52
 Vindelfjällens naturreservat, 61
 Vindelälven, 61
 Vippa-Tore, se Karlsson T, 115
 Vippa-Tore, se Karlsson, T, 82, 148
 VK, 122, 125, 126, 127, 138
 Vännäs, 63
 vänsterpartiet, 70
 Västerbottens Folkblad, 122, 123, 124, 129
 VästerbottensFolkblad, 127, 128
 Västerbottens-Kuriren, 51, 56, 59, 61, 122, 123, 124,
 126, 128
 Ylinenpää, H, 96
 Yucca Mountain, 29
 Åhäll, K-I, 72
 Åsele, 63
 Åström, P-H, 89
 Överkalix, 2, 4, 5, 6, 8, 12, 29, 32, 33, 34, 37, 47, 48,
 49, 52, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93,
 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 103, 106, 107, 110, 111,
 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 122,
 123, 124, 131, 132, 134, 135, 136, 137, 138, 139,
 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149,
 150, 152, 153, 154, 155, 156
 översiktsstudie, 30

www.ski.se

STATENS KÄRNKRAFTINSPEKTION
Swedish Nuclear Power Inspectorate

POST/POSTAL ADDRESS SE-106 58 Stockholm

BESÖK/OFFICE Klarabergsviadukten 90

TELEFON/TELEPHONE +46 (0)8 698 84 00

TELEFAX +46 (0)8 661 90 86

E-POST/E-MAIL ski@ski.se

WEBBPLATS/WEB SITE www.ski.se